

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

OSMANLI BASININDA BÂB-I ÂLİ BASKINININ TEMSİLİ

Zeynep Bengisu UĞUR

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nurettin GÜZ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECEİLİK BİLİM DALI**

TEMMUZ 2019

OSMANLI BASININDA BÂB-I ÂLÎ BASKINININ TEMSİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

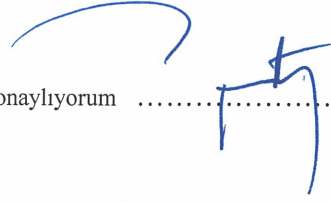
TEMMUZ 2019

Zeynep Bengisu UĞUR tarafından hazırlanan “ Osmanlı Basınında Bab-ı Ali Baskınının Temsili ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Nurettin GÜZ

Gazetecilik, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Başkan : Prof. Dr. Himmet HÜLÜR

Gazetecilik, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Üye : Prof. Dr. Fatih KESKİN

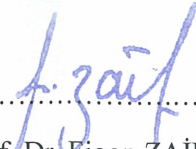
Halkla İlişkiler ve Tanıtım , Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Tez Savunma Tarihi:17/07/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Zeynep Bengisu UĞUR
17.07.2019

Osmanlı Basınında Bâb-1 Âli Baskınının Temsili
Yüksek Lisans Tezi

Zeynep Bengisu UĞUR

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMMUZ 2019

ÖZET

Basın özgürlüğü, matbuatın hayatımıza girişinden beri tartışılan bir konudur. Günümüzde basın dördüncü kuvvet olarak nitelendirilmektedir. Siyasi hayattaki gelişmeler basın üzerinde de etki bırakır. Özgür bir siyasi ortam aynı zamanda özgür bir basın yayın hayatı anlamına gelmektedir. Bâb-1 Âli Baskını'nın ardından gelen dönem ise Osmanlı tarihindeki en baskıcı dönemlerden biridir. İttihatçılar, başa gelmeden önce Abdülhamit istibdadını eleştirmişlerdir. Yönetim onların eline geçtikten sonraysa kendileri de baskıcı bir yönetimi benimsemişlerdir. Bu çalışmada ise Alemdar, İkdam, Serbesti, Tasvir-i Efkâr ve Tercüman-ı Hakikat gazetelerinin Bâb-1 Âli Baskınından nasıl söz ettikleri, gazetelerde Bâb-1 Âli Baskınına nasıl ve ne kadar yer verildiği incelenmiştir.

Bilim Kodu : 116501
Anahtar Kelimeler : Bab-1 Ali Baskını, İkinci Meşrutiyet, İttihat Terakki Cemiyeti,
Basın, Matbuat
Sayfa Adedi : 168
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nurettin Güz

Representation of the Raid of Bâb-1 Âlî in the Ottoman Press

M.Sc.Thesis

Zeynep Bengisu UĞUR

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
JULY 2019

ABSTRACT

Freedom of speech has been discussed ever since establishment of press. Today press or media is described as fourth force. Every political development has an effect on press. Free politics means free media. After the Raid of Bab-1 Ali Ottoman Empire experienced one of the most oppressive period of its history. In this thesis we try to analyze some of the important newspapers and find out how they represent the Raid of Bab-1 Ali. Selected newspapers are Alemdar, İkdam, Serbesti, Tasvir-i Efkar and Tercuman-ı Hakikat.

Science Code : 16501
Key Words : Raid of Bab-1 Ali, Second Constitutional Era, Press, Committee of Union and Progress
Page Number : 168
Supervisor : Prof. Dr. Nurettin Güz

TEŞEKKÜR

Çalıőmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren tecrübelerinden faydalandığım danışman hocam Prof. Dr. Nurettin GÜZ'e, sağlık sebepleriyle tez danışmanlığımı bıraktığı ana kadar beni yönlendiren ve ufkumu açan Prof. Dr. Murat Sadullah ÇEBİ'ye, ders döneminde kendilerinden istifade ettiğimiz değerli hocalarıma, verdikleri 2210-A Genel Yurt İçi Yüksek Lisans Burs Programı 2016/1 bursu ile bu çalışmayı yapmamı kolaylaştıran Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumuna (TÜBİTAK) ve ben her "Yapamıyorum." dediğimde "Halledersin." diyen aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. TARİHİ ÇERÇEVE.....	5
1.1 İkinci Meşrutiyet Dönemini Hazırlayan Şartlar ve İkinci Meşrutiyet Döneminin Siyasi Ortamı.....	5
1.1.1 Birinci Meşrutiyet.....	5
1.1.2 İkinci Meşrutiyet.....	7
1.2.3 Volkan Gazetesi ve 31 Mart Vakası.....	11
1.2.3.1 Volkan Gazetesi.....	11
1.2.3.2 31 Mart Vakası.....	12
1.2.4. İttihat Terakki ve 1908, 1912 Seçimleri	14
1.2.5. Kurulan Hükümetler.....	20
1.2 İttihat ve Terakki Cemiyeti.....	23
1.2.1. Yeni Osmanlılar Cemiyeti.....	23
1.2.3. İttihad-ı Osmanî'den İttihat ve Terakki'ye.....	27
1.2.3. Jön Türkler ve Basın.....	30
1.2.4. Jön Türkler ve Fikir Ayrılıkları.....	32
1.2.5. Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nden İttihat ve Terakki'ye.....	34
1.2.5.1 İlk Örgütlenme ve Teşkilat Biçimi.....	35
1.2.5.2 Üyeliğe Kabul ve İlk Takibat.....	35
1.2.5.3 Osmanlı Hürriyet ve Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyetlerinin Birleşmesi.....	36
1.2.6 İkinci Meşrutiyet'in İlanı.....	39
1.2.7 Cemiyetten Partiye İttihat ve Terakki.....	40

1.3 Balkan Savaşları ve Bâb-1 Âli Baskını.....	41
1.3.1 Balkan Savaşları.....	41
1.3.2 Bâb-1 Âli Baskını.....	49
1.4 Dönemin Basın Rejimi.....	53
2.GAZETELER VE GAZETELERDE BÂB-I ÂLİ BASKINI.....	59
2.1 Alemdar Gazetesi ve Alemdar'da Bâb-1 Âli Baskını.....	59
2.2 İkdâm Gazetesi ve İkdâm'da Bab-1 Ali Baskını.....	55
2.3 Serbesti Gazetesi ve Serbestî'de Bâb-1 Âli Baskını.....	70
2.4 Tasvir-i Efkâr ve Tasvir-i Efkâr'da Bâb-1 Âli Baskını.....	91
2.5Tercüman-ı Hakikat ve Tercüman-ı Hakikat'te Bâb-1 Âli Baskını.....	112
SONUÇ.....	137
KAYNAKÇA.....	139
EKLER.....	147
Alemdar	147
İkdâm.....	149
Serbesti.....	150
Tasvir-i Efkar.....	157
Tercüman-ı Hakikat.....	162

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

AF

Osmanlı Ahrar Fırkası

HİF

Hürriyet ve İtilaf Fırkası

İTC

İttihat ve Terakki Cemiyeti

İTF

İttihat ve Terakki Fırkası

YOC

Yeni Osmanlılar Cemiyeti

GİRİŞ

Basın özgürlüğü kitle iletişim araçlarının hayatımıza girmesinden beri tartışılmalı bir konu olmuştur. Osmanlı tarihinde ise basının en özgür ve en sınırlanmış olduğu dönemler birbirinin ardı sıra gelmiştir.

İlginçtir ki, basının en özgür olduğu ve en çok kısıtlandığı dönemlerde yönetimde bulunan isimler farklı değildir. 1878 yılında meclisin feshedilmesi ve Birinci Meşrutiyet döneminin sona ermesiyle istibdat devri başlamıştır ve bu dönem Osmanlı'da basının en şiddetli sansür ve baskıya uğradığı dönemdir ve dönemin padişahı İkinci Abdülhamit'tir. 1908 yılında ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'ndeki genç subayların eylemleriyle 1908 yılında İkinci meşrutiyet ilan edilmiştir ve İkinci Meşrutiyet'in ilk yılları Osmanlı'da basının en özgür olduğu dönemdir hatta bu dönemdeki özgürlüğün anarşiye varan bir boyuta ulaştığı düşünülebilir ve 31 Mart Vakasına kadar padişah yine İkinci Abdülhamit'tir. 31 Mart Vakasıyla ise İttihat ve Terakki iktidarı günden güne güç kazanmaya başlamıştır. İttihatçılar 31 Mart Vakasını bastırmalarının ardından İkinci Abdülhamit'i tahttan indirmiş yerine ise Abdülhamit'e kıyasla çok daha uysal tabiatlı ve ülke işlerine pek de karışmayan bir isim olan Mehmet Reşat'ın tahta çıkmasını sağlamışlardır. Meşrutiyet'in ilanına kadar özgürlüklerin gereğinden bahseden ve kısıtlamaları eleştiren isimler 31 Mart Vakasının ardından kısıtlamaların gerekliliğinden bahsetmeye başlar. 1913 yılında gerçekleşen Bâb-ı Âli Baskını ise İttihatçıların iktidarı tamamen ele geçişini temsil eder. O vakte kadar eski devrin devlet adamları ile sürekli bir mücadele halinde olan İttihatçılar artık iktidarı tamamen kendi ellerine almışlardır. Bu iktidar değişimi ülkenin siyasi hayatı kadar matbuat hayatında da etkili olmuştur. Bir hafta öncesine kadar Kâmil Paşa kabinesi aleyhine yayın yapan gazeteler zorunlu tatillere gönderilirken artık İttihatçılar aleyhine yayın yapan veya yayın yapması beklenen gazeteler kapatılmaktadır.

Bu yüksek lisans tezinin konusu olarak Bâb-ı Âli Baskınının devrin gazetelerinde nasıl yer bulduğu seçilmiş ve çalışmanın ismi olarak da Osmanlı Basınında Bâb-ı Âli Baskınının Temsili seçilmiştir. Çalışmanın amacı Bâb-ı Âli Baskının Osmanlı Devleti veya Türkiye Cumhuriyeti tarihleri üzerindeki siyasi etkisini tespit etmek değil bu baskının o dönemin gazeteleri üzerinde nasıl yer bulduğunu, okuyucuya ne şekilde aktarıldığını kısacası nasıl temsil edildiğini ortaya koymaktır.

Bâb-ı Âli Baskını kendisine İnkılap tarihi kitaplarında birkaç sayfalık yer bulabilmiş, Osmanlı modernleşmesi hususundaki tartışmalarda baskının Osmanlı fikir hayatına etkileri üzerine konuşulmuştur fakat Bâb-ı Âli Baskını üzerine müstakil çalışmalar son derece sınırlıyken, söz

konusu baskının basın tarihimizde kendisine nasıl yer bulduğuna dair kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bâb-ı Âli Baskını konusunun kendi ilgi çekiciliğinin yanı sıra bu konu da henüz böyle bir çalışmanın yapılmamış olması da tez konusunun belirlenmesinde etkili olmuştur.

Konuyu inceleyebilmek için *Alemdar* (o tarihlerde yayınlanan ismiyle *Haberdar*), *İkdam*, *Serbesti*, *Tasvir-i Efkâr* ve *Tercüman-ı Hakikat* olmak üzere beş gazete belirlenmiş ve bu gazeteler seçilirken Hasan Duman'ın *Arap Harfli Süreli Yayınlar ve İstanbul Kütüphaneleri* (1828-1928) isimli eseri ve Orhan Bayrak'ın *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü* isimli kitabından faydalanılmıştır. İncelenen gazeteler eğer Bâb-ı Âli Baskınından hemen sonraki gün yayınlanabildiyse 11-18 Kanun-ı Sâni 1328 (24-31 Ocak 1913) arasındaki gazeteler incelenmiştir, eğer gazete birkaç gün kapalı kaldıktan sonra yayın hayatına devam edebildiyse yayınlandığı tarihten itibaren 18 Kanun-ı Sâni (31 Ocak) tarihine kadar olan sayıları incelenmiş ve eğer bu bir haftalık süreç içinde hiç yayınlanamadıysa yayınlandığı tarihten itibaren üç günlük gazeteler incelenmiştir. Sonraki hafta yayınlanan gazetelerde yalnızca ilk üç günün incelenmesindeki en önemli sebep, Balkan Savaşı'nın yeniden başlamak üzere olması ve gazetelerin gündeminin yaklaşık on gün önce gerçekleşmiş baskındansa Balkan Harbi'ne dönmesidir.

Seçilen konunun Kamil Akyüz'ün *İstanbul Basınına Göre 31 Mart Vak'ası* başlıklı yüksek lisans teziyle benzerlik gösterdiği düşünülebilir. İki tez arasındaki en temel fark seçilen konulardır. 31 Mart Vak'ası İttihatçıların gücü ele almaya başladığı vak'adır. Bâb-ı Âli Baskını ise gücün tamamen İttihatçılara geçtiği hadisedir. Bunun yanında Akyüz'ün yüksek lisans tezinde siyasi tarih daha ön plandayken bizim çalışmamızda basın tarihi ön planda tutulmaya çalışılmıştır.

Seçilen gazetelerden *Alemdar* her dönemin muhalifi denebilecek bir gazetedir, İttihatçıların iktidarında İttihatçılara, Mütareke ve Milli Mücadele yıllarında ise Milli Mücadele'ye muhalif bir tutum izlemiştir. *İkdam*, kurulduğu günden itibaren sarayla iyi ilişkiler kurmuş ve istibdat devrinde bile yayınlanabilmiş bir gazetedir, sarayla ve eski rejimle arasındaki iyi ilişkiler sebebiyle *İkdam*, İttihatçıların doğal bir muhalifi konumundadır. *Serbestî* gazetesi ise Bâb-ı Âli Baskınına kadar İttihatçılara en sert muhalefeti gösteren gazete olmuştur hatta aralarındaki çatışma o kadar büyüktür ki gazetenin başyazarı Hasan Fehmi, İttihatçılar tarafından vurulmuştur. *Tasvir-i Efkâr*, EbuZZiya Tefvik ve oğulları tarafından çıkarılmaktadır ve İttihatçıları destekleyen bir yayın politikasını benimsemektedir. *Tercüman-ı Hakikat* ise yine İttihatçıları destekler bir politikayı benimseyen gazetelerdendir.

Çalışmaya başlarken, yukarıda isimleri sayılan gazetelerden ilk üçünün devrin siyasi şartları sebebiyle açıkça olmasa da dolaylı bir biçimde Bâb-1 Âli Baskınından ve İttihatçıların iktidarı bu şekilde ele geçirmesinden duydukları hoşnutsuzluğu belirteceği diğer iki gazetenin ise bu durumu coşkuyla karşılayacağı ve İttihatçılara destek veren yazılarını arttıracakları varsayımı vardı. Çalışma sürerken ise özellikle Serbestî gazetesinin tutumunun beklenenin dışında olduğu görülmüştür. Gazetelerin hiçbirinden net bir biçimde bu şekilde gelişen bir iktidar değişimini eleştirmesi beklenmemiştir çünkü devrin siyasi şartları göz önüne alındığında gazetenin böyle bir eleştiriyi açık bir dille yapabileceği düşüncesi gerçekçi değildir. Fakat Serbestî gazetesinin İttihatçılara ve gerçekleşen baskına coşkulu desteği de gazetenin tarihi düşünüldüğü zaman şaşırtıcı bulunmaktadır.

Gazetelerde doğrudan veya dolaylı biçimde Bâb-1 Âli Baskını ile ilgili olabilecek metinler Osmanlı Türkçesinden, Latin alfabesine aktarılmış ve bu metinlerin ne sebeplerle Bâb-1 Âli Baskını ile ilişkilendirilebileceği ve gazetenin Bâb-1 Âli Baskınına okuyucusuna nasıl temsil ettiği yorumlanmaya çalışılmıştır. Doğrudan Bâb-1 Âli Baskınına yönelik haber ve köşe yazılarının yanında Kamil Paşa ve Mahmut Şevket Paşa kabineleri arasında mukayeselere yer verilen haber ve köşe yazıları da çalışma kapsamına alınmıştır çünkü gazetenin kabinelere karşı tavrı Bâb-1 Âli Baskınına karşı tavrına dair de fikir vermektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde; Yusuf Hikmet Bayur'un İnkılap Tarihi, Tarık Zafer Tunaya'nın Türkiye'de Siyasi Partiler isimli kitapları, Aykut Kansu'nun 1908 Devrimi ve İttihatçıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908-1913 isimli kitapları, Ahmed Bedevi Kuran'ın Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Milli Mücadele isimli kitabı, Server İskit'in Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları isimli kitabı ve Alpay Kabacalı'nın Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü isimli kitaplarının ilgili bölümleri temel kaynaklar arasındadır. İkinci bölümde kullanılan temel kaynaklar ise gazetelerin tarihçesi hakkında bilgi verebilmek için kullanılan Enver Behnan Şapolyo'nun Türk Gazeteciliği ve Her Yönüyle Basın Tarihi isimli kitabı, Nuri İnuğur'un Basın ve Yayın Tarihi isimli kitabı, Hülya Baykal'ın Türk Basın tarihi isimli kitabı, Fuat Süreyya Oral'ın Türk Basın Tarihi Osmanlı İmparatorluğu Dönemi isimli kitabı, Hıfzı Topuz'un 100 Soruda Türk Basın Tarihi, Nurettin Güz'ün Türkiye'de Basın İktidar İlişkileri adlı kitabı ve *Alemdar, İkdam, Serbesti, Tasvir-i Efkâr, Tercüman-ı Hakikat* gazetelerinin incelenen sayılarıdır.

Çalışmanın birinci bölümü beş temel başlığa ayrılmıştır, birinci bölümün amacı devrin tarihsel arka planını verebilmektir ve bunu yapabilmek için belirlenen başlıklar sırasıyla; İkinci Meşrutiyet Dönemi, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Balkan Savaşı, Bâb-1 Âli Baskını ve

Devrin Basın Rejimidir. İkinci bölümde ise her bir gazete için başlık açılmış ve her başlıkta önce ilgili gazeteye dair bilgi verilmiş ardından gazetede ki Bâb-ı Âli Baskınına dair metinler değerlendirilmiştir.

1.TARİHİ ÇERÇEVE

Bâb-1 Âli baskınından bahsetmeden evvel devrin siyasi şartlarından bahsetmek gerekmektedir. Baskın Rumi 10 Kanun-ı Sani 1328, miladi 23 Ocak 1913 tarihinde gerçekleşmiştir.

Bâb-1 Âli baskınını açıklayabilmek için öncelikli olarak bahsedilmesi gereken konular; İkinci Meşrutiyet, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Birinci Balkan Savaşı'dır. İkinci Meşrutiyet'ten bahsedilecek olma sebebi mezkur baskının İkinci Meşrutiyet dönemi içinde gerçekleşmesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden bahsedilecek olma sebebi ise baskının İttihatçılar tarafından gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bunun yanı sıra İttihat ve Terakki Cemiyeti ve İkinci Meşrutiyet birbirinden tamamen ayrı ele alınabilecek konular değildir İttihat ve Terakki ve İkinci Meşrutiyet kavramlarının adeta iç içe geçtiği söylenebilir.

Birinci Balkan Savaşı'nın sonuçlarından bahsedilmesinin sebebine gelecek olursak; baskının görünen ve yahut gösterilen sebebi bu savaş sonucunda imzalanan ve/veya imzalanması planlanan antlaşmalardır. Bu antlaşmalara göre Edirne ve Ege Adalarının Bulgaristan'a bırakılması ihtimali vardır ki bu halkta da rahatsızlığa sebep olmuştur.

1.1 İkinci Meşrutiyet Dönemini Hazırlayan Şartlar ve İkinci Meşrutiyet Döneminin Siyasi Ortamı

İkinci Meşrutiyet Osmanlı tarihinde adeta bir dönüm noktasıdır. Meşrutiyetin ilanı ile beraber basın özgürlüğü artmış pek çok gazete yayın hayatına atılmış, istibdat dönemindeki baskılar bir süreliğine de sona ermiştir. İkinci Meşrutiyetin ilanından bahsedebilmek için öncelikle Kanun-ı Esasi, Birinci Meşrutiyet'in ilanı ve Birinci Meşrutiyet Döneminin sona ermesinden bahsetmek gerekmektedir.

1.1.1 Birinci Meşrutiyet

İkinci Meşrutiyet döneminden bahsetmeden evvel Birinci Meşrutiyet döneminden kısaca bahsetmek gerekiyor. Osmanlı Devleti'nde anayasacılık faaliyetlerinin Tanzimat Fermanı ile başladığı kabul edilmekle beraber 23 Aralık 1876 tarihinde kabul edilen Kanun-ı Esasi¹ ilk anayasamızdır. Bu anayasa 24 Aralık 1876 tarihinde bir Hatt-ı Hümayun ile ilan edilmiştir. Bu sistem meşrutiyet olarak anılsa da, sistemde egemenlik halkın değil padişahın elindeydi (Arsel, 2019). 1876'da anayasanın oluşturulması ve anayasanın 1908'de yeniden yürürlüğe konması Osmanlı tarihinde birer dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Kayalı, 1995).

---

¹ Kanun-ı Esasi metni için bkz: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1876.aspx>

Bilindiği üzere Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinin ardından tahta V. Murat çıkmıştır ardından Abdülhamit'in meşrutiyeti ve anayasayı kabul edeceğini belirtmesi üzerine, ordu, bürokrasi ve Şeyhülislâmlık birleşerek bir fetva ile V. Murat'ın hastalığından ötürü halledildiğini, yerine Abdülhamit'in geçtiğini bildirmişlerdir. Abdülhamit'in tahta çıkışı 31 Ağustos tarihindedir. Bundan yaklaşık bir ay sonra anayasayı hazırlayacak komisyon kurulmuştur. Komisyon öncelikle bir Meclis-i Mebusan ve Ayan Meclisi'nin kurulmasına karar vermiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Anayasa ve İç Tüzük Sitesi, 2019) (Çavdar, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950, 2004, s. 36).

İkinci Abdülhamit'in Kanun-ı Esasi'yi hazırlayacak komisyonu oluşturmasında özellikle Mithat Paşa'nın baskıları etkili olmuştur. Mithat Paşa Kanun-ı Esasi'nin hazırlanmasındaki en etkili isimdir, kendisinin bu konudaki çabaları İkinci Abdülhamit devrinde başlamamıştır. Mithat Paşa devletteki problemlerin çözümü için devlet idaresinin bir kanunî esasa dayandırılması gerektiğini ve İslam-Hristiyan halkın eşit haklara sahip olması gerektiğini Sultan Abdülaziz döneminde ve V. Murat'ın kısa süren saltanatında da savunmaktaydı (Özgüldür & Özgüldür, 1994). Mithat Paşa'nın etkisinde çalışan komisyon Belçika ve Fransa anayasalarını inceleyerek bir anayasa taslağı oluşturup padişaha sunmuşlardır. İkinci Abdülhamit, Ahmet Cevdet Paşa, İngiliz Sait Paşa gibi isimlerden oluşturulan yeni bir komisyonu bu taslağı incelemekle görevlendirmiştir ve komisyonun yaptığı inceleme sonunda taslağa yeniden şekil verdirmiştir. Kanun-ı Esasi bağımsız bir yasama organı tarafından oluşturulmamış, bütün üyeleri padişah tarafından atanan Meclis-i Mahsusa adlı bir grup tarafından başka ülkelerin anayasaları incelenerek oluşturulmuştur. Yine de Kanun-ı Esasi mutlak monarşiden meşrutî monarşiye geçişin ilk adımlarındandır. Kanun-ı Esasiye göre Padişahın gerektiğinde sürgün yetkisini kullanma hakkı vardır ve Padişah yetkice parlamentodan üstündür (Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Anayasa ve İç Tüzük Sitesi, 2019). Kanun-ı Esasi'ye göre hükümet meclise değil padişaha karşı sorumludur ayrıca padişahın meclisi kapatabilme yetkisi de mevcuttur. Bunu Kanun-ı Esasinin 7. Maddesinde görmekteyiz ilgili maddede şöyle demektedir (Gözübüyük & Kili, 1982)

“Vükelanın azil ve nasbı ve rütbe ve münasib tevcihi ve nişan itası ve eyâlat-ı müm-tazenin şerâit-i imtiyazelerine tevfikân icra-yı tevcihâtı ve meskûkat darbı ve hutbelerde namının zikri ve düvel-i ecnebiye ile muahedat akdi ve harb ve sulh ilânı ve kuvve-i berriye ve bahriyenin kumandası ve hareket-ı askeriye ve ahkâm-ı şeriyye ve kanuniyenin icrası ve devair-i idarenin muamelatına müteallik nizamnamelerin tanzimi ve mücazaat-ı kanuniyenin tahfifi veya affi ve meclis-i umuminin akt ve tatili ve led'el-iktiza haeyet-i mebusanın azası yeniden intihap olunmak şartile fehşi hukuk-ı mukaddese-i Padişahî cümlesindedir.”

Anayasanın İkinci Abdülhamit tarafından ilanının ardından meclis iki defa toplanmıştır. Kanun-ı Esasiyi hazırlayan komisyon bir yandan Kanun-ı Esasinin hazırlanması için çalışmalar yürütürken bir yandan da geçici bir yönetmelik çıkararak mebus seçimlerinin nasıl yapılacağını belirlemiştir bu yönetmelik “Meclis-i Umumi’nin suret-i intihabına ve tayinine dair Talimat-ı Muvakkate”dir. (Kılıç, 2012) Seçim yönetmeliği anayasadan önce yürürlüğe girdiği için, içerdiği hükümlerden bazıları anayasanın getirdiği hükümlerden farklıdır. Yönetmeliğe göre 80'i Müslüman ve 50'si gayrimüslim olmak üzere 130 mebus seçilecekti. Seçilme koşulları ise gene aynı yönetmeliğe göre şunlardı: İyi halli olmak, 25 yaşından küçük olmamak, devletin resmî dili Türkçeyi bilmek, seçildiği ilin ahalisinden olmak, ağır hapis cezasına çarptırılmamış olmak, Türkiye'de az çok emlak sahibi olmak (Çavdar, 2004: 40).

1.1.2 İkinci Meşrutiyet

Meclisin birinci dönem toplantıları 19 Mart-28 Haziran 1877 arasında, ikinci dönem toplantıları ise 13 Aralık 1877 ile 14 Şubat 1878 arasındadır. Her dönem için ayrı seçim yapılmıştır. (Çavdar, 2004:40).

Kanun-ı Esasi'nin 65-81. Maddeleri arasında heyet-i mebusana dair düzenlemeler yer almıştır. Buna göre vekil sayısı her elli bin Osmanlı tebaasına karşılık bir temsilci şeklinde belirlenecektir, seçimlerin nasıl gerçekleştirileceği ayrı bir kanunla belirlenecektir, bir kişi aynı anda hem hükümet memuru hem de vekil olamaz; memurlardan biri mebus olarak seçilirse memuriyeti bırakmalıdır, genel seçimler dört yılda bir tekrarlanacaktır dört yılın sonunda vekillik sona erecektir fakat yeniden seçilebilmek mümkündür. Osmanlı tebası olmayan, Türkçe bilmeyen, hizmet-i ecnebiye imtiyazını haiz olan, 30 yaşını doldurmamış, iflas ile mahkum olup iade-i itibar etmemiş kişiler aday olamaz. Heyet-i mebusanın her bir azası kendini seçen dairenin ayrıca vekili olmayıp tüm Osmanlıların vekili konumundadır. Muntehipler[seçmenler] intihap edecekleri mebusları mensup oldukları daire-i vilayet ahalisinden intihap etmeye mecburdur. İrade-i mebusan feshedildiği takdirde altı ay içinde yeniden seçim yapılacaktır (Gözübüyük & Kili, 1982:35-37).

1877-1878 yılları arasında Osmanlı ve Rusya arasında 93 Harbi olarak bilinen savaş yaşanmış ve bu savaş Osmanlı Devleti aleyhine sonuçlanmıştır. Bu sonucun getirdiği bunalımlar ile İkinci Abdülhamit millete verilmiş olan özgürlükleri büyük ölçüde kısıtlamıştır (Tevfik, 1973:784). Bu savaş aynı zamanda meclisin kapatılma gerekçelerinden de biridir. Birinci Meşrutiyet döneminin sona erdiği oldukça ani olmuştur. Meclis-i Vükela devletin içinde bulunduğu durumdan dolayı mebusların sorularına yetişemediklerini, çalışmalarını gerektiği gibi yürütemediklerini belirten ve bu durumun sona ermesini kadar meclisin tatil edilmesini

talep eden bir mazbatayı padişah İkinci Abdülhamit'e sunmuştur. Sultan Abdülhamit'in 2 Şubat 1878 tarihli iradesi ise bahsedilen mazbatada sıralanan gerekçeleri göstererek meclis çalışmalarına ara verildiğini bildirmektedir. (Çavdar, 2004:42)

İkinci Meşrutiyet, Birinci Meşrutiyetin ardılı gibi görünse de, Kansu; İkinci Meşrutiyeti 1908 devrimi olarak adlandırır ve İkinci Meşrutiyet'te Birinci Meşrutiyet'ten çok daha büyük bir siyasi dönüşüm gerçekleştiğini belirtir ve bu adlandırmanın bile Türk siyasi hayatını anlamayı zorlaştırdığını ifade eder (Kansu, 2016: 2). Daha önceki anayasa çalışmaları olan Tanzimat Fermanı ve Birinci Meşrutiyet konjonktürün zorlamasıyla tepeden inme gelmişken İkinci Meşrutiyet burjuva-demokratik devrimidir (Akşin, II. Meşrutiyetin Tarihimizdeki Yeri, 2017). Osmanlı siyasal rejiminde 23 Temmuz 1908(10 Temmuz 1324) tarihine kadar açık bir çoğulculuk yoktur. Bu tarihte Osmanlı tarihinde ilk kez "Hürriyet'in İlanı" adıyla meşrutiyetçi bir rejimin açılış töreni vardır (Tunaya, 1988: 3). İkinci Meşrutiyet yaygın kullanımıyla "hürriyet" demektir. Bu toplumun yazan, çizen, düşünen kısmı için kendini açıkça ifade edebilme hürriyeti anlamına geliyordu (Kocabaşoğlu, 2017) Osmanlı devletinde bütün radikal reformlara sivil yahut askeri bürokratlar önyak olmuşlardır. Bu İkinci Meşrutiyette de böyle olmuştur (İnalçık, 2008).

İTC üyeleri olan Resneli Niyazi Bey ve Binbaşı Enver ayaklanmışlar ve Hürriyet taburlarını kurmuşlardır, Balkanlar'da yaşayan halkı ayaklanmaya teşvik etmişlerdir. Abdülhamit bu hareketi bastırmaya çalışsa da başarılı olamamış ve böylece İkinci Meşrutiyet 23 Temmuz 1908 tarihinde ilan edilmiştir, basın meşrutiyetin ilanını -genelde- memnuniyetle karşılamıştır, gazetelerde milletin coşkusuna yer verilmiş halka milletin seçtiği vekilleri desteklemek yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur (Kansu, 2016:25). 24 Temmuz 1908'de gazeteler meclisi yeniden toplanmaya çağıran Tebligat-ı Resmîyeyi yayınlamış ve böylece Meşrutiyet'in ilanı halka da duyurulmuştur (Arslan, İkinci Meşrutiyet Döneminin Cumhuriyete Tesirleri, 2008).

İkinci Meşrutiyet'in ilanında İttihatçıların büyük etkisi vardır, İkinci Meşrutiyetin ilanından önceki iki yıl boyunca İttihatçılar gerek ülkeye gizlice soktukları gazeteler ve dergiler gerek dağıttıkları yer altı bildirileri gerekse sokaklara asılan afişler ve diğer yöntemlerle parlamenter bir düzenin kurulması fikrini gündeme taşımışlar ve böylece halkı bir meclis fikrine hazırlamışlardır (Kansu, 2016, s. 5). Gazeteler İkinci Meşrutiyet'in ilanında önemli rol oynamıştır öyle ki İnalçık; "Kuşkusuz gazete, II. Meşrutiyeti hazırlayan siyasi, fikri gelişmenin kaynağı ve temelidir." demektedir (İnalçık, 2008).

Meşrutiyetin ilanı ile beraber yaşamın daha iyiye gideceğine dair genel ama dile getirilmemiş bir düşünce mevcuttu öyle ki; meşrutiyet sıradan halk tarafından vergilerin azaltılması, yol

yapılması, eğitimin yaygınlaştırılması özetle idarenin iyi hizmet götürmesi şeklinde son derece basit bir çerçevede anlaşılmış, rejim değişikliğinin hizmetleri de hızla iyileştireceği beklentisi yaratılmış yahut halkın böyle bir izlenim edinmesine yol açılmıştır, anayasanın ilanının ardından meşrutiyet bir siyasal rejimden öte adeta bir hayat tarzı ve değerler kümesi haline gelmiştir (Demirci, 2017:307; Zürcher, 2000:140). Türkgeldi meşrutiyetin ilanının ülkede yarattığı durumu şu cümlelerle ifade etmektedir (Türkgeldi, 1949: 3);

“Çünkü ilân-ı Meşrutiyetle beraber gerek İstanbul’da ve gerek taşrada ahval ve efkâr değişmiş, vükelâ ve ekser memurîn tebeddül etmiş, matbuat gemi azıya almış, ahalinin müracaat tarzları büsbütün başka başka şekle girmişti. Nezârette zaten müsteşar bulunmadığı gibi ekser memurîn de birer birer çekilerek yahut çektirilerek ortada mektupçudan başka bir merci kalmamıştı.”

Meşrutiyetin ilanı Makedonya ve Trakya ordularındaki İttihatçı subayların eylemlerinin sonucuydu ve imparatorluğun Avrupa’da kalan eyaletleri bu durumun farkındaydı çünkü subaylar bu değişimin İTC’nin çabaları sonucu oluştuğunu halka anlatıyordu. Fakat Asya’daki vilayetler ve başkent İstanbul’da durum daha farklıydı, rejimin sıkı sansürü Makedonya’dan gelen haberlerin halka ulaşmasını engelliyordu böylece padişah olaylara dair kendi yorumunu yansıtabiliyordu; buna göre danışmanlar daha önce padişahın yanılmasına sebep olmuş ve onu halkın henüz meşrutiyet rejimine hazır olmadığına ikna etmişti fakat padişah artık meşrutiyet için uygun zamanın geldiğini düşünüyordu ve bu yüzden ikinci kez meşrutiyetin ilan edilmesini kendisi istemişti (Zürcher, 2000:139).

Meclis’in açılması sebebiyle İTC’nin Selanik’teki genel merkezi tarafından Padişah’a telgraf çekilmiş ve bu telgrafta tarihten alınan derslere ve İslam inancına uygun şekilde müzakereye dayalı bir sistemin milletin hakkı olduğu dile getirilmiştir. Telgrafta Padişah’ın barış ve mutluluk içinde hükümdarlık etmesi dileğinde de bulunulmuştur. Meclisin açılışı taşradaki kentlerde de törenlerle kutlanmıştır (Kansu, 2016:26-27). İkinci Meşrutiyetin ilanı ile Abdülhamid ile özdeşleşen istibdat devri sona ermiş, 1909 tadilatı ile Kanun-ı Esasi’de yapılan değişikliklerle kamu özgürlükleri yelpazesi genişletilmiş, toplanma ve dernek kurma hürriyetleri tanınmıştır (Tunaya, 1988:3). Meşrutiyetin ilanı ile oluşan hürriyet ortamı 1913 yılına kadar sürmüş Bâb-ı Âli Baskınının arkasından ise istibdat dönemine denk baskılar görülmüştür.

Meşrutiyet devriminin getirdiği düşünce, ifade ve toplantı özgürlüğü sadece siyasal gösterilerle sınırlı kalmamış işçiler arasında da çalkantılara sebep olmuştur, meşrutiyetin ilanı sonrasında Osmanlılar grev, boykot gibi birçok eylem çeşidi ile tanışmışlar ve bu tür eylemlere katılım Osmanlı toplumunda artmıştır; işçiler fiyat artışlarını telafi etmek için ücret

artışı talebinde bulunmuşlar, talepleri yerine getirilmeyince ise imparatorluğu bir grev dalgası sarmıştır (Çetinkaya, 2004: 44; Zürcher, 2000:140). Hürriyet'in ilanının ardından gelen birkaç hürriyet yılı içinde, ülkenin daha önce hiçbir zaman tanımadığı bir tartışma ve deneme fırsatı olmuştur. Bir kitap ve dergi sağanağı içinde modern devlette din ve milliyetin, hürriyet ve sadakatin temel sorunları tartışılıp incelenmiştir (Lewis, 1993: 212).

Berkes İkinci Meşrutiyet'in ilanının üç temel sonucundan söz etmektedir; bunlardan birincisi siyasal parti kurma olayının ortaya çıkmasıdır; hükümdar, saray, bürokrasi ve din kurumları dışında ilk kez ortaya çıkan siyasal parti 1908 devriminin sonuçlarından biridir, ikincisi Türk ulusu sezgisinin doğuşu; üçüncü önemli sonuç ise genç subayların padişaha kulluk ve bağlılık prensibiyle yetiştirilen eski tip komutanlardan farklı olarak padişah otoritesine bağlılık ile Türk halkına bağlılık arasında bir seçim yapacak duruma gelmeleri ve ikincisini seçmeye daha yakın durmalarıdır (Berkes, 2012: 393).

İkinci Meşrutiyet döneminden bahsederken devrin egemen siyasi anlayışlarından da kısaca bahsetmek gerekmektedir. Bilindiği gibi Osmanlının son dönemlerinde Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük gibi fikir akımları ortaya çıkmıştır. Bu fikirler arasında farklılıklar bulunsa da hepsinin ortaya çıkma sebebi devletin bekasını sağlama çabasıdır. Bunlardan Osmanlıcılık; Osmanlı hükümeti tebası olan muhtelif milletleri temsil ederek ve bir araya getirerek bir Osmanlı milleti oluşturmak, İslamcılık hilafet hakkının Osmanlı padişahında olmasından faydalanarak bütün İslamları bir hükümetin idaresinde birleştirmek, üçüncüsü ise ırka dayanan siyasi bir Türk milleti teşkil etmektir (Akçura, 1976: 19). İkinci Abdülhamid İslamcılık politikasını benimsediği ve bunun sebebinin halife sıfatını kullanarak Müslümanları birleştirebilme hedefi olduğu çoğunluk tarafından kabul edilen görüş olsa da Mardin bu yorumun yanlış olduğunu savunur. Mardin'e göre 1890lardan önce İslamcılık diye bir politikadan söz edilemeyeceği gibi tahta geçtikten sonra izlediği hiçbir milleti gücendirmeme politikasının da buna delil olduğunu ve İkinci Abdülhamit'in politikasının İslamcılıktan ziyade Osmanlıcılığa yakın durduğunu savunur (Mardin, 2008:75). İttihatçıların ise temelde Osmanlıcılık fikrini benimsediği düşünülse de özellikle İkinci Meşrutiyetin ilanına kadar olan süreçte İttihat ve Terakki'nin içinde hemen hemen her fikre mensup üyeler bulunmaktadır. Bu üyeler meşrutiyetin ilan edilmesi gerekliliği ortak paydasında birleşmişlerdir. İttihatçıların gayrimüslim ayrılıkçı hareketlerin önü alınamaması gibi sebeplerle 1908-1913 yılları arasında gitgide yoğunlaşan bir şekilde İslamcı politika izlediğini savunanlar da bulunmaktadır (Erdoğu, 2008).

İttihatçılar Meşrutiyeti ilan edip Kanun-ı Esasiyi yeniden yürürlüğü sokmalarına rağmen devletin işleyişini eski devrin idarecilerine bırakmışlardır. Bunun sebebi ise kendilerini devlet idaresinde genç ve tecrübesiz görmeleridir; yaş ve kıdem Osmanlı toplumunda otoritenin önemli ön koşullarıydı ve yaşları yirmilerin sonu yahut otuzlarının başında olan Jön Türkler bunların ikisine de sahip değildi. İttihatçılar doğrudan yönetimde görev almaktansa İkinci Abdülhamit dönemi devlet adamları arasından güvendikleri kişilerin bir hükümet kurmasını sağlayıp yönetimi perde arkasından ele almayı tercih ettiler fakat bu durum ilerde başka problemlerin çıkmasına yol açacaktı (Arslan, 2008; Zürcher, 2000: 141; Uçarol, 2011).

1.2.3 Volkan Gazetesi ve 31 Mart Vakası

İkinci Meşrutiyet'in ilanından rahatsız olanlar da vardır. İkinci Meşrutiyet ile ilgili söz edilmesi gereken en önemli konulardan biri de tarihimizde 31 Mart Vakası olarak bilinen meşrutiyetin ilanından sekiz ay sonra gerçekleşen miladi 13 Nisan 1909, rumî 31 Mart 1325 tarihli meşrutiyet karşıtı ayaklanmadır. 1908 seçimlerini İttihat ve Terakki Cemiyetinin kazanmasının ardından Cemiyet iki tür muhalefetle karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan birincisi seçimleri kaybeden Ahrar Fırkasının sergilediği muhalefet, diğeri ise dinci aşırı grupların İttihat ve Terakki Cemiyetinin siyaseti ve din dışı, dünyevi yaklaşımına karşı takındığı muhalif tavidir (Zürcher, 2000:142-143). Bu dönemde İstanbul'da çok sayıda yangın vakası meydana gelmişti ve şeriat hükümlerinin uygulanmaması yüzünden İstanbul'da belaların dolaştığı söylentisi halk arasında yayılmayan başlamıştı (Aysal, 2006).

1.2.3.1 Volkan Gazetesi

31 Mart Vakasının ortaya çıkmasında Derviş Vahdeti ve çıkardığı *Volkan* gazetesi önemli rol oynamıştır bu yüzden Derviş Vahdeti'den ve *Volkan* gazetesinden kısaca bahsetmek gerekiyor. Derviş Vahdetî'nin asıl adı Derviş'tir, 1869 veya 1870 yılında Kıbrıs'ta doğmuştur. Vahdetî takma ismi kendisine Diyarbakır'da bulunduğu sırada Ziya Gökalp tarafından verilmiştir. Çıkardığı *Volkan* gazetesinde yayınladığı bir mektupta kendi hayatını anlatmıştır. Babası Mustafa Ağa'dır ve Kıbrıs'ta ayakkabıcı esnafındandır, Derviş 4 yaşında okula başlamış, 5 yaşında Kur'an'ı hatmetmiş, 14 yaşındayken ise hafız olmuştur. Medreseye devam etmiş, sarf, nahiv ve biraz fıkıh öğrenmiş ve aynı dönemde Nakşibendi tarikatına girmiştir. 16 yaşında annesini, 17 yaşında ise babasını kaybetmiştir (Yıldız, 2006:64). Yine yayınladığı mektuptaki bilgilere göre İngilizce öğrenmiş, hükümet memuru olmuş ve kraliçe namına verilen balolara kendi ifadesiyle eldivenli redingotlu bir adam olarak katılmıştır (Akyüz, 2011: 29). Daha sonra Vahdeti tekrar İstanbul'a gelir, Dahiliye Nazırı Memduh Paşa aracılığıyla göçmen komisyonuna atanır, jurnalcilik faaliyetleriyle padişaha yaklaşmak ister

ve Memduh Paşa'yı padişaha jurnaller fakat bu durum beklediğinin aksine sonuçlanır ve Vahdeti Diyarbakır'a sürülür (Akyüz K. , 2011, s. 30). İkinci Meşrutiyetin ilanının ardından ise Vahdeti İstanbul'a gelmiş ve *Volkan* gazetesini çıkarmaya başlayarak bu dönemde basın hayatına atılan pek çok isimden biri olmuştur. *Volkan* gazetesi 1908'in sonlarında yayınlanmaya başlamış ve 1909 Şubatına kadar bağımsız bir gazete olarak yayın hayatına devam etmiştir (Sezer S. , 2017). *Volkan* gazetesi için salt İslami söylemi olan bir yayın olduğunu söylemek hata olacaktır. Derviş Vahdeti Batılı yazarlardan söz edecek kadar Batıdan haberdardır, evrensel barıştan, tıptaki yeni buluşlardan yanadır sadece İttihatçılara karşıdır (Ateş, 2008).

Derviş Vahdeti ve *Volkan* gazetesi etrafında uzun zamandır faal bir topluluk olan dinci aşırıları İttihad-ı Muhammedî Cemiyetinde örgütlenmiştir. Bu cemiyetin resmen açılışı 3 Nisan 1909 tarihinde Ayasofya'da gerçekleşmiştir. Cemiyet önce bir sokak gösterisi tertip etmiş ardından cemiyet adına Bediüzzaman Said Kürdi ve Derviş Vahdeti cemiyet adına nutuklar söylemiştir bunun arkasından ise mevlit okunmuştur (Zürcher, 2000:143; Unat, 1985:183). İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti 31 Mart kalkışmasının düzenleyicisi en azından kışkırtıcısı konumundadır (Çavdar, 2004:109).

1.2.3.2 31 Mart Vakası

31 Mart vakası askerlerin ayaklanması ile başlamıştı; ayaklanmayı başlatan askerler şeriat istediklerini söylüyor, İTC'yi dinsizlikle kendilerine talim yaptırmaktan namaz kılacak vakit bile bırakmamakla suçluyorlardı (Çaycı, 2009:41). Daha önce başka iç çekişmeler olsa da, 12 Nisan 1909(30 Mart 1325) gecesi İslam'ın ve şeriatın geri gelmesi talepleriyle ortaya çıkan 31 Mart isyanı beklenmedik bir anda patlak vermişti. O gece Taşkışla'da bulunan Makedonya taburları (Avcı taburları) subaylarını esir alarak ayaklandılar, çok sayıda softa ve medrese öğrencileriyle beraber meclis binasına yürüdüler. Sabah onlara gittikçe daha fazla asker ve ulema katıldı. (Zürcher, 2000:144). Avcı taburlarının isyan etmesi meşrutiyet rejiminin büyük tehlike altında olduğunu gösteriyordu, bu taburlar İTC'nin güvendiği, çok iyi yetiştirilmiş, çok iyi talim gören askerlerden oluşuyordu (Yalman, 1997:110). İsyancılar devamlı surette "Şeriat isteriz, padişahım çok yaşa" diye bağırıyordu (Bayar, 1997:102). Bu gibi sloganlar daha sonra bu isyanın Abdülhamit tarafından kışkırtıldığı şeklinde tanıtılmasına yol açmıştır (Karpat, İttihad ve Terakki Cemiyeti 31 Mart 1909 Ayrım Noktası ve Cumhuriyet'e Mirası, 2008). O günkü kargaşayı Yalman şu cümlelerle aktarmaktadır (Yalman, 1997:109);

"31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) her zamanki saatte Kadıköy vapur iskelesine indim. Sabah, Ayan dairesine gidecek, Lordlar kamarası iç tüzüğünün

tercümesiyle meşgul olacak, sonra Sirkeci’de Aliefendi lokantasına gidecek yemeğimi yiyecek, daha sonra gazetede vazife görmeye gidecektim. Bir de ne haber alayım? Avcı taburları isyan etmiş, halkın bir kısmı ayaklanmış, Sultanahmet meydanı ve meclisin civarı bir mahşer yerine dönmüş, hükümet düşmüş, İttihat ve Terakki’nin ele başları kaçmış....”

İsyancıların talepleri şunlardı; Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa ile Harbiye Nazırı Ali Rıza Paşanın kabineden çekilmesi, mebuslardan Ahmed Rıza, Hüseyin Cahit, Rahmi, Talat Beyler ile Şura-yı Ümmet gazetesi imtiyaz sahibi Dr. Bahattin Şakir’in sınır dışı edilmeleri, şeriat hükümlerinin tamamıyla uygulanması, başlarındaki mektepli subayların değiştirilmesi, bu ayaklanmadan dolayı cezalandırılmayacaklarının temini (Bayar, 1997:104). Bu talepler üzerine Sadrazam saraya gidip istifasını sundu yerine Tevfik Paşanın sadrazam olarak atandığı ilan edildi. Yeni kabinenin Harbiye nazırı Müşir Ethem Paşa askerleri ziyaret etti ve bütün isteklerinin karşılanacağına dair söz verdi (Zürcher, 2000:144).

Bu olanların üzerine İstanbul’daki İttihat ve Terakki üyeleri kaçtılar çünkü İTC hiçbir zaman İstanbul’da güçlü olmamıştı, Cemiyetin gücü Makedonya ordusunun harekete geçme tehdidinden geldiği için şu anda hiçbir kuvvetleri kalmamış gibi duruyordu. (Shaw & Shaw, 2010:337). İstanbul’da olaylar böyle cereyan ederken Rumeli’deki İttihatçıların İstanbul ile haberleşmesi durmuş ve bu durum onlarda ortada bir tehlike bulunabileceği intibamı uyandırmıştı. İstanbul’da askeri bir isyan olduğunu öğrenen İttihatçılar bu duruma müdahale kararı aldılar, Mahmut Şevket Paşa yanına yeteri kadar asker alarak İstanbul üzerine yürüyecek ve bu isyanı bastıracaktı. Kısa zamanda hazırlanan bu askeri birlik Hareket Ordusu ismini alacaktı (Bleda, 1979:67). İttihat ve Terakki Cemiyeti İstanbul’dan sürülse de taşra ve özellikle Makedonya’daki konumunu koruyordu. Cemiyet anayasanın tehlikede olduğu propagandasına halkı inandırmayı başararak propaganda savaşını kolaylıkla kazanmıştı. 15 Nisan’dan itibaren ise isyancılara karşı askeri bir sefer başlattı, bu sefer için kurulmuş olan Hareket Ordusu Mahmut Şevket Paşa’nın yönettiği düzenli birliklerden ve Niyazi Bey yönetimindeki gönüllü birliklerden oluşuyordu. Bu askerler trenle İstanbul yakınlarına getirildiler. Hareket ordusu 24 Nisan günü fazla direnişle karşılaşmadan kenti işgal etti. İsyan bastırıldıktan sonra sıkıyönetim altında iki askeri mahkeme kuruldu ve Derviş Vahdeti dahil pek çok isyancı bu mahkemelerde yargılanıp idam edildi (Zürcher, 2000:146).

27 Nisan’da parlamento Meclis-i Umumi-i Milli adıyla Sait Paşanın başkanlığında toplandı. Karşı ihtilale katılmak ve bu yüzden ölümlerden sorumlu olmak gibi sebeplerle bir fetva çıkartılıp Abdülhamid’in tahttan indirilerek yerine kardeşi V. Mehmet Reşat’ın getirilmesi kararı alındı (Shaw & Shaw, 2010, s. 338)

Esasen 31 Mart vakası, biriken sorunların bir patlaması ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin bu sorunlara çözüm getirmek için hazırlıklı olmayışının bir işareti idi. Fakat 31 Mart teşebbüsü İTC tarafından iktidara tam olarak hakim olmak ve Sultan Abdülhamit'i etkisiz hale getirmek için bir fırsat oldu, İTF, 31 Mart Vakası sonrası güç kazanıp devlet partisi konumuna gelmiştir (Karpat, 2008; Bukarlı, 2016). İttihat ve Terakki liderleri 31 Mart Vakasından sonra muhalefeti ezmek ve susturmak ister bir hale gelmiştir (Kuran, 2012:535).

1.2.4. İttihat Terakki ve 1908, 1912 Seçimleri

Osmanlı Devleti'nde 1908-1919 arası dört genel seçim gerçekleşmiştir; 1908, 1912, 1914 ve 1919 seçimleri. Konunun kapsamı gereği bu çalışmada detaylı ele alınacak seçimler 1908 ve 1912 seçimleri ve bunların yanında 1911'de yapılan ara seçimdir. Tüm seçimler 1908'de kısmen değiştirilen "İntihab-ı Mebusan" Kanununa göre yapılmıştır (Tunaya, 1988:6). 1914 ve 1919 seçimleri tezin konusunun kapsamının dışında kalsa da İkinci Meşrutiyet dönemini anlatabilmek adına çok kısa bir şekilde bahsedilecektir.

İkinci Meşrutiyet devrinin ilk genel seçimi Kasım 1908'de yapılmıştır (Tunaya, 1988:6). 1908 seçimini İttihat ve Terakki kazanmıştır fakat bunu İttihatçıların kesin zaferi olarak nitelemek konusunda farklı görüşler mevcuttur. Kimi yazarlar İttihatçılar rakipsiz durumdadır derken kimi yazarlar ise İttihatçıların beklediklerinin aksine ezici çoğunluğu sağlayamadığını düşünmektedir. 1908 seçimlerini İttihatçılar kazansa da aslında bu grubun içinde geleceğin muhalifleri de bulunmaktadır (Tunaya, 1988:6; Kansu, 2016: 22).

1911 Kasım ara seçimini ise bir (1) oy farkla Hürriyet ve İtilaf Fırkası kazanmıştır. İTC Cemiyeti meclisi fesh ettirerek 1912 yılında yeni bir genel seçim yapılmasını sağlamıştır ki 1912 seçimlerinden sopalı ve dayaklı seçim olarak bahsedilmektedir. 1912 seçiminde az sayıda muhalif meclise girebilmiştir. Sonrasında Halaskâran hareketi neticesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti yeniden muhalefete düşer ve meclis tekrar feshedilir. 1914 seçimi mayıs ayında yapılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti tek parti durumundadır. 1919 seçimi ise son Osmanlı Parlamentosunun oluşturulduğu seçimdir (Tunaya, 1988:6).

Seçimlerden yukarıda kısaca bahsedilse de dönemin siyasi ortamını açıklayabilmek için İkinci Meşrutiyet döneminde gerçekleşen seçimlerden ve kurulan kabinelerden bahsetmek gerekiyor. İttihat ve Terakki için ayrı bir başlık bulunmakla beraber İkinci Meşrutiyet döneminde seçimlere dahil olan Ahrar Fırkası ve Hürriyet ve İtilaf Fırkasına dair açıklamalar seçimler ve kabine değişiklikleri anlatılırken verilecektir. İkinci Meşrutiyet'in ilk yarısı

(1908-1913) çok partili iken ikinci yarısı tek partili rejim olarak yaşanmıştır (Tunaya, 1988:6).

Meşrutiyetin ilanından sonra eski rejimin siyasetçileri siyasal parti kurmakta zorlandılar, bunun nedeni yalnızca alışkın oldukları düzenin değişmesi değil aynı zamanda rekabetçi bir siyasal düzen anlayışına tamamen yabancı olmalarıydı, paşalarda var olan “devlet adamlığı” anlayışı onların siyaseti bir nevi ayak işi olarak görmeleri sonucunu doğuruyordu (Kansu, 2016:6).

24 Temmuz’da hükümetin yaptığı bir açıklamayla, seçimlerin bir an önce yapılacağı ve otuz küsur yıldır tatilde olan parlamentonun toplanacağı duyurulmuştu (Kansu, 2002: 273). Seçmen olabilmek için 25 yaşından büyük olmak, medeni haklardan yoksun olmamak, yabancı bir devletin tebası olmamak, birinin hizmetinde olmamak, iflas etmiş ise itibarını geri almış olmak, bulunduğu yerde en az bir yıldır ikamet ediyor olmak gerekiyordu (Güneş, 1997:246). Mebus olabilmek için ise Osmanlı tebasından olmak, geçici de olsa yabancı hizmetinde olmamak, Türkçe bilmek, otuz yaşını geçmiş olmak, seçim sırasında birinin hizmetkârı olmamak, iflas etmiş ise itibarını geri kazanmış olmak, kötü hali olmamak, borcundan dolayı hükümet tarafından malına mülküne el konmamış olmak, medeni haklardan yoksun olmamak, yabancı tebasından olduğu iddiası bulunmamak gerekiyordu (Güneş, 1997:247-248). Seçimler yaklaşırken İttihatçılar Anadolu ve Makedonya’da seçim kampanyaları yürüttüler (Kansu, 2002 :276). Seçimler Kasım ayında yapılacaktı, seçim hazırlıkları sürerken ülkede halen istibdat döneminin baskısından kurtulmuş olmanın verdiği mutluluk hissediliyordu (Kayalı, 1995).

1908-1912 Meclis-i Mebusanına 281 milletvekili sayısı belirlenmiş, 4 dönem devam eden çalışmalar süresince 324 farklı milletvekili mecliste yer almıştır. Bu dönem içinde 44 sandalye boşalmış ve bunların 43’ü için ara seçim yapılmıştır (Olgun, 2012). Maalesef 1908 genel seçimleri hakkında kapsamlı bir akademik araştırma bulunmamaktadır, bu konuya dair yapılan çalışmalar ise seçimler hakkında derinlemesine yorum yapılmaması ve kazanamayan adayların isimlerinin bu çalışmalarda yer bulamaması gibi sebeplerle tatmin edici bilgiyi sunmaktan uzaktır (Kansu, 2002 :272). 1908 seçimi yaklaşırken İTC gizli bir yapılanmaydı ve henüz kendisini bir siyasi parti olarak tanımlamamıştı (Kayalı, 1995).

1908 seçimlerine İTC dışında dahil olan tek örgüt Prens Sabahattin taraftarlarının Eylül ayında kurdukları Osmanlı Ahrar Fırkası (AF) idi. Partinin ülke çapında bir örgütü yoktu ve seçimlerde yalnızca bir sandalye kazanabilmişti (Zürcher, 2000:142). Prens Sabahaddin doğrudan AF içinde yer almıyor fakat partiye müdahale ediyordu (Kansu, 2016: 7).

Ahrar Fırkasını anlatabilmek için öncelikle Prens Sabahattin'den bahsetmek gerekiyor. Prens olarak anılmasından da anlaşılacağı üzere Prens Sabahattin hanedan ailesindedir, Prens Sabahaddin Sultan Abdülmecid'in kızı, Sultan Abdülhamid'in kız kardeşi olan Seniha Sultan'ın oğludur. Babası ise Damat Mahmut Celaleddin Paşa'dır. Babası Mahmut Paşa hanedana damat olmasına ve genç yaşında önemli memurluklarda bulunmasına rağmen İkinci Abdülhamit'e karşı sert bir muhaliftir (Reyhan, 2009:146). Prens Sabahattin'in baba tarafı hanedan ailesine mensup olmadığı için kendisi bir prens değil ancak bir sultanzadedir, Berkes Prens Sabahattin'in kendisine prens unvanı takma sebebinin Avrupa'da prestij kazanmak olabileceğini savunur (Durukan, 2009; Berkes, 2012:396). 1899'da bir suikast girişiminden çekinen Mahmut Paşa oğulları ile beraber Paris'e kaçar. Prens Sabahaddin 1902'de tüm muhalif güçleri Abdülhamit'e karşı tek cephede birleştirmek amacıyla Paris'te bir kongre düzenler. Bu toplantı daha sonra Birinci Jön Türk Kongresi olarak anılacaktır (Durukan, 2009). Bu kongredeki tartışmalar iki merkezi tema etrafında yoğunlaşır. Bunlar devrimde askeri güçlerin kullanılması ve yabancı müdahalesidir. Askerî güçlerin kullanılması fikri çok büyük tartışmalara sebep olmasa da dış güçlerin müdahalesi düşüncesi sert tepkiler alacaktır. Kongre muhalefetin birliğini sağlamak açısından başarısız olmuştur. Daha sonra Prens Sabahaddin Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyetini kurar rakipleri ise Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti altında birleşir (Durukan, 2009).

Prens Sabahaddin İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a döner. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile oldukça farklı fikirlere sahip olan Prens Sabahattin Osmanlı Ahrar Fırkasını kuracaktır. 31 Mart ayaklanmasında Prens Sabahattin ve Ahrar Fırkası İttihatçılar tarafından özellikle Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Tanin*'deki yazıları aracılığıyla bu ayaklanmanın kışkırtıcıları olmakla suçlanır. Prens Sabahaddin ve Ahrar Fırkası bu ayaklanmanın İttihatçı karşıtı tutumunu destekleyip ayaklanmayı tam anlamıyla İttihatçılara karşı bir ayaklanmaya çevirmek istemişler fakat ayaklanmanın Meşrutiyet karşıtı bir yöne gitmesini de önlemeye çalışmışlardır (Zürcher, 2000:145).

Osmanlı Ahrar Fırkası 14 Eylül 1908 tarihinde kurulmuştu bu yüzden Kasım'da yapılacak seçimlere hazırlanmak için çok az vakti vardı (Shaw & Shaw, 2010:332). Bu fırka yeni oluşan meşrutiyet ortamı içinde kurulan ilk resmi siyasi parti olacaktır (Kaluç, 2009). İngiliz taraftarlığı ve liberal fikirleri ile bilinen Sadrazam Kamil Paşa da Ahrar Fırkasının kuruluşuna dolaylı olarak katkıda bulunan isimlerdendir öyle ki ileride kendisinin fırkanın başkanı olduğu dahi iddia edilecektir (Kaluç, 2009).

Prens Sabahaddin AF'nin fikir babası olmasına rağmen resmi olarak parti işlerinin içinde yer almamıştır ki bunun sebebi büyük ihtimalle eski siyasi anlayışın etkileri ile bir partiyi yönetmeyi kendisini küçültücü olarak görmesiydi (Kansu, 2016:7; Kaluç, 2009). AF'nin basındaki destekçileri *İkdam*, *Sabah*, *Yeni Gazete* ve *Sada-yı Millet* gazeteleridir (Kuran, 2012:449). AF kuruluş sebebini zamanında istibdada karşı olmasıyla tanınan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yeni bir istibdat kaynağı haline gelmesi şeklinde açıklar (Kaluç, 2009). Fırkanın kurucuları Prens Sabahattin'in Paris'teki çevresinde bulunan liberal Osmanlı aydınlarıdır bunlar arasında Ahmet Fazlı, Mahir Sait, Celalettin Arif ve Nurettin Ferruh Beyler bulunmaktadır (Seyitdanlıoğlu, 1997).

Bilindiği gibi Prens Sabahattin ve onun fikirleri ile teşekkül etmiş olan AF adem-i merkeziyetçilik düşüncesini desteklemekteydiler. Onların bu fikirleri ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne bir kara propaganda fırsatı vermektedir şöyle ki İTC adem-i merkeziyetçilik fikrinin Osmanlı'daki unsurların birer birer bağımsızlık isteyerek Osmanlı topraklarından ayrılmasıyla sonuçlanacağını savunuyordu.

1908 Kasım tarihine gelindiğinde AF, İTC dışında seçimlerde yer alan yegane siyasi örgüttü ve seçimlere hazırlanmak için çok az vaktinin olmasının da etkisiyle seçimlerde sadece bir sandalye kazanabilmişti. 1908 seçimleri Tunaya'ya göre İTC'nin ezici zaferi ile sonuçlanmıştır, İTC 1908 seçimlerini bir Cemiyet-i Mukaddese havası içerisinde kazanmıştır. Kansu ise İTC'nin bu seçimde hedeflediği başarıyı kazanamadığını savunmaktadır (Kansu, 2016; Tunaya, 1988:27).

İTF istibdat dönemindeki baskıları eleştirmesine rağmen kendisi de baskıcı ve otoriter bir yönetim anlayışına sahipti. Bu da parti içinde muhalefet hareketlerinin oluşmasına sebep oluyordu. 1911 yılına geldiğinde İTF bölünmenin eşiğindedi. İTF hükümetin her hareketine müdahale ediyor bu da devrin aydınlarını rahatsız ediyordu. 1911 yılında Hürriyet ve İtilaf Fırkası (HİF) kurulacaktır fakat HİF kurulmadan önce de bazı muhalefet hareketleri mevcuttur. Bunlar; Ahrar Fırkası, Osmanlı Demokrat Fırkası, Mutedil Hürriyet Perveran Fırkası, Osmanlı Islahat-ı Esasiye Fırkası, Osmanlı Demokrat Fırkası, Osmanlı Sosyalist Fırkası, Ahali Fırkası, Cemiyet-i Hafi, Hizb-i Cedit son olarak ise Hürriyet ve İtilaf Fırkasıdır (Yiğit, 2014; Birinci, 2012:45-50). İkinci Meşrutiyet döneminde meclisteki bu muhalefet hareketlerinin en kuvvetlisi Hizb-i Cedid hareketidir, bu hareket meclis içinde gittikçe güçlenerek 1911'de HİF'in kurulmasıyla sonuçlanmıştır (Yiğit, 2014). Hizb-i Cedid hareketinin en önemli isimleri Miralay Sadık Bey ile Abdülaziz Mecdi Efendidir. Diğer muhalefet hareketleri cemiyet-fırka dışı hareketler olarak faaliyetlerine devam ediyorlardı.

İTC'nin kendi içinden çıkan Hizb-i Cedid (Yeni Parti, Yeni Görüş) hareketi ise İTC'yi bölünme noktasına getirmişti (Gazel, 2001). Hizb-i Cedid hareketi İTC içinde 110 civarında mebusun destek verdiği bir parti içi muhalefet hareketidir (Yiğit, 2014). Bu hareket tutucu ve gelenekçi niteliklere sahipti ve İttihatçıların toplumsal ve siyasal görüşlerine şiddetle karşıydı (Ahmed, 1971:113). Bu muhalefet hareketi gerçekten etkili olmuş ve İTC muhalefeti yatıştırabilmek adına İTC'nin önemli isimlerinden biri olan Talât Bey'i dış işleri bakanlığından alarak yerine daha yumuşak tabiatlı olmasıyla bilinen Halil Bey'i getirmişti (Ahmed, 1971:114). Talat Bey'in istifası ise muhalefeti yatıştırıp, sakinleştirmek yerine muhalefet tarafından bir taviz olarak algılanmış ve muhalefet hareketinin hız kazanmasına sebep olmuştu (Gazel, 2001). Sadık Bey kısa zamanda 110 kadar mebusu Hizb-i Cedid hareketine çekebilmişti bunun sebepleri İTC'nin bir düzene sokulması ve ıslah edilmesi yönündeki fikirlerin İTC içindeki muhafazakarlar ve İTC'nin politikalarından memnun olmayanlara cazip gelmesi ile Sadık Bey'in ordudan gelmesi sebebiyle askerler arasında toplayabileceği desteğin fazla olduğu düşüncesiydi (Nur, 1996:20). Miralay Sadık Bey'in ismi Hizb-i Cedid hadisesinin hemen arkasından 1911 yılı temmuz ayından itibaren, yeni bir parti kurulacağı iddialarıyla gazetelerde kendisine yer bulmuştur. Kendisi bu husustaki ilk haberi meşrutiyet uğruna yaptıklarını dile getirdikten sonra tekzip etmiştir (Birinci, 2012:53). Meşrutiyet'in ilk beş yılında Osmanlı Devleti'nde ilk kez ortaya çıkan çoğulcu siyasal yapı içinde İttihatçılar egemen parti durumundadır, fakat hareketin yaratıcısının da ordu olması sebebiyle, siyasal iktidarlarının askeri dayanağı ağır basmaktadır. Zaman içinde İTC içerisinde zayıflamalar görünürken muhalefet günden güne büyümektedir. Bu muhalefetin birleşmesiyle de Hürriyet ve İtilaf Fırkası (HİF) kurulur (Tunaya, 1989:8). Hürriyet ve İtilaf Fırkası 21 Kasım 1911'de kurulmuş ve İttihat ve Terakki'ye muhalif bütün sesleri bünyesinde toplamıştır (Uçarol, 2011; Tunaya, 2013: 73). 21 Kasım 1911 tarihinde Mahir Said, Kemal Midhat, Hüseyin Siret ve Rıza Nur'dan oluşan bir heyet tarafından firkanın programı ve kuruluş beyannamesi İstanbul valisi Emin Bey'e verilmeye kadar kurulacağı sezilen fırka hakkında İTC detaylı bilgiye sahip değildi (Birinci, 2012:56). HİF İkinci Meşrutiyet döneminde İTC'nin ürktüğü ve kendine rakip gördüğü ilk ve tek büyük siyasi oluşumdur (Birinci, 1998). HİF'in kurulmasıyla parlamento içinde İTC karşısında dağınık kalan muhalefet toplanma imkanı bulmuş ve ortaya kutuplaşmış bir meclis çıkmıştır (Tunaya, 1988:265). HİF'e üye aydınlar azınlıklara verilecek yeni haklarla siyasi bütünlüğün muhafaza edilebileceği düşüncesindeydiler. İTC ise kuvvet kullanarak hakim Türk unsurun önderliğinde bir siyasi birlik sağlama eğilimindeydi (Birinci, 1998).

1911 yılında İstanbul ara seçiminin yapıldığını görürüz bu seçim İstanbul milletvekili olan Rıfat Paşa'nın Paris büyükelçiliğine atanması üzerine yapılmıştır. İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf Fırkaları arasındaki ilk ciddi siyasi mücadele bu seçimlerde yaşanmıştır (Olgun, 2012). Bu ara seçim HİF'in kurulmasından yirmi gün sonra 11 Aralık 1911 tarihinde yapılmıştır. İTC'nin adayı Dahiliye Nazırı Memduh Bey, HİF'in adayı ise eski bir sadrazam olan Tunuslu Hayrettin Paşa'nın oğlu Tahir Hayrettin Bey'dir. Tahir Hayrettin Bey HİF'in de kurucuları arasındadır. Seçimi HİF'in adayı 195'e karşı 196 oyla kazanmıştır ve bu muhalefetin devrim niteliğinde bir zaferi olarak yorumlanmıştır (Lewis, 1993:221). Bu sonuç ise İTC'de rahatsızlığa sebep olmuştur (Tunaya, 1988:272). Bu seçim İTC'nin yalnızca meclis içinde değil ülke genelinde de arkasındaki desteği günden güne kaybettiğini göstermektedir. Kaybedilen bu destek ise 1912 genel seçiminin erkene alınma sebebidir. HİF yeni kurulduğu halde İTC'nin en güçlü olduğu şehir olan İstanbul'da seçimi kazanabilmesi bir dahaki seçimlerde iktidara gelebilme ihtimalini gösteriyordu. Başka bir partinin iktidara gelmesi ise İTC'nin kendisi için belirlediği ülkeyi kurtarma misyonuna bir engel anlamına gelmekteydi. HİF'in iktidara gelmesini engellemenin tek yolu ise meclisi dağıtıp erken seçime gitmeyi sağlamaktı (Demir, 2007:173).

Kanun-ı Esasi'ye göre meclisin çalışma süresi 4 seneydi (Madde 69)². Anayasada yapılan değişikliklerle, Meclis-i Umumi'nin her sene Kasım ayında açılacağına ve Mayıs başına kadar çalışılacağına karar verilmişti (Madde 43). Buna göre aslında Birinci dönem Meclis-i Mebusanının Ekim 1912'ye kadar görevde kalması gerekiyordu. Fakat yaşanan siyasal gelişmeler neticesinde seçim Ocak 1912 tarihine çekildi bu aynı zamanda Türk tarihinin ilk erken genel seçimidir (Demir F. , 2007:164). İTC meclisi dağıtabilmek için gereken yasal dayanağı ise Kanun-ı Esasi'nin 35. Maddesinin değiştirilmesiyle bulmuştu. Bu maddenin 1876'da hazırlanmış ilk halinde padişahın meclisi dağıtma yetkisi vardı fakat 1909'da yapılan tadilatlar ile bu madde değiştirilmiş ve meclisin dağıtılması ancak hükümet ve meclis arasında kesin bir anlaşmazlık olması ve hükümetin meclisin kararını iki defa reddetmesi sonucunda meclisin ya kararı kabul etmek veya istifa etmek zorunda kalması şeklinde yeniden düzenlenmişti (Demir F. , 2007: 174; Gözübüyük & Kili, 1982: 34,75). 1911 ara seçimlerinden sonra söz konusu bu kanun maddesinin eski haline getirilmesi İTC tarafından gündeme getirilmiş bu konuyla ilgili bir önerge 11 Aralık 1911 tarihinde Sadrazam Sait Paşa aracılığıyla meclise sunulmuştur (Birinci, 2012: 115; Demir F. , 2007:174). HİF bu değişikliğin meclisten geçmesini engellemiş bunun üzerine ise İTF hükümeti, Kanun-ı

---

² Kanun-ı Esasi metnine <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1876.aspx> adresinden ulaşmak mümkündür.

Esasi'nin 7. Maddesi uyarınca 18 Ocak 1912 tarihinde meclisi padişah iradesiyle feshettirmiştir (Birinci, 1998). Meclis-i Mebusanın kapatılmasından üç ay sonra ise tarihimizde Sopalı Seçim olarak anılan 1912 seçimleri yapılmıştır.

1912 seçimlerinin Türkiye'nin modernleşme sürecinde ayrı bir yeri vardır bu seçimlerde Osmanlı toplumu ilk kez iktidar muhalefet ayrımıyla karşı karşıya kalmıştır (Güneş, 1997:258). 1912 seçimler aslında "Sopalı Seçimler" adıyla bilinir. Bunun sebebi 1911 ara seçiminde HİF karşısında yenilgiye uğrayan İTC'nin bu seçimde büyük baskılar yapmasıdır. 1912 seçimlerini İTF kazanmıştır fakat seçimden kısa süre sonra Halaskâr Zabitân isimli bir grup oluşmuştur ve meclisin meşrutiyetin gerektirdiği şartlarda yönetilmediğini iddia etmektedir bu grubun etkisiyle İTF yönetimdeki etkisini 1913'te yapacakları Bâb-ı Âli Baskınına kadar kaybetmiştir.

1.2.5. Kurulan Hükümetler

Seçimler ve partilerin dışında bu dönemde kurulan kabineler ve çeşitli sebeplerle meydana gelen kabine değişikliklerinden de bahsetmek gerekiyor. 24 Temmuz 1908 tarihinde meşrutiyetin ilanından itibaren 23 Ocak 1913 Bâb-ı Âli baskınına kadar beş hükümet görev yapmıştır. İTC bu hükümetler üstünde baskı kurarak ya da İttihatçı kökenli bakanların kabinede görev almasını sağlayarak iktidarda söz sahibi olmaya çalışmıştır (Yiğit, 2014).

Meşrutiyet ilan edildikten sonra bir anarşi ortamının oluşmaması için kabinenin bir an önce kurulması gerekiyordu fakat İTC kendisini siyasete doğrudan müdahale edecek kadar yeterli görmediğinden perde arkasında kalmayı tercih etmişti. Abdülhamit döneminde siyaset padişahın, Yıldız Sarayı'nın tekelindeydi (Demirci, 2017). Meşrutiyetin ilanıyla hükümet sarayın denetiminden de çıkmış ve Bâb-ı Âli'nin eski yöneticilerine bırakılmıştı. İTC'nin Rumeli'deki faaliyetleri ve meşrutiyetin ilanı konusundaki baskıları üzerine Abdülhamit Sait Paşa ile Kamil Paşa'yı saraya çağırılmış ve kabineyi kurma tercihini kendilerine bırakmıştır (Tunaya, 1989:80) 22 Temmuz 1908 tarihinde Said Paşa, İkinci Abdülhamit tarafından sadaret makamına getirildi ve böylece İkinci Meşrutiyet devrinin ilk sadrazamı oldu (Kurşun, 2008). Sait Paşa meşrutiyet kabinesi için hazırlanacak Hatt-ı Hümayun'a Harbiye ve Bahriye nâzırlarının tayinine padişahın karar vermesi gerektiği yönünde bir kayıt koymak istiyordu buna ise Şeyhülislam Cemaleddin Efendi Kanun-ı Esasiye uygun olmadığı gerekçesiyle itiraz etmiştir. Bu ihtilaf ise önemli bir sorun haline gelmiş ve Said Paşa sadrazamlık mevkiinden istifa etmek zorunda kalmıştır (Kuran, 2012:477). Said Paşa'nın ardından ise sadarete Kamil Paşa gelmiştir. Kamil Paşa ve Said Paşa Abdülhamit devrinin iki ünlü sadrazamıdır, padişah bu iki adamını dama taşı gibi birbirine seçenek olarak kullanmıştır (Tunaya, 1989:39).

İkinci Meşrutiyet döneminin ilk kabinesi Sadrazam Kamil Paşa tarafından kurulacaktı. Kamil Paşa İkinci Meşrutiyet'in ilk kabinesini kurduğu zaman "ihtiyar sadrazam" sayılıyordu ve yetmiş iki yaşındaydı (Tunaya, 1989:39). Kamil Paşa'nın sadaretinden çeşitli sebeplerle hoşnutsuz olan İttihatçılar, 13 Şubat 1909'da onun düşmesini ve yerine, o da eski siyasi yapının bir kalıntısı olma özelliğini taşısa da milliyetçi Genç Türklere daha makbul gelen, Hüseyin Hilmi Paşa'nın geçmesini sağladılar (Lewis, 1993:214). 1908 seçimlerinden sonra İttihatçılar meclisteki tek örgütlü yapıydı ve Kâmil Paşa kabinesini zorlayacak güce sahiptiler bu yüzden parlamento çalışmaya başlar başlamaz İttihatçıların desteklediği bir hükümetin başa geçmesi için bir mücadelenin başlaması siyasetle ilgilenen herkes tarafından bekleniyordu (Kansu, 2016:22).

Meclis seçimleri tamamlandıktan sonra İTC'nin önderleri Kâmil Paşa kabinesinin düşürülebilmesi amacıyla bir güven oylaması yapılması için gerekli adımları atmaya başladılar (Kansu, 2016:31). İttihatçılar ve kabine arasında çeşitli uyumsuzluklar olsa da tecrübeli bir devlet adamı olan Kâmil Paşa bu sıkıntıları başarılı manevralarla atlatabiliyordu. Yine de kendisi hakkında 102 imzalı bir güvensizlik önergesi verilmiştir. Kâmil Paşa'nın bu noktadaki çabası beklediği sonucu vermemiş ve önerge oylamaya sunulmuş, 262 mebusun 198'i Kâmil Paşa'ya güvensizlik oyu vermiştir (Tunaya, 1989:46). Kâmil Paşa'nın bu oylamayla düşürülmesi üzerine yeni kabineyi oluşturma görevi Hüseyin Hilmi Paşa'ya verilmiştir.

Hüseyin Hilmi Paşa, 31 Mart isyanındaki kesinti dışında, yaklaşık on ay sadrazamlık yapmıştır (Kansu, 2016:51; Tunaya, 1989:55). Hüseyin Hilmi Paşa, 17 Şubat 1909 tarihinde kabinenin programını meclise sundu. İç politikanın liberal ülkelere uygun olarak yönetilen bir ülkenin tüm sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde yürütüleceğini beyan etti (Kansu, 2016:52). Devrin şartları düşünüldüğünde uyulacağını iddia ettikleri politikayı sürdürmek mümkün görünmüyordu (Tunaya, 1989:56).

Hüseyin Hilmi Paşa'nın sadrazamlığı sırasında uğraştığı en önemli sorunlardan biri 31 Mart Vakası'dır. İsyanlılar Hüseyin Hilmi Paşa'nın istifasını ve başka birkaç ismin meclisten uzaklaştırılmasını talep etmişlerdir. Hüseyin Hilmi Paşa 31 Mart isyanı sırasında sadareten istifa etmişse de isyanının bastırılmasından bir süre sonra tekrar sadaret makamına getirilmiştir. 31 Mart isyanında önce isyancılar galip gelmiş gibi görünse de Mahmut Şevket Paşa komutasındaki Hareket Ordusunun olaya müdahalesiyle gidişat tersine dönmüş ve 31 Mart isyanı İTC'nin yönetimdeki otoritesinin artmasıyla neticelenmiştir. İsyanın bastırılmasından sonra yeniden sadarete gelen Hüseyin Hilmi Paşa, İTC'den birkaç ismi

kurduğu kabineye almış böylelikle cemiyetin perde arkasından devlet işlerine müdahalesini engellemek istemiştir ama bunda başarılı olamamıştır. Kanunları meclisten geçirmekte zorluk yaşayan Hüseyin Hilmi Paşa 28 Aralık 1909 tarihinde istifa etmiş yerine ise Roma Sefiri İbrahim Hakkı Bey getirilmiştir (Aydın, 1998).

İbrahim Hakkı Paşa, Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk ve Hamidiye Ticaret Mektebi'nde sosyal nitelikli çeşitli dersler okutmuştur, 1886'dan 1908'e kadar aralıksız 22 yıl hocalık yapmış ve herkesin susmaya mahkum edildiği bir rejim içerisinde hassas konuları medeni cesaretle anlatan bir hoca olarak tanınmıştır. Genç denecek bir yaşta sadrazamlığa gelmiştir ve bunun en önemli sebebi enkaz-ı istibdattan yani eski rejimin kalıntılarından sayılmamasıdır (Tunaya, 1989:68-69). Bunun yanında başa getirilmesinin başka bir sebebi İttihatçıların halen kendilerini iktidarı tamamen ele almak için yetersiz görmesidir, İbrahim Hakkı Paşa Fırkacı olarak bilinmemektedir. İbrahim Hakkı Paşa, İttihatçılardan güvenoyu alarak sadrazam olmuştur ve Adl ü İhsan Politikası güdeceğini iddia etmiştir fakat kısa sürede İttihatçıların güdümü altına girmiştir. İkinci Meşrutiyet'in en canlı ve gürültülü parlamento çatışmaları Hakkı Paşa zamanında görülür. Hareketliliğin en yüksek noktasına varan meclis hayatı artık duraklamaya ve iniş göstermeye başlayacaktır (Tunaya, 1989:74). Hakkı Paşa'nın istifa etmesine sebep olan olay ise Trablusgarb Savaşı'dır.

İtalyanların geçmişten beri Trablusgarp ve Bingazi'ye yönelik işgalci emelleri vardır ve Hakkı Paşa'nın eski Roma Sefiri olması hasebiyle bunu en iyi bilenlerden biri olması gerekir fakat Hakkı Paşa bölgedeki mevcut askerî birlikleri Yemen'e, askerî malzemeleri ise İstanbul'a naklettirmiştir. Trablusgarp valisi ise görevden alınmış ve böylece bir otorite boşluğu doğmuştur. Bu durumdan yararlanmak isteyen İtalya Bâb-ı Âli'ye bir nota göndererek Trablusgarp'ın kendisine teslimini talep etmiştir. Sadrazam Hakkı Paşa, notaya verdiği cevapta Osmanlı'nın toprak bütünlüğüne saygı duyulduğu takdirde İtalya'ya bölgede daha fazla ticari ve siyasi imtiyaz tanınacağı belirtilmiştir. İtalya verilen bu cevapla tatmin olmamış ve Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir. Bu olanlardan dolayı kendini sorumlu tutan Hakkı Paşa ise istifa etmiştir. Hakkı Paşa'nın istifasından sonra önce Kamil Paşa sadrazam olarak düşünülmüş, Paşa'nın İttihatçılardan kendisine müdahale etmemelerini istemesi üzerine kendisinden vazgeçilmiş ve Said Paşa sadrazam olarak görevlendirilmiştir (Kansu, 2016: 247).

1912 genel seçimlerinin ardından Halaskar Zabitan grubu kurulmuştur, bu grup beyannamesini bütün gazetelerde yayınlamıştır, beyannamede belirttiklerine göre ülkenin bunalımdan tehlikeden kurtarılmasını, gerçek meşrutiyet esaslarına dönülmesini ve bunun için

kabinenin değişmesini istemektedirler. Bunun ardından Said Paşaa kabinesi meclisten güvenoyu istemiş ve güvenoyu alabilmesine rağmen 16 Temmuz 1912’de istifa etmiştir. Ardından Ahmet Muhtar Paşaa başkanlığında, üç eski sadrazamın yer aldığı ve bu sebeple Büyük Kabine diye anılan kabine kurulmuştur (Kabacalı, 1990:89).

Muhtar Paşaa’nın ilk işi İttihat ve Terakki çoğunluğundan kurtulmak olacaktır bunun içinde mebusanın feshi yoluna gidecektir. Gazi Ahmet Muhtar Paşaa bunu yapabilmek için hile-i şeriyelere başvurmuş ve mebusan meclisinin feshini sağlamıştır (Tunaya, 1989: 108). Ahmet Muhtar Paşaa kabinesinin uğraştığı en önemli sorun Balkanlardaki karışıklıklar olmuştur. Bu dönemde İttihatçılar, Balkanlar’da savaşa girilmesi gerektiği yönünde bir propaganda başlatmışlar ve bu propaganda özellikle öğrenciler üzerinde etkili olmuş, savaşın gerekliliği yönünde birçok gösteri yapılmıştır. Ahmet Muhtar Paşaa kabinesi döneminde Balkan Savaşı’na girilmiş fakat savaş istenen yönde seyretmemiş tam aksine Osmanlı kendi bünyesinden çıkmış olan devletçikler karşısında adeta hezimeye uğramıştır. Balkanlardaki bu kötü gidişat devam ettikçe, ülkedeki Gazi Muhtar Paşaa’ya yönelik düşmanca eleştiriler entrikalara dönüşmüştür. Kamil Paşaa’nın sadrazamlık mevkiine gelmesini bekleyenler, Muhtar Paşaa’nın yerine daha genç, daha enerjik, daha bilgili bir kimsenin gelmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Oysa, Kâmil Paşaa da yetmiş yaşının üstündedir ve ne daha enerjiktir ne de daha bilgili (Tunaya, 1989:118).

Kâmil Paşaa’nın sadrazamlığaa gelmesiyle de Balkanlar’daki durum daha iyiye gitmemiştir. Londra Konferansı başlamış ve büyük güçler tarafından Osmanlı Devleti’ne çok ağır şartlar içeren ortak bir nota verilmiştir. Bu notaya verilecek cevabın planlanması ise Kâmil Paşaa kabinesinin sonunu getirmiştir ve bir süredir güçten düşmüş olan İttihatçılar, toplantı odasına yaptıkları bir baskınla Kâmil Paşaa’nın istifa etmesini sağlamış ve iktidarı tamamen kendi ellerine geçirmişlerdir.

1.2 İttihat ve Terakki Cemiyeti

İttihat ve Terakki Cemiyeti Osmanlının son dönem siyasi hayatındaki en önemli siyasi örgüttür. Cemiyet İkinci Meşrutiyetin ilanında, Balkan savaşlarında, hükümet ve kabine değişikliklerinde, Bâb-ı Âli baskımında hatta devletin Birinci Dünya Savaşı’na dahil olmasında çok önemli rol oynamıştır.

İTF bünyesinde değişik ve zıt akım ve kişiler mevcuttur, bu yüzden gerçekten uyarlı ve monist bir İttihat Terakki siyasi ve sosyal yapısının mevcut olduğunu iddia etmek zordur (Mardin, 2008:23). İTC başlangıçta bir ihtilal cemiyeti olarak teşekkül etmiştir ve mevcut

iktidarı devirmek dışında pek fazla fikir birliği içinde olmayan kişiler tarafından kurulmuştur (Gazel, 2001). İTC'nin düşünsel kökenleri Tanzimat sonrası döneme kadar götürülebilir. Yeni Osmanlılar ve Jön Türk hareketleri ise özellikle öne çıkar (Çavdar,1991: 10). Avrupa'da hem Birinci Meşrutiyet için çalışan Namık Kemal kuşağına, hem de İkinci Meşrutiyet için çalışan aydınlara "Jön Türk" denilse de, Türkiye'de 1889'dan sonra faaliyet gösteren aydınlar için Jön Türk, Birinci Meşrutiyet'in kuruluşu için çalışan aydınlara ise Yeni Osmanlılar ismi verilmektedir (Akşin, 1985). Esasen İttihatçılar da Jön Türk hareketi içindeki gruplardan biridir denebilir. İTC'den bahsetmeden önce bu hareketlerden kısaca bahsetmek gerekiyor.

1.2.1. Yeni Osmanlılar Cemiyeti

Yeni Osmanlılar Cemiyeti (YOC)1865-1876 yılları arasında Osmanlı aydınlarının idareye karşı oluşturduğu muhalif topluluktur (Beydilli, 2013). Osmanlı İmparatorluğunun politik, ekonomik ve kültürel ilerlemesini hedefleyen siyasal eylemlerin dayanağını oluşturan ideolojik koşullar 1860 yılların başlarında ortaya çıkmıştır (Çavdar, 1991:10). Yeni Osmanlılar 1867'de programlarını neşretmiş ve 1876'da hedefleri olan meşrutiyete ulaşmışlardı (Karabekir, 1995:27). YOC, siyaset ve fikir hayatını alt üst eden bir mücadele vermiş, Tanzimat'ın getirdiği prensiplerin halka doğru genişletmiş ve bunu yaparken devlet eliyle yapılmış bir ıslahat hareketini devlete karşı girişilmiş toplumsal bir mücadele haline getirmiştir (Tanpınar, 1988: 216).

YOC'nin kurucuları eğitimini Paris'teki Osmanlı mektebinde almış ve meşrutiyet fikirlerine son derece vâkıf olarak dönmüş Mehmet Bey, başkentin edebiyat çevrelerinde bir hayli öneme sahip olan Namık Kemal, Mehmet Bey'in etkisiyle kalplerinde reformculuk ateşi uyanmış olan Nuri ve Reşat Beyler son olarak ise Ayetullah Bey idi (Mardin, 1996:19-20). Yeni Osmanlıları anayasa, hürriyet, meşrutiyet gibi değerleri devletin kurtuluşu için zaruri olarak gören bir fikir akımının temsilcileri denebilir fakat aslında cemiyetin üyeleri arasında tam bir düşünce birliğinden söz edilmesi mümkün görünmemektedir (Beydilli, 2013). Yeni Osmanlılar'da Türk milliyetçiliği düşüncesi henüz oluşmamıştı (Çalışkan, 2012:16). Bunun yerine ittihad-ı anasır yahut Osmanlıcılık denebilecek bütün unsurların bir arada ve Osmanlı kimliği altında yaşadığı meşrutiyetçi bir yönetimi savunuyorlardı. Yeni Osmanlılar Kanun-ı Esasi'nin hazırlanmasında, parlamentonun kurulup faaliyete geçmesinde, rejimin fikri yapısının hazırlanıp bir kamuoyu oluşturulmasında birinci dereceden rol oynamışlardır (Koray, 1983).

YOC ilk defa Yeniköy'de Ahmet Bey Yalısında toplandı, ertesi gün de Belgrat ormanına gittiler ve cemiyetin nizamnamesini burada hazırladılar, kısa zamanda 245 kişi cemiyete girdi

(Şapolyo, 1976:158). Bu gençleri birleştiren şey, Avrupa medeniyeti hakkında genel bir bilgi ve devletin dağılıp parçalanmasına konusundaki ortak endişeydi (Mardin, 1996:18). YOC'nin amacı Osmanlı Devleti'nde bir meşveret meclisinin kurulmasını sağlayarak siyasi iktidarın paylaşılmasını kurumsallaştırmak, bir kuvvetler ayrılığı oluşturmaktı. Kuvvetlerin dengesi yürütmeyi meclise karşı sorumlu tutmakla elde edilecekti (Mardin, 2008: 33).

Cemiyetin iç yapısı İtalyan Carbonari örgütleriyle benzerlik gösteriyordu (Çavdar, 1991:12). YOC Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa'dan destek görüyordu. YOC'nin kurucularından Namık Kemal, Ziya, Ali Suavi ve başka arkadaşları önce Londra'ya sonra Paris'e gittiler. Oralarda yaptıkları yayınlar ve şahsi masrafları için de Mustafa Fazıl Paşa'dan devamlı yardım gördüler (Ülken, 1992:56).

Yeni Osmanlılar arasında kesin bir düşünce birliği yoktur fakat cemiyet bazı programlar çerçevesinde birleşmiştir bu programlardan ilki 1867 baharında kamuoyuna açıklanan açık bir mektuptur. Bu mektup Mustafa Fazıl Paşa tarafından Abdülaziz'e yönelik biçimde kaleme alınmış ve uzun müddet Yeni Osmanlıların bir program taslağı gibi görülerek yayılmıştır. Mektuba göre; her gelişme ve ilerlemenin temelinde özgürlük yatar, özgür bir kamuoyu memurları denetler ve hata yapmalarını engeller, özgürlük olmazsa reformlar gerçekleştirilemez, eğer özgürlük olmazsa Avrupa devletleri Osmanlı devletine müdahale etmeye devam edecektir, özgürlük ne padişahın otoritesini yok etmek ne de halkı dinsizleştirmek anlamına gelmektedir, her ülke için meşru olan yönetim şekli bir anayasaya sahip olan kanunlara dayalı yönetimdir, zulüm ve istibdadı engelleyecek tek yol eylemleri denetlenebilen bir yönetimin inşasıdır (Çavdar, 1991: 12). Bu mektup aslında Fransızca olarak yayınlanmıştır. Sadullah veya Namık Kemal Beylerden birinin mektubu Türkçe'ye çevirmesi ve böylece bu mektubun Osmanlı basınında da yer alması kararlaştırılmıştır. Önce ikisi de mektubun bir kısmını çevirmiştir. Fakat Namık Kemal'in çok belirgin bir üslubu vardır ve çevirinin kimin tarafından yapıldığının anlaşılması iyi olmayacaktır. Bu yüzden metnin tercümesi Sadullah Bey tarafından yapılmıştır (Tevfik,1973:20-25).

İlerleyen tarihlerde Sultan Abdülaziz ile arasını düzelten Mustafa Fazıl Paşa; Yeni Osmanlılara desteğini kesmiş ve Yeni Osmanlılar ekonomik sıkıntılarla boğuşmuştur. Yeni Osmanlılar 1876'da meşrutiyetin kurulmasını sağlamışlarsa da, kaybedilen Osmanlı-Rus Savaşı'nın etkisiyle İkinci Abdülhamid meclisi feshetmiş ve öncekinden daha katı bir istibdat dönemi başlamıştır, Abdülhamit cemiyet üyelerini ülkeden uzaklaştırmış, sindirmiştir (Karabekir, 1995:27).

Yeni Osmanlıların çalışmaları eskiyen bir devletin siyasi hayat ve müesseselerinde etkisini göstermiştir. Bu grup Osmanlı idareci sınıfı karşısına o vakte kadar rastlanmamış şekilde hareket kabiliyetini fikir alanından alan aşağıdan yukarı kurulmuş bir siyasi kuvvet olarak çıkmıştır (Tunaya, 1960:68). Türk fikir hayatının batılılaşmasının Şinasi'nin eseri olması gibi yenileşme hareketlerinin sistemli bir hale getirilmesi ve tabana yayılması da onun eseridir (Güz, 1999)

Yeni Osmanlılar asker ve sivil aydınların dışında büyük bir etkiye sahip olmasa da, ülkenin siyasal düşününe önemli bir dönemeci aldırılmışlardır. “Parlamento”, “halka karşı sorumlu yönetim”, “siyasal özgürlük” gibi kavramlar Yeni Osmanlılar sayesinde tartışılmaya başlamış ve yayılmıştır. Türkiye'deki anayasal hareketin temeli Yeni Osmanlılar tarafından atılmıştır (Çavdar, 1991:15).

Jön Türkler de tıpkı Yeni Osmanlılar gibi batı kaynaklarından beslenen, batı orjinli bir hareket, Osmanlı İmparatorluğunda modern ihtiyaçlara göre değişiklik yapmak isteyen ihtilalcilerdir fakat onları da kolektif bir doktrin etrafında toplamak mümkün değildir (Arslan, 2008; Tunaya, 1960:69). Jön Türklerin içinde üç farklı görüşü benimseyen üç lider öne çıkmıştır, bunlar; Ahmet Rıza, Mehmet Murat (Mizancı Murat) ve Prens Sabahattin'dir. Her ne kadar görüşleri kimi fikirlerin şekillenmesinde etkili olsa da 1908'den sonra hiçbiri siyasette önemli bir rol oynamamıştır (Berkes, 2012:393).

Ahmet Bedevi Kuran; Ahmet Rıza da entelektüel bir profil çizse de Prens Sabahattin'in harekete katıldığı güne kadar Jön Türklerin bir fikir hareketi olma özelliğinden yoksun olduğunu savunur (Kuran, 1948:178). Avrupa'daki muhalefet hareketleri özellikle Prens Sabahaddin ve Ahmet Rıza etrafında toplanmıştır (Bayur, 1991:240-245). Ülke içinde, meclisin kapatılmasından sonraki ilk on yıl içinde Ali Suavi ve Kleantin Skalyeri darbe teşebbüsleri dışında başka bir mücadele görülmemiştir³ (Çavdar, İttihat ve Terakki, 1991, s. 16). Eylem alanında herhangi bir kısırtı olmasa da özellikle Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi Yeni Osmanlıların kaleme aldıkları eserler mektepli gençler arasında elden ele dolaşmış ve hürriyet fikri zihinlerde yer bulmuştur. Bu fikirlerin etkisiyle gençler arasında hürriyet için gizli cemiyetler kurma fikri ortaya çıkmıştır ve bu cemiyetlerden bilinen ilki askerî tıbbiyede İbrahim Temo ve birkaç arkadaşı tarafından kurulmuş olan İttihad-i Osmani Cemiyetidir (Çavdar, İttihat ve Terakki, 1991, s. 17; Akşin, Jön Türkler, 1985).

---

³ Bu teşebbüsler hakkında detaylı bilgi için bkz: Ahmed Bedevi Kuran; Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Milli Mücadele, s. 130-136

İkinci Abdülhamit tarafından Meclis-i Mebusan-ı 1878 tarihinde süresiz olarak feshedilmesinin ve bunun arkasından gelen 33 yıllık katı mutlakiyetçi yönetimin etkisiyle ülkede meşrutiyet yönetiminin tekrar kurulmasını hedefleyen bir muhalefet hareketi oluşmuştur (Demirbaş, 1999:6). 93 harbinde alınan büyük mağlubiyet, ülke topraklarının savaşlarla kaybedilmesi ve yabancı ellere geçmesi, anayasanın mimarı olan Mithat Paşa'nın önce sürgün edilmesi ardından "kukla" bir mahkeme ile hakkında idam kararı verilmesi (Karabekir, 1995:38), ülkedeki inkılap taraftarı aydınların günbegün İstanbul'dan uzaklaştırılması, hafiye teşkilatı⁴, basına uygulanan katı sansür ülkedeki aydınların memnuniyetsizliğini gündün güne arttırmış ve bilhassa iyi eğitilmiş gençler arasında istibdat aleyhine ayaklanma düşüncesi doğmasına sebep olmuştur (Kuran, 2012:154).

1.2.3. İttihat-ı Osmanî'den İttihat ve Terakki'ye

Kazım Karabekir; İttihat ve Terakki'ye dair anılarında Cemiyetin kuruluşunu iki devreye ayırmaktadır; birinci devre henüz olgunlaşmamış bir muhitte, henüz olgunlaşmamış talebeler tarafından hürriyetseverlik heyecanlarıyla gerçekleşmiş, teşkilatı neredeyse İstanbul'a taşımış ve birçok mektep talebesini içine almıştır, ikinci devre kuruluş ise 1906'da İstanbul'dan uzakta Makedonya'da ihtilaller arasında olgunlaşmış bir muhitte ve olgunlaşmış sivil ve askerlerin etkisiyle başlamış ve Selanik'te on kişilik bir merkezle faaliyete girişmiştir (Karabekir, 1995:33-34). İTC birçok muhalefet hareketinin örgütlenmeye çalışıldığı bir dönemde ortaya çıkmıştır, bütün okullarda görülen bu muhalefet hareketlerinin en büyüğü Mekteb-i Tıbbiye'dedir. Mekteb-i Tıbbiye öğrencileri, 1880lerin ortalarından itibaren yönetime karşı örgütlü bir muhalefetin yararları hususunda çeşitli görüşmeler yapmışlar ve yoğun tartışmalar yaşamışlardır (Hanioğlu, 1985:173). Şerif Mardin, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluş sebepleri arasında bir de taşralı ve İstanbullu öğrenciler arasında yapılan ayrımı göstermektedir. Buna göre özellikle önemli devlet adamlarının çocukları olan öğrenciler hem öğrencilik yıllarında taşradan gelen öğrencilere karşı ayrıcalıklı bir konumda tutulmuş, hem de bu öğrenciler mezun olur olmaz birkaç derece birden terfi ettirilerek taşralı sınıf arkadaşlarının önüne geçmişlerdir. Bu durum ise öğrencilerin hakkaniyet duygusunu sarsarak padişaha karşı bir güvensizlik oluşmasına yol açmıştır. Dışlanan bu taşralı grubunun liderleri daha sonra İttihat ve Terakkiyi kuracak isimlerdir (Mardin, 2008:73)

---

⁴ Karabekir'in anılarında aktardığına göre hafiye teşkilatı yalnızca kişileri jurnallemekle kalmıyor, kimi zamanda yasaklı gazete ve yayınları jurnallemek istedikleri kişilerin ceplerine, evlerine eğer bu kişiler askeri okul öğrencisiyse yataklarının altına yerleştiriyor ve sonra bu yayınları bulduklarını için onları ihbar ediyorlardı. Detaylı bilgi için bkz Karabekir; İttihat ve Terakki Cemiyeti s.43-45

İTC önce İttihad-i Osmani ismiyle (Osmanlı Birliği) 21 Mayıs 1889 tarihinde İstanbul Demirkapı'da (Sirkeci) Askeri Tıbbiye mektebinde kurulmuştur (Tunaya, 1988:19). Cemiyetin kurucuları Ohrili Dr. İbrahim Temo, Arapkırlı Abdullah Cevdet, Diyarbakırlı İshak Sükuti, Kafkasyalı Mehmet Reşit ve Bakülü Hüseyinzade Ali'dir. Kuran'ın aktardığına göre bazı kaynaklarda Konyalı Hikmet Emin ve İsmail İbrahim Beyler de kurucular arasında gösterilmektedir (Kuran, 2012:155). Cemiyetin kurucuları Osmanlı devletinin çöküşünü ve ülkedeki istibdadı durdurmak isteyen gençlerdir (Tunaya, 1988:19) Cemiyet kuruluşundan itibaren dikkatlice çalışmış ve ülkedeki vatansever gençleri sessizce cemiyetin üyeleri arasında katmak için çabalamıştır (Temo, 2000:15). Başlangıçta cemiyetin faaliyetleri odun yığınlarının önünde yaptıkları toplantılarla, İttihad-i Osmani Hareketi'nin tıbbiye öğrencilerine anlatılmasıyla sınırlı kalsa da bir müddet sonra bu faaliyetin oldukça kısır kaldığı anlaşılmış ve çeşitli gruplar ile temasa geçilmesi ile mektep dışından üye kaydına başlama konusunda eyleme geçilmiştir (Hanioglu, 1985:174-175) Cemiyet'in amacı meşrutiyet sözüyle başa geçtiği halde bu sözünde durmayan İkinci Abdülhamid'i tahttan indirmek ve yerine Velihaht Reşat'ı geçirmektir (Karabekir, 1995, s. 46). Cemiyetin kurulma kararı Tıbbiye mektebinde yapılan bir toplantıda verildiyse de, bu girişim İnciraltı toplantısında kesinlik kazanmıştır (Kuran, 2012:155). İncir altı veya İncir Ağacı toplantısı olarak anılan bu toplantıya On İkiler İctimai da denmektedir (Hanioglu, 1985,:175) Cemiyet hücre tipi bir yapılanmaya sahip olacak ve üyelerin numaraları olacaktır, İbrahim Temo 1/1 numarasıyla kullanılacak sıra numaralarının seri başı olmuştur (Temo, 2000:17). Bu toplantıya Abdülkerim Sebati, Şerafettin Mağmumi, Asaf Derviş ve Ali Rüştü de katılmıştır. Toplantıda Ali Rüştü reis, Şerafettin Mağmumi zabıt katibi ve Asaf Derviş de kasadar seçilmişlerdir (Kuran, 2012:155). Cemiyet üyeleri özellikle cemiyete henüz üye olmayan birinci ve ikinci sınıf talebelerini irşat etmek için mektep hamamının önündeki birkaç vagon odundan oluşan yığın etrafında toplantılar yapsa da asıl önemli toplantılar mektep dışında düzenlenmekteydi (Temo, 2000:16) İzmirli Ubeydullah Efendi, Saadet gazetesi başyazarı, Ali Şefik Bey, Necip Dırağa, posta memuru Talat (Paşa), Giritli Muharrem, Kosovalı İbrahim de cemiyete sonradan dahil olan isimler arasındadır. Ziya Gökalp de, Abdullah Cevdet Trablusgarp'a sürülmesinden önce Diyarbakır'a doktor olarak gidince cemiyete dahil olmuştur (Kuran, 2012: 155)

İttihad-i Osmani Cemiyetine göre ülkedeki sorunların temel sebebi Abdülhamit'in baskıcı yönetimidir ve eğer meşrutiyet yönetimi sağlanırsa bu problemlerin çözümü kolaylaşacak ayrıca dünyadaki gelişmelere ayak uydurulabilecektir (Demirbaş, 1999:7). Sorun sadece

İkinci Abdülhamid'in tahttan indirilmesi değildir, cemiyet üyelerine göre esas problem ülkede huzur ve yenileşme hareketlerinin sağlanabilmesidir fakat bunun hakkıyla yapılabilmesi için halk desteğine ihtiyaç vardır (Karabekir, 1995:74).

Cemiyet gizlidir ve hücre tipi örgütlenme anlayışına sahiptir (Demirbaş, 1999: 6). Her hücrenin ve üyenin kendine ait bir numarası vardı, üye numaraları basit kesir biçimindeydi [1/1 1. Hücrenin 1 numaralı üyesi gibi] (Çavdar, 1991:16) İTC'nin gücünün kaynağı bu gizli örgüt yapılanmasındaydı. İTC aslında pek çok muhalefet hareketinin çeşitli hareketleri örgütlemeye çalıştığı bir dönemde ortaya çıkmıştır (Hanioglu, 1985:173). Kazım Karabekir İTC'yi zaruretlerin doğurduğunu söylemektedir bu zaruretlerin Osmanlının söz konusu dönemde uğradığı büyük askerî mağlubiyetler ve meclisin İkinci Abdülhamid tarafından süresiz olarak kapatılması olduğu düşünülebilir (Karabekir, 1995:25). Hafiyeye teşkilatının ve günden güne artan sansür de toplumda özellikle aydın kesimde rahatsızlık uyandıran problemler arasındadır. İOC ülkedeki problemlerin temelini baskıcı yönetime dayandığını savunmaktadır (Demirbaş, 1999:7). İTC'nin üyeleri Abdülhamid ve çevresindekilerin milletin hal ve istikbalini önemsemediği, sadece kendi şahsi menfaatlerini koruma çabasında olduğu düşüncesindeydiler (Karabekir, 1995:28).

Abdülhamid 1892 tarihinde cemiyetten ve cemiyetin gizli varlığından haberdar olmuştur ve cemiyet üyeleri hafiyeler tarafından sıkı bir takibe alınmıştır (Arslan, 2008). 1896'da İttihat ve Terakki Abdülhamit'e karşı bir darbe teşebbüsünde bulunmuştur, planlanan bir hükümet toplantısı esnasında Bâb-ı Âli'nin işgal edilmesi, şeyhülislamdan Abdülhamit'in padişahlığa uygun olmadığı yönünde fetva alınması ve tahta V. Murat'ın geçirilmesidir fakat komplonun duyulması üzerine cemiyetin tüm ileri gelenleri yakalanıp sürgüne gönderilmiştir (Akşin, Jön Türkler, 1985). Abdülhamid'in bu teşkilatı öğrenmesi birkaç öğrenci tarafından verilen jurnaller sebebiyle olmuştur, bunun üzerine okul kumandanları ve bazı bürokratlar görevden alınıp, örgütün ileri gelenler tutuklandıysa da bu tutuklananlar kısa süre sonra Padişah tarafından affedilmiş ve okullarına geri dönmüşlerdir. Affedildikten sonra da örgüt çalışmalarına devam etmişlerdir (Çavdar, 1991:16). Cemiyet üyeleri affa uğradıktan sonra da çeşitli baskılara maruz kalmış hatta İbrahim Temo'nun Binbaşı Kamil Bey'i cemiyete katılmaya davet etmesiyle, Kamil Bey bu örgütü ve İbrahim Temo'yu saraya jurnallediysen de İbrahim Temo bu durumun içinden sıyrılmıştır (Temo, 2000; Kuran, 2012:156). Bu baskılar karşısında cemiyet faaliyetleri herhangi bir sekteye uğramamış, şair Safa Bey ve Prens Sabahaddin'in babası Mahmut Paşa gibi isimler derneğe maddi yardım yapmaya başlamıştır (Kuran, Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Milli Mücadele, 2012).

İttihad-i Osmani Cemiyeti, kısa zamanda yurt içinde ve dışında teşkilatını genişletmiş, Jön Türklerin Paris grubunu içine almıştır. Cemiyet yurt içindeki varlığını ilk defa Ermeni olayları vasıtasıyla duyurmuştur. 1894'te Ermenilerin; Osmanlı Bankası'na bir baskın düzenlemesi üzerine cemiyet ilk bildirisini yayınlamıştır; bildiride Müslüman ve yurtsever Türkler, despotik yönetime karşı bir başkaldırıya davet ediliyordu. İlerleyen dönemde cemiyetin Cenevre (1897) ve Kahire (1897) şubeleri faaliyete geçmiş ve cemiyet Rumeli'de de hızlı bir şekilde örgütlenmiştir (Eroğlu, 1982:108; Çavdar, 1991:17). 1889'da Paris'e giden ve burada Comte'un pozitivist görüşlerini inceleyip benimseyen Ahmet Rıza Bey 1894'teki Ermeni olaylarının da etkisiyle burada *Meşveret* gazetesini çıkarmaya başladı aynı zamanda İttihat ve Terakki'nin Paris Şube Başkanı oldu (Akşin, Jön Türkler, 1985). Ahmet Rıza Bey Paris'te pozitivistlerin derneğine girmiştir ve burada edindiği fikirlerin etkisiyle *Ordre et Progress* [Nizam ve İlerleme] 'yin yeni Türk hareketinin parolası haline getirmek istemiştir, cemiyetin diğer üyeleri ise isimde ufak bir değişiklik yapmış ve Nizam ve Terakki değil "*İttihat ve Terakki*" [Union et Progress] ismini almışlardır (Ülken, 1992:125; Kuran, 2012:156).

Jön Türkler tek bir fikir etrafında toplanmış bir grup değildir ne kadar Jön Türk varsa o kadar ıslahat programı vardır (Tunaya, 1960:69). İstibdat döneminde baskının gitgide artması üzerine hanedana yakınlığı olanlar bile bu baskıyla mücadele etme gereği duymuşlardır. 1899 yılının aralık ayında Damat Mahmut Paşa ve oğulları Prens Sabahattin ve Lütfullah Beyler Avrupa'ya çekilmiş ve Jön Türklere katılmışlardır (Kuran, 1948:89). Prens Sabahattin Jön Türk hareketindeki önemli isimlerden biri haline gelecektir. Ahmet Rıza ve çevresindeki grup Auguste Comte'un hümanist, evrensel kadenci felsefesini kendine program edinip merkeziyetçi bir yönetim anlayışını benimser ve önerirken, Prens Sabahattin ve destekçileri Frederic Le Play'in temsil ettiği İlmi İctima metodunu benimseyip adem-i merkeziyetçiliği savunmaktadır (Tunaya, 1960:69).

1.2.3. Jön Türkler ve Basın

İTC kurulduğu andan, mutlu sona ulaştığı ana kadar Abdülhamid'in baskıcı yönetimini yıkararak, anayasal bir düzen kurma düşüncesini basın yayın faaliyetleriyle kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır (Arslan, 2011). Abdülhamid'in yönetimi altında ülkede seslerini duyurma fırsatı bulamadıkları için, meşrutiyetin bir an evvel kurulması maksadıyla ülke dışında neşriyata önem vermişlerdir (Kuran, 2012:47). Jön Türkler tarafından ülke dışında çıkarılan gazetelerden bahsedilirken üstünde durulması gereken isimler ve gazeteler Ahmet Rıza tarafından çıkarılan *Meşveret*, Mehmet Murat tarafından çıkarılan *Mizan*, İshak Sükuti ve Abdullah Cevdet tarafından çıkarılan *Osmanlı* ve yine Ahmet Rıza tarafından çıkarılan

Şura-yı Ümmet gazeteleridir. Bunların yanında 1878’de Paris’te, 1879’da Londra’da yayınlanan *Hayal Gazetesi*; Ali Şefkati’nin önce İstanbul’da kapanınca 1880’de Cenevre’de çıkardığı *İstikbal*, 1881’de Paris’te yayınlanan *Gencine-i Hayal* de Jön Türk gazeteleridir (İnuğur, 1978:273).

Kuran’ın aktardığına göre Ahmet Rıza Bey’in gazete çıkarması garip bir tesadüfle başlamıştır; mektep muallimlerinden tanınmış bir kişi, Paris’te bulunan Türk öğrencilerle sohbet ederken Avrupa gazetelerinde Türkiye aleyhinde çıkan yazılardan bahsetmiş ve Türk gençlerine ülkeleriyle daha yakından alakadar olmalarını ve onu ıslaha çalışmalarını nasihat etmiştir. Bu sözlerden etkilenen Hakkı Halit ve Vedat Beyler ise hakkında herhangi bir resmî kayıt bulunmaya Ahmet Rıza’ya giderek meşrutiyet taraftarı bir gazete çıkarmasını rica etmişlerdir (Kuran, 2012:152-153). Bu durum üzerine Ahmet Rıza *Meşveret* çıkarmaya karar vermiştir. 3 Aralık 1895’te Paris’te Türkçe ve Fransızca olarak *Meşveret* yayınlanmıştır. *Meşveret* gazetesinin yayınlanacağı Ahmet Rıza’nın ilk yazılarının yayınlandığı, önceleri Fransız pozitivistlerinin yayın organı olan *Revue Occidentale* adlı dergide kamuoyuna duyurulmuştur (İnuğur, 1978:74). İTC’yi kuranlar birer birer Avrupa’ya giderek *Meşveret* etrafında toplanmıştır (Ülken, 1992). Gazetenin ilk sayısında Ahmet Rıza sert bir dil kullanmamış, muhatap kabul ettiği Abdülhamit’ten edep ve erkana uygun biçimde bazı temenniyatta bulunmuştur (Kuran, 2012:153). *Meşveret* Türkçe ve Fransızca olarak yayınlanmıştır, dört (4) sayfadır ve içinde ülkedeki baskı yönetimini belirten haberler ve inceleme yazıları vardır (Topuz, 1973:40; İnuğur, 1978:275). Fransa’da yayınlanan bu gazete Abdülhamid’i rahatsız etmiştir ve Abdülhamit gazetenin kapatılması için Fransız hükümetine başvurmuş ve bu talebinde başarılı olmuştur. Ahmet Rıza daha sonra gazeteyi İsviçre’de çıkarmaya başlasa da burada da Abdülhamid’in adamları matbaadan Arapça basım yapabilecek makineleri satın almıştır ve Ahmet Rıza gazeteyi taş baskı ile basmak zorunda kalmıştır (Şapolyo, 1976:160-161). *Meşverette* “Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyetinin vasıta-i neşriyatıdır.” İbaresini almaktadır (Özcan, 2008). *Meşverette* Abdülhamid idaresine çok ağır eleştiriler yer alıyordu. Bu ağır eleştiriler sebebiyle Fransa’da Osmanlı Devleti tarafından gazete aleyhine bir dava açılmış ve Pederelli ismindeki bir avukat Paris’e gönderilmiştir. Ahmet Rıza bu davada sadece 16 franklık sembolik bir para cezasına çarptırılrsa da bu durumdan aldığı cesaretle eleştirilerin dozunu arttırmış ve Osmanlı Devleti’ni eleştirirken daha ağır bir dil kullanmıştır. Bu durum üzerine ise gazete Fransız Savcılığı tarafından kapatılmıştır (İnuğur, 1978:275-276). Ahmet Rıza Bey kalkınmayı hedefleyen yazılarında yapılacak ıslahatlar için ortaya yeni bir sistem veya prensip koymamıştır (Kuran, 1948:180).

Bir diğerk önemli Jön Türk gazetesi de Mehmet Murat tarafından çıkarılan *Mizan* gazetesidir. Mehmet Murat bu gazeteyi çıkardığı için Mizancı Murat ismiyle anılmaya başlamıştır. Murat Bey 1853'te Tiflis'te doğmuş, yükseköğrenimini Rusya'da tamamlamış, 1873'te İstanbul'a gelmiştir. 1880'e kadar Öğretmen Okulunda çalışmış, 21 Ekim 1885'te haftalık Mizan dergisini çıkarmıştır. Sonrasında Mülkiye Mektebinde tarih dersleri vermiştir. Mizancı Murat liberal ve meşrutiyetçi bir profesördür fakat onun asıl meselesi İkinci Abdülhamit'in halifeliği altında bütün İslam dünyasının birleştirilerek, meşveret usulünün uygulanmasıyla, İslam şeriatı altında büyük bir Müslüman meşrutiyeti kurulmasıydı (Berkes, 2012:395). Aslında Murat Bey gazetesini İstanbul'da yayınladığı dönemde İkinci Abdülhamit ile çok ters düşmeyecek bir yayın politikası sürdürmeye çalışsa da gazetenin sansür tarafından kapatılmasına engel olamamış ve çıkardığı gazete yüzünden sık sık hükümetle problem yaşamıştır.

Gazetenin son kapatılma vakasında Murat Bey mevcut şartlar altında gazeteyi İstanbul'da çıkarmanın mümkün olmadığını ilan edip 1894'te Mısıra giderek burada *Mizan* gazetesini çıkarmaya başlamıştır. (Şapolyo, 1976:160; İnuğur, 1978:276-277; Uçman, 2005). Murat Bey gazetesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin fikirlerini savunmuştur. Başlangıçta oldukça ılımlı reformlardan yana olan Murat Bey gazetesinde görüşlerini ayrıntılı bir biçimde açıklamış ve bunları "Sultan Abdülhamid'e Çağrı" başlığıyla gazetesinde neşretmiştir (İnuğur, 1978:277). Murat Bey Kahire'de yayınladığı Mizan gazetesinde İstanbul'daki gazeteden daha sert bir üslup kullanmıştır (Uçman, 2005).

Murat Bey 1896'da Mısır'dan Paris'e gitmiştir ve Mizan'ı burada çıkarmıştır. Burada Ahmet Rıza Bey'in çevresinde toplanmış olan fakat Ahmet Rıza Bey'in aşırı pozitivist görüşleri ve sert tutumundan rahatsız olan Jön Türkleri kendi etrafında toplamış ve İttihat Terakki'nin Cenevre kolunun lideri haline gelmiştir. Mizan gazetesini de Cenevre'de Fransızca olarak çıkarmıştır. Böylelikle Mizan gazetesi de İttihatçı yayın organlarından biri olmuştur. (İnuğur, 1978:277; Uçman, 2005). İttihatçıların Ahmet Rıza'ya karşı başlıca itiraz sebebi kendisinin İslami duyguları yeteri kadar gözetmemesi ve bu durumu açıkça ifade etmekten çekinmemesidir fakat Mehmet Murat ile İttihatçıların fikirlerinin ne derece paralel olduğu da tartışmaya açık bir konudur (Akşin, Jön Türkler, 1985). Mizancı Murat sürgünde bulunduğu yıllardaki fikir ve görüşlerini şöyle özetlemektedir; Avrupa kamuoyuna karşı Osmanlı devletini savunmak, ülkedeki problemlerin halkın kusurlarından değil kötü yönetimden kaynaklandığını göstermek, propaganda yoluyla aynı zamanda halife olan padişahı bu baskıcı tutumundan uzaklaşmaya zorlamak ve gençlerin devrimci eylemlere girişmelerini önlemek

(Berkes, 2012:395). İlerleyen günlerde Mizancı Murat Bey, İkinci Abdülhamit'in kendisini İstanbul'a çağırmak için gönderdiği Ahmet Celaleddin Paşa'nın ikna etmesi üzerine İstanbul'a geri döner ve Abdülhamit'e karşı sertçe muhalefet etmekten uzaklaşır (Bleda, 1979:17-19).

Yurtdışında neşredilen Jön Türk gazetelerinden öne çıkan bir diğeri ise *Şura-yı Ümmet* gazetesidir. Gazete Paris'te Türkçe olarak yayınlanmıştır ve bu gazete de Ahmet Rıza tarafından çıkarılmıştır (İnuğur, 1978:280). Gazete 1902'de yapılan daha sonra Birinci Jön Türk Kongresi olarak alınacak kongrede Jön Türkler arasındaki fikir ayrılıklarının iyice belirginleşmesi üzerine çıkarılmaya başlamıştır. Cenevre'deki grup ve Ahmet Rıza'nın kongrede azınlıkta kalan gurubu birleşerek ortak bir yayın politikası oluşturma kararı almıştır (Hanioğlu, 2010). Gazete kongrede öne çıkan Prens Sabahattin'in grubunun aksine merkeziyetçiliği savunan bir görüşü benimsemektedir. Prens Sabahattin ise adem-i merkeziyetçiliği savunmakta ve Terakki isimli Türkçe yayınlanan gazetesinde görüşlerini açıklamaktadır (İnuğur, 1978:281-282).

1.2.4. Jön Türkler ve Fikir Ayrılıkları

Jön Türkler kendi aralarında homojen bir yapıda değildir farklı fikirleri, farklı görüşleri benimseyen pek çok yaklaşım mevcuttur. Yine de bunları temelde üç gruba ayıracak olursak Ahmet Rıza ve *Meşveret* çevresinde toplanan ve pozitivist görüşleri benimseyen daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyetini oluşturacak olan grup, Mizancı Murat çevresinde örgütlenen ve Ahmet Rıza grubuna kıyasla daha İslamcı bir yaklaşımı benimseyen grup ve Prens Sabahattin'in etrafında toplanan adem-i merkeziyet gibi görüşleri benimseyen ve daha sonrasında Adem-i Merkeziyet ve Teşebbüs-i Şahsi Cemiyeti ile Ahrar Fırkasını kuracak gruptan söz edebiliriz. Prens Sabahattin Jön Türk topluluğu arasında yenir bir prensip ve yeni bir sisteme dair düşünceleri ortaya koyan ilk kişidir (Kuran, 1948:180).

Jön Türkler arasındaki fikir ve anlayış farklılıkları Birinci Jön Türk Kongresi ile iyice belirginleşmiştir. Gizli olarak toplanan bu kongrenin amacı çeşitli ülkelere dağılmış Jön Türk hareketinin kollarını bir merkeze toplayarak ortak bir eylem planı oluşturmaktır (Karpaz, 1966:14). Bu kongre Mahmut Paşa'nın oğulları olan Prens Sabahattin ve Lütfullah Beylerin ortak bildirgeleriyle 4-9 Şubat 1902 tarihleri arasında Paris'te toplanmıştır. Kongrenin fahri riyaseti (o sırada Napoli'de bulunan) Damat Mahmut Paşa'ya verilmiş ve kongre heyeti azalıklarına da Prens Sabahattin, İsmail Kemal, Ali Haydar Mithat Bey, Mozoros Bey, Kaymakam İsmail Hakkı ve Fardhi Beyler seçilmiştir (Kuran, 1948:183).

Tüm muhalefetin ortak kongresi olması beklenen bu toplantı daha ziyade Prens Sabahattin destekçisi delegelerin yoğunlukta olduğu bir kongre halinde cereyan etmiştir (Akşin, Jön Türkler, 1985). Kongre Prens Sabahattin'in konuşmasıyla başlamıştır; Prens Sabahattin'in bu konuşmasında yalnız propaganda ve yayınlanan gazeteler ile bir inkılap yapılamayacağını bunun için askeri kuvvetlerin de ihtilal hareketlerine katılmasının sağlanması gerektiğini ve de bir ihtilal yapılabilmesi için yabancı kuvvetlerin davetinin gerekliliğini savunmuştur (Kuran, 1945:152). Böylece muhalefeti birleştirmek için toplanan bu kongrede fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar kısmen şahsi görüş ayrılıklarından kaynaklansa da üstünde uzlaşılabilen temel konu bir iç devrim hareketini tetikleyip Abdülhamit rejimini devirmek için silah ve büyük güçlerinin desteğinin kullanılıp kullanılmayacağı konusudur (Karpat, 1966:14; Hanioglu, 2001:4).

Büyük güçlerin müdahalesinin kabul edilip edilmeyeceği konusundaki fikir ayrılığıyla beraber "azınlık" ve "çoğunluk" olarak ayrılabilir iki kutup oluştu ve kongredeki fikir ayrılıklarına ek olarak pek çok küçük Jön Türk grubu kendi bireysel ajandalarını takip etme kararı aldı (Hanioglu, 2001: 4). Yabancı müdahalesini destekleyen grup Prens Sabahattin etrafında toplanarak Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyetini kurdu; yabancı müdahalesine karşı çıkan grup ise Ahmet Rıza etrafında toplandı ve kuruluşlarının adını Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti olarak değiştirdi ve bundan sonra Jön Türklerin en önde gelen grubu olarak devam etti. (Karpat, 1966:14; Kuran, 1945:152). Prens Sabahattin Bey kendi görüşlerini savunmak için *Terakki* gazetesini çıkarmaya başladı. Fakat gazetenin neşri Ahmet Rıza grubunun, Prens Sabahattin'e cephe almasına ve onun aleyhine neşriyata başlamasına sebep olmuştur (Kuran, 1948:185).

Kongrenin çoğunluk grubu Prens Sabahattin Bey etrafında toplanan gruptu, azınlıkta kalan grup ise Ahmet Rıza etrafındaki gruptu. Kongre dağıldıktan sonra her iki grup da kendi fikirlerini savunmaya devam etti. Ahmet Rıza etrafında toplanan Terakki ve İttihat Cemiyeti meşrutiyetin ilanının gerektiğini savunsa da bunun nasıl elde edileceğine dair bir yöntem önermiyordu (Kuran, 1945:154). Ahmet Rıza grubunun programı ve amaçları şu şekilde özetlenebilir; Osmanlı Devleti, kuvvetler ayrılığını, idarî merkeziyetsizliği, ülkedeki bütün uyrukların vicdan hürriyetini ve adaletin bağımsızlığını sağlayacak bir kanunî düzenlemeye sahiptir fakat bunların çoğu bugün saygı görmemektedir. Bu kanunların uygulanması için büyük bir azimle çalışılacaktır. Resmiyette yürürlükte olan 1876 Kanun-ı Esasi fiilen de uygulanmalıdır. Kanun-ı Esasi'nin geliştirilmesi mümkündür fakat bu da ancak kanunun uygulamaya konulması ve eksikliklerinin tespitiyle mümkündür, cemiyetin düsturu intizam ve

terakki (düzen ve ilerleme)dir, şiddete başvurmayı reddetmektedirler. İslahat ülkedeki herkes için gereklidir. Programın özeti; imparatorluğun bütünlüğü ve dağılmazlığı, Osmanlı hanedanının tahtta kalması, herkesin kanun önünde eşit olması, adaletin bağımsızlığı, vicdan hürriyeti, ulusun temsilcilerinin kanunların yapılmasına ve bilhassa bütçenin onaylanmasına katılımı var olan bütün kanunların uygulanmasıdır (Bayur, 1983:260).

Kongre kararları ile, İkinci Abdülhamit yönetimi ve Osmanlı halkları arasında hiçbir bağ bulunmadığı duyuruldu. Osmanlı Devleti'nin bütünlük ve bölünmezliği ile içte güvenlik ve barışın sağlanması önde gelen ve uğrunda çaba sarf edilmesi gereken hedefler olarak gösteriliyordu (Akşin, Jön Türkler, 1985). Kongrede alınan en önemli karar ise adem-i merkeziyet usulünün kabulü ve Türkiye'deki azınlıklara haklar tanıyarak bir fedarasyon kurulmasıydı (Şapolyo, 1976:164).

1.2.5. Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nden İttihat ve Terakki'ye

Rumeli, Makedonya, Selanik Osmanlı'da pek çok kültürün iç içe yaşadığı bölgelerdi ayrıca merkeze görece uzaklıkları nedeniyle burada fikirler daha hızlı, daha güvenli ve daha sessiz yayılabiliyordu. Bu durum bölgede birçok farklı grubun özgürlük hareketlerine girişmesine de sebep olacaktı. Avrupa devletleri ise bölgenin bu durumundan faydalanıyor ve bölgedeki küçük milletleri kışkırtıyordu (Karabekir, 1995:88). Özellikle İngiltere, Avusturya Macaristan ve Çarlık Rusyası; Rumeli'deki Balkanlardaki ulusçu eğilimleri kendi çıkarları doğrultusunda kışkırtıyor ve bölgede bölünmüş bir yapı oluşmasına sebep oluyorlardı (Çavdar, 1991: 23-24). İkinci meşrutiyetin ilanında önemli rol oynayan unsurlar da Rumeli ve Selanik çevresinden çıkmıştır, İTC'nin Türk siyasal yaşamında bir ekol olacak olan yurt içi örgütlenmesi de Selanik'te ortaya çıkmış ve kısa süre sonra bütün Rumeli'ye yayılmıştır (Çavdar, 1991: 23).

1.2.5.1 İlk Örgütlenme ve Teşkilat Biçimi

Kazım Karabekir'in de bahsettiği asıl İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1906'da Selanik'te 3. Ordu subaylarının girişimi ile kurulur. Kuruluşundaki adı Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'dir. Kurucu grup subaylar ve bürokratlardan oluşmaktadır (Tunaya, 1989:7). Cemiyet'in bir üst kurulu mevcuttur, bu grup sonrada Merkez-i Umumî adını alacaktır ve gruptaki ilk on isim şunlardır; Kaymakam Bursalı Tahir Bey, Binbaşı Naki Bey, Erkan-ı Harp Yüzbaşı Edip Servet Bey, Yüzbaşı ve Müşürriyet Yaveri Kazım Nami Bey, Yüzbaşı Ömer Naci Bey, Mülazım İsmail Canbolat Bey, Hakkı Baha Bey buraya kadar sıralanan yedi isim askerdir, yüksek kuruldaki üç sivil isim ise Mehmet Talat Bey, Rahmi Bey ve Mithat Şükrü Bey'dir (Tunaya, 1989:15). Cemiyet'in ismi Beş Çınar Bahçesinde gerçekleştirilen ilk toplantılarında Talat Bey

tarafından önerilmiş ve toplantıya katılan kimse (yüksek kuruldaki isimler aynı zamanda cemiyetin kuruluş toplantısındaki isimlerdir) bu öneriye itiraz etmemiştir (Bleda, 1979: 22). Cemiyet 2. ve 3. orduların içinde hızla yayılmıştır. Manastır, Bursalı Tahir, Binbaşı Süleyman Askerî Binbaşı Vehip, Teğmen Atıf gibi isimlerin önderliğinde önemli bir merkez haline gelmiştir. Bunun yanında Resne (Kolağası Niyazi), Ohri (Kolağası Eyüp Sabri), Üsküp (Yarbay Galip, Gevgili (Ömer Fevzi Mardin), Edirne (İsmet İnönü, Kazım Karabekir, Seyfi Paşa, Hüseyin Kadri), Drama gibi yerlerde de örgütlenmeye gidilmiştir. (Akşin, 1987: 62).

1.2.5.2 Üyeliğe Kabul ve İlk Takibat

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti kısa sürede büyür ve yayılır öyle ki kuruluşlarından kısa süre sonra Rumeli’de İttihatçı olmayan subay bulmak adeta imkansız hale gelir (Tunaya, 1989:16). Selanik’teki bu grup yeni üye alırken büyük bir titizlikle hareket ediyordu.

Cemiyet üyelerinden biri; cemiyete üye yapılmaya uygun gördüğü birine rastlarsa; evvela onu iyice araştırıyor ardından cemiyete alınmasını teklif ediyordu. Cemiyet bu teklifi kabul ederse, adaya bu durumu kimseye açıklamamak için yemin etmesi şartıyla teklifte bulunuluyordu. Eğer aday da bu durumu kabul ederse, rehberi yani cemiyetteki onu tanıyan üye onu gece vakti gözleri bağlı olarak cemiyete girmek için and içme töreninin yapılacağı eve getiriyordu.

Eve girdikten sonra ise bir odaya sokuluyor ve rehberi tarafından gözleri açılarak cemiyete girmeyi isteyip istemediği tekrar soruluyordu. Buna da olumlu cevap alındığı takdirde adayın gözleri yeniden bağlanıyor ve aday başka bir odaya götürülüyor ve bir masanın önündeki iskemleye oturtuluyor; üç kişilik and içme heyetinden biri adaya yazılı bir söylevi okuyordu. Sonrasında adaya tekrar cemiyete girme niyetinde ısrarcı olup olmadığı soruluyordu. Buna da olumlu cevap alındıktan sonra ise adayın sağ eli Kur’an, sol eli tabanca ve hançer üzerine konuluyor ve ne olursa olsun cemiyetten kimseyi ele vermeyeceğine, devletin yönetiminin Kanun-ı Esasi çerçevesinde Osmanlı hanedanında olması gerektiğine, Osmanlı Devleti’ndeki bütün unsurların cins ve mezhep fark etmeksizin saadet ve hürriyete ermesi için ömrünün sonuna kadar çalışacağına, başına bir felaket gelen cemiyet üyelerinin arkada kalanlarına sahip çıkacağına, cemiyetin talimatlarına riayet edeceğine ve eğer bir gün cemiyete hıyanet ettiği ortaya çıkarsa idam cezasına razı olduğuna dair yemin ettiriliyordu (Akşin, 1987:61-62). Eğer yeni üye bu yemine uymaz ve cemiyetin sırlarını ortaya dökerse masadaki tabanca ile beynine bir kurşun sıkılacaktı (Bleda, 1979:22).

1908 Mayıs’ında gruba üye olmaya davet edilen bir öğrenci bir akrabasına bu davetten söz etmiş ve adliyede küçük bir memuriyette bulunan akrabası bu durumu ilgili makamlara

bildirmiştir. Bu şikayetin ardından yaklaşık on hukuk öğrencisi bir o kadar küçük rütbeli subay tutuklanmış fakat bir süre sonra salıverilmişler, ilgililer gizli cemiyeti ortaya çıkarma konusunda başarısız olmuşlardır (Ahmed, 1971:15). Osmanlı Hürriyet Cemiyet'inin devrin istibdadı içinde çalışmasını kolaylaştıran bir örgüt de Mason localarıdır. Cemiyette birçok Mason üye vardır ayrıca Mason locaları cemiyete yeni üye kazandırmak için de müsait ortamlardır çünkü masonluğun liberal ideolojisi özgürlükçülük için elverişli bir ortam oluşturmakta ayrıca Masonluğa kabulün sıkı incelemeler sonucu gerçekleştirilmesi de masonlara güvenmeyi kolaylaştırmaktadır (Akşin, 1987:62).

Mart 1907'de Saray, Selanik'te olup bitenleri sezmeye başlamıştır; Talat Bey, Ömer Naci ve Hüsrev Sami'yi bularak onların tutuklanması hakkında gizli emirler verilmiş olduğunu bildirmiştir. Talat Bey'in bu emirlere ulaşabilme sebebi büyük ihtimalle o dönemde kendisinin posta memuru olarak çalışıyor olmasıdır. Sonrasında bu isimler, yurt dışına, Paris'e kaçtılar ve gitmeden Ahmet Rıza ve Sabahattin Bey gruplarını bunlardan biriyle birleşmek maksadıyla inceleme görevi verildi. Terakki ve İttihat grubunun fikirleri Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ne daha yakın bulundu ve bu isimler *Şura-yı Ümmet* gazetesinde yazılar yazmaya başladılar (Akşin, 1987: 62-63).

1.2.5.3 Osmanlı Hürriyet ve Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyetlerinin Birleşmesi

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti 1907 yılında Paris'teki Ahmet Rıza grubu ile anlaşır; önce Terakki ve İttihat sonra ise İttihat ve Terakki ismini alır. Ahmet Rıza grubu da grubu Jön Türkler arasındaki en kuvvetli örgüt konumuna getiren gücü bu grupla birleşmesinden almıştır. Cemiyetlerin birleşmesi Paris Terakki ve İttihat grubu temsilcisi olan Dr. Nazım'ın Hoca Mehmet Efendi takma adıyla Selanik'e gelmesi ve iki derneğin İttihat ve Terakki Cemiyeti adında birleşmesini önermesiyle gerçekleşmiştir. İttihat ve Terakki ismi *Meşveret*, *Mizan* gibi yayınlar sayesinde bütün dünyada bilinmektedir dolayısıyla Osmanlı Hürriyet Cemiyeti bu teklifi kabul etmiş ve iki grup İttihat ve Terakki Cemiyeti adı altında birleşmiştir (Tunaya, 1989:7,16; Karpat, 1966:14). İki cemiyetin ittifakı konusunda ihtilalcilik konusu Ahmet Rıza'yı rahatsız etmektedir; o uzun süre ihtilalcilik fikrine karşı olmuştur, Jön Türk Kongresinde de silahlı mücadele fikrinin karşısında durmuştur. Fakat Hürriyetçiler ihtilal ilkesini benimsemektedir. Uzun tartışmalar yürütülse de en sonunda Ahmet Rıza ihtilal ilkesini de kabul etmiştir (Akşin, 1987:63).

İki grubun ittifakının organik bir birleşme olduğu söylenemez, daha ziyade iki örgütün bir ittifakı şeklinde teşekkül etmiştir. Yeni örgüt konfederatif bir nitelik taşımaktadır, cemiyetin dahili olanı Selanik'te, harici olanı Paris'te olmak üzere iki genel merkezi, iki ayrı

nizamnamesi, iki ayrı maliyesi olacaktır ve iki ayrı genel merkez birbirlerinin davranışlarını yalnızca ikna yolu ile denetleyebilecektir, iki genel merkez idari işlerde birbirinden bağımsız olmakla beraber birbirine yardım etmeye zorunludur, içerideki merkezler iç genel merkeze bağlı olmakla beraber istihbaratı kolaylaştıracağı takdirde iletişimi Paris'teki genel merkez aracılığıyla sağlayabilirler, Paris'teki merkez cemiyetin dışa karşı temsilcisidir; yabancı hükümetler ve matbuatla ilişki Paris merkezinin sorumluluğundayken içerideki icraatlar Selanik'teki merkezin mükellefiyetidir (Akşin, 1985; Bayur, 1983:316). Jön Türkler bu iki örgütün birleşmesinin ardından hem Müslümanların hem de ulusal bağımsızlıklarını kazanma umuduyla İTC'ye destek olan Hristiyanların desteğini alarak hızla güçlenmişlerdir (Karpas, 1966:14).

İTC bu şekilde güçlenmeye devam ederken Ahmet Rıza Bey, Prens Sabahattin grubu ile geçici bir uzlaşmaya varmıştır, şöyle ki; 1908 senesinin başında tüm Jön Türkler tek bir amaç etrafında toplanmıştır bu da Abdülhamit'in istibdâdî yönetiminden kurtulmak ve anayasayı uygulamaya koymaktır ve bu hedef Balkan halklarının desteği ile ve oldukça az kan dökülerek elde edilmiştir (Karpas, 1966:14-15) .

Gizli bir cemiyet olan İTC 1908 Mayıs'ında çalışmalarını gizli olarak sürdürmekten vazgeçip ortaya çıkmayı düşünmeye başlamıştı. Selanik'te Avrupa'nın büyük devletlerine cemiyetin varlığının ve nüfuzunun açıklanması kararı alındı. İttihatçılar bir manifesto hazırlayarak büyük devletlerin konsoloslarına gönderdiler (Ahmed, 1971:16). Şaşırtıcı olmayan biçimde büyük devletlerin hiçbirinden bu telgraflara bir cevap gelmedi. Fakat bu telgraf İttihatçıların kendilerine ve ülkedeki etkilerine ne kadar güvendiklerinin bir işaretidir.

Haziran 1908'de İngiliz kralı Edward ve Rus Çarı II. Nikola Reval'de buluşmuştur; bu görüşmeyi hazırlayan sebep İkinci Abdülhamit'in Makedonya Demiryolu imtiyazını Avusturya'ya vermesidir; 10 Haziran'da biraraya gelen Rus çarı ve İngiliz kralı Makedonya'da yabancı denetiminin arttırılmasında karar vermiştir. Bunun yanında İngiltere tarafından Makedonya'ya özel bir vali atanmasını da istiyorlardı (Uyanık, 2015). İç işlerine bu müdahale İttihatçı çevreleri rahatsız etmekteydi, bölgeye yapılan bu Rus ve İngiliz müdahalesi dışında hafiyelerin hız kesmeyen çalışmaları da İttihatçıları bir mücadeleye sürüklüyordu. Cemiyet Makedonya'daki hafiyelere karşı sert davranma kararı almıştı, hafiyeler sindirilmeliydi. 11 Haziran tarihinde ise hafiye teşkilatının önemli isimlerinden Albay Nazım Bey vuruldu fakat yalnızca hafifçe yaralandığı için İstanbul'a gidebildi. İttihatçılar Nazım Beyi vurduğunda Reval görüşmeleri devam etmekteydi, Reval görüşmelerinin cemiyetin çalışmalarının hızlanmasına sebep olduğu düşünülebilir çünkü

devlet büyük devletlerce parçalanıp paylaşılmadan hürriyet ilan edilmeliydi fakat yine de Reval görüşmelerinin 1908 isyanını başlatan yegane sebep olduğunu düşünmek hatalı olacaktır (Ahmed, 1971:17-20). Nazım Bey'in vurulması İTC'nin meşrutiyetin ilanı yönündeki ilk fiili hareketidir (Kuran, 2012:464).

Reval görüşmelerinde Makedonya hakkında kararlar alınmasına rağmen Osmanlı hükümeti bu hususta bir şey yapmamaktadır. Bu durumdan rahatsız olan Kolağası Niyazi Bey (Resneli Niyazi) bunu protesto etmek ve de meşrutiyetin ilanını istemek maksadıyla dağa çekilmeye ve isyan etmeye karar vermiş ve 3 Temmuz 1908 günü iki, üç zabıt ve memur ve yüz elli kadar da sivil fedai ile beraber Resne'den ayrılmıştır (Kuran, 2012: 465). Nazım Bey'in vurulmasının üstüne Erkan-ı Harp Enver Bey de aranmış ve tutuklanması istenmiştir; bu sebeple Enver Bey de Niyazi Bey'in dağa çekilmesinin ardından bir süre gizlenme ihtiyacı duymuştur (Kuran, 1945:252). Vurulan Nazım Bey, Enver Bey'in kız kardeşinin eşidir fakat Enver Bey, cemiyete Nazım Bey'in vurulması hususunda yardım etmiş hatta infazın nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda öneride bulunmuştur (Bleda, 1979: 34-36). Eniştesinin uğradığı suikast dikkatleri Enver Bey'in üstüne çekmiş ve kendisi İstanbul'a çağırılmıştır. Gönderilen çağrı emrini tanımamış ve cemiyet tarafından gizlice Tikveş'e gönderilerek orada İTC müfettişi olarak görevlendirilmiştir (Bleda, 1979:41).

Resneli Niyazi Bey peşindeki askerlerle beraber harekete geçmişken bir konuşma yapar ve ne için bu yola çıktıklarını açıklar. Tereddütleri olan varsa şimdi gruptan ayrılmalarını söyler. İsteksizlik göstererek geri dönen birkaç kişi olur. Niyazi Bey bu isteksiz isimlerin taburdan ayrılmasına izin verir ve içlerinden birini Saray'a, genel müfettişe, Manastır valisine, Manastır Jandarma komutanına, tabur komutanına ve Resne Nahiye müdürlüğüne yazmış olduğu bildirimleri, Nahiye müdürüne ulaştırmakla görevlendirir. Bildirimlerde meşrutiyetin ilanı, Kanun-ı Esasinin yeniden uygulanması gibi talepler mevcuttur, ayrıca bir tabur komutanına gönderdiği bildirimde ordudan almış olduğu silah ve cephaneyi ve bunları ne sebeple almış olduğunu açıklamaktadır (Niyazi, 1975:94-100). Niyazi Bey ve Eyüp Sabri Bey, Resne ve Ohri çevresinde dağa çıkarken; Enver Bey Tikveş Bölgesinde, Selahattin ve Hasan Tosun Beyler ise Arnavutluk'ta çeteler kurup dağa çıkmışlardır. İTC Balkanlı bir yöntemi padişaha karşı kullanmaktadır. 9 Temmuz'da İTC'yi susturmak üzere askeri birlikler gönderilmiş fakat İttihatçılar bu birlikleri kendi saflarına çekmiştir (Tunaya, 1989:18). Mektepli genç subayların genelde İttihatçı oluşu Saray'ın Resneli Niyazi ve onun gibi ortaya çıkıp isyan eden isimleri durdurma çabalarını adeta imkansızlaştırıyordu (Akşin, 1987:76)

1.2.6 İkinci Meşrutiyet'in İlanı

Cemiyet üyeleri mabeyne Hürriyetin ilanını ve Kanun-ı Esasinin yeniden yürürlüğe konmasını talep eden ultiatom niteliğinde telgraflar çektiler, eğer bu istekleri kabul edilmezse Abdülhamit'i tahttan indirerek onun yerine meşrutiyeti ilan edeceklerini duyurdular (Bleda, 1979:48). İTC 23 Temmuz'da Rumeli'de hürriyeti ilan etmiştir fakat İstanbul ve Anadolu'da bunu yapabilecek güce sahip değildiler (Akşin, 1987:83). Rumi takvime göre 10 Temmuz, miladi takvime göre ise 23/24 Temmuz tarihinde Sultan Abdülhamid isyancıların taleplerini kabul etmiş ve yeniden bir parlamento oluşturulacağını ilan etmiştir (Zürcher, 2010:26). 11 Temmuz Cuma sabahı (Tunaya'nın kitabındaki bu tarih Rumi takvime göre verilmiş) bütün gazetelerin tebligat-ı resmiye sütununda padişahın Kanun-ı Esasi'yi yeniden uygulamaya koyduğu yönünde bir irade-i seniyye yayınlanmıştır (Tunaya, 1989: 26). İttihatçıların Abdülhamit'in meşrutiyeti ilan etmesini sağlamaları onların bir zaferiydi fakat aynı zamanda Abdülhamit'in henüz oyundan çekilmediğinin halen olayları yönlendirebilme kabiliyetine sahip olduğunun da göstergesiydi (Akşin, 1987:83). İTC'nin Abdülhamit'i tahttan indirerek meşrutiyeti ilan etmeyi hedefleyen girişimi Abdülhamit'i tahttan indirmekle sonuçlanmasa da meşrutiyetin yeniden ilanını sağlamıştır. Hürriyet'in ilanı ile ilgili duyurularda halka bunun İkinci Abdülhamit'in iradesi ile yapıldığı söylenmektedir. Hem kamuoyunun bu şekilde yönlendirilmesi; hem de İttihatçıların kendilerinde hükümetin dizginlerini ele alacak gücü görmemesi; İttihatçıların, İkinci Abdülhamit'i tahttan indirebilmesine -bir süre- engel olmuştur (Zürcher E. J., 2000:141).

1908 Devriminin ardından İTC en güçlü grup olarak çıksa da siyasi iktidarı otomatik olarak ele geçirme garantisine sahip değildir; hem iç hem de dış dinamikler İTC'yi iktidarı ordu ve Bâb-ı Âli'nin temsil ettiği bürokrasi gibi geleneksel kurumlarla paylaşmaya zorlamıştır (Ahmed, 1971: 13). 1908 tarihine kadar ana hedefi Sultan'ı anayasaya uymaya zorlamak olan İTC, meşrutiyetin ilanı ile beraber kendisini aniden ülkenin idarecisi konumunda bulmuştu fakat başlangıçta bu konuma henüz hazır olmadığını bilinciyle varlığını bir müddet daha vatansever bir örgüt olarak sürdürme niyetindeydi (Karpas, 1966:16). Cemiyet yine de 1908 seçimlerine katıldı ve meclisteki sandalyelerin çoğunluğunu kazandı; Prens Sabahattin destekçilerinin kurduğu Ahrar Fırkası İTC dışında seçime giren tek siyasi örgüttü ve mecliste sadece bir sandalye kazanabilmişti.

1.2.7 Cemiyetten Partiye İttihat ve Terakki

İkinci meşrutiyetten sonra İttihat ve Terakki Cemiyetinin bir siyasal parti haline gelmesi gerekmiştir ve hükümdar, saray, bürokrasi ve din kurumlarının dışında ilk kez ortaya çıkan siyasal parti, 1908 devrimi de denilen İkinci Meşrutiyet'in bir sonucudur (Berkes, 2012:393).

Meşrutiyetin ilanının ardından esen o coşkulu hava ilerleyen günlerde beklenen uzun mutluluk devrinin bir türlü gelmemesi ile kaybolmuş, İTC'nin perde arkasında kalıp hükümet atamalarını el altından idare etmek suretiyle benimsediği devlet adabına uygun olmayan rol ise İTC'ye karşı kızgınlığı körüklüyordu (Lewis, 1993:214).

1909 yılında Cemiyet ve Fırkanın her bakımdan ayrıldığı ilan edilmiş ve her ikisi için de bir dahili nizamname yapılmıştır. 12 Nisan 1909 tarihinde İTC artık gizli bir cemiyet olmadığını bir siyasi parti haline geldiğini tekrarladı ve bu duyurunun yapıldığı gece aynı zamanda tarihimize 31 Mart isyanı olarak geçen ayaklanma başladı (Lewis, 1993: 214).

Meşrutiyetin ilanı ile birlikte İTC yarı korku yarı saygı ile anılır hale gelmişti, 31 Mart vakasına kadar siyasi erk Padişahlık, İTC ve matbuat arasında sahipsiz kalmış gibiydi fakat 31 Mart vakasının ardından Mehmet Reşat gibi çok uysal tabiatlı bir padişah tahta çıkmıştı ve iktidardan pay ister gibi görünmüyordu (Birinci, 2012:39).

1908-1913 arası dönem İTC'nin siyasi iktidarı ele almak için mücadele ettiği süreçtir. Meşrutiyet'in ilanından itibaren İttihatçılar meclise yürütme yolu ile egemen olmayı hedeflemiştir, bu hedefin gerçekleşebilmesi için ise güçlü ve İttihatçı bir kabine gereklidir fakat İTC, iktidar partisi olduğu ve başlangıçta kalabalık bir çoğunluğa sahip olduğu halde kabinelerini kendi içinden kuramamıştır böylelikle yönetimi fiili olarak ele aldığı 1913 tarihine kadar güçlü bir kabine oluşturamamıştır (Tunaya, 1989: 35). Başlangıçta kendi deneyim ve yaşını siyasi iktidarı ele geçirmek için yeterli görmeyen cemiyet, yönetime müdahaleden de geri kalmamıştır. Denebilir ki cemiyet perde önünde görünmek istemese de perde arkasında ipleri tutan el olmak çabasıdadır fakat İTC'nin Balkan Savaşlarının da etkisiyle gerçekleştirdiği Bâb-ı Âli Baskını bu durumu değiştirmiş ve İttihatçılar yönetimi tam anlamıyla kendi kontrollerine almışlardır. 1913 Bâb-ı Ali Baskını sonrası İTF uzaktan, denetleyici ve kabineye üye veren siyasi bir parti kimliğini bir kenara bırakarak iktidarın kontrolünü bizzat ele almıştır (Yiğit, 2014).

1.3 Balkan Savaşları ve Bâb-ı Âli Baskını

Bab-ı Ali Baskını ile Balkanlar Savaşları arasında doğrudan bir ilişki vardır. Birinci Balkan Savaşı'nda Osmanlı ordusunun yenilmesi üzerine Edirne'nin Bulgarlara bırakılacağına ilişkin

görüşler baskının yapılmasında etkili olduğu için önce Balkan Savaşlarına değinmekte yarar vardır.

1.3.1 Balkan Savaşları

Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'nin büyük kayba uğradığı bir savaştır. Balkan coğrafyasında yüzyıllar boyunca birbirinden çok farklı etnik gruplar bir arada yaşamıştır (Yıldırım, 2012). Birinci Dünya Savaşına giden yolu açan Balkan Savaşlarının sebepleri arasında Balkan Devletlerinin bütün dünyada artan milliyetçilik düşüncesiyle beraber, bağımsız birer ülke haline gelmeyi istemesi gösterilebilir. Özellikle Bulgaristan ve Sırbistan'ın Balkanlardaki yayılcı faaliyetleri bu savaşların çıkmasında etkili olmuştur. 8 Ekim 1912 tarihinde başlayan savaş aralıklarla 30 Eylül 1913'e kadar sürmüş ve 30 Eylül 1913'te Bulgaristan ile imzalanan İstanbul Antlaşması ile sona ermiştir.

Balkan Savaşlarını hazırlayan süreçte 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) önemli bir aşamadır. 93 Harbi Osmanlı için büyük bir mağlubiyetle sonuçlanmış ve bu savaşın sonunda imzalanan Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları Osmanlı'nın Balkanlardaki hakimiyetini ciddi ölçüde azaltmıştır. 3 Mart 1878 tarihinde imzalanan Ayastefanos antlaşmasına göre Karadağ, Sırbistan ve Romanya bağımsızlığını kazanacak; doğuda Ohri'ye, güneyde Ege Denizi ve güneybatıda da Edirne'ye uzanan, günümüz Makedonyasını da kapsayan bir Bulgaristan Prensligi kurulacak; Bosna-Hersek, Girit, Teselya, Arnavutluk ve Ermenistan'da ıslahatlar yapılacaktı fakat bu antlaşma ile Rusya, Balkanlarda çok fazla nüfuza sahip olacaktı, bu antlaşma Türkiye'nin bölgedeki varlığını tehlikeye sokmanın yanında, bu coğrafyada çıkarları bulunan diğer devletlerin hesaplarını da bozuyordu (Furat, 2013; Andonyan, 1975:27).

Ayastefanos antlaşmasının doğurduğu bu durum üzerine özellikle İngiltere ve Avusturya'nın teşebbüsleriyle bu antlaşmanın yeniden değerlendirilmesi için bir konsensüs oluşturuldu. 13 Haziran'da bir kongre toplandı. Kongrede Osmanlı Devleti'nin temsilcileri Müşir Mehmet Ali Paşa, Berlin Sefiri Sadullah Bey ve Nâfia Nazırı Kara Todori Paşa'ydı. Berlin kongresi, Ayastefanos antlaşmasının şartlarının bozulup değişmesini sağladı. 13 Temmuz'da ise Berlin Antlaşması kesin şeklini almıştı. Bu antlaşmada Türkiye'nin aleyhine olsa da Ayastefanos Antlaşmasından daha kabul edilebilir maddelere sahipti (Andonyan, 1975: 27; Gencer, 1992).

Berlin antlaşması ile Ayastefanos antlaşması ile kurulması planlanan Bulgar krallığı; Bulgaristan, Makedonya, Doğu Rumeli olmak üzere üçe ayrıldı. Bunlardan Bulgaristan; Osmanlı Devleti'ne vergi veren bir prenslik olacak, Makedonya ıslahat yapmak şartıyla Osmanlı'ya bırakılacak, Doğu Rumeli Osmanlı'ya bağlı kalacak ancak Hristiyan bir vali

tarafından yönetilecekti. Yunanistan'a bir miktar toprak verilecek, Bosna ve Hersek Avusturya tarafından işgal edilecekti, sınırlarında bazı düzenlemeler yapılmakla beraber Karadağ'ın bağımsızlığı kabul edilecek, Sırbistan'ın bağımsızlığı tanınacak, Niş ve Piroto Sırbistan'a verilecekti. Romanya'nın bağımsızlığı kabul edilecek, Besarabya'yı Rusya'ya vermesine karşılık Tulcea ve Dobruca'yı alacaktı. Tuna nehri savaş gemilerine kapalı, ticaret gemilerine açık olacaktı. Kars, Ardahan ve Batum harp tazminatının bir kısmına karşılık olarak Rusya'ya verilecek, Doğubayazıt ve Eleşkirt ise Osmanlı'da kalacaktı (Gencer, 1992). Ayastefanos antlaşması ile Balkanlar'da egemenliği önemli ölçüde sarsılan Osmanlı Devleti için, Berlin Kongresi bu durumun düzeltilebilmesi için büyük bir umut olmuş fakat alınan sonuç beklenenin daha doğrusu istenenin aksine yine Osmanlı Devleti'nin aleyhine olmuştur. 93 Harbi ile başlayan bu süreçle Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki egemenliği neredeyse yok olmuş ve böylelikle Balkan Savaşları'na doğru giden yol açılmıştır.

Balkanlarda homojen bir nüfus yapısından söz etmek mümkün değildir. Balkan Savaşları başladığı sırada Balkan yarımadasının yaklaşık nüfusu 18.550.000 kişi idi; bu nüfusu bölgelere göre dağılımına baktığımızda 8.980.000 Osmanlı topraklarında, 5.380.000 Romanya'da, 1.980.000 Sırbistan'da, 1.975.000 Yunanistan'da ve 235.000 nüfusun da Karadağ'da olduğu görülür (Bacanlı, 2003: 17-18). Bu savaşta Osmanlı Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'a karşı yani bir vakitler Osmanlı toprağı olan ülkelere karşı dört cephede savaşmıştır. Osmanlı Devleti'nin Balkan toprakları 20. Yüzyıl başlarında büyük kargaşa ve çekişmelerin görüldüğü en sorunlu bölgelerden biri haline gelmişti, bu durum hem bölgenin yapısından hem Osmanlı yönetimindeki zafiyetten hem de dış etkenlerden kaynaklanıyordu (Uçarol, 2011).

Osmanlı Devleti üzerinde daha etkili sonuçları olan savaş Birinci Balkan Savaşı olmuştur. Birinci Balkan Savaşı'nın sonucunda Osmanlı büyük oranda toprak kaybetmiş ayrıca Osmanlılık politikasının bekleneni veremediğı görülmüş ve böylece Türkçülük düşüncesi öne çıkmaya başlamıştır.

Birinci Balkan Savaşında Bulgarlar Çatalca'ya kadar gelip İstanbul'u tehdide başlamışlardır. Savaş sonunda yapılan antlaşmalarla Edirne'nin Bulgaristan'a verilme ihtimali doğmuştur ki bu tezimizin de konusu olan Bâb-ı Âli baskını tetikleyen en önemli olaylardandır. Ayrıca Birinci Balkan Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti'ne göç eden Balkan Müslümanları demografik yapıyı değiştirmiş bölgede kalan Müslümanlar ise çeşitli baskılara maruz kalmışlardır ki bunlar bambaşka araştırmaların konusu olabilecek derinlik ve önemde

meselelerdir. İkinci Balkan Savaşı ise Bulgaristan'ın çok fazla toprak kazanması üzerine Balkan ülkelerinin kendi aralarındaki çatışmalarından ortaya çıkmıştır.

Bâb-1 Âli Baskınını doğuran sebeplerden biri de Birinci Balkan Savaşı idi. Birinci Balkan Savaşı bir dönüm noktasıdır. İttihatçıların Birinci Dünya Savaşı öncesindeki siyasal tutumu ancak bu savaş incelenerek anlaşılabilir. Öncelikle, büyük güçlerin izlediği siyaset bütün Osmanlılarda hayal kırıklığı yaratmıştır; Osmanlı'nın çıkarları söz konusu olduğunda Avrupa'nın tarafsızlığına güvenilemeyeceği kanısı oluşmuştur. İkinci olarak ise yenilgi Osmanlılarda moral bozukluğuna yol açmış böylece imparatorluğun geri kalanını kurtarmak için Batı vesayetini kabul etmeye istekli bir görünüm oluşmuştur (Ahmed, Jön Türk Dönemi İle İlgili Değerlendirmeler, 2017).

Balkan Harbinin pek çok sebebi olduğu söylenebilir ama en önemli sebeplerden biri Rusya'nın 1905 Rus-Japon Savaş'ında yenilmesinden sonra yayılma ve ilgi sahasını Uzak Doğu'dan Balkanlar ve Osmanlı yönüne çevirmesi ve Rusya'nın geçmişten beri sürdürdüğü sıcak denizlere inme politikası sebebiyle Balkanlardaki Slav ırklarının bağımsızlıklarını kazanması ve genişlemesi için destek sağlamasıdır (Türk Tarih Kurumu, 2019). Osmanlı Devleti'nin hasta adam olarak nitelendirilmeye başlamasından beri Avrupa kamuoyu Balkanlardaki Osmanlı varlığını geçici olarak görüyor ve büyük devletler ya bölgedeki ayrılıkçı hareketleri destekliyor ya da ilgilendikleri bölgeleri Osmanlıdan koparıp kendi topraklarına katıyorlardı yani büyük devletler Balkanlardaki siyasi çekişmeleri kendi dış politikalarına yarar sağlayacak biçimde yönlendiriyorlardı (Acun, 2013: 65; Uçarol, 2011). Kuran; Balkan Savaşlarının sebebinin İkinci Meşrutiyet dönemindeki hatalı iç ve dış politika adımları olduğunu söylemektedir (Kuran, 2012:573).

Balkanlardaki ulus devletlerin üzerinde anlaşabildikleri pek az konu vardı. Balkan milletleri arasında karşılıklı pek çok husumet ve rekabet mevcuttu fakat maalesef meşrutiyet kabineleri bu rekabeti kendi lehine kullanma konusunda başarısız olmuşlardır (Kuran, 2012:573). Balkan devletlerinin bir mutabakata varabildikleri tek konu ise Osmanlı Devleti'ni Balkanlardan atma düşüncesi idi. Sadece toprakların nasıl paylaşılacağı sorunu ve Osmanlı orduları karşısında bir yenilgiye uğrama düşüncesi onların bu savaşı başlatmasını geciktiriyordu (Zürcher, 2000:157). Fakat Osmanlı'nın Trablusgarp Savaşında İtalyanlar karşısında aldığı büyük mağlubiyet Balkan Devletlerine bölgede bir savaş başlatmak için cesaret verecektir (Uçarol, 2011).

Mart 1911'de Sırbistan ve Bulgaristan, Mayıs 1912'de ise Yunanistan ile Bulgaristan arasında ittifak antlaşmaları yapıldı (Zürcher, 2000: 157-158). Bu ittifak düzenlemelerine Ağustos

1912’de Karadağ da katıldı (Acun, 2013: 66). Osmanlı Devleti, Balkan Devletleri arasındaki bu ittifakları önleyememenin yanında bir de Balkan kiliseleri arasındaki ihtilafları sona erdirerek adeta Balkan Savaşlarının başlaması için zemin hazırlamıştı (Sarınay, 2019).

Savaşlar başlarken her bir Balkan ülkesinin ayrı hedefleri vardı. Bulgaristan; Büyük Bulgaristan’ı kurmak, Makedonya ve Kuzey Ege kıyılarını ele geçirmek; Sırbistan, 14’üncü yüzyıldaki Sırbistan Krallığını ihya etmek ve Makedonya’ya sahip olmak istiyordu. Yunanistan Megola Idea’yı gerçekleştirmek, Karadağ ise İşkodra bölgesinde topraklarını genişletmek gayesini güdüyordu. (Türk Tarih Kurumu, 2019) Balkan Savaşının başlamasından bir süre önce Avusturya, Bosna’yı ilhak etmişti ve bu da Balkan Devletleri’nin saldırganlığını uyandırmıştı. Ayrıca aralarında bir süredir barış olan Rusya ve Avusturya’nın da yeniden arası açılmıştı (Shaw & Shaw, 2010: 350).

1911 yılında Osmanlı Devleti’nin toplam nüfusu 23.806.000, yüzölçümü ise 3.027.700 km² idi, Balkan Savaşlarına katılan devletlerin toplam nüfusu ise 10.17.719 kişi idi, toprakların yüzölçümü ise 158.456 km² idi. Bu durum ise Balkan Devletlerinin ulaşım imkanlarını arttırıyor ve seferberlik hazırlıklarının Osmanlı ile kıyaslandığında daha çabuk yapılmasını sağlıyordu (Bacanlı, 2003: 22).

Balkan Devletleri 1912 yazından itibaren Makedonya ve Trakya’da ıslahatlar yapılması ve buraların kendi koruyuculuklarına verilmesi gibi taleplerde bulunmuşlardır. Bu durum ise bölgede havanın günden güne gerginleşmesine ve savaş ihtimalinin her gün büyümesine yol açmıştır (Uçarol, 2011). Balkan Devletleri 30 Eylül 1912’de seferberlik ilan ettiler, 1 Ekim tarihinde Rusya’nın Türkiye’ye baskı yaparak taviz vermesini sağlamak üzere seferberliğe giriştiği haberi geldi (Andonyan, 1975: 203) 1 Ekim 1912’de ise Osmanlı Devleti tam seferberlik ilan etti.

İTC taraftarları Balkan devletlerine karşı bir savaşta Osmanlı’nın askeri gücünün üstün geleceği ve Rumeli’nin elimizde kalmasının tek yolunun bu savaşa girmek olduğu düşüncesindeydi bu yüzden Dar’ül-fünun öğrencilerinin Bab-ı Âli önünde gösteriler yapmak yönünde teşvik ettiler ve savaş istediklerini belirten gösteriler yapmalarını sağladılar (Türkgeldi, 1949: 65). 3 Ekim tarihinde ise Darülfünun öğrencileri İstanbul’da savaş lehine bir yürüyüş yaptılar (Uçarol, 2011). 4 Ekim’de Sultanahmet Meydanında mitingler tertiplenir, sabah İtilaf, öğleden sonra ise İTC taraftarı yüzbinlerce Müslüman, Hristiyan her ırktan her partiden Osmanlı vatan savunması için meydana toplanır. Bütün göstericiler şu sloganı tekrarlamaktadır “Harp isteriz harp! Sofya’ya Sofya’ya”. Bu günden sonra gösteriler her gün tekrarlanır ve Merkez Komutanlığında açılan gönüllü defterine her gün yeni isimler

eklenmektedir (Eren, 2011). Hükümet savaşın doğru bir karar olmadığı düşüncesinde ve savaşı engellemeye çalışmaktadır, İTC ise halkı savaşın gerekliliği yönünde tahrik etmektedir. Hükümetin savaşı önleme yönündeki çabaları başarısız olacaktır. İstanbul'da barış ümitleri sürerken 7 Ekim'de Darülfünun öğrencileri savaşın gerekli olduğunu savunan bir gösteri başlatır ve gösteri başka katılımcıların da desteği ile hızla büyür. Bu İstanbul'daki son gösteri olur.

Birinci Balkan Savaşı, Karadağ'ın 8 Ekim 1912'de Kuzey Arnavutluk ve Yenipazar sancağına girmesiyle fiilen başlamıştır. Karadağ'ın savaşı başlatmasının ardından Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan da sırasıyla cephedeki yerlerini almışlar ve böylelikle Osmanlı dört cephede savaşmak durumunda kalmıştır (Balkaya, 2013). Balkan Savaşlarının yaşandığı dönemde Osmanlı Devleti ekonomik açıdan oldukça kötü bir durumdadır. Özellikle Trablusgarp Savaşı'nın yarattığı durum ülkeyi iflasın eşiğine getirmişti. Ticaret, alışveriş, para yoktu. Birçok insan iflas etmiş veya iflasın eşiğindedi. Sait Paşa kabinesi vergi zamlarını miras bırakıp gitmiş Muhtar Paşa kabinesi bu zamları kaldırma vaadiyle işbaşına gelmişti fakat zamları kaldırmak bir yana bu kabine de yeni vergiler koymaya çalışıyordu çünkü devlet de tıpkı vatandaşları gibi ekonomik bir darboğazdaydı (Andonyan, 1975: 201). Art arda gelen savaşların yanı sıra Arnavutluk, Suriye ve Yemen isyanları da devletin ekonomik durumunun günden güne kötüleşmesine sebep olmuştur (Türk Tarih Kurumu, 2019). Devlet ve halk bütün bu zorluklarla boğuşurken İttihatçı basın bu haberlerin etkisiyle kabinenin devrilebileceği düşüncesiyle devlet memurlarının maaşlarının ödenemeyeceğini haber vermekteydi (Andonyan, 1975: 201).

Balkan Savaşı başladığında Osmanlı ordusunun Başkomutanı Harbiye Nazırı Nazım Paşaydı ve genel karargah İstanbul'daydı. Abdullah Paşa komutasındaki dört kolordu ve bir süvari tümeninden oluşan Doğu ordusunun hareket alanı Dimetoka – Kırklareli hattıydı. Edirne'yi savunmak için ise Şükrü Paşa komutasında on yedi (17) tabya, beş yüz (500) asker mevcuttu. Selanik merkezli Batı ordusu ise Ali Rıza Paşa'nın idaresindeydi (Er, 2011).

Arka arkaya gelen savaşlar ve ekonomik bunalımın yanında aynı zamanda ordu içinde siyasi çatışmalar da mevcuttu. Subaylar arasında particilik yayılmıştı İttihatçılar ve İtilafçılar olmak üzere iki grup mevcuttu ve bu gruplar diğer grubun emirlerine itaat etmiyordu. Particilikten doğan bu ikilik askerler arasındaki ast üst ilişkilerinin de bozulmasına yol açmıştı, subaylar ordudaki erlere de kötü örnek oluyor ve onların davranışlarını da etkiliyordu bunların yanında bir de orduda alaylı mektepli sürtüşmesi vardı. (Uçarol, 2011; Andonyan, 1975: 198).

Ordu içindeki bütün bu anlaşmazlıkların yanında harp stokları yetersizdi bununla beraber silah ve malzeme eksikliği de mevcuttu. Doğu ve Batı ordularının asker sayıları ise planlananın oldukça altındaydı (Er, 2011). Osmanlı Doğu ve Batı ordularının sefer planlarındaki asker sayısı 812.663 iken savaş başladığındaki asker sayısı 290.000'di. Buna karşılık Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ ordularındaki toplam asker mevcudu 482.000 civarındaydı (Uçarol, 2011).

Balkan savaşları sırasında altyapının yetersizliğinden dolayı karayolları kış aylarında kar ve yağmur sularıyla kullanılmaz hale gelmişti bu durum ise ordunun hareket kabiliyetini sınırlandırıyordu (Yenilmez, 2011). İkmal merkezlerinin normal şartlarda cepheden mümkün olduğunca geride olması gerekirken Balkan Savaşlarında ulaştırma araçları ve altyapının yetersizliğiyle beraber olumsuz hava koşulları ayrıca arazinin zorlamasının da etkisiyle birlikler kendilerine en yakın yerlerde ikmal merkezlerini oluşturuyor fakat bu da geri çekilme durumunda problemlere yol açıyordu; birlikler geri çekilirken ikmal merkezlerini aynı hızda taşıyamıyorlardı bu da ikmal maddelerinin düşmanın eline geçmesine sebep olabiliyordu. (Durgun, 2011).

Ayrıca düvel-i muazzama yani Büyük Devletler olarak anılan devrin güçlü ülkeleri de bu savaşlarda tarafsız olduklarını iddia etseler bile Balkan Devletlerini destekler bir tutum sergiliyordu. Avrupalı büyük güçlerin savaş süresince Balkan devletlerini destekler bir tutum izlediğinden *Tanin* gazetesi şöyle bahsetmektedir (Hakkı, 1328); *“Bugün mütarekenin feshi gibi bir vaziyet-i siyasiye karşısında bulunuyoruz. Artık ezhân-ı nasda bu da “blöfdür!”, “Avrupa harbe müsaade etmez” gibi fikirler yer bulamamalıdır. Her zabıt ve asker bilmelidir ki Avrupa'nın Türkiye'ye zerre kadar merhameti yoktur, hatta bilakis Bulgarları bu son cüretkarlığa sevk eden düvel-i garbiye olmuştur.”*

Savaş Doğu ve Batı Rumeli'deki bütün cephelerde Osmanlı aleyhine gelişmiş, Osmanlı orduları bütün cephelerde tarifsiz mağlubiyetler yaşayarak geri çekilmek zorunda kalmışlardı (Balkaya, 2013). Bu mağlubiyetlerde Osmanlının 150.00 kişilik büyük ve yetenekli bir orduyu bir süre önce büyük devletlere bir iyi niyet gösterisi yapmak maksadıyla terhis etmiş olmasının etkisi çok büyüktü (Sarınay, 2019). Özellikle, Bulgarlar karşısındanki Osmanlı Doğu ordusu tarifi mümkün olmayan bir mağlubiyetle karşı karşıya kalmıştı. Bulgar ordusu Çatalca'ya dayanmış ve İstanbul'u tehdit ediyordu.

Kasım ayına varıldığında durum son derece umutsuzdu, Balkan müttefik ordular hemen hemen her yerde galip durumdaydı fakat onlar da tıpkı Osmanlı orduları gibi savaşmaktan tükenmiş durumlardı. Bulgar orduları Çatalca'ya vardıklarında kendilerini hiç

beklemedikleri tipte bir muharebe olan siper savaşının içinde buldular. Bulgarlar o ana kadar ki tüm zaferlerini süngü hücumlarıyla kazanmışlardı. Bulgarların komuta kademesi savaş boyunca sürdürdükleri süngü hücumlarının Çatalca'da da işe yarayacağı düşüncesindeydi (Akyüz D. , 2011). Fakat bekledikleri gibi olmamış Çatalca muharebesi Osmanlıların galibiyetiyle neticelenmişti. Bulgarların Çatalca'daki yenilgisinden sonra barış görüşmeleri için girişimler başlatıldı. 3 Kasım 1912'de Osmanlı hükümeti elçilerine bir genelge yollayıp önce düşmanla bırakışma sonrasında ise toprak bütünlüğü korunmak kaydıyla barış yapmak istediğini belirtmiş, bu yolda buldukları devlete başvurup şartları Avrupa devletlerine iletmelerini bildirmişti (Bayur, 1999: 90). 13 Kasım'da ateşkes ve barış görüşmeleri başladı fakat Balkan Devletlerinin Avrupalı devletlerce iletilen barış şartları Kamil Paşa hükümetince kabul edilemez bulundu (Eren, 2011). 3 Aralık tarihinde Osmanlı orduları ateşkes yapılmasını kabul etmişti (Er, 2011). Aralık 1912'de Londra'da Balkan yarımadasının geleceği hakkında karar vermek için iki konferans toplanmıştı. Bu konferanslardan birincisi büyük devletlerin (İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, İtalya, Avusturya) elçilerinden oluşan Süfera Konferansı; ikincisi ise savaşa katılan devletler (Osmanlı, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan, Yunanistan) arasında gerçekleşen barış konferansıydı (Birecikli, 2016). 16 Aralık 1912'de Balkan Birliği'nin ve Osmanlı Devleti'nin temsilcileri St. James Sarayı'nda barış antlaşmaları için müzakere yapmak üzere toplandı (Hall, 2000:70). Barış konferansına Osmanlı Devleti adına katılan temsilciler birinci murahhas olarak Mustafa Reşit Paşa, ikinci murahhas olarak ise Berlin sefiri Osman Nizami Paşa, üçüncü murahhas olarak ise Damat Ferit Paşa seçilmişti. Fakat sonrasında Damat Ferit Paşa yerine Bahriye Nazır vekili Salih Paşa'nın gönderilmesine karar verildi. Balkan müttefiklerine gelince Bulgaristan'ın temsilcisi Danev, Yunanistan'ın temsilcisi başbakan Venizelos, Karadağ'ın temsilcisi sâbık başvekil Misujkivich ve Sırbistan'ın temsilcisi ise sâbık başvekil Novakovich'ti (Hall, 2000:70). Konferansta Balkan müttefikleri Edirne ve bütün Rumeli ile Ege adalarının kendilerine terk edilmesini ve Osmanlı Devleti'nin sınırlarının Midye Enez hattına daraltılmasını talep ettiler.

Büyük devletler ise Rumeli'nin artık eskisi gibi kalamayacağını beyan ederek Balkan müttefiklerini destekler bir tutum sergilediler (Türkgeldi, 1949:84). Avrupalı devletlerin tutumunu *İkdam* gazetesi şu satırlarla ele alıyor (Cevdet, 1328); "*İtilaf-ı müsellesin bazı erkanından görülen tarafgirlik artık öyle bir dereceye varıyor ki bunun tarihte misline nadir tesadüf olunur. Dört Balkan hükümetiyle çarpıştığımız elvermiyor imiş gibi birkaç devlet-i muazzama da bizi ikna hususunda Balkanlılara taş çıkarıyor.*" Bu durum devletler arasında bir uzlaşmaya varılmasını güçleştiriyordu. 1 Ocak 1913 tarihindeki barış önerilerinde

Osmanlılar, Edirne vilayetinin batısındaki tüm toprakları kaybetmeyi kabul ettiler fakat Trakya ve Ege adalarından vazgeçmeyi kabul etmediler, bu teklifi ise Bulgarlar ve Yunanlar kabul etmedi. 6 Ocaktan sonra görüşmelere ara verildi (Bacanlı, 2003: 35). 17 Ocak 1913 tarihinde devlet-i muazzaman Osmanlı'ya ortak bir nota verdi, bu notada talep edilenler arasında Edirne'nin Bulgarlara verilmesi de vardı ve bu Osmanlı için kabul edilemeyecek bir koşuldur (Zürcher, 2000:159; Andonyan, 1975:528). Edirne devletin İstanbul'dan önceki başkentiydi ve eski payitahtın düşman eline verilmesi adeta Osmanlı Devleti'nin yüzlerce yıllık tarihine hakaret etmek anlamına geliyordu. Konferanslarda antlaşmaya varılabilen yalnızca iki konu mevcuttu, İstanbul ve Boğazlar Osmanlı'da kalacaktı ve bağımsız bir Arnavutluk kurulacaktı. (Zürcher, 2000:159).

Bu antlaşma şartları ve Edirne'nin ve Ege adalarının kaybedilebilme ihtimali halkta ve askerler arasında rahatsızlık uyandırdı. Askeri ve siyasi alanlardaki başarısızlıkların artması halkta kabineye dair hoşnutsuzluğu arttırmaktaydı, hatta halk sadrazam Kamil Paşa'dan duyduğu memnuniyetsizliği alenen dile getiriyordu (Türkgeldi, 1949: 86). Bu rahatsızlık Bâb-ı Âli baskınına sebep olacaktı. 23 Ocak 1913 tarihine gelindiğinde Osmanlı Devleti'nde bir hükümet darbesi meydana geldi ve yönetim tamamen İTF'nin eline geçti.

Gerçekleşen darbeden sonra hazırlanan cevabî nota ile müttefik devletlerin talepleri arasında bir uzlaşma sağlanamadı ve bu sırada ateşkes süresi doldu ve 3 Şubat 1913 tarihinde Balkan Devletleri yeniden saldırıya geçti. Bâb-ı Âli Baskını, Edirne'nin Bulgarlara verilmesi ihtimalinin doğurduğu huzursuzlukla gerçekleştirmişti. İttihatçılar halkı memleket elden gidiyor diyerek hareketlendirmişti fakat İttihatçılar iktidara geldikten kısa süre sonra Mahmut Şevket Paşa, büyük devletlere “Edirne'yi bırakabiliriz” demiş ve bir süre sonra Edirne düşmüştür. Edirne'nin kaybedilmesi, Osmanlılar için sanki bütün Rumeli'nin tamamen kaybı gibiydi (Atay, 2012:71).

Balkan Savaşı Osmanlı Devleti'nin tarihi boyunca aldığı en büyük yenilgilerden biri olmuştur ve Osmanlı'nın yüzyıllardır anavatan olduğu Rumeli'den Anadolu'ya çekilmesiyle sonuçlanmıştır, Balkan Savaşlarının sonunda Osmanlı Meriç nehrinin batısındaki bütün Rumeli'yi ve Ege adalarını kaybetmiştir. Balkan Harbinde Osmanlı Devleti'nin yenilmesinin doğurduğu sonuçlar kısa bir süre sonra başlayacak Birinci Dünya Savaşının sebepleri arasındadır (Sarıncı, 2019; Ayışığı, 2011).

1.3.2 Bâb-ı Âli Baskını

İttihatçılar 23 Ocak 1913 tarihinde yaptıkları hükümet darbesi ile yönetimi tamamen kendi ellerine geçirmiş ve imparatorlukta en az Abdülhamid devri kadar baskıcı bir yönetim görülmüştür. Bu tarihten itibaren meşrutiyetteki çok parti sistemi yok olmuş devlet adeta bir parti devletine dönüşmüştür.

23 Ocak 1913 (10 Kanun-ı Sani 1328) tarihinde Enver Bey liderliğindeki bir grup Bâb-ı Ali baskınına gerçekleştirdi ve devrin sadrazamı Kâmil Paşa'yı istifaya zorladı. Bu baskınla beraber İTC iktidarı tamamen kendi eline alacak ve bu sefer de İttihatçıların uyguladığı baskıların devri başlayacaktı. Balkan Savaşı'nın sonuçlarından doğan rahatsızlığı ve bu rahatsızlığın nasıl Bâb-ı Âli Baskınına giden yolu açtığını 11 Kanun-ı Sani 1328 [24 Ocak 1913] tarihli *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin şu satırlarında görebiliriz: (Siyaset Müdafaa-i Milliye, 1328)

“[Yazının önceki kısmında Balkan Harbinin kötü gidişatına ve eski kabinenin kabul ettiği mütarekeye dair eleştiriler yer alıyor] *Hadisat ve harekatın bu şekillere iltibas eylemesi, artık gayret-i milliyeyi galeyana getirmiş ve Bâb-ı Âliye bu suretle vuku' bulan bir müracaat-ı hamiyetkarane neticesinde Kamil Paşa kabinesi istifaya mecbur olmuş ...*”

İttihatçıları Bâb-ı Âli baskınına getiren tek sebep Balkan Savaşı değildi, büyük ihtimalle 1912'nin sonundan itibaren hükümeti düşürme düşüncesi mevcuttu. Kuran'ın bildirdiğine göre Bâb-ı Âli Baskını ilk olarak 25 Aralık 1328 tarihinde kararlaştırılmıştır (Kuran, 2012:587). Balkan Savaşları başladığında iktidarda olan Ahmet Muhtar Paşa kabinesi beceriksizlik, miskinlik ve korkaklıkla suçlanarak istifaya mecbur bırakılmıştır. Bunun üzerine ise İttihatçı bir kabine değil tam aksine İttihatçılarla mücadele edilmesi gerektiğini benimseyen Kâmil Paşa kabinesi iktidara gelmiştir. Kâmil Paşa, İttihatçılarla çok sert bir mücadeleye girmiş, İttihat ve Terakki merkezi kapatılmış, bazı fırka üyeleri takip edilmiş ve Kâmil Paşa'ya suikast teşebbüsü yahut asker arasında savaş aleyhtarı propaganda gibi sebeplerle geçici olarak tutuklanmışlardır (Tunaya, 1989:423).

Bayur'un belirttiğine göre Bâb-ı Âli Baskınının iç yüzünün ve baskını doğuran sebeplerin araştırılması oldukça zordur, bu hususta resmî bir inceleme yapılamamıştır çünkü baskını gerçekleştirenler bu baskının hemen ardından iktidarı kendi ellerine almışlardır ve bu durumda kendilerine karşı bir biçim alabilecek bir araştırma yaptırılmaları beklenemez (Bayur, 1943: 254). Kasımda İTC ile arasında husumet bulunan Kamil Paşa sadrazam olarak yönetime geçince hükümetin İttihatçılar üzerindeki baskısı artmış ve cemiyetin varlığını sürdürebilmesi

tehlikeye girmiştir. Barış yapıncaya kadar tüm siyasi parti ve derneklerin çalışmalarını durdurmak, kapatmak ve bazı ele başlarının idareten ve serian cezalandırılmasını öngören bir muvakkat kanun tasarısı hazırlanmış fakat bu tasarıya yalnızca sadrazam ve dahiliye nâzırı olumlu oy vermiştir, İttihat ve Terakki kulüplerinin kapatılması önerisi de aynı şekilde sonuçlanmış, İttihatçı gazeteler kapatılmıştır (Zürcher, 2000; Tunaya, 1989 : 423). Giderek artan baskılar İttihatçıları adeta köşeye sıkıştırmış ve açıkça muhalefet edebilme imkanları kalmamıştır bu durum da iktidarı fiili yoldan ele geçirme düşüncesinin doğmasına sebep olmuştur. Balkan Savaşı ve Londra konferansı İTC'ye adeta beklediği fırsatı sunmuştur, bunlar sayesinde cemiyet hükümete karşı girişeceği devirme teşebbüsünü vatan sevgisinin ardına gizleme imkanı bulmuştur.

Bu sırada Türk kamuoyunun nasıl düşündüğüne bakılacak olursa; ordu beklenmedik ve onur kırıcı bir yenilgi içine düşmüştü ve bu durumun bir sorumlusu olmalıydı. Balkan Harbi başlamadan önce İttihatçılar savaştan yana büyük bir propaganda yürütmüş ve kendileri iktidarda oldukları dönemde orduyu mükemmelen savaşa hazırladıklarını gazete, kulüp ve bütün örgütleri ile yaymışlardır. O sırada yönetimde bulunan Gazi Muhtar Paşa hükümeti ve ordudaki komutanlar ise askeriyenin bu kadar iyi durumda olmadığını bilseler de bunu dillendirememişlerdir. Çünkü savaş arifesindeki bir toplumda bunun dillendirilmesi orduyu ve toplumu olumsuz olarak etkileyecektir. Böyle olunca da Muhtar Paşa kabinesi miskinlik ve korkaklıkla itham edilmiştir. Muhtar Paşa kabinesinin ardından iktidara gelen Kamil Paşa kabinesi de kendilerinden önceki kabinenin hatalarını sürdürmek ve bunun üstüne daha da büyük hatalar yapmakla suçlanmış hatta Balkan Harbi neticesinde Edirne ve adaların Bulgarlara verilme ihtimali yalnızca Kamil Paşa kabinesinin beceriksizliği veya hıyaneti gibi yansıtılmış ve eğer başa İTC gelirse işlerin düzeleceği ve Edirne'nin kurtarılacağı yönünde propaganda yapılmıştır (Bayur, 1943:254-256). Balkan Harbindeki kötü gidişat İTC'nin cesaretlenmesine ve hükümet karşıtı çalışma ve propagandasını günden güne arttırmasına sebep olmuş, İttihatçılar Kâmil Paşa memleketi sattı gibi söylemlerle halkı kabine aleyhine kışkırtmaya çalışmışlardır (Selahattin, 2006: 52).

22 Ocak 1913 günü, hükümet Avrupalıların müşterek notası üzerinde görüşmek ve bu konuda bir karara varabilmek için ileri gelen devlet adamlarını toplantıya çağırılmış ve bu toplantıda ise büyük güçlerin taleplerini kabul etmek yönünde bir karara varılmıştır (Andonyan, 1975:529). Müşterek nota üzerinde görüşmek üzere toplanan devlet adamları arasında eski sadrazamlar Sait ve Gazi Ahmet Muhtar Paşalar yer alıyordu. Mahmut Şevket Paşa toplantıya çağırılmış fakat katılmamıştı (Selahattin, 2006: 58). Devrin bilhassa İTC yanlısı gazetelerinde

oluşturulan bu heyetin hakkı olmadığı halde meclis gibi hareket ettiğinden söz edilse de Mehmet Selahattin'in anılarında bunun bir istişare meclisi olduğu söylenmektedir. Hem siyasi hem askerî alandaki sürüp giden başarısızlıklar, İttihatçıların kabine aleyhindeki propagandasıyla birleşince halkta da Kâmil Paşa'ya karşı bir hoşnutsuzluk vücut bulmuştu (Türkgeldi, 1949: 86). Büyük güçlerin ortak notası Osmanlı'yı Balkanlar dışına kadar itmeyi hedefliyordu, Kâmil Paşa'nın hazırladığı cevap notası tasarısının esasları ise şunlardı; Edirne'nin yönetimi büyük devletlerce onaylanacak bir mutasarrıfa havale edilecek, şeyhülislamın atadığı bir müftü ve halkın seçtiği bir idare meclisi mutasarrıfın başkanlığında çalışacak, şehirde gereği kadar polis ve jandarma bulunacak, Osmanlı askeri şehirden çıkacak ve gereksiz kalan istihkamlar kaldırılacaktır. Bu ana hatlara dayanan tasarı İttihatçılar tarafından halka Kâmil Paşa memleketi Bulgarlar'a terk ediyor şeklinde duyurulmuştur (Tunaya, 1989: 424).

Mehmet Selahattin'in aktardığına göre, İTC ve HİF'ten anlaşılan isimler cumartesi günü harekete geçerek kabineyi devirme kararı aldılarsa da İttihatçılar bu tarihi beklemeyip 23 Ocak 1913 Perşembe günü, Bâb-ı Âli'de müşterek notayı incelemek üzere oluşturulan heyet toplantıdayken, saldırıya geçmişlerdir (Selahattin, 2006: 60). Bir gün önce toplanan heyetin üzerinde anlaşmaya vardığı nota Fransızcaya çevrilerek Hariciye nezareti tercüme odasından gelmişti. Vükela Bâb-ı Âli'de toplandı, birkaç dakika içinde ise eylemin ilk işaretleri görüldü (Tunaya, 1989: 425). Büyük devletlere verilecek cevap notası üzerindeki toplantı sürerken Enver Bey ve beraberindeki birkaç kişi toplantı odasına girecek ve Kâmil Paşa'yı tabanca tehdidiyle istifaya zorlayacaklardı. Odanın kapısında Harbiye Nâzırı Nâzım Paşa ile karşılaştılar ve harbiye nazırını vurdular, kabine üyelerini de esir alarak Kâmil Paşa'yı istifaya zorladılar (Ahmed, 1971: 178-179).

Yeni kurulan kabinede ise Mahmut Şevket Paşa'nın sadrazam ve Harbiye Nazırı olmasını sağladılar. Bu baskın gerçekleşirken Bâb-ı Âli önünde bulunan askerî birlik olaylara hiç müdahale etmemiş ve herhangi bir şekilde eylemi durdurmaya çalışmamıştır. Bu konuda iki iddia vardır; bir iddiaya göre Harbiye Nâzırı Nâzım Paşa İttihatçılarla birlik olmuş ve Bâb-ı Âli önüne subayları İttihatçı olan bir birliği yerleştirmiştir. İkinci iddia ise Enver Bey'in Nâzım Paşa'yı İstanbul'da askerlerin talim yapmadan durmalarının doğru olmadığını, birliklerin sırasıyla talime çıkması gerektiğini söyleyerek kandırması ve Bâb-ı Âli önündeki birliği talim için oradan çekmesi ve onların yerine gizli bir İttihatçı subayın yönetimindeki başka bir birliği Bâb-ı Âli önüne yerleştirmesidir (Bayur, 1943: 263). Bu iddialardan hangisinin ne derece doğru olduğu bilinmemekle beraber İttihatçıların, Gazi Muhtar Paşa

kabinesi döneminde bazı nâzırlarla ilişki kurmaya çalıştığı ve Nâzım Paşa ile anlaşmaya vardıkları bilinmektedir (Tunaya, 1989: 422).

Nâzım Paşa'nın da baskın esnasında vurulması iddia edilen işbirliği konusunda tereddüde yol açabilecek bir olay gibi görünse de Türkgeldi'nin anılarında aktarıldığına göre Enver Bey, Nazım Paşa'nın baskın esnasında yanlışlıkla vurulduğunu söylemektedir, anlatılana göre İttihatçılar Nâzım Paşa'ya sadaret teklif etmişler fakat kendisi kan dökme suretiyle gerçekleşecek bir darbeye taraftar değildir ve baskın esnasında kopan gürültüyü duyunca toplantı odasından fırlayarak İttihatçılara kendisini kandırdıklarını, verdikleri sözde kan dökülmeyeceğini söylemiş ve kendisine atılan bir kurşunla vefat etmiştir (Türkgeldi, 1949: 89-90). Türkgeldi, anılarında Kâmil Paşa'nın istifa mektubuna da yer vermiştir; Talat ve Enver Beyler, Kâmil Paşa'yı istifaya zorlamış ve Kâmil Paşa'nın yazdığı istifa mektubundaki "cihet-i askeriyeden vuku bulan teklif üzerine" ibaresine "ahali" tabirini de ilave etmişlerdir. İstifa mektubunun son hali;

"Huzûr-ı Âli-i Hazreti Pâdişâhi'ye

Ahali ve cihet-i askeriyeden vuku bulan teklif üzerine huzûr-ı şahanelerine istifanâme-i âcizânemin arzına mecbur o lduğum muhat-ı ilm-i âli buyuruldukta ol babda ve katibe-i ahvalde emr û ferman hazret-i veliyyül-emr efendimizindir.

10 Kânun-ı sâni 328 Sadr-ı âzam Kâmil" şeklindedir (Türkgeldi, 1949:88-89). Buradaki ahali ibaresi büyük ihtimalle bunun İTC'nin ikbal kaygısıyla yaptığı bir hareket değil halkın istek ve isyanıyla gerçekleşmiş bir eylem olduğunu iddia edebilme gayesidir.

Baskından sonra İttihatçılar yönetimi tamamen ele geçirmiş, devrik kabinenin destekçilerini ise birer birer tutuklamıştır (Kuran, 2012: 590). Falih Rıfkı, Bâb-ı Âli Baskınını anlatırken; *"Bir gün Babiâli'nin basıldığı haberi ile heyecanlandık. Enver'i bir ata bindirmişler. Meydan hatiplerinin biri nutuk çekerek Babiâli üzerine yürümüşler. Harbiye Nazırı Nazım Paşa'yı öldürmüşler. Kamil Paşa'yı istifa ettirmişler. İttihadcılardan bir fedai, Nazım Paşa'nın da bir yaveri bu vaka sırasında vurulmuştur. Birbirimize karşı kahraman kesilivermiştik."* demektedir (Atay, 2012: 71). Hakikaten de devlet aynı anda birçok düşmanla karşı karşıya bir savaş halindeyken kimin vatani daha çok sevdiğini ispat etmeye çalışırcasına bir baskın gerçekleşmiş fakat bu baskın hedeflenen yahut hayal edilen sonuçların hiçbirinin gerçekleşmesini sağlayamamıştır.

1.4 Dönemin Basın Rejimi

Günümüzde dördüncü kuvvet olarak kabul edilen basın, gerçekten dördüncü kuvvet olarak bir baskı unsuru yaratabilmesinin en önemli şartı yönetimde çok sesliliğin olduğu bir siyasi yapıdır. Osmanlı Devleti'ndeki ilk gazeteler halkın haber alma ihtiyacından çok devletin propoganda ve haberleşme üzerindeki kontrolünü sağlamasına yönelik bir görev üstleniyordu.

Osmanlı devletinde, bugünkü Türkiye topraklarında, Türkçe olarak yayınlanan ilk iki gazeteden biri Takvim-i Vakayi diğeri ise Ceride-i Havadis'ti ve bunlardan birincisi devletin resmî gazetesi iken ikincisi ise devletin desteği ile çıkan yarı resmî bir gazete idi. Özel basının doğuşu ise 1860'ta Şinasi ve Agâh Efendi tarafından çıkarılan *Tercüman-ı Ahvâl*'in yayın hayatına girişiyle oldu. Siyasi içerikli yazıların ve iktidara yönelik eleştirilerin basında kendine yer bulabilmesi de özel basının doğuşu ile gerçekleşti. İstibdat devrinde Abdülhamit'e muhalif olarak nitelenebilecek gazeteler hatta aslında muhalif olmayan gazeteler bile çeşitli sebeplerle kapatılırken, İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı matbuatında o tarihe kadar görülmemiş bir hareketlilik yaşanmıştır fakat önce 31 Mart vakasının yarattığı ortamın etkisiyle sonrasında Bâb-ı Âli Baskını ile bu sefer sarayın değil de İTC'nin istibdadı hüküm sürmeye başlamış ve bu sefer de İttihatçıların sansürü basının sesini kısmıştır.

Türk basın tarihinde iktidar ve basın ilişkilerinde basının siyasi bir güç olarak ortaya çıkmasında Şinasi tarafından çıkarılan *Tasvir-i Efkâr* gazetesi önemli bir rol oynamıştır (Demir Ş. , 2015). Şinasi Avrupa'ya gittikten sonra ise Namık Kemâl, *Tasvir-i Efkâr*'ı çıkarmaya devam etti. Namık Kemâl tarafından yazılan yazılar halk üzerinde büyük tesir uyandırıyor ve gazetede Avrupalı fikirlerle oluşturulmuş başyazılardaki milliyet ve meşrutiyet gibi kelimelerse dönemin devlet adamlarını rahatsız ediyordu (İskit, 1943: 22). Başka birtakım gazetelerde de açıkça iktidara yönelik eleştiriler mevcuttu ve bu durum basının üstünde gitgide artan bir baskının oluşmasına sebep oluyordu. Bu baskılar arttıkça devrin önemli gazetecileri birer birer yurtdışına kaçıp yayınlarını başka ülkelerde çıkarmaya başladılar. Bu bir anlamda susturulmak istenen sesin daha çok duyulmasına da sebep oldu.

1876 yılında Sultan İkinci Abdülhamit'in meşrutiyeti ilan ederek parlamentoyu açması basından büyük alkış aldıysa da bilindiği üzere ilk meşrutiyet çok uzun süreli olmadı. Kanun-i Esasi'de "Matbuat kanun dairesinde serbettir." hükmü yer alıyordu fakat 1877 yılında meclisin feshi ve parlamentonun kapatılmasının ardından basına yönelik baskılar da günden güne arttı (Doğaner, 2012).

Türk Basın tarihinin gerçek anlamda ilk hukuki düzenlemesi 1857 yılında yayınlanan matbaalar için nizamname ile oldu. Bundan önce 1849 yılında Osmanlı'da basın şartları ve hukuki durumunu belirlemek üzere bir düzenleme yapıldıysa da bu daha çok yabancıların kapitülasyonları suistimal edip keyfi bir biçimde gazete çıkarmalarını önleme amacı güdüyordu (Demir Ş. , 2015). 1864 senesinde ilk matbuat nizamnamesi çıkarıldı. Bu nizamnameye göre Matbuat Müdürlüğünün vazifesi gazete çıkarmak isteyenlerin ruhsatlarını vermektir. Tebaanın başvuracağı mercii Maarif, yabancıların başvuracağı mercii ise Hariciye Nezareti olacaktır (İskit, 1943:3)

Abdülhamit'in meşrutiyeti ilan edip tahta çıkışının ardından, bir basın kanunu tasarısının hazırlanması için bir komisyon kuruldu. Tasarı üç bölümden oluşuyordu; birinci bölüm basımevlerinin kuruluşu ve işletilmesine, ikinci bölüm gazete ve süreli yayınlara, üçüncü bölüm ise basın yoluyla işlenebilecek suçlar ve bunların cezalarına ayrılmıştı. Tasarıdaki mizah gazetelerinin kapatılması ve gazete çıkarmak için önce bir miktar para yatırılması yönündeki maddeler parlamentoda tartışmalara sebep oldu ve parlamento bu maddeleri geri çevirerek 2 Mayıs 1877 tarihinde tasarımı kabul etti, on gün sonra da ayân meclisinin onayından geçen tasarı onaylanmak üzere Abdülhamit'e gönderildi fakat Abdülhamit tasarımı onaylamadı ve böylelikle bu düzenleme hiç yürürlüğe girmedi (Topuz, 1973: 53). Birinci Meşrutiyet dönemi 13 Şubat 1878 tarihinde gerekli gördüğü takdirde meclisi feshedebilme yetkisini kullanmasıyla sona ermiştir. 20 Eylül 1878 tarihinde bir sıkıyönetim nizamnamesi yayınlanmış ve bu nizamname ile Padişah gerekli gördüğü takdirde gazeteleri kapatabilme yetkisine sahip olmuştur. Meşrutiyet yönetiminin sona ermesiyle Osmanlı tarihinde istibdat devri olarak anılacak dönem başlamış ve istibdat basın üzerinde de kendisini göstermiştir.

Basın üzerindeki bu istibdat dönemin gazetelerinin yurtdışına taşınmasına sebep oldu. Örneğin; Ali Şefkatî, İstanbul'da kapatılan gazetesini Cenevre'de, Ahmet Rıza *Meşveret*'i önce Fransa ardından İsviçre ve Belçika'da çıkarmaya başladı (Demir Ş. , 2015). Bu örneklerin dışında çeşitli fikirlere sahip aydınların farklı ülkelerde çıkardığı gazeteler mevcuttu. Yurtdışında çıkarılan bu gazetelerin bazılarının ülkeye girişi yasak olsa da bu yasak ülkedeki eğitimli sınıfın bu yazılara ulaşımını engelleyemedi ve bu gazete ve dergiler İkinci Meşrutiyet'in ilanı için fikrî temellerin atılmasında önemli rol oynadılar.

24 Temmuz 1908 tarihinde İttihatçıların baskıları neticesinde yeniden meşrutiyet ilan edildi ve bu sefer padişahın yetkileri ilk meşrutiyete göre daha fazla sınırlandı. İkinci meşrutiyetin ilanı üzerine doğan hürriyet ortamında gazeteler üzerindeki sıkı denetim kalkmış ve birçok gazete yayın hayatına atılmıştır (Doğaner, 2012). Artık sansür olmadığı gibi gazeteler

üzerinde kayda değer bir denetim de kalmamıştır. Eski dönemin nâzırlarına, paşalarına yönelik sert eleştiriler gazete ve mecmualarda yer bulurken halen tahtta olan Abdülhamit de bu eleştirilerden payına düşenlere katlanmaktadır (Kabacalı, 1990). Meşrutiyetle beraber Kanun-ı Esasi'deki “Matbuat kanun dairesinde serbesttir hükmüne “Hiçbir vechile kable'ttab-ı teftiş ve muayenete tâbi tutulmaz” ibaresi eklenmiştir (Özkorkut, 2002). Meşrutiyetin ilk günleri sınırsız hürriyetlerin yaşandığı bir anarşi dönemi haline gelmiş ve bu durumdan yararlanmak isteyen birçok kişi basınla ilgisi olmasa bile gazete ve mecmua imtiyazı almıştır (Gazel & Ortak, 2006). Oluşan bu özgürlük ortamında pek çok fikir akımı da kendi yayınlarını çıkarmış ve fikirlerini böylece yaymaya çalışmıştır. İkinci meşrutiyetin ilk üç buçuk yılında 607 gazete ve dergi yayınlanmıştır. Bunların çok küçük bir kısmı uzun ömürlü olmuş büyük çoğunluğu ise yayınlanan birkaç sayının ardından kapanmıştır (Topuz, 1973:105).

31 Mart hadisesinin ardından ise iktidarını sağlamlaştıran İttihat ve Terakki yönetimi basına yeni bir düzen vermeyi hedeflemiştir. İkinci meşrutiyetin ilk yıllarındaki özgür ortam kısa sürmüş, karışık siyasi ortama bir düzen vermek adına Matbuat Kanunu hazırlanmıştır (Duman, 2014). 1909'da yayınlanan bu nizamnamenin iki hedefi vardır; bu hedeflerden birincisi basına geniş bir hürriyet sağlamak ikincisi ise muzır maksatlı gazetelerin neşriyatını önlemektir (İskit, 1943: 157). Buradaki muzır maksattan kasıt İTC aleyhtarlığıdır. Bu kanun tasarısı hazırlanırken gazeteciler arasında çok geniş tepkiler yaratsa da tasarı 18 Temmuz 1909 tarihinde kesinleşmiştir. Bu kanun tasarısı esasında sansürü öngörmemekte fakat devletin güvenliğini bozacak, ayaklanmaya kışkırtacak yayınlar yapan gazetelerin haklarında açılacak dava sonuçlanıncaya kadar hükümetçe kapatılmasına izin vermektedir. Gazete davadan beraat ettiği takdirde bu kapatmadan dolayı tazminat isteme hakkı vardır (Kabacalı, 1990: 84). Pek çok değişikliğe uğrasa da bu yasa 1931 tarihine kadar yürürlükte kalmış ve bu kanunun birçok hükmü Fransız basın kanunundan aktarılmıştır (Güz, 1993:133). Aslen oldukça liberal eğilimli olan bu kanun yapılan değişikliklerle basın özgürlüğünü her açıdan kısıtlayan bir kanun haline gelmiştir. 31 Mart olayının ardından İttihat ve Terakki'nin iktidarını pekiştirmesiyle basın üzerindeki baskı artmış, halkın ülkede olup bitenlerden basın yoluyla haberdar olması, devletin politikalarının basın aracılığıyla eleştirilmesi İttihat ve Terakki üzerinde rahatsızlık yaratmıştır. Bu vakanın ardından 1877'de çıkarılan sıkıyönetim yasası yeniden yürürlüğe konmuş ve yasadaki yetkilere dayanarak basın denetim altına alınmıştır. Gazete kapatma uygulamaları da yeniden başlamıştır (Özkorkut, 2002; Kabacalı, 1990:84).

İkinci meşrutiyet dönemi basın tarihi bakımından anarşik bir dönem olmuştur. Bu dönemde dört gazeteci öldürülmüş, katiller yakalanamamış ve bu durum ülkede bir terör havası yaratılmasına sebep olmuştur (Topuz, 1973:107). Meşrutiyetin ilanı ile ülkedeki basın hayatında geçici bir rahatlama sağlanmış olsa da sonraki uygulamalar istibdat devrini aratmayacak hale gelmiştir. İttihat ve Terakki, hürriyet ve eşitlik söylemleriyle iktidara gelmişse de İttihatçıların döneminde ilk siyasi sebeplerle gazeteci öldürme vakaları yaşanmıştır (Özgen, 2001). Öldürülen bu gazeteciler sırasıyla; *Serbesti* gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi Bey, *Sada-yı Millet* gazetesinin başyazarı ve mes'ul müdürü Ahmet Samim Bey, *Şehrah* gazetesinde başyazarlık yapan Zeki Bey ve meşrutiyetten önce İttihatçılara katılmış olsa da sonra İttihatçılara muhalif bir tavır benimseyen Hasan Tahsin'di. Bu gazetecilerin ortak özelliği ise hepsinin İttihatçılara birtakım eleştiriler getirmiş ve kimi zaman İttihatçıları yolsuzluk yapmakla itham etmiş olmalarıdır (Topuz, 1973, s. 106-111). Burada bahsedilen Hasan Tahsin; Türk Kurtuluş Mücadelesinin ismi olan Osman Nevres değil, Silahçı Tahsin ismiyle bilinen bir gazetecidir. Tahsin'in bu lakabı alma sebebi Selanik'te yayınlanan *Silah* isimli muhalif gazetede İttihatçıları savunmasıdır. Fakat ilerleyen zamanlarda İttihatçıları da eleştirmeye başlamış ve bunun neticesinde ise İttihatçılar tarafından öldürülmüştür.

İkinci Meşrutiyet döneminin iktidar-muhalefet çekişmelerinde basın adeta silah olarak kullanılmış, İttihat ve Terakki muhaliflerinin seslerini duyurabilmek için en mühim araçlarının basın olduğu bu dönemde birçok gazete ve dergi kapatılmıştır (Özkorkut, 2002). 1912 yılında Halaskâr Zabitan grubunun da etkisiyle İttihatçılar güçlerini kaybetmeye başlamış ve bu sefer İttihatçıları destekleyen basın üzerinde bir baskı oluşmuştur. Baskılar arttıkça Hüseyin Cahit, bu baskıları protesto amaçlı olarak, İttihatçıların yayın organlarından biri olan, gazetesini *Tanin*'i kapatmaya karar vermiştir. Gazetesini 10 Ağustos 1912'de kapatmış 21 Ağustos'ta ise yeniden çıkarmıştır. 3 Eylül tarihinde ise gazete bu sefer sıkıyönetim tarafından kapatılmıştır, gazete kapatıldıkça *Renin*, *Cenin*, *Senin* gibi isimlerle çıkmaya devam etmiştir. 17 Eylül'de *Tanin* ismiyle yayınlanmaya başlamıştır (Kabacalı, 1990: 90).

Balkan Harbi'nin başlamasıyla seferberlik ilan edilmiş ve savaş süresince gazeteler üzerindeki baskı artmıştır. Balkan Savaşı sürerken Hüseyin Cahit'in ordunun başına Mahmut Şevket Paşa'nın getirilmesi gerektiği üzerine yazılar yazması sebebiyle *Tanin* kapatılmış ve bu sefer başka isimlerle yayınlanmasına da müsaade edilmemiştir (Kabacalı, 1990: 91). Balkan Savaşı esnasında basına ve haberleşmelere askerî sansür konulmuştur.

Balkan Savaşı henüz sonuçlanmamışken, barış müzakereleri devam ederken İttihatçılar tarafından Bâb-ı Âli Baskını gerçekleştirilmiş, iktidar İttihatçıların eline geçmiş ve bu sefer İttihatçılar tutuklamalara başlamıştır (Kabacalı, 1990: 92). İktidarın, İttihatçıların eline geçmesiyle basın tarihinde bu sefer İttihatçıların istibdadı denebilecek düzeyde bir baskı ve sansür görülmüştür.

2.GAZETELER VE GAZETELERDE BÂB-I ÂLİ BASKINI

2.1 *Alemdar* Gazetesi ve *Alemdar*'da Bâb-ı Âli Baskını

Alemdar Gazetesi daha önceleri *İkdam* ve Tanin gazetelerinde yazarlığa başlayan ve bir süre *Şehrah* gazetesini yöneten Refii Cevat Ulunay tarafından 1909 yılında kurulmuştur. Gazete İttihatçılara karşıdır, Milli Mücadele yıllarında ise Kurtuluş Savaşı'na karşı olacaktır (Topuz, 1973: 124; Baykal, 1990: 229). *Alemdar* hem İttihatçılara hem de Milli Mücadele'ye muhalif bir tavır izlemiştir (Güz, 1991:21). 1911-1921 yılları arasında yayınlanmış, Kurtuluş Savaşı'nın ardından 1922'de kapatılmış, gazete sahibi Ulunay ise 150liklerle beraber vatandan sürülmüştür (Bayrak, 1994: 5; Topuz, 1973: 124). 1938 yılında ise genel af çıkarılmış ve Refii Cevat Ulunay da bu aftan yararlanarak ülkeye geri dönmüştür (Güz, 1991:22).

Gazete 1913 senesinde Bâb-ı Âli Baskınının ardından kapatıldıysa da, kapandıkça “*Darbe, Şehrah, Nevrah, Yenyol, Meslek, Bedahet, Mukavemet, Hedef, Takvimli Gazete, Teşrih, Alem, Haberdar, Azim, Asildar*” gibi isimlerle yayın hayatına devam etmiştir (Bayrak, 1994: 6). Bu çalışmada ele alınan sayılar da “*Haberdar*” ismiyle yayınlanmıştır.

Alemdar gazetesinin mes'ul müdürü Refii Cevdet'tir. Gazeteye dair bilgiler gazetenin serlevhasında hem Türkçe hem Fransızca verilmiştir. Gazetenin nüshası 10 paradır ve her gün neşrolunur siyasi gazetedir. Gazetenin telgraf adresi; Dersaadet,“*Şehrah*”dır. (*Alemdar*, 1911). Gazetenin kadrosundaki isimler Refi Cevdet, gazetede bazen Kirpi bazen Aydede isimleriyle yazsa da genelde kendi ismiyle yazan Refik Halit (Karay), Hafız İsmail, Dr. Selahattin, Muammer Asaf, Mustafa Sabri ve Nasreddin Hocadır (Baykal, 1990:230)

Alemdar gazetesi Bâb-ı Ali Baskınının ardından kapatılan gazeteler arasındadır, gazete 19 Kanun-ı Sani 1328 (1 Şubat 1913) tarihinde Haberdar ismiyle tekrar yayınlanmaya başlamıştır. *Alemdar* gazetesinde Bâb-ı Âli Baskınına dair yer alan haber ve yorum sayısı oldukça azdır. Bunun sebeplerinden biri olarak İttihat ve Terakki'ye dolayısıyla Bâb-ı Âli Baskınına muhalif bir tutuma sahip olması görülebilir fakat geçen yaklaşık on gün süreçte gündemin değiştiği ve matbuatın ilgisinin Osmanlı kabinesinin, devlet-i muazzama notasına verdiği cevaba ve yeniden başlayacak olan Balkan Harbine yöneldiği göz önünde bulundurulmalıdır.

İncelemenin konusu olan ilk nüsha *Alemdar*'ın (o tarihte neşredilen ismiyle *Haberdâr*) 19 Kanun-ı Sani 1328 (1 Şubat 1913) tarihli sayıdır. Bu nüshada baskından bahseden satırlar gazetenin *Samimi Bir Hasbihal* başlığını taşıyan başyazısında yer almaktadır. Gazetede, meydana gelen iktidar değişikliği iktidarın devletin geleceğini kurtarmaya çalışan bir grubun elinden başka bir grubun eline geçmesi olarak yorumlanmıştır, iktidarı kaybeden eşhasın kötü olmadığı fakat meydana gelen bu inkılabın da şaşırtıcı olmadığı söylenmiştir (*Samimi Bir Hasbihal*, 1913);

“...Evet, bugün ile dünün arasında esaslı bir fark meşhûd ve mevcûddur. Bunu inkâr ile uğraşmayalım. Dün mevcûd ve payidâr olarak memleketin âti-yi siyâsiyesini ihzâr ve î'mâle çalışan eller bir vaka-yı nâgeh-zuhûr [beklenmeyen] ile saha-yı faaliyetden çekilmiş ve onların yerine yeni ve başka kuvvetler kaim olmuştur. Vatan ve milletin pek büyük bir tehlike geçirdiği ve istikbal ve istiklalın tehdid olunmak tehlikesine maruz kaldığı zamanlarda; öldürölmek, gömölme istenilen herhangi bir kitle-i ictimainin âni bir feverân ve galeyân-ı asabiyetle son hamle-i iktidârını sarfa çalışması tarihte emsâline çok tesadüf edilir, bir hadise-i ruhiye olduğu cihetle hükümet-i sâbıkanın isti'fâsını intâc eden hareketde biz şâyân-ı hayret bir fevkaladelik görmemekde ve yalnız bu taharrük-i nagehâniden vatan ve millet için bir sabah-ı hayr ve felâh doğmasını niyâz etmekdeyiz...”

Yazıdaki “öldürölmek, gömölme istenilen herhangi bir kitle-i ictima” ifadesi önemlidir. Diğer gazetelerde de Edirne'nin ve adaların Bulgarlara verilmesi Osmanlı'nın hayat hakkından feragat etmesi, artık ölmeyi kabul eden bir devlet durumuna düşmesi olarak yorumlandığı görölmektedir. *Alemdar* gazetesinde bu ifadeyi önemli kılan ise bu ifadenin kullanıldığı diğer gazetelerin (*Serbesti* dışında) İttihatçıları destekleyen gazeteler iken *Alemdar*'ın İttihatçı karşıtı bir tutumu benimsemesidir. İlerleyen satırlarda da insanların ve devletlerin bunalım anlarında beklenmedik olayların gelişebileceği ve bunların aslında hayretle karşılanması gerekmediği savı desteklenirken devrilen kabineye dair de fikirlere yer verilmiştir. *Alemdar*'a göre Kâmil Paşa kabinesi herhangi bir hıyanet içinde ve kendi ikballerini koruma çabasında değil bilakis devlet ve milletin istikbali için bir çözüm arayışındadır fakat kabinenin bulabildiği çözümler halkın istekleri iler uyumlu değildir ve bu durumda yaklaşık on gün önce gerçekleşen gösteriyi kaçınılmaz hale getirmiş ve halkın talepleri ile kabinenin sundukları arasındaki bu uyumsuzluk kabinenin istifasıyla neticelenmiştir;

“...Büyük ümitsizliklerden, büyük me'yüsiyetlerden çok defa büyük kuvvetler doğar. Son nefesini veriyor zann edilen bir haste ekseriya âni bir ümid-i hamasî ile kefenini yırtar. Binaenaleyh böyle dakikalarda sıhha-i hakikatde tesbit edilmeyecek havarîkden mütehayyer olmamak lazımdır. İstifasını vererek mevki'-i faaliyetini haleflerine terk ve tevdi' eden sâbık

kabine vaziyet-i müşkile-i hâzıra içerisinde vatanın menafî'-i asliye ve hakikiyesini elinden geldiği, muktedir olduğu merteye muhafaza ve sıyânete çalışmışdı. Netice-i mesaisi maalesef arzu-yı umumî-i milli ile kâbil-i tevfiik ve terfiik olabilecek bir semere bahş etmedi. Ve tabii olarak bunun aks-i tesîri görüldü... ”.

Yazıda iktidara yeni gelen kabineden söz edilirken açıkça olumlu yahut açıkça olumsuz denebilecek bir ifadeye rastlanmamaktadır. Yeni kabine, eski kabinenin yapamadığını yaparak Osmanlının ve Osmanlıların şan ve şerefini kurtarma iddiasıyla iktidara gelmiştir ve bunu gerçekleştirirken de arkasında milletin desteğini bulacağı düşüncesindedir.

“...Galeyan-ı tezahürat neticesinde çekilmeğe mecbur olan kabineyi yeni bir hey'et istihlâf eyledi. Hal ve vekaii'in suret-i cereyânı bu yeni teşekkül eden hey'et-i hükümetin gayesini gösteriyordu. Yeni hükümet eski kabinenin erişemediği bir gaye-i vatanperverâneyi kendisine hedef ittihâz eylemişti. Kendisinde – kuvve-i müzahere-i milliyeye istinaden – şeref ve vatan ve milleti arzu-yı umumî dairesinde muhafazaya kudret görmüşdü ve onun için bu buhranlı zamanda bu kadar azîm bir mesuliyet yükünün altına girerek re'skâra geldi. Şu halde teferruatı düşünmeden bu hareket ve gaye-i vatanperverânenin önünde memleketini ve milletini seven her ferde düşecek vazife; ihtiramkârane boyun eğmek ve muvaffakiyet ve muzafferiyet temenni eylemektir. Biz de böyle yapıyor ve yalnız gayesindeki mana-yı uluvviyetin mecbur-ı hürmeti olduğumuz hükümet-i hâzıraya karşı: “Cenâb-ı Hak niyetinize göre muradınızı versin.” Diyoruz...”

Yukarıdaki satırlarda görüldüğü üzere *Alemdar* söz konusu vatanın haysiyet ve şerefiyse her vatandaşın yeni kabineye bu hususta yardım etmesi gerektiğini söylemekte fakat yeni kabineye açıkça bir kolaylık temennisindense “Cenab-ı Hak niyetinize göre muradınızı versin” ifadesini tercih etmektedir. Bu kadar küçük bir ifadeden mana çıkarma teşebbüsü ilk bakışta zorlama görünecek olsa da bu dönemde iktidarın tamamen İttihat ve Terakki'nin eline geçtiği göz önünde bulundurulmalı ve Bâb-ı Âli Baskınının hemen ardından, henüz bu konuda herhangi bir yayım yapılmadan, İttihat ve Terakki'ye karşı ve/veya saraya taraftar olduğu bilinen gazetelerin birkaç günlüğüne tedbir amaçlı olduğu söylenerek kapatıldığı hatırlanmalıdır. İktidarı ele alan yeni kabineye vatansever hedeflerini gerçekleştirmeleri yönünde desteğin, vatanın her bir görevinin doğal görevi olduğu ifade edilmiş bunun ardından İttihatçıların geçmişteki hataları örneklendirilmiş ve yeni kabinenin geçmişte yaptığı bu hatalardan ders alması nasihati verilmiştir;

“..İnşallah hükümet-i hâzıra mesai-i vatanperverânesinde muvaffak olur ve bize eski hükümetden daha şanlı bir ufk-ı istikbâl açar. Bunu bütün samîm-i ruhuyla arzu ve temenni etmeyen her ferd vücudunda Osmanlı yüreği, Türk ruhu taşıyor demektir. Ve bu netice-i muvaffakiyetkârânenin istihsâli için re'skârda bulunacak herhangi bir Osmanlı hükümetine müzaheret bizce bir vecibe ve farizadır. Lakin bütün söylemek istediklerimiz bununla hitâm bulmuyor ve fikrimizce vatanın en nazik ve en buhranlı devrinde zimâm-ı

umur-ı milleti eline alan heyet-i hükümete daha asil ve daha insanî vazifeler terettüb ediyor. O da ve onların en birincisi de mazi ve halden ibret alarak âtfiye karşı ona göre bir hatt-ı hareket ve siyaset hazırlamaktır. Bidâyet-i meşrutiyette pek ulvi ve şâyân-ı tebcil bir azm-i vatanperverane ile re'skâra gelen İttihâd ve Terakki hükümetinin bilhassa son edvar-ı istikrariyesinde takib eylediği tarz-ı siyaset – ne olursa olsun söyleriz – menafi'-i vataniye ile taban tabana zidd idi. Gazi Muhtar Paşa kabinesinin yevm-i teşkiline gelinceye kadar mevki'-i kudretde bulunan hükümetler – belki hüsn-i niyetle, belki tecrübesizlikle – hiçbir zaman hakiki bir hâdim-i vatan olamamışlar, takib eyledikleri şiddet ve fırkacılık siyasetiyle anasır-ı asliye-i memleket arasındaki ahenk uhuvvet ve muhadeneti ihlal eylemişler. Toplu urdukça yürekler, onu top korkutamaz Hikmetini unutarak ebvâb-ı kulübü zorla zabt u bende çalışmışlar ve bu suretle memleketde sükûn ve sükuneti, emniyet ve itimâdi; hakimiyet-i kanuniyeyi, uhuvvet ve muhadeneti hükümsüz bırakmışlardı. Efkâr-ı umumiye-i Osmaniyenin Muhtar ve Kamil Paşalar hazerâtı tarafından teşkil edilen kabinelere erar-i âsâr teveccüh ve emniyet eylemesi en ziyade bundan neş'et ediyordu. Herkes İttihad ve Terakki hükümetinin sukutuyla memleketde bir devre-i sükûn ve sükûnet; bir devre-i muhadenet açılacağını ve o fevkelade ---- [kelime silinmiş okunamadı] inkılâbiyenin nihayet bularak hukukî halasa tabiiyenin tesis edeceğini zann eyliyordu...”

Yukarıdaki satırlarda görüldüğü üzere İttihatçıların en büyük hatasının fırkacılık yapmak olduğu ifade edilmiş ve geçmişte bunların verdiği sonuçlardan bahsedilmiştir. İttihatçıların daha evvel sergiledikleri fırkacılık bir İttihat Terakki kabinesinin indirilmesine sebep olmuş ve Muhtar ve Kâmil Paşa kabineleri büyük umutlarla iktidara getirilmiştir. Fakat bu kabineler de halkın tasvip ettiği ve güvendiği bir yol izleyememiş ve bu durum bu kabinelerin de devrilmesine sebep olmuştur. Verilen örneklerle bu vakte kadar milletin cümlesinin güvenini kazanan bir hükümet kurulamadığı açıklanmış yeni kabinenin ise herkesin güvenini kazanacak ve devletin ve milletin çıkarını her türlü hırsın önünde tutacak bir kabine olması temenni edilmiştir.

“Hatta – müstaîfî kabinenin zamanında da söylediğimiz gibi – Muhtar ve Kâmil Paşalar hükümeti de bu emniye-i milliyeyi tahsile muvaffak olamadılar. Kendileri ne kadar âkil ve vacib'ül-ihiram zâtlar olursa olsun yine meslek-i siyasetine bazı engeller karıştı. Onlar da mahbub-ı kulub-i millet bir hükümet-i âmme ve mu'temede teşkil edemediler. Nihayet esbak hükümet-i İttihadînin sukûtu gibi kendileri de siyaset-i gayr-i müdrikânelerine kurbân oldular, kendileri yalnız kendilerini kurban etseler ne zarar kendileriyle beraber vatani da daha bir müddet için hüsrân ve mahrumiyet içinde bıraktılar. Nihayet kısaca söyleyelim; memleketde bilaistisna herkesin memnuniyet ve hoşnûdisini celb ve hürmet ve itimadını istilzâm edebilecek bir hükümet maalesef meydana gelmedi. Şu hâlde gerek biz gerek ve gerek bütün vatanperverler Mahmud Şevket Paşa hazretleri tarafından teşkil edilen hükümet-i hâzıradan en ziyade bu hidmeti; bu iyiliği beklemekte ve istemekdeyiz. Memleketde her türlü agrâz ve ihtirâsât-ı siyasiyenin fevkinde bir vicdân-ı necîb-i milli ibda' edebilecek bir siyaset-i

adalet ve ra'fetkârane takib eylemek; eskiden beri her iki kabineler tarafından tutulan sakîm yoldan artık vazgeçmek ve bîçare milleti birer hayk-ı uhuvvet ve muhâdenetden zaika için şevk ve zevk etmek hükümet-i hâzıranın gaye-i emeli olmalıdır...”

Yazının son cümlelerinde ise eğer hükümet bir parti hükümeti gibi değil de gerçek bir millet hükümeti gibi hareket ederse memleketin her ferdi gibi *Alemdar*'ın da hükümetten desteğini esirgemeyeceği ifade edilmiştir;

“...Yani biz vatanın bu buhran-ı fevkaladesi halinde bir fırka değil bir millet hükümeti teşekkül ve teessüs eylemesini istiyoruz. Eğer hükümet-i hâzıranın yekun mesaisinde bu semere-i aziz-i millîyi görececek olursak her dürlü itirâzât-ı ictihâdiyemizi bir tarafa bırakarak o hükümetin eteğine herkesden evvel biz sarılacağız. Ve gaye-i maruzaya müteveccih her dürlü mesaisinde kendisine müzaheretini bir vazife-yi necîbâne bileceğiz. Bunun haricinde – ictihâd ve efkâr-ı vatanperverânesi daima rehber-i harekâtı olan – gazetemiz, kendisine vech eden vazife-i tenkîdiye ve irşâdiyeden biraz bile ayrılmayacaktır. Bugün hepimiz bir imân-ı tâm ile inanmalıyız ki kurtarılacak şu veya bu fırka değil bi'l-fiil ve bi'z-zât vatandır ve vatan – menfâat ve münakaşât-ı muhterisâne ve muntekîmâne ile – elden giderse ne biz kalırız ve ne de fırka kalır. Hükümet-i hâzıra icraatına pek iyi ve müstahsen bir tarzda başladı; âmâl ve efkâr-ı muntekîmaneye alet olmamak fikrinde bulunduğunu meydana koydu. Eğer sonuna kadar bu meslek-i adalet ve ra'fetde devam eyleyecek olursa kendisine büyük, necîb ve asîl iki minnetdâr kazanacaktır onlar da: Vatan ve millettir.”

20 Kanun-ı Sâni 1328 (2 Şubat 1913) tarihli *Alemdar* incelendiğindeyse ile Bâb-ı Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek yalnızca iki habere rastlanmaktadır. Bu haberlerden birincisi *Tan Gazetesi Ne Diyor* başlıklı (s.1), *Tan Gazetesinin*, Balkan harbinin yeniden başlama sebebi olarak Osmanlı'daki kabine değişikliğini gösterdiğini konu alan bir haberdir ve şöyle demektedir; “*Tan Gazetesi Balkan düvel-i müttefikesinin bugünkü hatt-ı hareketi ittihâz etmelerine ve muhasımatın iadesine sırf idare-i Osmaniye'nin tebeddülü sebebiyet vermiş olduğunu isbâta çalışmaktadır. Mezûr gazate, itilaf-ı müselles devletlerinin ittihadı lüzumundan fevkalade bir tehâlûkle [kemal-i arzu ve hevesle atlama, tehlikeyi düşünmeksizin bir şeye dalma] bahs eyliyor.*” İkincisi ise *Adl ve Rafet Lazımdır* başlığını (s.2) taşıyan ve yeni kabinenin particilik yapmadığını, görevini hakkıyla yerine getiren memurların işten çıkarılma gibi endişeler taşımasına gerek olmadığını söyleyen haberdir ve şöyle demektedir (Tan Gazetesi Ne Diyor, 1913);

“Vakıa-yı ahire üzerine el-yevm iş başında bulunan memurlardan birçokları kendilerinin de memuriyetlerinden çıkarılacağı zannına düşmüşlerdi. İstihbaratımıza nazaran memleketin nasıl bir devre-i muhadenet ve uhuvvete muhtâc olduğunu idrak eyleyen hükümet kendi seleflerinin düşüğü bu hatayat-ı asliye ve idariyeye düşmekden tevki'-i nefis eylemeğe karar vermiştir. Binaenaleyh dün gerek makam-ı sadaretden ve

gerek dahiliye nezaretinden vilayat ve elviye-i gayr-ı mulhakaya icra edilen tebligatda vazife-i mevduasını kemal-i hak ve bîtarafî ile ifâ eden memurlardan hiçkimsenin kendi vazifesinden teb'îd edilmeyeceğini bildirmişdir. Biz hükümet-i hazıradan – bidayat-ı icraatına nazaran – zaten başka bir hatt-ı hareket intizar etmiyorduk. Böyle hak ve adl namına kemal-i bî-tarafî ve serbestî ile hareket eden ve bu hareketinde devam eyleyen bir hükümet bi't-tabi' ne kendi mevki'-i haysiyet ve şerefini gaib eder ve ne de kazanmak istediği emniyet ve itimaddan cüdâ olur. Biz hükümet-i hâzıra için daima böyle büyük bir kalb-i hakikatperveri ile hareket eylesini temenni ederiz.”

İncelenen son nüsha ise 21 Kanun-ı Sani 1328 (3 Şubat 1913) tarihli sayıdır. Bu sayıda Bâb-ı Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek satırlar *Yegâne Çare-i Felah* başlıklı başyazıda mevcuttur. Başyazıda önce Avrupa Devletlerinin, Balkan Harbi ve Londra konferansı boyunca izlediği ikiyüzlü tavrıdan söz edilmiş, Avrupa Devletleri'nin mevzu-ı bahs olan haklar Balkan Devletlerine aitse başka türlü, Osmanlılara aitse başka türlü davrandığı ifade edilmiştir. Bu ikiyüzlü siyasetin neticesinde Avrupa devletlerinin Osmanlı'ya verdiği müşterek notadan söz edilmiş ve bu durum karşısında izlenebilecek iki türlü siyaset olduğu söylenmiştir. Kâmil Paşa kabinesi bu yollardan ilkini yani mevcut problemlerin savaş değil diplomasi yoluyla çözümlenmesini hedeflemiştir fakat bu tutum halk tarafından benimsenmemiştir. Söz konusu Edirne iken halk; Kâmil Paşa kabinesinin, “ne pahasına olursa olsun bu işler silahsız halledilsin” görüşünü benimsememiş gerekirse savaş yapılsın, mücadele edilsin demiştir (Yegane Çare-i Felah, 1913).;

“..... Bilhassa dört Balkan hükümetiyle yaptığımız harb yetmezmiş gibi bütün Avrupa da aleyhimize ayaklanub bize ma'hûd notayı verdikten sonra memleketin mevki'-i siyasisini, istiklal ve namusunu kurtarmak ancak iki şeye tevakkuf eyliyordu. Biz ya mevki' ve haldeki vehâmeti idrak ederek ve yapacağımız ve göstereceğimiz meharret-i siyasiyenin neticesine güvenerek devletlerin notasındaki işaretlere rûy-ı mümaşât ibrâz edecekdik ve bu suretle (mü'telif ve mütevekkil) bir vaziyet aldıktan sonra menafi'-i asliye ve hayatiyemizin muhafazasını tezahürat-ı diplomatikiye ve maslahânedan bekleyecekdik. Hükümet-i sâbıkanın – bittabi bir esas-ı muayyene istinâd etmesi lazım gelen – mesleği buydu: cevabdan tevekkâ etmek ve vesait-i diplomatikiyye ile menafi'-i milliyeyi mümkün olduğu derecede muhafaza eylemek. Hissiyât-ı umumiye-i milliye bu tarz-ı hareketin kendi âmalıyle muvafik olmadığını meydana koydu herkes şeref ve mevki'-i milliyenin böyle sâkitâne bir siyaset-i muslihâne ile mümkün olduğu derecede değil belki son bir feveran ve galeyan-ı asabiyetle cidden Türklüğe layık bir suretde muhafazasını istedi...”

Kabinenin takip ettiği siyaset ile halkın istekleri arasındaki bu farklılık ise kabinenin değişmesine sebep olmuştur. İlerleyen satırlarda ise Balkanlardaki mevcut durumun düzelmesi için gerekenin devlet ve milletin iş birliği olduğundan, bütün halkın orduya ve

devlete maddi manevi desteğini göstermesi gerektiğinden söz edilerek cümlelere nihayet verilmiştir.

Alemdar gazetesinin Bâb-ı Âli Baskınına yönelik haber ve yorumları incelendiğinde yeni kabineye dair açıkça olumlu veya açıkça olumsuz bir görüş belirtmediği söylenebilir. Gazete eski kabineye dair de olumsuz bir ifade kullanmamış, devrik kabineyi de devletin istikbalini kurtarmak için çabalayan devlet adamları olarak kabul etmiştir. *Alemdar*'a göre Bâb-ı Âli Baskınının sebebi eski kabinenin kişisel hırslarını devlet çıkarının önüne koyması değil, kabinenin devlet istikbalini kurtarmak için uygun gördüğü yol ile halkın benimsediği yolun farklı olmasıdır. Gazetede yeni kabineye açık bir destek görülmediği gibi açık bir muhalefet de yer almamaktadır. Yeni kabinenin kendisine birtakım vatansever hedefler koyarak iktidarı ele geçirdiği kabul edilmekte ve eğer bu hedeflerinde samimi bir çaba içinde oldukları görülürse aradaki fikir ayrılıklarına rağmen bütün vatandaşların yeni kabineye desteğini göstermesi gerektiği savunulmaktadır.

2.2 İkdam Gazetesi ve İkdam'da Bab-ı Ali Baskını

İkdam'ın sözlük anlamı gayret ve sebatır. *İkdam* ise ismine yakışır bir gayretle – aralıklarla da olsa – oldukça uzun bir süre yayınlanmıştır. *İkdam* gazetesinin ilk çıkış günü hicri 1 Muharrem 1312, miladi ise 5 Temmuz 1894 tarihidir (İkdam, 1894). Gazete Ahmet Cevdet tarafından kurulmuş ve 1928 yılına kadar yayınlanmıştır (Çapanoğlu, 1962: 48; Baykal, 1990: 126; Güz, 1991:16). [Baykal'ın kitabında ilk yayınlanma tarihi 23 Haziran 1894 olarak gözükmekte fakat gazetenin ilk sayısında miladi tarih 5 Temmuz 1894, Rumi tarih ise 23 Haziran 1310 olarak gözükmektedir]. *İkdam* gazetesi istibdat dönemi olarak da adlandırılan İkinci Abdülhamit'in saltanatında yayın hayatına girmiştir. *İkdam* yayınlanmaya başladığı tarihte Osmanlı günlük gazeteleri *Tercüman-ı Hakikat*, *Sabah*, *Tarık*, *Saadet*, *Ceride-i Askeriye* ve pek de düzenli biçimde yayınlanmayan *Ceride-i Bahriye*'den ibaretti (Çapanoğlu, 1962:49). *İkdam*, Mihran Efendi'nin *Sabah* isimli gazetesi ile rakipti. Gazete İttihat ve Terakki'ye muhalif, Hürriyet ve İtilaf Fırkasını destekleyen bir yayın organıydı (Güz, 1991:15).

İkdam gazetesi henüz yayınlanmaya başladığının dördüncü günü kapatılmıştır. Gazetenin kapatılma sebebi ise dizgi hatalarıdır (Baykal, 1990: 127; Çapanoğlu, 1962:50). Bu dizgi yanlışları dördüncü sayı düzenlenirken baş mürettibin satırlardan birini karıştırması ve “Cenab-ı Padişahileri” diye başlaması gereken bir yazının “Mösyö Cenab-ı Padişahileri” diye başlamasıdır (Topuz, 1973: 74).

İkdam'ın sahibi Ahmet Cevdet Bey, dayısı Osman Bey'den aldığı borç para ile gazetesini oluşturmuştur (Baykal, 1990:128). Gazetenin ilk sayısının ilk sayfasında Serlevha'nın sağ taradında Sahib-i imtiyaz ve Sermuharrir Ahmed Cevdet yazmaktadır. Bu ifadenin altında ise gazetenin her gün neşrolunacağı belirtilmektedir. *İkdam* ilk sayısında kendisini siyasi ve ilmi bir gazete olarak tanımlamaktadır. (İkdam, 1894). Tezde incelenen sayılarda da “Her gün sabahları neşrolunur siyasi, ilmi, ticari Türk gazetesidir ifadesi yer almaktadır (İkdam, 1328). *İkdam*'ın ilk yazı işleri müdürü Makas Mahmud Efendi'dir, idare müdürü ise Mahmud Bey'dir (Baykal, 1990: 128). Gazeteyi çıkaran Ahmet Cevdet Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerini bitirdikten sonra Sabah ve *Tercüman-ı Hakikat* gazetelerinde çeviriler yapmış, 34 yaşında ise *İkdam* gazetesini çıkararak Sabah ile rekabete başlamıştır (Topuz, 1973: 73).

İstibdat döneminde *İkdam* ara ara sansüre uğrayıp kapatılsa da genellikle sarayla ters düşmemeye çalışmıştır. *İkdam* gazetesinin İkinci Abdülhamit devri gazetelerinin içinde önemli bir yeri vardır, *İkdam* genel olarak yönetimle uyum içindedir ve 15.000 civarında tiraja sahiptir, meşrutiyetin ilanı ile ise tirajı 40.000lere kadar çıkmıştır. *İkdam* yayınlandığı yılların en başarılı, en önemli gazetecilerini yazar kadrosuna almıştır. Gazeteye ilk katılanlardan biri Ahmet Rasim'dir. Hüseyin Rahmi, Necip Asım, Şinasi Hikmet ve Teodor Kasap da gazetede yazarlık yapan başka isimlerdir (Topuz, 1973: 74). Gazete kadrosuna olabildiğince tecrübeli ve başarılı gazeteci ve yazarları dahil etmiştir bu durum Ahmet Emin Yalman'ın anılarında görülebilir, Yalman'ın aktardığına göre Hüseyin Cahit Yalçın gazetenin sahibi olan Ahmet Cevdet Bey ile Yalman'ın gazetede çalışmaya başlaması için görüşür fakat Ahmet Cevdet bu teklifi “Burada çocuklara yer yok.” diyerek kesin bir diller reddeder (Yalman, 1997:56-57). Gazete sahibi Ahmet Cevdet Bey 31 Mart vakasının ardından ülkeden ayrılır ve Viyana'ya gider. Yazılarını Viyana'dan göndermeye devam eder (Yüce, 1989).

İkdam yayın hayatına girdiği 5 Temmuz 1894 tarihinden 8 Mart 1910'a kadar 5.557 sayı yayımlanmış kapatıldığında ise Yeni *İkdam* veya İktiham isimleriyle yayınlarını sürdürmüştür (Kocabaşoğlu, 2017). *İkdam*'da tarihçi Ahmet Refik (Altınay) tarihi olayları edebi bir üslupla ele alarak halka tarih okuma zevkini aşılamıştır, Ali Reşad Bey de siyasi tarih açısından önemli makaleler kaleme almıştır, Abdurrahman Şeref yine tarihe dair yazılar kaleme alırken Cevad Rüştü de ziraatle ilgili makaleler yazmıştır (Şapolyo, 1976:166). *İkdam*'ın ilk sayısı 4 sayfa, incelediğimiz dönemdeki sayıları ise 6 sayfadır, gazetenin fiyatı ise 10 paradır (İkdam, 1894; İkdam, 1328). İkinci Meşrutiyet döneminde İTC'ye muhalif bir tutum izler. Hatta Bâb-ı âli baskınının ardından birkaç günlüğüne zorunlu bir tatile girer.

İkdam'ın Bâb-1 Âli baskının ardından yayınlanan ilk sayısının baş yazısı Londra konferansında büyük devletlerin tutumuyla ilgilidir, bu yazı planlanandan birkaç gün sonra baskıya girebilmiştir çünkü gazete baskının arkasından birkaç günlüğüne “*sekine-i tatil*”e uğramış gazetenin mesul müdürü Mehmed Nureddin ve yazarlarından Ali Kemal Bey ise tutuklanmıştır (İkdam, 1328; Serbesti, 1328). *İkdam* gazetesinin Bab-1 âli baskının ardından yayınlanan ilk sayısında, baskından çok devrin yine çok önemli olaylarından olan Balkan Savaşı ve Londra konferansına dair haberlere rastlanıyor. Bab-1 Âli baskını ile ilgili haberlere ise genelde yabancı gazetelerden çeviri yaptıkları haberlerde rastlanmakta ve Bâb-1 Âli baskınından kaynaklı hükümet değişikliğinin Balkan Savaşı ve Londra konferansına etkisi olup olmayacağı yönündeki haberlerde hükümet darbesinden bahsedilmektedir bu tutumun *İkdam*'ın İTC'ye muhalif bir tavır izlemesinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Bâb Âli baskının ardından yayınlanan ilk sayı olan 15 Kanun-ı Sani 1328 (28 Ocak 1913) tarihli *İkdam*'da Bâb-1 âli baskını ile ilişkilendirilebilecek ilk haber bir Avusturya gazetesi olan Fremdenblatt'dan çeviri bir haberdır ve haberde askeri müdahale, galeyana, müzaheret, gösteri gibi ayaklanmayı işaret eden bir ifade kullanılmamış; “*Avrupa'nın enzarı[nazara çoğulu, bakış, dikkat] İstanbul üzerine tevcih eylemiştir, tebeddül-i[değişim, değişiklik] hükümet, haricde henüz aks-i tesiratını tevlid etmemiştir...*” haberde sadece hükümet değişikliği ifadesi yer almıştır. Fakat aslında alıntılanan haberin orijinal başlığı “*Der Umsturz in Konstantinopel*” yani “İstanbul'da Darbe”dir (Der Umsturz in Konstantinopel, 1913). Yine aynı tarihli gazetede yarı resmi *Samoprava* isimli bir Bulgar gazetesinden İstanbul'daki olaylara dair alıntı yapılmıştır, alıntıda; “*İstanbul vaka-i ahiresinden bahseden ...*” ifadesi ile Bâb-1 âli baskını kendisine yer bulabilmiştir. Alıntılanan haberde şöyle denmektedir;

“Hadisât-ı mezkureyi müteakib Balkan mesailinin ne suretle inkişaf edeceği ve bu darbe-i hükümetin Avrupa vaziyet-i umumiyesi üzerinde ne gibi tesirat tevlid etmesi mümkün bulunduğu henüz tebeyyün etmemiştir. Düvel-i muazzamanın nesaih-i akilanesiyle etvar ve hareket-ı mantığıyesine aleyhdar bulunan bir cereyan neticesinde mevki'-i iktidarı ihtiraz eden hükümet-i cedidenin zemam-ı idareyi ele alması keyfiyeti düvel-i muazzama müşterek notasının reddi suretinde tefsir olunacaktır. Ahval-i hazır-ı siyasiye muvacehesinde hükümet-i cedide-i Osmaniyenin mekasid ve efkar-ı siyasiyesi hakkında istidlalatda bulunmak müşkildir. Balkan hükümetleri metalib-i sabıklarından hiçbirinden sarf-ı nazar etmeyeceklerdir, kendi mevki'yle düşmanın vaziyeti hakkında kanaati tammeye malik bulunan düvel-i müttefike had gayeye kadar etver ve hareketinde sabat eyleyecekdi”.

Çevrilmesi tercih edilen bu haber de *İkdam*'ın Bâb-1 Âli baskınına karşı olumsuz bir düşünceye sahip olduğunu sezdirmektedir, çünkü haberde baskın neticesinde gerçekleşen

hükümet değişikliğinin barış görüşmelerinde (Londra konferansı) ne gibi problemlere yol açabileceğinden söz edilmektedir.

Yine 15 kanun-ı sâni 1328 (28 Ocak 1913) tarihli *İkdam* gazetesinde rastlanan “*Beyanname-i Resmi*” başlıklı haberde Bâb-ı Âli Baskınına dairdir, fakat bu haberde de gazetenin, gazetede yazarların baskına dair görüşlerine ulaşmak mümkün değildir çünkü başlıktan da anlaşıldığı gibi bu resmi bir beyanname ve büyük ihtimalle devlet tarafından gazetelere gönderilmiştir:

“Kanun-ı sâninin onuncu günü Bâb-ı Âli’de cereyan eden hadisat kabinenin tebdiliyle neticelenmişti. Hadisat-ı mezkure ilcasıyla her tarafda husule gelen galeyân ve teheyycât-ı efkarın bazı vekayi-i müessifeye meydan açabileceği hükümetçe te’emmül olunarak bazı zevat taht-ı muhafazaya alınmış ve birtakımları da tevkif edilmişlerdi.

Âtiye dercolunan esaminin mütalaasından da anlaşılacağı üzere taht-ı nezarete ve tevkife alınanların mikdarı ancak otuza bâliğ olmuştur. Bunlardan altısı bugün tahliye edildikleri gibi mütebakisinin de yarın tahliyeleri mukarrardır. Vatanın mukadderatı bütün efrad-ı milletin fiilen ve hakikaten ittîfak ve ittihadına merbut olup her ne vesile ve sebebiyle olursa olsun bunu ihlale tevessül edecekler her dürlü hiss-i vatanperverî ve hamiyetkârîden mahrumiyetlerini isbat etmiş olacaklarından bu gibilerin kanunen te’dibinde hükümet-i askeriye zerre kadar müsamaha göstermeyecektir. Müstağni-yi izahdır ki namus ve haysiyet-i milliyenin emr-i muhafazasında hükümetle millet aynı derecede vazifedardır. Devair-i hayatiyesinin en buhranlı demlerini yaşamakta olduğuna şübhe bulunmayan memleketin müdafaa-yi hukukunu gaye-i maksad ittihaz etmiş olan hükümete bütün efrad-ı milletin hirâset-i vatan hisleriyle meşbu’ olara müttehiden müzaherât edeceğine ve her dürlü tezvirât-ı nifâkcuyaneye nazar-ı nefretle bakacağını hükümet-i askeriye bihakkın ümid eyler

Birinci Kolordu-yı Hümayun

Kumandan Vekili ve İstanbul Muhafızı Miralay Cemal”

İkdam’ın baskından sonra yayınlanan ilk sayısında Bâb-ı Âli Baskınına dair olumlu veya olumsuz bir düşünce ya da yoruma rastlanmamaktadır baskınla ilişkilendirilebilecek haberler yalnızca yabancı gazetelerin çeviri haberler ve resmi beyannamelerdir.

Bir sonraki günkü gazetede (29 Ocak 1913) ise devrin siyasetinde bir bomba etkisi yapmış olan, yönetimin tamamen İTC’nin eline geçmesini sağlayan ve meşrutiyetin ilanıyla gelen çok partili meclis sistemini bir tek parti idaresine çeviren Bâb-ı Âli baskınıyla ilgili tek bir satır bile yoktur. Gazetenin bu sayısında doğrudan baskınla ilişkili kabul edilebilecek tek bölüm “*Tebliğat-ı Mühimme*” başlıklı İfham gazetesinin tebligatıdır.

“Evvelki günki nüshamızda münderic makalemizde bir tahavvül-i kat’i-i siyaset suretinde tecelli eden tebeddül-i ahîr-i hükümetin, bilhassa ittihad-ı bakiye-i vatanda mesela Suriye, El-Cezire ve vilayât-ı Şarkiyede belki yanlış telakkiyatın zuhur ve vücuduna bile sebep teşkil edeceğini yazmış ve bu emniye [?] ile, hükümet-i haziranın beyanat-ı acile ile temin-i efkar ve ezhan eylesini tavsiye etmişdik.

Ahiren vuku bulan istihbaratımıza göre hükümet, bu lazime-yi mühimmeyi dikkate alarak mevzu-ı bahs eylediğimiz aksâm-ı mülkiyemiz vilayâtına tebligatda bulunarak tatmin-i efkâr ve ezhana müsarâat ve tevessül eylemiştir.”

İfham gazetesinin tebligatı dışında baskınla ilişkilendirilebilecek yegane haberler Mahmud Şevket Paşa’nın makamına kabul ettiği ziyaretçiler ve gerçekleştirdiği ziyaretler olduğu söylenebilir ama bunların da baskınla ilişkilendirilebilmesinin tek sebebi Mahmud Şevket Paşa’nın İTC’nin gerçekleştirdiği hükümet darbesiyle sadaret makamına gelmiş olmasıdır. Bunlar dışında baskınla ilişkilendirilebilecek haberler ise çeşitli nezaretlere hangi isimlerin getirildiğine dair haberlerdir ki bunlarda da Bâb-ı Âli Baskınına dair herhangi bir yoruma rastlamak mümkün değildir.

Gazetenin 16 Kanun-ı Sâni 1328 (29 Ocak 1913) tarihli sayısında Balkanlardaki duruma, Romanya ve Bulgaristan’ın arasında Balkan Savaşı sebebiyle yaşanan gerginliğe ve Balkan müttefiklerinin Osmanlı devletinden taleplerine, Edirne’nin durumuna dair bilgilere hatta gazetenin Londra muhabirlerinden birinin İngiltere’de eğitim alan Hint Müslümanları tarafından organize edilen bir partiye dair düşüncelerine (Said, 1328) ulaşılabilirken bugün bile Türk siyasi tarihindeki en önemli olaylardan biri kabul edilen Bâb-ı Âli Baskınına dair herhangi bir yoruma rastlanmaması oldukça ilginçtir.

30 Ocak 1913 tarihli *İkdam* gazetesinde ise Bâb-ı Âli Baskını ile ilgili ilk haber yine bir yabancı gazeteden çeviridir, “*Mîr Ne Diyor*” başlıklı bu haberde daha önceki çeviri haberdeki gibi hükümet değişikliği değil hükümet darbesi ifadesi yer almaktadır. “*Sofya 25 kanun-ı sani İstanbul vakayi-i ahiresinden bahseden nîm resmî (Mîr) gazetesi diyor ki:*

‘Jön Türkler tarafından icra edilen darbe-i hükümet, iade-i muhasımat-ı intâc ettiği takdirde bu suretle buhran-ı hazıradan mütevellid bilcümle mesailin hal ve tasviyesi ta’cil edileceği gibi sulhun akdi hususu da bir kat daha kesb-i sürat etmiş olacaktır.’ Gazetenin çevirmeyi tercih ettiği bu yazıda baskına dair olumsuz bir tutum bulunmadığı söylenebilir aynı şekilde yeni hükümeti destekleyen dolayısıyla Bâb-ı Âli Baskınına karşı olumlu bir tutuma işaret eden herhangi bir ibare de mevcut değildir.

30 Ocak 1913 tarihli gazetede Bâb-ı Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek bir diğer haber ise “Ajansların Muhtelif Tebligatı” başlıklı haberlerin arasında verilen “Almanya-Türkiye” başlıklı Almanya’nın yeni kabine ile ilişkilerinin yabancı basında Almanya’ya karşı olumsuz tutumlar gelişmesine sebep olduğundan bahseden bir haberdir.

“Berlin 26 kanun-ı sani – Matbuat-ı ecnebiyeden bir kısmı, Jön Türkler hakkında ibraz edilen teveccühden dolayı Almanya’ya tarizatda bulunmaktadır.

(Deutsche Tage Zeitung) gazetesi ceraid-i ecnebiesinin bu --- neşriyatına cevab verdiği sırada diyor ki: “Hükümet-i Cedide-i Osmaniye’nin Alman politikası hakkında bir hiss-i itimad perverde etmesi hasebiyle Paris ve Petersburg matbuatının Almanya aleyhinde şübheye düşmelerinin esbab ve hikmeti kolayca anlaşılamamaktadır. Tükiye hakkında samîmâne bir hayırhahlık perverde eden ve bu bâbdaki hissiyatı hükümet-i Osmaniye nezdinde mazhar-ı takdir olan bir hükümetin, düvel-i muazzama arasında mevcudiyeti bilakis mucib-i memnuniyet olmalıdır.

Hükümet-i Osmaniyein hatt-ı hareketi, müşterek notanın evvelce tasavvur edildiği vechile tehdidcuyane bir suretde kaleme alınmaması evvel emirde Almanya’nın mesaisi neticesinde kâbil olabildiği hususunun zemamdarân-ı Osmaniye nezdinde tamamen malum bulunduğunu isbat etmektedir.”

30 Ocak 1913(17 Kanun-ı sâni 1328) tarihli *İkdam* gazetesinde Bâb-ı Ali baskınıyla ilgili olduğu söylenebilecek yazılar bunlarla sınırlıdır.

İkdam gazetesi incelenen gazeteler arasında Bâb-ı Âli Baskınına dair en az haber ve yorum yazısının bulunduğu gazetedir *İkdam* baskından sonraki birkaç gün içinde yayınlanmamıştır daha doğrusu yayınlanamamıştır ve gazetede baskına dair çok az sayıda haber ve yorum yer almasının sebebinin gündemin değişmesi olduğu da düşünülebilir fakat yönetimdeki bu kadar önemli bir değişikliğin ve diğer gazetelerde bir halk galeyanı olarak resmedilen bir hareketin adının anılmaması yine de şaşırtıcıdır. Devrin şartları düşünüldüğünde bu durumun sebebinin İttihatçılar tarafından uygulanan katı sansür ve baskı olduğu düşünülebileceği gibi *İkdam*’ın baskından sadece bu konudaki resmi haberler ve yabancı gazetelerden çeviriler dışında bahsetmemesi bir tür sessiz protesto olarak da yorumlanabilir. Bir konunun hiç adının anılmaması o durumu yok etmez ama yok sayıldığını gösterebilir. Zaten İTC ile arası gergin olan *İkdam* gazetesinin gerçekleşen hükümet darbesine sert bir tepki vermesinin mümkün olmadığı bu dönemde herhangi bir şekilde baskını yorumlamaması gazetenin tepkisi olarak düşünülebilir.

2.3 Serbesti Gazetesi ve Serbesti’de Bâb-ı Âli Baskını

Serbesti gazetesi İkinci Meşrutiyet’in ilanı ile beraber yayın hayatına atılan birçok gazeteden biridir. Gazete Mevlânzâde Rıfat tarafından çıkarılıyordu. Mevlânzâde Rıfat *Serbesti*’den

önce *Hukuk-ı Milliye* isimli bir yayını yönetiyordu, bu gazete Fedakaran-ı Millet Cemiyeti'nin yayın organıydı ve İttihatçılara sert bir dille muhalefet ediyordu (Topuz, 1973: 103; Baykal, 1990: 183). *Hukuk-ı Umumiye* gazetesi bu sert muhalefetinin de etkisiyle yayın hayatına atıldıktan kısa bir süre sonra kapatılmıştı fakat bu gazetenin “mesul müdürü” olarak yayın hayatına atılan Rıfat Bey 13 Aralık 1908'de *Serbesti* gazetesini çıkarmaya başlamıştı (Kocabaşoğlu, 2017).[Bu bilgi Kocabaşoğlu'nun makalesinde 13 Aralık 1908 olarak verilirken, Baykal'ın kitabında 6 Aralık 1908 olarak verilmektedir. Gazetede görülen tarih ise 3 Teşrin-i Sâni 1324 (Serbesti, 1324)'tür ve bu tarih miladi olarak 16 Kasım 1908 tarihine karşılık gelmektedir⁵.]. Gazete 1908-1920 yılları arasında 770 sayı yayınlanmıştır. Radikal Avam Partisi'nin gazetesidir ve İttihatçılara karşı muhalif bir tutum sergilemektedir. 1912 yılında gazetenin 10 sayısı Paris'te yayınlanmıştır (Bayrak, 1994: 120).

Serbesti gazetesi kendisini “*Meşrutiyet-i idareye ve bila tefrik cins ve mezheb Osmanlıların hukukuna hâdim yevmî gazete*” olarak tanımlamaktadır. Gazete 4 sayfadan oluşmaktadır. İlk sayının “Meslek” başlıklı yazısında gazetenin fikri yapısı anlatılmaktadır. Buna göre; “*Serbesti bütün manasıyla “hür”dür. Tamamiyet-i mülkiyemizi, meşrutiyet idareimizi muhafaza zımında fedakarlıktan ictinab etmeyecektir. Efkar-ı umumiyenin tenvirine ve anasır-ı muhtelif-i Osmaniye'nin ittihadına çalışarak heyet-i ictimaiyemizi hakikaten yekvücut bir hale getirmeye ve harici düşmanlara bir kuvvet hazırlamağa sa'y ve gayret eyleyecektir.*” (Serbesti, 1324). Gazete kendini açıklayan cümlelerden de anlaşıldığı kadarıyla meşrutiyet yönetimini destekleyen, Osmanlı'nın çeşitli unsurlarını ayırt etmeden aydınlatıp eğitmeyi hedefleyen yani Osmanlılık fikrine yakın duran bir gazetedir. Arap alfabesiyle yazılmış *Serbesti* başlığının altında aynı başlık Latin harfleriyle de yazılmıştır. Gazetenin ilk sayısında gazetenin abonelik ücreti ve gazetenin adresine de ulaşılabilmektedir; “*Memalik-i Osmaniye ile Bulgaristan, Bosna Hersek, Mısır, Kıbrıs için senelik 180 altı aylık 90 guruşdur. Memalik-i saire için senelik 38 frank*”, adres ise “*Yeni Postahane karşısında Ferruh Bey hanında daire-i mahsusa*”dır.

Gazete İttihatçılara en ciddi şekilde muhalefet eden yayın organlarından biridir. *Serbesti* gazetesi Hürriyet'in ilanından sonra İttihatçıları mason ve gâvur olmakla suçlamıştır ve İttihatçıların bu iddiaları susturması gerekmiştir. Bunun için planlanan gazete sahibi Mevlânzade Rıfat'ın öldürülmesidir fakat Nisan 1909 İttihatçılar gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi'yi öldürtmüştür. (Topuz, 1973:104; Oral: 187).

---

⁵ Tarih dönüştürme TTK'nın <http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/> adresindeki Tarih Çevirme Kılavuzu aracılığıyla yapılmıştır

Mevlânzâde Rıfat ve *Serbesti* gazetesinin İttihatçılara açıkça muhalefet ettiği bilirse de Bâb-ı âli baskını konusunda açıkça İttihatçıları desteklemiştir. Bu durum baskının hemen arkasından yayınlanan 11 Kanun-ı Sani 1328 (24 Ocak 1913) tarihli gazetenin *Hakk-ı İhtilal* (s.1) başlıklı başyazısında net bir şekilde görülmektedir. Bu yazının ilk paragrafında özgürce yaşamak isteyen bir milletin baskıyı, istibdadı kabul edemeyeceğinden bahsedilmekte ve milletin düştüğü daha doğrusu düşürüldüğü bu durumdan Bâb-ı Âli baskının en etkili ismi olan Enver sayesinde kurtulduğundan bahsedilmektedir (Rıfat, 1328);

“Yaşamak isteyen, yaşancı dimağlarla necah, felah yolu arayan bir millet, bir millet-i İslamiye, tahakküme, istibdâda, simsarlığa katlanamaz. Âciz ve zelil, riyakâr, menfaatperest yarım yamalak büyüklere, ânların altlarına, bendelerine mahkûm olamaz. Olamaması lazım iken bu ucube mahlukât “mezardan bir ses”in hortlak bir cazibesıyla göründüler. Bu harik’ül-ade ahval önünde bir müddet-i muvakkata için olsun, tezelzül eden “ta’kil-i millet” edemediler. Bu hakimiyet; evet, bir hokkabaz sanatına benzerdi. Ânu muvakkat oldu. Zira yalana; riyaya tahammül edemeyen tâm İslam olan, takî bulunan millet, evet hayatını, istihkâr ederek simsarlara, vatan satıcılarına, tahammül edemedi; mevcudiyetini, namusunu gösterdi, tekrar dehşetle kahraman-ı hürriyet “Enver”in kumandası altında göründü.”

Burada vatan satıcıları olarak bahsedilenler, Balkan Savaşı sonrası yürütülen görüşmelerde Edirne’yi ve Ege adalarını Bulgaristan’a verme ihtimalini kabul eden Kamil Paşa kabinesidir. “Mezardan bir sesin” hortlak cazibesi ifadesiyle kast edilen ise büyük ihtimalle Ahmet Muhtar Paşa kabinesinin görevden alınıp yerine tekrardan Kamil Paşa’nın görevlendirilmesidir. Yazı şöyle devam etmektedir;

“İşte bu hâlet-i ruhiye dün akşam temessül [bir şekil ve surete girme] etdi. Osmanlıların, Osmanlılığın namusu, namus-ı millisi kemal-i şa’şaa ile parladı. Milleti otuz üç sene öldürmüş, “Fors majore”den her nasılsa kurtulmuş çapulcu simsarlara itiraz-ı millet tekrar yağdırıldı. Bu memleketde bu makarr-ı hilafetde, namusu namus-ı memleketi, namus-ı milleti düşünen dimağların hayatda buldukları isbat edidli. Memleketimizin, vatanımızın hayatından değil, memâtından menfaat, hususi, hasîs menfaat bekleyenlerin, velhasıl “hariz ez memleket” yaşayanların, ----- ta’abbüd edenlerin bu memlekete, bu vatana karşı gizledikleri ihanetleri, hiyanetleri “a’yân” oldu. Sadr ve müdir-i millet olarak kabul edilemeyecekleri tezâhür etdi. Nihayet, vera-yı perdeden[perde arkasından] aylarca dönen entrikalarına, çapullarına seddler çekildi. Millet, evet, muazzam olan millet-i Osmaniye bunları da koğdu kendisi bi’z-zat sadr ve müdir-i umur oldu. Ağyarları, riyakârları sahasından def ve ihrâc etdi. Ve’l-hasıl harici düşmanların elını kırdı kesdi, def’ etdi.”

Burada Osmanlılığın namus-ı millisinin kemal-i şa’şaa ile parlaması ile kast edilen milletin – esas itibariyle askerinin – ayaklanarak Bâb-ı Âli baskınına gerçekleştirmesidir. Milleti 33 sene

öldürmüş çapulcu simsarlar ifadesinde hem Abdülhamid'in birinci meclisi feshettikten sonraki istibdatçı yönetiminden hem de bu devrin devlet adamlarından bahsedilmektedir. Ayrıca Londra konferanslarında bir anlaşmaya varmaya çalışan devlet adamları, devlete ve millete hıyanetle itham edilirken, milletin bunları *def' ederek* harici düşmanların ülkedeki ellerini kestiği söylenmektedir. Gazeteler incelendiğinde Bâb-ı âli baskını ile devrilen hükümete karşı en ağır ithamların yapıldığı gazetelerden birinin *Serbesti* olduğu görülmektedir. Bunu aynı yazının içindeki şu bölümde görebiliriz;

“Âh gençlik! O pîr-i siyasetlerin mahiyetine akl erdiremedi. Bunları cidden müdbir akıllı zann etdi, itiyâd-ı kadîmlerini hesab etmedi. Mahdumlarının zevkleri için, kumar paraları için her rezaleti irtikaba müheyya olacaklarını kıyas edemedi. – Osmanlılığımızın âdabından olarak – ihtiyarlara hürmeti, bunlara da layık gördük. Âdem zann ederek re's-i hükümete tekrar es'ad etdik.

Fakat bunlar itiyâdı unutamadılar, hiç de utanmadılar, usul-i kadîme ittiba'la tekrar “yağmaya” koyuldular, yanlarına tekrar birçok “bende”-i muhafızları da topladılar.”

Yine aynı yazıda devrin hükümetinin ülkeyi sürüklediği şartlar sebebiyle vatandaşların isyan etmesinin hak olduğundan şu cümlelerle bahsedilmiştir

“Nihayet o hükümet, bizi darbeledi, adeta boğmak istedi; biz, bu tahkîr-i meşrutiyete karşı durduk “akl”ımızı meydana koyduk. Tevkif etmek istediler. Fakat sebep bulamadılar “efkar-ı umumiyyeden” âvaze-i intikam, “hakk-ı isyan” uyandı. Trablusgarb, Bingazi kahramanının sedası yükseldi:

Yeter! Bu zillete, bu hakarete!..

Milletin tercüman-ı imanı olan bu sözler, Enverin bu hitabı gece yarılarında kadar tekrar edildi. Nihayet “onları” o simsarları götürdü, seniyye-i hükümetden süpürdü harice atdı.

Yaşasın hakk-ı ihtilalini meşru' olarak muhafaza eden millet!.. Yaşasın!..”

Aynı tarihli gazetede hükümet tarafından yayınlanan bir beyanname neşredilmiştir⁶ (s.1) ve bu beyanname özellikle hem yeni yönetimin eski kabine hakkındaki fikirlerini göstermesi açısından önemlidir;

“Bu kabineler, cahil ve kabiliyetsiz kumandalar elinde meydan-ı harbdaki ordularımızın kabiliyet-i harbiyelerini kasl ----- izale etmişler ise bu gibi ta'kibât ile de milletdeki hissiyat-ı vatanperverane ve galeyan-ı harbcuyaneyi uyutdular. Adeta muharebe eden askerle onun mensubu olduğu millet arasında iştirak-ı hissiyat, menafi'-i müteakabile mefkud[kaybolmuş] zann olunuverdi. Hele Kamil Paşa kabinesi umur-ı harbiyeden ziyade Abdülhamid devrini ihya edercesine hafıye ve casus jurnalleriyle iştigal etmiştir.”

⁶ Aynı beyanname diğer gazetelerde de yer almıştır.

Hem bu beyannamede hem de gazetenin başyazısında önce devrin hükümetinin/hükümetlerinin yanlış icraatları hatalı tutumları ve icraatlarından bahsedilmiş ardından bunların halk üzerindeki etkileri dile getirilmiştir. Beyanname'nin ilerleyen kısmında ise Kamil Paşa kabinesi Kanun-ı Esasi'yi ayaklar altına almakla ve hıyanetle suçlanmakta, milletin bu durumda isyan etmesinin ise hak olduğundan bahsedilmektedir.

“Kamil Paşa kabinesi Edirneyi Bulgarlar, adaların âtisini devletlere terk etmek gibi işlediği katmerli bir cinayeti setr etmek için kanun-ı esasiyi parçalamaktan çekinmiyor. Bu suretle bir taraftan Osmanlılığın ikinci payitahtını, bahr-i sefiddeki hakimiyet-i âtiyesini feda ederken diğer taraftan da Osmanlı milletinin en âli bir hakkına tecavüz ediyor.

Millet-i Osmaniye altı yedi aydır hukuk-ı esasiyesine tevaliyen tecavüze cesaret eden, Rumeliyi bîperva teslimden çekinmeyen, memleketi müdafaa için kuva-yı milliyeyi isti'mal ve istihdamdan korkan bir hükümete daha ziyade tahammül edemezdi. Vatanın âtisi, milletin menafi'-i esasiyesi tehlikede bulunduğu sıralarda milletin hakk-ı ihtilalinin isti'mal etmesi hukuk-ı esasiyenin kavaid-i asliyesindendir.

İşte bugün millet o hakkını isti'mal ettiğiinden Kamil Paşa kabinesi istifasını vermiştir. Millet-i Osmaniye Rumelideki hukukundan vazgeçmeyecek ve bunun için her fedakarlığı ihtiyar edecektir.”

Aynı nüshanın ikinci sayfasında Havadis başlığının altında bir gün evvel gerçekleşen baskın haberi şu ifadelerle yer bulmuştur;

“Devletler tarafından verilen nota üzerine Kamil Paşa kabinesinin Edirneyi kamilen ve cezair-i bahr-ı sefidi kısmen düşmana terke karar vermesi ve kanun-ı esasice memnu' olan bir meclis-i fevkalade teşkiliyle bu kararının mezkur meclisin re'y ve mütalaasına arz ve erae etmek suretiyle hukuk-ı mukaddese-i milliyeye tecavüz etmesi halkın galeyanını mucib olmuş ve bu galeyan tesiriyle bâb-ı âli önünde icra olunan nümayiş üzerine kabine istifa eyleseninden yeni kabinenin Mahmud Şevket Paşanın riyasetinde teşekül etmesi me'muldur. Nümayiş esnasında yanlışlık neticesi olarak silah patlamış ve bundan ehemmiyetsiz bazı vukuat zuhura gelmiştir.”

Bu satırlarda da tıpkı konuyla ilgili diğer yazılar gibi önce Kamil Paşa kabinesinin hatalı kararlarından bahsedilmiş ve halkın bu kararlar üzerine galeyana geldiği ifade edilmiştir.

Yine aynı nüshada hükümet değişikliği sonucu İstanbul muhafızlığında ve İstanbul polis müdüriyetinde yapılan değişiklikler Kamil Paşa kabinesine getirilen eleştirilerle başlayan sonrasında da Bab-ı Ali baskınını tezahürat-ı vatanperverane olarak anan bir haberle okuyucuya duyurulmuştur;

“Kamil Paşa kabinesinin menafi'-i milliye-i Osmaniyeye mugayir olarak takib eylediği siyaset-i sakîmenin efkar-ı umumiyeye-i Osmaniye-i tevlid eylediği galeyan neticesi olarak bugün bad'ez-zevâl saat üç raddelerinde

bâb-ı âliye vürûd eden cemm-i gafirin[pek kalabalıklı cemaat] tezahürat-ı cûş a cûş-ı vatanperveranesi ile Kamil Paşa kabinesi istifa-yı acilini atebe-i şahaneye mecbur-ı takdim oldu.

Mesned-i celil-i sadaretin Mahmud Şevket Paşaya ve başkumandanlık vekaleti inzimamıyla harbiye nezaretinin erkan-ı harbiye reisi İzzet Paşaya tevcih buyrulduğu haber alınmıştır.

Bu teveccühât sadaret kapısı önünde ictima' eden kitle-i azîme-i Osmaniyeye tebliğ edilmekle teskîn-i heyecana hizmet eyledi.

Tebeddül-i sadaret ikinci mabeyinci vasıtasıyla bâb-ı âliye tebliğ olunmuştur.

İş bu tebeddülâtın netaicinden olarak İstanbul muhafızlığının ve polis müdiriyetinin tebdil edildiği müstahberat-ı ahiremiz cümlesindedir."

Gazetenin 11 Kanun-ı sâni 1328 (24 Ocak 1913) tarihli sayısında ayrıca Balkan Savaşı'na dair birtakım haberlere, Kamil Paşa'nın oğullarının firarına dair bir habere (s.2) ve yeni kabinenin Edirne'yi teslim etmeyeceği yönünde haberlere rastlanmaktadır.

12 Kanun-ı 1328 (25 Ocak 1913) tarihli gazetede baskınla ilgili yayımlanan en önemli metin dahiliye nezaretinden vilayetlere gönderilen bir beyannamedir. Beyannamede şöyle demektedir,

“Heyet-i vükela-i sabıkaca takib edilen mesleğin idare-i meşrûya/meşrutî ve âmâl ve hissiyatı milliyeye muhalif görülmesinden mütvellid galeyanın bir tezahür-i aleni şeklini iktisab etmesi ve bunun neticesi olarak kabinenin tebdili üzerine avatf-ı celile-i hazreti hilafetpenahiden dahiliye nezareti tekrar uhdeme ihale ve tefriz buyrulduğu cihetle müstea'yanen bitevfiks-i teala bugünden itibaren işe başladım. Heyet-i vükelanın tebdiliyle birtakım ağraz ve te'sirat ve firka âmâl ve hissiyatına ittiba' edilmeyerek vazifesinde ehliyetli görülen memurinin bilasebeb tebdilleri cihetine gidilmesinden memleketin zarardide olacağı ve bunun mesalih-i resmîyet-i devlet üzerinde pek ziyade su'-i te'sir göstereceği muhakkak bulunmasıyla her şeyden evvel vesâyâ-o âtiye dairesinde hareket edecek me'murîn hukukunun mahfuziyet-i kamilesi hakkında i'tâ-yı te'minata lüzum görüyorum. Büyük küçük bilcümle memurîn zamanın muhtac olduğu ve vatan-ı muazzezın kendilerinden beklediği hamiyet ve istikametle beraber has/his gayret ve fedakari ile vazifeyi kanuniyesini ifada devam ettikçe memuriyetlerinin bekasından emin olmalıdırlar. Vezâif-i memurîn kanun-ı hükümetin tebligatı ile muayyendir. ----- iltizam edilecek hatt-ı harekete dair tafsilat vermek zaidir. Umum memurîn kanunu ve hüsn-i niyeti rehber ittihaz ederek meşrutiyetin takviyesi, terakkîyat-ı memleketin temini ve adaletin tevzi'i esbabına tevessül etmeli ve bunu makam-ı nezarete karşı âsar faaliyetiyle isbat eylemelidir. Hal-i hazırın nezaket ve ehemmiyeti muhtac-ı izah değildir. İstikbal-i vatanın her dürlü hatırat[tehlike anlamında kamusa bak okunuştan emin değilim] ve mehalike karşı müdafaa-i hükümetle milletin ittihad-ı efkâr ve vicdan ile çalışmasına muhtac olduğundan efrad-ı millet beyninde caygir olması lazım gelen vefâk ve i'timad-ı müteakabilin her zamandan ziyade muhafaza te'yidine son derece sarf-ı mesai edilmesini ve

bu babda bilumum memurinin bir hüsn-i misal teşkil eylemesini kemal-i samimiyetle tavsiye eder ve te'min emin ve inzibat hususuna fevkalade atf-ı dikkatle bundan tevellüd idebilecek mesuliyetlere meydan verilmemesini bilhassa ihtar eylerim. Dahiliye nezaretinden bilumum vilayati elviyei müstakile keşide kılınsn telgrafnamenin suretidir:

Heyet-i vükela-i sabıkaca takib edilen mesleğin idare-i meşruya/meşruti ve âmâl ve hissiyatı milliyeye muhalif görülmesinden mütvellid galeyanın bir tezahür-i aleni şeklini iktisab etmesi ve bunun neticesi olarak kabinenin tebdili üzerine avatf-ı celile-i hazreti hilafetpenahiden dahiliye nezareti tekrar uhdeme ihale ve tefriz buyrulduğu ciheltle müstea'yanen bitevfiks-i teala bugünden itibaren işe başladım. Heyet-i vükelanın tebdiliyle birtakım ağraz ve te'sirat ve fırka âmâl ve hissiyatına ittiba' edilmeyerek vazifesinde ehliyetli görülen memurinin bilasebeb tebdilleri cihetine gidilmesinden memleketin zarardide olacağı ve bunun mesalih-i resmiyet-i devlet üzerinde pek ziyade su'-i te'sir göstereceği muhakkak bulunmasıyla her şeyden evvel vesâyâ-o âtiye dairesinde hareket edecek me'murîn hukukunun mahfuziyet-i kamilesi hakkında i'tâ-yı te'minata lüzum görüyorum. Büyük küçük bilcümle memurîn zamanın muhtac olduğu ve vatan-ı muazzezın kendilerinden beklediği hamiyet ve istikametle beraber has/his gayret ve fedakari ile vazifeyi kanuniyesini ifada devam ettikçe memuriyetlerinin bekasından emin olmalıdırlar. Vezaiif-i memurîn kanun-ı hükümetin tebligatı ile muayyendir. ----- iltizam edilecek hatt-ı harekete dair tafsilat vermek zaidir. Umum memurîn kanunu ve hüsn-i niyeti rehber ittihaz ederek meşrutiyetin takviyesi, terakkiyat-ı memleketin temini ve adaletin tevzi'i esbabına tevessül etmeli ve bunu makam-ı nezarete karşı âsar faaliyetiyle isbat eylemelidir. Hal-i hazırın nezaket ve ehemmiyeti muhtac-ı izah değildir. İstikbal-i vatanın her dürlü hatırat[tehlike anlamında kamusa bak okunuştan emin değilim] ve mehalike karşı müdafaa hüükümetle milletin ittihad-ı eftar ve vicdan ile çalışmasına muhtac olduğundan efrad-ı millet beyninde caygir olması lazım gelen vefâk ve i'timad-ı müteakabilin her zamandan ziyade muhafaza te'yidine son derece sarf-ı mesai edilmesini ve bu babda bilumum memurinin bir hüsn-i misal teşkil eylemesini kemal-i samimiyetle tavsiye eder ve te'min emin ve inzibat hususuna fevkalade atf-ı dikkatle bundan tevellüd idebilecek mesuliyetlere meydan verilmemesini bilhassa ihtar eylerim.”

Bu beyanname dışında aynı nüshada *Hayat ve Hakk-ı Hayat* (s.2) başlıklı bir yazı yayınlanmış bu yayında önce insanın yaşama kabiliyeti ve devletlerin yaşama kabiliyetleri arasında benzerlik kurulmuştur. Sonrasında milletin mevcudiyetinin, milletin hayatı anlamına geldiğinden bahsedilmiştir. Eğer millet hayat belirtisi göstermiyor olanlara bir tepki vermiyorsa, mevcudiyet hakkını da kaybedecek ve tarih sahnesinden silinecektir. Bunların devamında ise hükümetin Balkan Savaşları ve Londra konferansında takip ettiği siyaseti eleştirir ve hükümeti bir şey yapmamakla suçlar. Sonrasında ise;

“Sizlere aşk olsun şu meşum devri idare eden kocaman kahramanlar! Bu zavallı milletin aceb fitriye ve kavmiyesini velhasıl bütün mezayası bir zamanda unutturmağa muvaffak oldunuz mu? Hayır: bereket versin ki bu

hususdaki adem-i muvaffakiyetiniz ve dünki galeyana-ı milli ile pek güzel anlaşıldı. Artık millet silkindi üzerindeki kabusu atdı ve nihayet elinizden kurtuldu. Benim fikrime kalırsa artık bundan böyle kat'iyet-i sariha ile anlaşılana hakk-ı hayatımızı selamet-i vatan namına el birliğiyle izhara çalışmaz ve bu yolda her ne fedakarlık lazım ise yapmaz isek halimiz yamandır sarılalım Allah aşkına olsun bu mübarek vatana sarılalım ve âni uğradığı belalardan kurtaralım.”

Cümleleri ile halkın kendisini yok olmaktan bir galeyana-ı milli sayesinde kurtardığından bahseder ve bundan sonrasında ise vatani koruma dilekleri ile yazı son bulur.

Bunlar dışında baskınla ilgili çeşitli yabancı gazetelerden derlenen haberler *Hareket-i Milliye ve Avrupa'da Tesirat* (s.2) başlığı altında okuyucuya verilmiştir. Burada Hareket-i Milliye ifadesi dikkate değer bir başlık seçimidir; çünkü Kamil Paşa kabinesine karşı milletçe bir tepki olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Fransız *Matine* gazetesinden aktarılan haberlerde Balkan devletlerinin yeni kabineyi tehdit eder bir tutum izlediği görülürken, Londra'da bulunan Osmanlı muharrirlerinin ise kabine değişiminden memnun olduğu söylenmektedir. Almanya'dan gelen haberler ise Kamil Paşa kabinesinin devrilmesinin Alman siyasetini hayrete sürüklediği yönündedir.

Bu sayıdaki baskınla ilgili bir diğer haber ise Jön Türk gazetesinden alınan ve Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın baskın esnasında kazara öldürülmesini konu alan haberdır.

“Mücahid-i Muhterem Enver Bey Nazım Paşanın bulunduğu meclis-i vükela salonuna doğru gelmekte olduğunu müşahede eden Yaver Nâfiz, Enver Beyi karşılayarak içeri girmesini men' etmek istemiş Enver Beyin nezdinde bulunanlar ateş etmişlerdir. Nazım Paşa bu aralık kapuyu açarak dışarı çıkmakta iken atılan kurşunlardan biri kendisine ve diğer bir kurşun Yaver Nâfiz beye isabetle her ikisi anında irtihal-i dar-ı beka eylemişlerdir.”

Bu haberi gazetelerde Bab-ı Ali baskınının temsilini ele alan bir çalışmada dikkate değer kılan ise baskın esnasında gerçekleşen bir vefat hadisesini hikaye ederken, baskının en önemli ismi olan Enver Bey'den *mücahid-i muhterem* ifadesiyle bahsetmesidir. Baskını gerçekleştirenler hakkında kullanılan sıfatlar gazetelerin baskına dair tutumuyla ilgili de fikir vermektedir.

Bu sayıdaki baskına dair yorum ve haberlerde *Serbesti* gazetesinin darbeyle gerçekleşen bu hükümet değişimine karşı oldukça olumlu bir tutumu olduğu görülse de gazeteye İttihatçı veya İttihatçıları destekleyen bir gazete diyemeyiz. Bunu hem gazetenin tarihinde görebiliriz (gazetenin yazarlarından Hasan Fehmi'nin İttihatçılarca öldürülmesi veya 31 Mart vakasının ardından gazetenin kapatılması İttihatçılarla – *Serbesti* arasındaki ilişkiye örnek olabilir), hem de 12 Kanun-ı Sani 1328 tarihli gazetenin başyazısında yeni hükümeti fırkacılık yapmaması

konusunda uyaran yazıdan bu çıkarımı yapabiliriz. Söz konusu başyazıda Mevlânzâde Rıfat şunları söylemektedir;

“İşte bunun içindir ki her Osmanlının en mukaddes vazifesi elbirliğiyle çalışmaktır. Böyle bir zamanda fırka gavgası olamaz. Böyle gavgaları bize dinletmek isteyen olur ise kulak asmayalım. Çünkü fırka gavgası için Çatalcada vatan müdafaası, Osmanlılığın istikbalini kurtarmak için rahat ve huzurunu hayatını feda eden kardaşlarımızı orada tutan tehlikeleri hiç nazar-ı itibara almayub da kendi fırka gavgalarına davet eden bu gibi adamlar artık zavallı milleti kendi derdiyle uğraşmağa bıraksınlar. Millet hakikati anlasın da artık böylelerine kulak asmasun. İşte şu son aylar zarfındaki tecrübeler kafidir. Memleketi bu kadar tahrib için asırlardan ziyade âsar-ı bedbahti bırakan şu beş ay müddet körlere bile mahiyetini izhar edeceği bir derece-i vuzuhda olduğu cihetle artık içerimizde bir unsur----- firkacılık entrikalarıyla bizi ne gibi meşum uçurumlara sürmek istedikleri işte birçok âsârıyla aşıkardır. Bizim bu bâbda bildiğimiz birçok şeyler olduğu halde şimdilik millete sükût ve sükûneti tavsiye-i vazifeden add eyeriz? Fakat tekrar ederiz, tekraren rica ederiz ki firkacılık entrikalarına kapılmayalım. İşte beş ay zarfında zavallı milletin sırtında oynanan meşum rolleri gördük, bu kafidir. Vakt ü zamanı geldikde neşr edeceğimiz vesaik zavallı millete beş aydan beri ne oyunlar oynandığını pek aşikar bir surette gösterecektir.”

Fırka kavgaları bilindiği üzere orduyu da etkilemiştir ve Balkan Savaşının ağır bir mağlubiyetle sona ermesinin de önemli sebeplerindendir. *Serbesti* gazetesi her ne kadar yapılan darbe ve gerçekleşen iktidar değişimi konusunda İttihatçıları desteklese de Mevlânzâde Rıfat bu yazı ile yeniden bir firkacılık sürüşmesi yaşanmaması hususunda İttihatçıları uyarmaktadır.

13 Kanun-ı sani 1328 (26 Ocak 1913) tarihli gazetenin *Zaif Noktamız* başlıklı başyazısında doğrudan Bâb-ı Âli baskınıyla ilgili bir ifadeye rastlanmasa da milletin çok çabuk “*tesvilat*”a ve “*iğfalat*”a kapılmasının Osmanlıların zayıf noktası olduğunu vurgulamaktadır. Bu kelimelerin ikisi de kandırmak, dolandırmak gibi anlamlara gelmektedir. Yazıda hem içerideki hem de dışarıdaki düşmanların çeşitli söylemlerle göz boyayarak kötü şeyleri güzel gösterdiği ve devleti kötü bir gidişata sürüklediğinden bahsedilmektedir.

“Haricden, dahilden ihtirâsât gün a gün bînihayeye meydan-ı cevalan olan zavallı memleketimizin sine-i bedbahtını artık tecrübe oyuncağı etmekden ne felaketkler zuhûr etdiğini gördü. Derdlerimize şafi-i gül gibi her taraftan, dostâne, vâkıfâne, hatta âmirâne edilen deva-yı siyasilerin ne derdler açdığını, ne derdler açmak üzere istenildiği için yutdurulduğunu nihayet öğrendik bunların bu şifa-yı küllin bir kocakarı ilacı kadar da nafi’ olmak şöyle dursun bütün derdimizi vahîm bir hale koydukdan ma’daa yeni yeni derdler açdığını alenen gördük. Hülâsa-i kelam bu zaif noktamız hepimizin çâr-ı çeşm-i dikaktinden bir ân bile dûr tutulmamalı, artık nifakı ile bizi bu uçurumda sürükleyen tesvilat gün a güne kulak asılmamalı.

Dostlarımızı; düşmanlarımızdan tefriğe çalışmalı. Öyle her dost görünenin dost olmadığını gördük, öğrendik, düşmanlarımızın ne kadar çok olduğunu da anladık öyle ki artık o kadar cebr-i nefis etmeliyiz ki bize bizden başka dost aramamalıyız. Hele dost görünenlere aldanmamalıyız. Nifâkın ne derece meşum olduğunu gördük bizi felaket uçurumlarına sürükleyen nifaka kapılmamalıyız.

Sözün kısası en ziyâde dikkat edeceğimiz bir şey var ise, bir derd-i müdhişimiz var ise o da bu zaif noktadır. Buna meydan vermemeliyiz.

İşte bu son beş aylık tecrübe dostu düşmanı izhâra kâfi gelmiştir”

Burada içerideki düşmandan kast edilenin devrilen kabine olduğu düşünülebilir çünkü yazının sonunda yaşanan son beş aylık tecrübe ile dostun düşmanın anlaşıldığı ifadesine rastlanmaktadır. Ayrıca hariç ve dahildeki ihtirastan kastedilenin de siyasilerin hırsları olduğu düşünülebilir. Bu yazıda gerçekleşen hükümet darbesine dair herhangi bir ibareye rastlanmasa da gazetenin eski ve yeni kabinelere karşı tutumunun, gazetenin baskına karşısındaki tutumunu anlamak açısından faydalı olabileceği düşüncesiyle yazı değerlendirmeye alınmıştır. Yine aynı tarihli gazetenin *Tehlikeli Maniler İtidal ve Sekinet ve İstikbalden Emin Olalım* başlıklı yazısında (s.1) önce Ahmed Muhtar Paşa kabinesinin korkak idaresi eleştirilmiş ardından Kamil Paşa kabinesine yönelik eleştiriler şu cümlelerle sıralanmıştır.

“Muhtar Paşa, müteakiben Kamil Paşa kabinesinin hükümran olduğu yedi sekiz aylık devr-i inhitât içinde devletin müşkilât-ı hariciyeye birdenbire maruz kalması nâkâbil-i tamir bir hata-yı siyasiyenin tevliid ettiği en acı ve feci’ hakikatlerdendir. Bîtaraf bir lisân ile ifade-i meram ve idare-i kelâm edebilenler nazarında pek ra’nâdır ki: Muhtar Paşanın siyaset-i sakîmesi sukut edince pek muhteris bir kuvvetin zemâm-ı idare-i devleti dest-i ihtirâsa alması (ve bundan ziyade her şey yok olacak yalnız ben var olacağım) meslek-i hata âlûduyla şu üç dört ay zarfında vücuda gelen ahval ve harekât nazar-ı ibretbîn ile tedkik edilirse tarih böyle bir hatire-i elîmiyeyi asla kayd ve terkîm etmediği gibi Osman...”

Bu yazıda da Kamil Paşa, devleti kendi bencilce hırslarıyla idare etmekle suçlanmaktadır. Buna göre Kamil Paşa devlet ve milletin iyiliğini değil yalnız kendi makamını korumaya çalışmaktadır. Aynı yazının devamında ise Kamil Paşa, Rumeli’nin düşman eline geçmesini sağlayacak şartları hazırlamakla suçlanmıştır. Yazının ilerleyen kısmında Kamil Paşa’nın Edirne’nin Bulgarlara teslimini meşru göstermek için oluşturduğu meşveret meclisinden ve bu şekilde imzalanma ihtimali bulunan antlaşmadan bahsedilerek İTC’nin Bâb-ı Âli Baskınıyla bu antlaşmanın imzasını engellemelerinden şu şekilde bahsedilmiştir.

“ Kamil Paşa böyle mahvef ve korkunc manaların felakete uğramaksızın atlatıldığını bütün millet-i Osmaniye ve İslamiyeye ilan ve iş’aya adeta

tehalük göstermiş, artık şu tezahürât-ı sefîleye karşı Osmanlı memleketinde bir devre-i sükûn ve meşrutiyet ikâmesi uğurunda binlerce fedakar vatanperverleri feda eden, bütüm efkâr ve cihana veleh[şaşkınlık, şaşakalma] ve hayret bahş eden İttihad ve Terakki Cemiyet-i muhteremesinin pek acı ve kâbil-i hazm ve sükun olamayacak derecede urûk-ı hamîyyetine su-i tesir eden redâet[kötülük, fenalık, fesad] ve felakete karşı da hâlâ ihtiyar etmesi efkâr-ı dûr-bînan nezdinde kıl ü kâl[dedikodu]i mucib olmağa ve adeta hamiyetsizlikle ithama kadar varmağa baş gösteren tezahürât-ı millîye İttihâd ve Terakkiyi tevkîfât-ı sübhaniye ve imdâd-ı ruhaniyet-i peygamberiye istinaden bu sefîl siyaseti parçalamağa suret-i kat'iyede mecbur etdiğini hissetmesi üzerine Osmanlı İmparatorluğunun geçirmekte olduğu şu devr-i elîmin elvah-ı fecayi'i bütüm millete erae eyleyeceği meşum dakikada bir saika-i berkiye gibi bâb-ı âlinin kapusu içine dâhil olmuş, o an-ı felaket içinde Osmanlı milletinin ferman-ı hükm-i idamı imza edilmeden derhal ----- alınmış parçalanmış olduğunu bütüm inzâr-ı müşfikân-ı hamiyete ilan etmek suretiyle ----- vatanperverânesine ----- ve bâb-ı âlinin göbek taşında bir zafer-i ----- - rekz etdiğini ifhâm etmiştir.”

İfadelerden anlaşıldığı üzere Kamil Paşa kabinesi adeta devlete ve millete hıyanet içerisinde bulunurken İttihat ve Terakki kahramanca bir müdahale ile bu durumun önüne geçmiştir, Bu yazıda Bâb-ı Âli baskını vatanı kurtaranların kahramanca bir eylemi olarak ele alınmaktadır.

Vilayât'da Tesirat başlığı altında Bâb-ı âli Baskını ve hükümet değişiminin ülkede uyandırdığı tepkilere de yer verilmiştir. Bunlardan bir örnek (s.2);

“Makam-ı Sâmi-i Sadaretuzmâya

Milletin bihakkın itimad ve teveccühünü haiz olarak teşekkül eden mihterem kabinemizin teşebbüsât-ı vatanperverânelerinde tevfikât-ı ilahiyeye mazhariyetlerine dua-hân olduğumuzu ve selamet-i millet ve vatan uğrunda canen ve malen muktezi her dürlü fedakarlığı icraya hazır bulunduğumuzu arz eyleriz Ferman

Müfti Mehmed, Müderris Şevket, Ulemadan Ali Zeki, Ulemadan Mustafa, Meclis İdare azasından Ahmed, Belediye Reisi Osman, aza Ahmed, aza Ali, ziraat reisi Hüsnî, Aza Mehmed Emin, Aza Hüseyin, Maarif Reisi Vekili Ali, Eşrafdan Hacı Ahmed, Eşrafdan İbrahim, Eşrafdan Mustafa, Tüccardan Bekir, Tüccardan Halil, Tüccardan Ahmed”

Bölge eşrafından çeşitli önemli isimler yeni kabineye desteklerini gösteren böyle bir metni gazeteye göndermişlerdir.

Gazetenin bu nüshasında Bâb-ı Âli baskınıyla ilgili bir diğer haber, baskın esnasında bir kaza kurşunuyla can veren Mustafa Necip Bey'in ceaze haberidir (s.1). Bunun dışında yabancı

gazetelerin gerçekleşen baskın ve hükümet değişimine dair haberleri gazetede yer almıştır, bir Fransız gazetesinin Londra muhabirinden aktarıldığına göre Londra konferansındaki Balkan temsilcilerinin bir kısmı bu hükümet değişikliğinin kendi çıkarlarına yarayacağı görüşünde ve durumdan memnunken bir kısmı ise bu durumdan rahatsızdır. Londra'dan aktarılan haberlere göre ise İstanbul'daki gelişmeler burada da büyük etki uyandırmaktadır.

14 Kanun-ı Sani 1328 (27 Ocak 1913) tarihli *Serbesti* gazetesinde Bâb-ı Ali baskınına dair çeşitli ülke matbuatlarında yayınlanan haberler okuyucuya aktarılmaktadır. Buna göre bir Avusturya gazetesi olan Potsdam Reich'da Enver Bey ile ilgili; “*Enver Bey sahte bir tiyatro kahramanı değil... Belki vatani için feda-yı hayat eden bir kahramandır?*” denmektedir. [Haberin sonraki satırında arada hiçbir bağ kurulmadan Bulgar ordularıyla ilgili bir habere geçilmesi bir baskı hatası yaşanmış olabileceğini düşündürüyor.] İngiliz basınının ise gayr-ı müsait bir lisan kullandığı söylenmekte fakat herhangi bir haber aktarılmamaktadır. Avusturya matbuatından ise Enver Bey'i ve başında bulunduğu *galeyan-ı vatanperveraneyi* öven birkaç haber aktarılmıştır;

“*Viyana, 25 kanun-ı sani – “Toyos Viener Junal [Neues Wiener Jurnal]” yazıyor: müzaya-yı kahramanane ve necibe-i vatanperveranesi kâbil-i inkâr bir hareketi galeyanenin icrası emrinde millet-i Osmaniye, Jön Türklerle ittifak etmiş, ve mütevekkil bir kabinenin yerine faal ve gen. Bir hükümet ikame eylemiştir.*”

Enver Bey dest-i iktidar ve ve besâlet[şecaat, cesaret, yiğitlik] ile devlet-i Osmaniyenin mukadderatını idare ediyor. “Doyçe volosblatt[Deutsche Volksblatt]” gazetesi de “Rusyanın şarkî Avrupa müdahalesi, defaaten hesabat-ı siyasiyeyi zir ü zebir edecektir. Bu halde düvel-i muazzamanın ihtilafi muhtell[bozuk, bozulmuş] ve İngiltere, Almanya ve Fransanın menafi'-i azîmesi kâmilen dûçar-ı tehdid olacaktır” diyor.

Fremdenblat, Enver Beyin müzaya-yı şahsiyesini takdir ve sena ediyor, fakat birçok senelerden beri pûyan olduğu hatayat hasebiyle Türkiyenin şu son birkaç aylık fecayi'-i müdhişesi kefaretiyle kâbil-i tashih olamayacağını beyan ve tarih Enver Beyi bir kahraman-ı millet olarak telakki edecektir; cümlesini ilaveten ityan ediyor.

Neue Freie Pressede: “Bu küçük binbaşı bu kerede Avrupanın planını zir ü zebir etmiş ve Avrupayı bir kere daha Türklerle hissiyatı milliyesini i'lâ eden hadizat karşısında mütehayyer ve mebhut bırakmıştır.”

Gazetenin bu nüshasında baskınla ilgili haberlerden çok eski kabineye karşı olumsuz bir bakış açısına işaret eden yazılara rastlanmaktadır. Örneğin Hacı Esad tarafından Nazım Paşa'ya gönderilen tezkire gazetede yayınlanmıştır ve bu tezkirede yer alan şu cümleler Kamil Paşa ve kabineye dair menfi' düşünceleri işaret etmektedir.

“Hele müzakere-i sulhiyede takib edilen meslek-i mütereddidâne ve zelîlane namus ve haysiyet-i milliyeyi pâ-mal eyleyüb Avrupanın hedef-i sihâm-ı istihzâ[alay oklarının hedefi] ve hakareti olmakla bugün efkar-ı umumiye hükümet-i İttihadiyeyi aramağa mecbur olmuşdur; daha doğrusu istiklâl-i millet bugün tehlikede bulunduğu cihetle hükümet milleti teşci’ ve teşvik ederek müdafaa-i milliye fırkaları teşkil eylemeğe teşebbüs ve lâzım gelen fedakarlıklarda bulunmağa davet edecek yerde birtakım evhamın taht-ı tesirinde bulunarak milleti bir cism-i câmid halinde bırakub her dürlü tezâhürât-ı vatanperveranede bulunmaktan men’ eyledikten başka mevki’-i harbe uğramalarını temenni eden cengaverân-ı Osmaniyana müsaade edilmemek suretiyle düşmanlarımızın cüretini artdırmış ve Avrupa’ya karşı Osmanlılığı her dürlü hakaret ve mezellete mütahammel kansız bir millet olmak üzere tanıtmış olduğundan evvelce İttihadcıların sukutuyla Kâmil Paşa kabinesinin mevki’-i iktidara gelmesine bütün mevcudiyetleriyle müzaheretde bulunanlar bile bugün kabineden nefret etmekte ve hatta şu muharebede İttihadcılar mevki’-i iktidârda bulunmuş olsalar idi bir çok teşvikât ile bütün Osmanlıları silah başına davet ve hamiyet ve vataniyeyi cûş u hurûşa getirerek her fedakarlığı ihtiyara sevk ve tergîb[rağbet verme] eyleyüb tâli’-i harb Osmanlılara teveccüh eder idi diyenler de bulunmaktadır.”

Tezkire 30 kanun-ı evvel 1328 (13 Ocak 1913) tarihinde yani Bâb-ı Âli Baskını gerçekleşmeden on gün kadar önce gönderilmiştir, burada da Kamil Paşa kabinesinden duyulan rahatsızlık ve Kamil Paşa kabinesinin başa geçmesini isteyenlerde bile baştakiler İttihatçılar olsaydı durumumuz bundan iyi olurdu şeklinde bir düşünce olduğundan bahsedilmektedir. Baskınla doğrudan ilgisi olmasa da bu tezkire Bâb-ı Âli Baskını gerçekleşmeden evvel Kamil Paşa kabinesine yönelik bir rahatsızlık olduğunu işaret etmekte ve gazetenin Bâb-ı Âli baskınını destekler tutumunu kuvvetlendirmektedir.

Aynı nüshada *Hükümet-i Sabıka* başlıklı haberde ise eski hükümetin barış antlaşmasını imzaladıktan sonra, ülkedeki insanların galeyana gelmesine fırsat vermemek için yaklaşık beş yüz kişiyi tutuklamayı planladığının öğrenildiği iddia edilmektedir. Bu haberin okuyucuda devrilen hükümete karşı “eğer iktidarda kalsalar neler neler yapacaklarmış” düşüncesini yaratmaya çalıştığı söylenebilir.

15 Kanun-ı sâni 1328 tarihli gazeteye geçtiğimizde artık Bâb-ı Âli Baskını konu alan haber ve yorumların azalmaya başladığını görüyoruz. *Serbesti*’nin bu nüshasında baskınla ilgili ilk haber Samoperava isimli bir gazeteden okuyucuya aktarılmış olan haberdir, aynı haber *İkdam* gazetesinde; hükümet değişikliği sulh müzakere sürecini etkileyebilir şeklinde verilirken, *Serbesti*’de

“Belgrad 26 – Sırb hükümetinin nâsir-i efkârı olan Samoperava gazetesi İstanbulda cereyan eden vekayi’-i ahireyi tefsir eyleyerek diyor ki: hadisât-ı mezkureden sonra Balkan ahvalinin ne suretle inkişaf eyleyeceği ve bu

darbe-i devletin Avrupa vaziyet-i umumiyesi üzerine ne gibi tesir husule getireceğini bilmek lazım gelir. Türkiyenin yeni kabinesi düvel-i muazzamanın vüsayasını redd arzusundan husule gelmiş olub mevki'-i iktidara gelmesi düvel-i muazzama müşterek notasına bir darbe addedilebilir. Vaziyet-i hâzıra-ı esâsîyeye karşı hükümet-i hâzıranın niyât ve tasavvurât-ı siyasiyesini derk etmek güçdür.

Muhakkak olan şudur ki Balkan hükümetleri metalebatından kat'iyen feragat etmeyecek ve gerek düşmen ve gerek kendi vaziyetinden haberdâr olan Balkan hey'et-i müttefikesi maksadına muvasalat eyleyecektir."

Şeklinde okuyucuya aktarılmaktadır. Bu haber dışında İtalya'dan gönderilen bir haberde İtalya'nın askeri mehafilinde Enver Bey'den ve onun mücahedesinden övgüyle bahsedildiği bilgisi okuyucuya verilmektedir.

Aynı nüshada La Türki isimli bir gazetenin başmakalesi *Hal ve Mevki* başlığıyla okuyucuya aktarılmaktadır. Bu yazının genel çerçevesi Balkan Harbi ve Londra'daki barış müzakereleri süreci ile ilgili olmakla beraber, Bab-ı Ali Baskınına dair bazı yorumları da ihtiva etmektedir;

".... Fakat memleket için ehemmiyet-i hayatiyesi derkâr olan sulh meselesi hakkında bir cevab-ı kat'i verilmeden mukaddem Mahmud Şevket Paşa kabinesinin ariz ve amik müzakeratda bulunması tabii olduğu kadar zaruridir.

Kamil Paşa kabinesini iskat eyleyerek az mesalemetkâr olan Jön Türkleri mevki'-i iktidara getiren hareket-i milliyeden istidlal edildiği gibi Avrupanın devlet-i Osmaniyeden icrasını taleb ettiği fedakarlıklar Osmanlı eskâr-ı umumiyesinin şiddetli muhalefetine uğramıştır..."

Bu cümlelerden anlaşıldığı üzere Bâb-ı Âli Baskını birkaç askerin düzenlediği bir darbe olarak değil, hükümetin yanlış kararlarına Osmanlı halkının sert bir tepkisi olarak kabul edilmektedir. Bu yazının geri kalan kısmında ise barış müzakerelerinde Edirne'nin durumunun ne olacağı konusu tartışılmıştır.

Gazetenin bu nüshasında *Vaziyet-i Siyasiye* başlığı altında yine *La Turquie* isimli gazeteden alıntı yapılmıştır. Bu alıntıda ise Avrupa siyasi cenahında Bâb-ı Âli Baskının nasıl yorumlandığı açıklanmaktadır. Yazıda Bâb-ı Âli Baskını *hareket-i milliye* olarak tabir edilmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi hareket-i milliye ifadesi okuyucunun zihninde eski kabineye karşı topyekun bir tepki olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Avrupalı devletlerin hükümet değişikliğine dair yorumları aktarılırken ise Avusturya- Macaristan'ın bu iktidar değişikliğinden rahatsız olduğuna dair açıklamasının okuyucuya aktarımı şu cümle ile yapılıyor; *"Avusturya-Macaristan ceride-i resmiesi bu tebeddülün gerek Türkiye ve gerek Avrupa için tehlikeler hazırladığını(!) beyan etmek kadar ileri gitmiştir."* Rusya gazetesinin ise Osmanlı'nın yeni kabinesinin, hem Osmanlı Devleti'nin çıkarlarına uygun hem de barışı

korumaya çalışır şekilde hareket edeceği yönündeki haberi okuyucuya aktarıldıktan sonra, Osmanlı halkının da yeni hükümetten beklentilerinin bu olduğu düşüncesi şu cümlelerle aktarılıyor;

“(Rusya) gazetesinin bu beyanı pek doğrudur. Yeni kabinenin müsalemetperver fakat aynı zamanda devlet-i Osmaniye’nin menafi’-i hayatiyesiyle kâbil-i telif bir hatt-ı hareket takib edeceğine Avrupa kesb-i ittila’ eylemiştir. Türkiye bu noktada Avrupa ile müttefikdir.

Eğer devletler muhasımâtın hıyâm-pezîr olması hususunda her suretle gayeret göstermek azm ve arzusunda bulunurlarsa bâb-ı âlinin de âmâlî bu merkezde olduğu bedîhîdir. Düvel-i muazzamanın cümlesi şimdiye kadar riayet ettikleri bîtarafîlikden feragat etmeyeceklerini ve şeref ve haysiyet-i Osmaniye ile kâbil-i telif bir sulh akdi zımında Türkiyeye müzaheret edeceklerini bâb-ı âli ihya ediyor. Avrupa bu suretle İttihad ve Terakki cemiyetinin teşebbüsât-ı müsalemetperveranesine karşı azîm bir hizmet ifâ etmekden ma’dâa memleketi karib’el-vuku’ görülen bir felaket-i azîmeden halâs eyleyen İttihad ve Terakki cemiyetine karşı pek büyük bir hizmet ifâ etmiş bulunacaktır.”

Gazetenin 15 Kanun-ı Sani 1328 tarihli nüshasında bir de *Evrak-ı Varide* [Gelen Evrak] başlığı altında bir okuyucu tarafından gönderilen mektuba yer verilmiştir. Okuyucu tarafından gönderilen bu yazının başlığı *Ati-yi Memleket İstikbal-i Millet ve Hükümet-i Hâzıraya Müzaheret* (Cim, 1328) yani Memleketin Geleceği Milletin İstikbali ve Hükümet’e destektir. Mektup Balkan Savaşlarının başlangıcından hatta ülke hazır olmadığı halde yapılan inkılabın yapıldığı günden itibaren ülkede faciaların, felaketlerin yaşandığını masum kanlarının döküldüğünü söyleyerek başlamıştır. Burada kast edilen inkılabın ne olduğu net şekilde ifade edilmese de büyük olasılıkla meşrutiyetin ilanından bahsedilmektedir. Yazının devamında Bâb-ı Âli Baskını ile gerçekleşen hükümet değişimi son inkılap olarak nitelenmiş ve halk ve hükümet haklı da olsa şu anda bir intikam peşine düşülmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Mektupta hükümetin de bir intikam hükümeti olmak yönünde hareket etmediği şöyle aktarılmıştır;

“Calib-i şükran mevaddındandır ki hükümet-i hâzıranın bir intikâm hükümeti olmadığı heyet-i cedide-i vükeladan bir zâtın karşı yakalı bir gazete muharririne vuku’ bulan beyanatından anlıyoruz. Heyeti cedide-i vükeladan olan o zat demiş ki:

“Biz intikam hükümeti değil, vatanın hukuk-ı mukaddesesini müdafaa edecek bir hükümet teşkil etdik.”. Bunları söyledikten sonra ahalinin görevinin bugünkü iktidara yardımcı olmak olduğu ifade edilmiştir. Halkın neden hükümete yardımcı olması gerektiği ise “*Esasen Kamil Paşa hükümeti şan ve şeref-i milliyi ayaklar altına aldırması, haysiyet-i Osmaniye’yi – kâsen veya cehlen – pay-mal ettirmişdi. Ve büyük, küçük herkesin taht-ı tasdikindedir ki Osmanlılar*

için ümid-i necât artık kalmamışdı. Bütün mevcudiyet-i Osmaniye, hüviyet-i milliye korkunc karanlıklara müstağrik olmuşdu. İşte bugünkü hükümet bu zulmetler içinde i'nân-ı idareyi eline aldı.

Velhasıl, âti-yi memleket, istikbal-i millet; şu son günlerde taayyün edeceğinden ahali sükûn ve sükûtu muhafaza etmeli ve hükümete müzaheretini farz-ı ayn bilmelidir.” Cümleleriyle açıklanmıştır. Burada da eski kabine kasıtlı veya farkında olmayarak memlekete hıyanet etmekle suçlanmaktadır. Bâb-ı Âli Baskının gerçekleşmesiyle devlet idaresi, ülkeyi karalığa sürükleyenlerin elinden alınmış ve böylece ülkede yeniden bir zafer umudu doğmuştur.

16 Kanun-ı Sani 1328 (29 Ocak 1913) tarihli nüsha incelendiğinde gazetenin *Bugünler* başlıklı baş yazısında Bâb-ı Âli Baskının kast eder ifadeler bulunduğu görülmektedir. Yazıda doğrudan Bâb-ı Âli Baskınını yada hükümet değişimini ifade eden bir ibareye rastlanmasa da “... Birkaç ay içinde “zihniyet-i milliyemize” indirilen darbeler; bizi ebediyyen sükût etmeğe, yahud kuvve-i tazyikiyeyi ezmeğe davet ediyor idi. Nihayet; evet; kuvve-i tazyikiye azaldı, nüfuz-ı milliyet göründü. Tazyikler arasında bir hayat-ı zelilâne kabul etmeğe tenezzül edemeyecek bir millet olduğumuz anlaşıldı.

Dünkü “iskelet”den bugün kurtulduk. Söylenen sözlerle, hükümetlerle faal bir müfekkirenin, mukaddesât-ı milliye yolunda ölür de sükût etmez, hakarete tenezzül eylemez olduğunu gösterdik. Serî-i hükümete namus-ı milliyeti düşünür “ricâl” esad etdik...” cümleleriyle milletin zelilane bir hayatı kabul etmeyeceğini gösterdiği ve hükümete milletin namusunu şerefini düşünen kişilerin getirildiğinden bahsedilmiştir. Burada alenen ismi anılmasa da milletin namusunu düşünen kişilerle kast edilenin Bâb-ı Âli Baskınıyla yönetimi ele alan İttihatçılar olduğu çıkarımının yapılması zor olmayacaktır, devlet ve millete zelil bir hayatı reva görenler ise Balkan Harbinin sonunda Edirne’yi Bulgarlara verme ihtimalini kabul eden eski kabine olmalıdır. Başyazı aslında Balkan Harbinden sonra Avrupalı devletlerin müşterek notasına karşı yeni hükümetin nasıl bir cevap vereceğine dairdir fakat eski kabineye karşı eleştiriler ve eski kabine ilgili değerlendirmeler de burada kendisine yer bulmaktadır. Eski kabine Avrupalılar ile yapılan antlaşmalarla devleti değil kendini korumaya çalışmakla suçlanmaktadır “...Bu hakikatleri tafsil için bundan ziyade zihin yormak istemeyiz. Yalnız Avrupa müdahalesinin ne gibi kuvvetlerden neş’et ettiğini eski kabinenin derece-i intikali ile takib ettiği arzuyu, simsarlığı eyüce öğrenmeliyiz...” Başyazının devamında ise barış müzakereleri sürecinde, Mahmut Şevket Paşa kabinesinin Edirne ve adaların talep edilmesi durumunda Kamil Paşa kabinesinden farklı bir tutum sergileyeceği ve bunun da Avrupa ve

Balkan müttefiklerinin Osmanlı'ya karşı izlediği siyasetin değişmesini yol açacağı düşüncesi mevcuttur.

Aynı nüshanın *Biz ve Müttefikler* başlıklı haberinde Ajans Reuter'den alıntı yapılmıştır. Alıntılanan haberde, Balkan Devletlerinin başlangıçta Osmanlı'daki hükümet değişikliğine karşı düşmanca bir tutum sergileseler de ilerleyen günlerde barış yapılmasına sıcak bakar bir hale geldikleri aktarılmaktadır. Buradan da gerçekleşen hükümet değişiminin ve bu değişimi sağlayan baskının ülkenin geleceği için müspet neticeler doğurmakta olduğu fikrinin benimsendiği çıkarılabilir.

Aynı nüshada Avrupa matbuatında yeni kabine değişimine dair yorumların okuyucuya sunulduğu bir telgraf mevcuttur. Telgraf Osmanischer Lloyd isimli gazetenin hususi telgrafnamesidir ve *Nur Deutsche Allegemeine* isimli Alman gazetesinin İstanbul'da vuku bulan son olaylar ve bunların barış müzakeratına etkileri hakkında neler yazdığını aktarmaktadır.

“İstanbulda cereyan eden vekayi’-i ahireyi bihakkın takdir eden Avrupa matbuatının he’yet-i umumiyesi düvel-i muazzamanın ittifâk-ı tam ile akd-i müsalahaya gayret etmesini tavsiye etmektedir. Devletlerin bugüne kadar riayet eylediği bîtarafılık tekrar muhafaza edilmelidir... Düvel-i muazzamadan bazısının kendi nokta-i nazarları mucibince şark meselesinde müdahale edeceğini tahmin edecek bir sebep yokdur. Keza bâb-ı âli nezdinde vuku’ bulan teşebbüsât-ı müştereke katıyyen bir tazyik mahiyetini haiz olmamalıdır. Bunun aksi suretle hareket kavaid-i bîtarafîye mugayir olub ancak netaic-i vahimeyi mûcib olabilir. Binaenaleyh düvel-i muazzama arasındaki ittihadın muhafazası zımında muhasımatın önü alınmak ve eğer bu mümkün olmaz ise müddet ve saha-i harbi mümkün mertebe tahdîd etmek üzere müştereken teşebbüsât-i diplomasiyede bulunmak lazımdır.”

Söylenenlerden anlaşıldığına göre Osmanlı'daki hükümet değişimi Balkanlar'da yeni bir savaş başlatmak için gerekçe olarak görülmemeli, devrin büyük güçleri tarafsızlığını korumaya devam etmeli, ki aslında Londra müzakerelerinde büyük devletlerin pek de tarafsız davrandığı söylenemez, büyük devletlerin düşmanca ve savaşı tetikleyecek bir tavır sergilemekten uzak durmalı, büyük devletlerin atacağı adımlar Bâb-ı âli'ye karşı bir baskı aracına dönüşmemelidir.

Serbesti'nin bu nüshasında İskeçeli Mehmet Sıtkı'nın *Vatan Namına Saltanat-ı Şebab Namına* başlıklı bir yazısı yer almaktadır. Bu yazı Bâb-ı Âli baskınıyla ilgili olmasa da istibdat devri ve bu devirde yaşanan baskının insanlarda ne gibi hissiyatı uyandırdığını göstermesi açısından önemlidir, unutulmamalıdır ki istibdat devri Bâb-ı Âli Baskınına doğru

gidilen yoldaki aşamalardan biridir. Yazar istibdat devrindeki baskıyı ve kendisinin yaşadığı bunalımı şöyle anlatmaktadır;

“...ceberruta karşı, tahakküme karşı, meskenete karşı isyan edecek, taşacak, haykıracak, bünyân-ı acz-i yıkacak ruhlar yok mu?.. bunu, bunu bir kardeşe söyledim.

-Sus! Yanındaki herif hafiye olmasın!..

Bu bir kelimecik, biganlar/yeganlar ihsas etmedi. Erzurum yollarının sakin ve mahvef binlikleri, Hınıs vadisinin sâmit iniltileri!...”

Yazının devamında ise gençliğin bu baskıları yıkmasından buna boyun eğmeyeceğini gösterişinden bahsedilmiştir ki başlıkta da yer alan şebab kelimesi gençler, gençlik gibi anlamlara gelmektedir.

Yine aynı nüshada *Havadis* başlığı altında Berlin Maslahatgüzarı Galib Kemal Bey’in Neue Frei Presse gazetesine verdiği beyanat okuyucuya aktarılmıştır ve bu beyanattaki ifadeler doğrudan Bâb-ı Âli Baskımına işaret etmektedir;

“Son günlerde cereyan eden hâdisâta tûl müddetden beri intizâr ediyordum. Gerek ordu ve gerek efrâd-ı millet Edirnenin terk edilmemesi hususunu ---- etmektedir. Binaenaleyh bir hayat ve memmat meselesi olan Edirne meselesinde devletlerin bâb-ı âliyi tazyik etmeleri neticesi olarak hissiyat-ı milliyenin henüz kendilerinde mevcut olduğunu Osmanlılar isbât eylemişler. Ve düvel-i muazzamanın emirlerine bilaitiraz inkıyad etmeğe mahkum olduklarına dair husule gelen kanaati bu suretle tezkib etmişlerdir.”

Bu beyanda Osmanlılarda hissiyat-ı milliyenin kaybedilmediğini gösteren şey iktidarın Edirne’yi verme ihtimali olan kabine-i sâbıkadan alınarak başa vatanperver isimler olarak görülen İttihatçıların getirilmesidir.

Bu nüshada da tıpkı önceki nüsha gibi *Evrak-ı Varide* başlığı altında bir okuyucu mektubuna yer verilmiştir ve bu mektubun konusu da hükümetin desteklenmesidir. Mektubun başlığı *Hükümete Müzaheret* yani Hükümet’e Destek’tir ve Vav Alp isimli/rumuzlu bir okuyucu tarafından kaleme alınmıştır. Yazının başında Osmanlı’nın ne zaman kötü durumlara sürüklense halkın da şuurlu davranışlarıyla bu durumdan kurtulduğundan bahsedilmiş ardından İkinci Abdülhamit dönemindeki baskıcı yönetim eleştirilmiş ve sonrasında Kamil Paşa hükümetine dair düşünceler ve eski kabinenin devrilerek yerine Mahmut Şevket Paşa kabinesinin gelmesinden duyulan memnuniyet şu cümlelerle aktarılmıştır;

“... nihayet meş’um bir kabinenin idraksızlığı, hayat-ı siyasiye ve askeriyede gösterdiği rehavet neticesi düşmanı, o bizim çobanlarımızı

payitaht kapılarına gelmeye kadar cesaret vermişdri. İşte bu sukût kara günleri hep o pîr-i siyaset ve hem-pâlarının işlettikleri kanlı siyaset makinesinin mahsulü olan musibetler idi. Aman ya Rabbi ne idi o kabus-ı vahim! Adeta millet, zavallı Osmanlılık mevcudiyetini gaib etmiş de cansız bir halde bırakılmış, Osmanlı olanların çehrelerini soldurmuşdu. Nihayet gayretullah bir kere daha tecelli etdi erbab-ı hamiyet vatanın gitmekte olduğu inkıraz uçurumunu idrak etmiş, âni bir tezahürât-ı millîye ile pîr-i siyaset daha doğrusu ihanet kabinesini yarım saatde devirmiş, her bir hususda metin, kavi, genç bir Mahmud Şevket Paşa kabinesini mevki'-i iktidara getirerek mukadderatını, namus-ı millîyesini emin, emin olduğu kadar kavi olan vükela-yı hâzıraya teslim etmiştir.”

Burada payitaht kapılarına kadar dayanan çobanlar ifadesi ile kast edilen Balkan Harbi'nde Bulgarların İstanbul'a çok yaklaşmış olmasıdır. Eski kabine o kadar basiretsiz davranmış ve savaşı o kadar kötü yönetmiştir ki bir vakitler Osmanlıların hizmetinde olan Bulgarlar, Sırp'lar şimdi onlara savaş açıp savaşta onları yenecek duruma gelmiştir. Sonrasındaki ifadeler ise Bâb-ı âli baskınını hamiyet sahibi insanlar tarafından elden gitmekte olan vatani kurtarmak için gerçekleştirildiğini ve bu baskınla vatana ve devlete ihanet içinde olan kabinenin devrildiğini ve yerine devletin ve milletin mukadderatını ve namusunu koruyacak vatansever insanların geldiğini söylemektedir. Vav Alp yazısını bundan sonra halka düşen görevin kabineye müzaheret etmek ve ülkenin istikbalinden emin olmak olduğunu söyleyerek yazısını bitirmiştir. 16 Kanun-ı Sani 1328 tarihli *Serbesti* nüshasında Bâb-ı Âli Baskını ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek yazılar Vav Alp rumuzlu okuyucu mektubu ile sona ermektedir.

17 Kanun-ı sani 1328 (30 Ocak 1913) tarihli *Serbesti*'nin *Hükümetde Fıkr-i Takib* (s.1) başlıklı başyazısı bir başka gazetede hükümete verilen tavsiyeleri eleştirmektedir. Bu eleştirisine ise şu cümlelerle yapmaktadır “İşte dün “Sabah” gazetesinin, baş makalesini okurken bunları hep düşündük. Cazib birkaç kelime, nükteli birkaç “temayül”, “müzaheret” ile teselsül eden bir makalede bir de “Anadolu”, “Suriye” ıslahatı “îma” edilmiş idi. Kabine-i “kâmilîn”in, o foyaları meydana çıkan simsarların “fikir hükümeti”! tavsiye edilmiş, takibi “ümîdi” uyanmış!..”. Burada Kamil Paşa kabinesi foyaları ortaya çıkan simsarlar olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca “kabine-i “kamilin”” ifadesi de dikkate değerdir, burada kabine-i kamilin ifadesinde hem Kamil Paşa'ya vurgu bulunmaktadır, hem de kâmilîn ifadesi kamil kelimesinin yani olgunun çoğuludur, bilindiği üzere Osmanlı Devlet'inde saygınlık kıdem ve yaş sayesinde kazanılmaktadır ve kabine-i kâmilin'in üyeleri tecrübeli ve olgun kimselerdir fakat bu olgunluk devletin çıkarlarını kendi çıkarlarının önüne koymayı sağlayamamıştır. Söz edilen sabah gazetesi eski hükümetin kimi icraatlarının doğru olduğunu ve yeni hükümetçe de

takip edilmesi gerektiğini iddia etmiştir. *Serbesti*'nin başyazısında tavsiyenin doğru ve mantıklı olmadığı eski kabineye yönelik eleştirilerle açıklanmıştır;

“ ... Geçen günkü hükümet, o simsar-ı mecmu', muhî-i millîden ayrı mücerred bir hey'et idi. Kanunları, idareleri başka idi. Bu milletin Osmanlılığın alakası haricinde idi. İddiamıza birinci misâl-i hazîn: “meclis-i kebir-i millî(!)” serlevhasıyla, avaza-i azîmetle ilan edilen, nihayet “taksim-i mesuliyet” fikrini biz “bayrakdar” ile ilan edince âdi bir meclis-i meşverete inen şekl-i malum “idare” idi.

Evet belki bu da bir idare-i hükümetdir?!.. Fakat her halde hakimiyet-i millîye esâsâtından haric bir şekl-i mahsusdur. Bizim, bütün Osmanlıların hürmet ettiği, ta'abbüd ettiği “idare-i meşruta” değildir. Menfurudur. Mel'undur.

Bu halde o hükümetin, o simsarların usul- idaresini tedkik etmeden, tavsiye eylemek, tavsiyeyi dahi takviye yolunda câzib, fakat kâzib[yalancı] sözlerle gayret göstermek – hafif tabir – zann ederiz ki sersemlikdir.”

Bu bölümde de Kâmil Paşa kabinesi, Osmanlıların iradesini hiçe saymakla suçlanmaktadır. Bahsedilen meşveret meclisi ise Balkan Harbi'nin sonunda Balkan Devletleriyle antlaşma imzalanabilmesi için meclis onayı gerekmektedir, fakat meclisin bu antlaşma şartlarını kabul etmeyeceği tahmin edilmektedir bunun için Kamil Paşa herhangi bir seçime gidilmeden “*Meclis-i Meşveret*” adında bir kurul oluşturulmasını sağlamıştır ve antlaşmayı bu meclise onaylatma planı vardır fakat tam Balkan Savaşları sonuncunda imzalanacak antlaşmalarla ilgili toplantı yapılırken Bâb-ı Âli Baskını patlak vermiştir. Mevlânzâde Rif'at yazısının son cümlelerinde ise eski kabinenin meşru' ve meşruti bir hükümet olmadığını söyleyerek onların yaptığı ıslahatları devam ettirmenin meşrutiyeti destekleyen *kabine-i hazıra* (mevcut kabine) için doğru olmayacağını söylemektedir. Hükümet ve hükümeti destekleyenlerin her an tetikte bulunması gerektiğini, savundukları düşünceleri ifade ederken bunları iyice süzerek yanlış anlaşılmaya meydan vermeyecek şekilde ifade edilmesi gerektiğini açıklamaktadır. Yazısını “*Milletle, hukuk-ı milletle oynanmaz, tehlikelidir.*” Cümlesiyle bitirmiştir ki burada hukuk-ı milletle oynamak ifadesinden Kamil Paşa kabinesinin, milletin haklarını taleplerini hiçe sayarak Balkan Devletleriyle yapmayı planladığı antlaşmanın kast edildiği düşünülebilir, milletin hukukuyla oynamanın nasıl bir tehlike yaratacağını ise Bâb-ı Âli Baskını göstermiştir.

Aynı nüshada *İhtiras Olmazsa Vatan Feyzdar Olur* başlıklı yazıda (s.1) da Bâb-ı Âli Baskınından söz edilmektedir, bu yazının esas konusu Bâb-ı Âli baskını değil kişisel hırslar için çıkartılan gazete ve dergiler ve bu dergilerin takip ettikleri yanlış olduğu düşünülen yayın politikasıdır fakat bunlardan bahsedilirken eski ve yeni kabinelerden ve Bâb-ı Âli Baskınından da söz edilmiştir. Yazının daha ilk cümlelerinde birkaç gün önce gerçekleşen

inkılabın dört yıl evvelki inkılaptan daha önemli olduğu iddia edilmektedir, burada dört yıl önceki inkılapla bahsedilen 1908 yılında yeniden meşrutiyet ilan edilmesi ve meclisin açılmasıdır; birkaç gün önce gerçekleşen inkılap ise İttihatçıların gerçekleştirdiği baskınla hükümetin değişmesi ve İttihatçıların yönetimi ele almasıdır. Yazıda vatanın şu anda geçmişte aldığı yaralardan kurtulduğu ve bir iyileşme evresinde olduğu söylenmektedir. İlerleyen satırlarda ise meşrutiyetin ilanı ile herkesin kalemlerine sarılması ve yerli yersiz fikirlerini beyan etmeleri eleştirilmiş, kimsenin esas vazifesini yapmamasından duyulan rahatsızlık vurgulanmıştır. Daha sonrasında Kamil Paşa hükümeti iktidara hilelerle gelmekle suçlanmış ve yeni kabine ise hamiyet ve namus sahibi olması gibi hasletleriyle övülmüştür;

“Altı ay evvel enve-i hile ve desiseyle re’skâra geçen Kâmil Paşa, Muhtar Paşa hükümetinin şekl-i hükümete bahş ettikleri tarz-ı hayat yalnız biz Osmanlıların değil – bütün kâinatın kûlûb-ı hamiyetini dil-hûn etmişdi. Altı yüz yıllık bir şeref-i Osmaniyi altı ayda izâle eden bir hükümete manen ilan-ı husumet ederken bugün bütün bu mehalik-i azîm karşısında re’skâra geçen vatanperver hükümete de muavenet ve müzaheretî bîdirîğ etmeliyiz. Bugün zemâm-ı idare-i devleti dest-i hamşyetkârânesine alan erbâb-ı namusa karşı ilan-ı husumet edenler yok değildir. Biz bunları pek âlâ biliyoruz fakân zann etmeğe şu son günlerde bâb-ı âlinin koridorlarında simsarlık edenleri görürken dil-hûn ve müteessir olmuş olmasın. Ancak telâfisi gayr-ı kâbil ihtirâs ile perverişyâb olan ma’hûd-ı zümre-i halaskârân-ı vatan(!) elindeki kazmasıyla muttasıl vatanın en metîn gönüllerini kazıyor, mahv ediyordu. İşte bu kitle-i zelîle sureten vatanın halâskârı, sireten bedhah simsarları idi.”

Yazının bu bölümünde Kamil Paşa hükümeti Osmanlı’nın altı yüz yıllık şerefini ayaklar altına almakla itham edilirken, milletin yeni kabineye desteğini esirgememesi gerektiği ifade edilmiştir. Yazının devamında ise gazetelerin, devletin ve milletin içine düştüğü sıkıntılı durumun müsebbiplerinden olduğu iddiası savunulmuştur.

18 Kanun-ı Sani 1328 (31 Ocak 1913) tarihine geldiğimizde ise Bâb-ı Âli Baskımına dair ifadelerin bulunduğu ilk yazı “*Ahlaksızlığın İmhası, Rumeli Memurlarının Terfihî için Musîb Bir Çâre*” başlıklı yazıdır (s.1). Mim Nun imzasıyla kaleme alınan bu yazının temel konusu Balkanlardan göç etmek zorunda kalıp memlekette işsiz kalan memurlar ve öğretmen yetersizliği dolayısıyla eğitimin yeterli kalitede olamayışıdır ve yazıda Balkanlardan göçen memurların öğretmenlik yapması ve yaşananları öğrencilere anlatması böylelikle hem memurların iâşe meselesinin çözülmesi hem de öğretmen eksikliği probleminin çözülmesi önerilmektedir. Bâb-ı Âli Baskımı ile ilişkilendirilebilecek bölümlere gelirsek daha ilk cümlelerde;

“Kâmil Paşa kabinesini devirdik, Avrupa bize izhâr-ı itimâd etdi. Pîşegâh-ı enzârımızda dolanan uçurumlar zail oldu demek pek manasız, pek mübhem

ve mevhûm bir fikirdir. İtiraf edelim ki memleketimizde bütün mesaibiyla hükümfermâ olan ahlaksızlık erbâb-ı namusun ictihâdât-ı ma'kulânesine bile su-i tesir etmektedir. Hakk-ı hayata mâlikiyetini isbât eden bir milletin âtisinin karanlıklarından kurtulmak, serbest bir hayat geçirmek, teveccüh-i umumi kazanmak için saik-i yegane ahlaksızlığın önüne olanca bir kuvvetle sedd çekmekle kâbil olur.” denmektedir.

Kamil Paşa kabinesinin devrilmesi devlet ve millet için olumlu bir adımdır fakat yeterli değildir, çözüme kavuşturulması gereken başka sorunlar da mevcuttur. Milletın hayat hakkına sahip olması, hayat hakkını geri alması ise *Serbesti* gazetesinin daha önceki sayılarında da milletin Bâb-ı Âli Baskını neticesinde iktidarı Kamil Paşa kabinesi gibi -yine gazetenin kendi ifadesiyle – *simsar*lardan alarak vatanperverler olan İttihatçılara teslim etmesini ifade etmek için kullanılmıştır. İlerleyen cümlelerde ahlaksızlığın eski yönetimin zamanında tüm devlet kademelerine yerleşmiş olduğu söylenmektedir ve bu da tabii ki Kamil Paşa kabinesine bir eleştiri olarak kabul edilip *Serbesti* gazetesinin Bâb-ı Âli Baskımına yaklaşımına dair fikir verebilir.

Serbesti gazetesinde Bâb-ı Âli Baskımına dair yapılan haberlere ve yazılan köşe yazılarına baktığımızda, mezkur baskına dair hakim olan genel düşüncenin iktidarın hamiyetsiz ve kendi ikbal ve istikbalini vatan ve milletin haysiyet ve yaşam hakkının önüne koyan hıyanet içindeki bir hükümetten, o iktidarı hak eden vatanseverlerin eline geçtiği düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir. Bu durum ise *Serbesti* gazetesi ve İTC arasındaki daha önceki tarihlerde gerçekleşen fikir ayrılıkları hatta gazetenin yazarlarından birinin İttihatçılar tarafından öldürülmesi gibi olaylar düşünüldüğünde şaşırtıcı bulunabilir fakat yine de gazetede Bâb-ı Âli Baskını hükümetin hareket ve icraat tarzından, aldığı kararlardan rahatsız olan halkın topyekûn galeyanı olarak resmedilmiştir.

2.4 Tasvir-i Efkâr ve Tasvir-i Efkâr’da Bâb-ı Âli Baskını

Tarihimizde iki adet *Tasvir-i Efkâr* gazetesi mevcuttur. Birincisi Şinasi tarafından miladi 27 Haziran 1862, rumî 1278 yılında yayınlanmaya başlayan gazetedir (Şapolyo, 1976, s. 120). Gazete basın tarihimizin ikinci özel gazetesidir. 1867 yılına kadar toplam 830 sayı yayınlanmıştır. Haftada iki sefer çıkarılmıştır (Bayrak, 1994, s. 136).

Şinasi’nin çıkardığı *Tasvir-i Efkâr*’ın kapatılmasından 40 yıl kadar sonra, Ebuzziya Tevfik, Şinasi’nin varislerinden imtiyaz hakkını satın alarak 31 Mayıs 1909 tarihinden itibaren Yeni *Tasvir-i Efkâr* isminde bir gazete çıkarmaya başlamıştır (Yazıcı N. , 2011). Gazete 31 Mayıs 1909’dan 10 Mayıs 1910’a kadar *Yeni Tasvir-i Efkâr* ismiyle 340 sayı yayınlanmıştır (Yazıcı N. , 2018:107). Gazetenin sahipleri Ebuzziya Tevfik ile oğulları Talha ve Velid Ebuzziya’dır.

Yeni *Tasvir-i Efkâr*'ın kapatılmasının ardından ise gazete 1910-1911 ve 1912-1920 yılları arasında gazete *Tasvir-i Efkâr* ismiyle yayınlanmıştır (Bayrak, 1994, s. 136) Yeni *Tasvir-i Efkâr* gazetesi kapatıldıkça; Tefsir-i Efkâr, *Tasvir-i Efkâr*, Tevhid-i Efkâr gibi isimlerle tekrar yayınlanmıştır. Özellikle istibdat döneminde gazeteler sık sık kapatıldığı için gazete çıkarma kararı veren kişiler imtiyaz hakkı alırken tek bir isim değil birkaç isim için hak almışlardır. Böylelikle bir gazete kapandığında gazeteyi başka bir isimle yayınlamak mümkün olmuştur. 19 Ocak 1913 tarihinde Talha ve Velid Ebuuzziya tarafından *Tasvir-i Efkâr* yeniden yayımlanmaya başlamıştır (Topuz, 1973, s. 104).

Yeni *Tasvir-i* yayın hayatına başladığı 31 Mayıs 1909'dan 16 Eylül 1909 tarihine kadar sekiz sayfa çıkartılırken, 16 Eylül'den itibaren on sayfa olarak yayınlanmıştır (Sezer A. , 1997: 6). İncelememizin konusu olan *Tasvir-i Efkâr* gazetesi ise incelenen tarihler arasında dört veya altı sayfa olarak yayınlanmıştır. Gazetenin idarehanesinin yeri; Divan yolunda matbaa-i Ebuuzziya olarak belirtilmiştir. Gazetenin telgraf adresi Kostantiniye – *Tasvir-i Efkâr*, telefon numarası ise; 2 – 14'tür. Bu bilgiler gazetenin serlevhasında sağ tarafta yer almaktadır. Bu bilgilerin altında ise tarih ve yer bilgileri mevcuttur. Tarihler hem rumi, hem hicri hem de efrencî yani miladi takvime göre verilmiştir. Gazetenin serlevhasının altında *Müstakil Efkâr-ı Osmanlı gazetesidir* ibaresi yer alır. Bu ifadenin altında ise gazetenin yayın politikasına dair; “*Gazetenin hususat-ı tahririye veya umur-ı idaresine dair muharrerât müdir-i mesul namına gönderilmelidir. Siyasî, ilmî, fennî muharrerâta sahifelerimiz açıktır. Nâm-ı müstear ile gönderilen evrak derc edilemez ve derc edilmeyern muharrerât iade olunmaz*” cümleleri yer almaktadır. Serlevhanın solunda ise gazetenin kaçınıcı yılında olduğu bilgisi ve nüsha ve abonelik ücretleri mevcuttur. Buna göre gazetenin nüshası 10 para, İstanbul ve vilayât için senelik abonelik ücreti 100, altı aylık abonelik ücreti 60, üç aylık abonelik ücreti 30 guruştur. (Tefsir-i Efkâr, 1328).

Gazete çalışmada incelenen 11-18 Kanun-ı Sani 1328 (24-31 Ocak 1913) tarihleri arasında, 11 Kanun-ı Sani tarihinde Tefsir-i Efkâr ismiyle yayınlanırken ilerleyen günlerde *Tasvir-i Efkâr* isimleriyle yayınlanmaya devam etmiştir. Ebuuzziya Tefvîk Yeni Osmanlıların önemli isimlerindendir, oğulları tarafından çıkarılan *Tasvir-i Efkâr* gazetesi ise şaşkırtıcı olmayan bir biçimde Bâb-ı Âli baskınının ardından İttihatçıları destekleyen bir tutum sergilemiştir.

Baskından sonraki gün yayınlanan (11 Kanun-ı Sani 1328, 24 Ocak 1913) gazetede ilk sayfada en önce “İ'tizar” başlığı ile okuyucudan dilenen bir özür yer almaktadır. Özür yazısı aslında gazetenin önceki hükümet tarafından kapatılmasına dairdir ve gazetenin önceki

hükümete dair düşüncelerinin bilinmesi, gazetenin Bâb-1 Âli Baskınına dair yaklaşımını daha net anlayabilmek için de faydalı olacaktır. İgili yazıda;

“Hükümet-i sâbika gazetemizi tatil ve bununla iktifa etmeyerek matbaa ve idarehanemizi sedd ve bend eylemiş idi. Matbaa-i Ebuzziya ise sahibinin istiklal-i efkarı itibariyle devr-i sâbıkda dahi aynıyle bugünkü gibi darbe-i sed vukuatiyle uğramış olduğu cihetle şimdi düçar olduğumuz muamele-i müstebidânedan dolayı şahsi zarardan ziyade karilerimizi yalnız bir tarafın bir tarafın amâl ve makasidini dinlemeğe mecbur bıraktığımızdan dolayı müteessir olmakda idik. Hadise-i ahire bize Tefsir-i Efkâr-ı neşreylemek imkan ve müsaadesini verdi. Fakat gerek matbaamızın mesdudiyeti dolayısıyla muharrir ve mürettiblerimizin öteye beriye dağılmış bulunması, gerek tahrir müdürlerimizin vakiadan geç vakit haberdar olması hasebiyle işe pek geç başlamış ve .....”

Özür yazısında hem gazetenin sâbık hükümet tarafından kapatıldığı, hem de hadise-i ahire (Bab-1 Ali Baskını'ndan)den sonra gazetenin yeniden yayın hayatına atıldığını öğreniyoruz.

Aynı nüshada yine ilk sayfada Siyasiyat üst başlığının altında *Müdafaa-i Milliye* başlıklı bir yazı yer almaktadır. Yazının ilk bölümünde Balkan Savaş'ındaki kötü gidişattan bahsedilmiş ve sâbık kabinenin kabul ettiği mütarekeye eleştiriler getirilmiştir. İlerleyen satırlarda ise bu mütareke ve mütarekenin meclisin onayı olmadan imzalanmasından ve bu durumu kılıfına uydurmak için meşveret meclisi adında bir meclis oluşturulmasından ve bu gidişatın nasıl Bâb-1 Âli Baskınına giden yolu açtığından şu cümlelerle bahsedilmiştir.

“Hükümetin sükut-ı iltizamiyesi önünde düvel-i muazzamaca da tertib ve irsal olunan müşterek notanın nazar-ı milletden haiz-i ehemmiyet ve makbuliyet bir şekl ve kıyafet ile geçirilebilmesi için garib bir tarz-ı harekata teşebbüs olundu: Hükümetin taleb ve daveti ile şura-yı devlert â'zasından ve bazı ruesa-ı memuriyetden mürekkeb bir meclis toplanarak, buna (meclis-i millî) unvanı verilmiş ve Edirne ile adaların hakimeyet-i osmaniyyeden güya bu meclisten cebren alınan karar ile bir renk-i meşruiyet verilmek istenilmiş idi.”

Yazının devamında ise Bâb-1 Âli baskınından hamiyet sahibi insanların bir teşebbüsü olarak bahsedilmiştir, *“Hadisat ve hareketin bu şekillere iltibas eylemesi, artık gayret-i milliyeyi galeyana getirmiş, ve bâb-1 âliye bu suretle vuku' bulan bir müracaat-ı hamiyetkarane neticesinde Kamil Paşa kabinesi istifaya mecbur olmuş ve yerine, Mahmud Şevket Paşa tarafından yeni bir kabine teşkiline irade-i seniyye şerefsadr olarak muktezası ifa kılınmıştır.”*

Daha sonraki cümlelerde ise yeni kabineye övgüler mevcuttur ve yeni kabinenin herhangi bir kabine olmadığı, Osmanlının hukuk ve haysiyetini korumak için her türlü fedakarlığı

yapmaya razı gelecek insanlardan oluştuğu ve onlara bu güveni veren dayanağın da millet olduğu vurgulanmıştır.

Aynı nüshanın ilk sayfasında hükümet değişikliğine dair Heyet-i Hükümet'in Tebeddülü Başlığı ile bir haber yer almaktadır. İlk cümlelerde Kamil Paşa kabinesinin iktidara geldikleri andan itibaren yürüttükleri politika korkak ve karışık olmakla eleştirilmiştir. Devamında ise Edirne ve adaların kaybedilecek olmasının, millet meclisi adını verdikleri bir heyet tarafından onaylanmasının ise milletin sabrını tamamen tükettiği ve onları coşkulu bir kalabalık halinde Bâb-ı âli önlerine getirdiğinden ve bu durumun Kamil Paşa kabinesini istifaya mecbur ettiğinden bahsedilmiştir.

“Gazi muhtar paşa kabinesinden istihale eden Kamil paşa kabinesi, bütün devre-i hükümetinde sakîm ve müşevveş[karmakarışık,özensiz] bir siyaset takib ederek bilhassa son zamanlarda Edirneyi ve cezayir-i bahr-i sefidi bile terk edecek bir meslek-i acz takibine koyulmuş ve şu hatt-ı hareketi millette de makbul gösterebilmek için (meclis-i milli) unvanı verilen br heyeti cem' ederek meslek-i muzırr-ı siyasetini güya orada da tasdik ettirmiş gibi görünmek tarikini ihtiyar eylemiş olmasıyla nihayet sabr u tahammülü tükenen millet, huş u cüruşa uğramış bir heyet halinde bâb-ı âliye gelmiş, ve şu galeyana-ı milli karşısında Kamil Paşa kabinesi istifasını vermesiyle heyet-i cedide-i vükelanın biirade-i seniyye hazret-i hilafetpenahi harbiye nazır-ı sabıkı mahmud şevket paşa hazretleri memur edilmiştir.”

Yazının devamında ise bu galeyana-ı millinin ne zaman ve nasıl teşekkül ettiğinden bahsedilmiştir;

“Galeyana-ı milli hadise-i mühimmesi dün ba'd-ez'zeval saat üç buçuk raddelerinde vuku' bulmuşdur. Vakt-i mezkurede sabahdan beri yağmakta olan yağmur biraz kesilmiş bulunuyor idi.

Sitanbulun her tarafında “meclis-i millî” hikayelerini dün sabah çıkan gazatelerden öğrenmiş böylelikle Edirne'nin ve adaların elden çıkarılmak istenildiğine vakıf olarak taraf taraf ictima'lara ve hasbihallere koyulmuş olan millet, yavaş yavaş bâb-ı âli tarikini tutmuş, ve nihayet saat üç buçuk raddelerinde galeyana-ı millî bütün heyecanı ile tecelli etmiştir.

Galeyana vaki' ekununda Kamil Paşa kabinesi derhal istifa tarikini ihtiyar etmiş ve taraf-ı şahaneden Mahmud Şevket Paşa heyet-i cedide-i hükümetin teşkiline memur kılınmıştır.”

Esasen birkaç İttihatçı tarafından gerçekleştirilen baskının halkın topyekun isyanı gibi aktarılması gazetenin Bâb-ı Âli Baskınını nasıl yorumladığına ve dolayısıyla nasıl yansıttığına dair açık bir fikir vermektedir. Ayrıca gelişen hadisenin baskın yahut darbe olarak değil de galeyana-ı milli olarak anılması da gazetenin tutumu hakkında fikir vermektedir. Gazetenin ilk sayfasında Mahmud Şevket Paşa'nın sadaret makamına getirilmesinin halk tarafından nasıl

çoşkuyla karşılandığı ve bu husustaki Hatt-ı Hümayun'un kıraatinin haberi verilmiştir. Ayrıca *Bazı Tafsilat* başlığı altında Enver Bey'in halk galeyanı sırasında bir tesadüf eseri olarak Bâb-ı Âli civarında bulunduğu ve halkın coşkusundan etkilenerek bu galeyana dahil olduğundan bahsedilmektedir. Aktarılanlara göre Kâmil Paşa kabinesinin istifaya mecbur olması üzerine Enver Bey mabeyn-i hümayuna giderek başmabeynci Halil Hurşid Bey ve başkâtib Ali Fuad Bey'in Bâb-ı âliye gelmesini sağlamıştır. Bu haberin hemen sonrasındaki *Bazı Vukuat* başlıklı haberde ise baskından kaynaklanan kargaşanın sebep olduğu şaşkınlıkla kontrolünü kaybeden bir zabitanın ateş açmasından ve bu durumun birkaç kişinin ölümüne sebep olduğundan bahsedilmiştir. Vefat eden isimler; Mustafa Necib Bey, Harbiye Nâzırı Nazım Paşa, Nâfiz Bey, Yüzbaşı Tevfik Efendi ve ismi tesbit edilemeyen bir sivildir. Gazetenin ikinci sayfasında *Beyanname-i Milliye* yer almaktadır⁷

Aynı gün Ahmed Agayef'in *Ya Şeref Ya Ölüm* (s.2) başlıklı yazısı da Balkan savaşlarını ve Bâb-ı Âli Baskını konu almaktadır;

“Beş aydan beri zavallı milletin üzerine çökmüş olan o kabus-ı menhus, milletin bir darbe-i teyakkuzkârânesi ile bertaraf edildi!

Millet artık gözünü açdı. Fakat şu beş aylık devr-i kabus ne müdhiş[dehşetli] bir rüya idi! İnsan gözlerini yumub da şu müddet-i kalile içinde cereyan etmiş olan hadisatı hayalinden geçirdiği halde bile ânların hasıl olduğuna inanmak bile istemiyor. Arnavudluk iğtişası [karışıklık, kargaşa] ile başlayan bir silsile-i cinâyât nihayet düvel-i sittenin notası ile bitiyor!

Güya hain eller tarafından tertib edilmiş olan bir plan üzerine Arnavudluk dağları ile İstanbul konakları arasında bir tufan-ı bela ve musibet, her gün, her saat, her dakika daha ziyade kabararak bu milletin maddiyat ve maneviyatını vücud ve ruhunu, mülk devlet ve dininin şeref ve şanını istila eyleyip süpürmek istiyordu! Şu tufan-ı bela ve musibetin ilk dalgaları üzerinde Arnavud eşkıyası ile teşrik-i mesai eden, Arnavud katil ve canilerini müstahlas-ı devlet ve millet unvanı ile tesmiye eden, orduyu ikiye taksim ederek onun maneviyatı üzerine te'sis-i âmal eyleyen ve sonra ecânibin bütün şeref-şiken[şeref kıran, şerefe zarar veren], namus-efgen maddiyatı karşısında ----- [maalesef kelime silindiği için okunamadı] itaat olan bir hükümet görüyoruz!

Âhh o ne haldi ya Rabb! Düşman her zerresi ecdadımızın kanı ile sirâb olan o Osmanlı ocaklarını pay-ı mezelletleri altında çiğnerken, binlerce dindaşların kanı Rumelide su gibi akıdırılırken, muhadderat-ı İslamiyenin iffet ve namuslarına sokaklarda pazarlarda taaruz edilirken o hükümet burada milleti boğmakla, milleti susdurmakla, ruhunu, maneviyatını kırmakla meşguldü. Erbab-ı iffet ve namus, ashab-ı hamiyet ve gayret, rehberân-ı millet birer birer tutularak habishanelere, zindanlara atılıyordu. Bunlar haftalarla, aylarla zindanlarda bilaisticvab, bilamuhakeme inliyorlardı. Milletin ağzı kapadılmış, kalemi kırılmış ruhu ve kalbi

⁷ Aynı beyannamenin tercümesi Serbesti gazetesine dair bölümde yer aldığı için bu bölüme konulmamıştır.

inliyordu. Erbab-ı hamîyyet ve izzetde söz söylemek, hakikati beyan etmek imkanı kalmamıştı. Ne yaş, ne hudemat-ı sabıka, ne şöhret, ne nam, ve ne mevki'e artık hürmet edilmiyordu. Milletın namuskâr kısmı böylece susdurulduğu, düşman her gün ilerileyerek payitaht-ı hilafet- İslamiyenin surlarına kadar varmış olduğu halde bir sürü her nev'-i ahlak-i haseneden, hicab ve hayadan beri meddahlar ve kasidehanlar, sırf milleti iğfal maksad-ı hainesi ile "muzafferiyet, yine muzafferiyet, daima muzafferiyet" diye bağıryorlardı. Lüleburgaz felaket- azimesinden sonra bu gibi meddahlardan birisi: "En büyük muzafferiyet Kamil Paşa'nın re'skâra gelmesidir!" cümlesini utanmayarak yazıyordu! Daha diğerleri açık açığa şu milletin gayz[hiddet, kin, öfke] ve gazabından korkmayarak, şu milletin şeref ve haysiyetini hiç de nazar-ı itibara almayarak hilafet-i İslamiyenin ecnebi bir devletin taht-ı himayesine verilmesini teklif ediyordu! Hükümet bu gibi caniyane yazılara lakayd kaldığı ve hatta onları tervec ve teşvik eylediği halde milletin izzet ve haysiyeti, maneviyat-ı diniyye ve kudsiyesini tahrik etmeğe çalışan erbab-ı hamîyyeti her dürlü ukubata[cezalar, işkenceler, eziyetler] duçar etdiriyordu. İşte şu dahilî ve haricî cinayet ve tahribat neticesi olarak iş bilaahere düvel-i sitte notasına müncer oldu[sürüklendi]. Muharib devletler karşısında miskin, mendebur, kendi mevki' ve ikbalini memleketin şan ve şerefinden ziyade düşünen, her şeye tahammüle, her bir talebi kabule hazır olan bir heyet görerek ve şu heyete karşı bu kadar sabûr ve mütehammil gözüken milleti de ehemmiyetden â'rî adderek her gün maddiyatlarını tezyid etdiler, huzur-ı emir'ül-mü'minin de "Rumelide bir karış yer vermeyeceğiz." Demiş olan bir sadrazam Arnavudluğu, Makedonyayı verdikten sonra Edirne ile adaları da vermek yani Avrupada altı yüz senelik hakimiyeti hâtıme çekmek için düvel-i sittenin müdahalesi ile kendi cinayatını setr etmek istedi. Ve şu hile ve tezvirinde daha ziyade muvaffak olmak için sırf memuriyetinden müteşekkil ve meddahları tarafından "meclis-i kebîr-i millî" namı verilen bir meclisin tasvibine veda' etdi.

Artık millet-i İslamiye kendisini yalnız mevcudiyeti itibarıyla değil şan, şeref ve dince de bir arefe-i ma'dumiyetde gördü. Artık tahammül ve sabr edilemezdi. Bütün İslamiyet kan ağlıyordu. Dört yüz milyonluk alem-i İslamın bütün cihan-ı muhtelifesinden gelen haberler her yerde namus-ı İslam için matemler tutulduğunu, nevhalar, efganların asumana eriştiğini eş'ar ediyordu. Serzenişler, istihzalar gayret-i ilahiyeyede dokunmuşdu! Göklerden yerlere lanetler yağıyordu! Kadınlar başörtülerini erkeklere tevdi' ediyorlardı ve kendilerinin cihada gideceklerini alenen söylüyorlardı. Evlerde çocuklar babalarına: "Hiç olmazsa bizi gönderiniz yerinize cihad edelim." Diye cuş u huruş edecek bir hale gelmişlerdi.

Bu hale artık hamîyyet-i Osmaniye tahammül edemezdi; bir darbe-i gayz ile bütün şu cinayetın, şu tahribatın sebep-i yeganesi olan o heyet-i meş'umeyi düşürdü.

Yerine yeni ve padişah-ı muazzamla bütün milletin itimadını kazanmış bir heyet-i vükela geldi.

Millet-i İslamiyenin şu yeni heyet-i vükeladan talep edeceği yegane şey: "Muhafaza-i şeref ve namus"dan ibaretdir. Hükümetin yegane vazifesi kendi haysiyet ve şerefini müdafaayı tasmin etmiş olan millete rahberlik etmektir.

Millet ise artık mevcudiyetini isbat edince, dininin, namus ve şerefının bütün maneviyat ve ruhaniyetinin ma'raz-ı tehlikede bulunduğunu elbette ki takdir etmiştir! Bugün yalnız Edirne, adalar değil, din-i İslam şeriatgiray-ı Muhammediye bile taht-ı tehlikededir. Biz bu kere muzafferiyât ve istila için değil, dinimizi, şerefimizi, namımızı müdafaa ve muhafaza için mücadele edeceğiz. Biz bütün cihana hilafet-i İslamiyenin sukutu dünyanın da zevali olduğunu isbat edeceğiz! Unutmayalım ki dört yüz milyon nüfusu havi bulunan alem-i İslamın bütün enzarı bugün bize ma'tuftur. Bugün gönüllerde ruh-ı peygamber bizim için dua-handır. Bizim yegane emelimiz, temennimiz şeref ve namus-ı İslamiyetin iadesi olacaktır. Biz şimdiye kadar heyet-i İslamiyeye sürülmüş olan lekeleri kanımızla yıkayacağız. Lazım olursa kadınlarımızı çocuklarımız da öleceklerdir. Canımızı, malımızı, bütün memalikimizi haysiyet-i İslamiye yolunda feda edeceğiz; muvaffak olmazsak bile millet-i Muhammediyenin namus ve şeref ile mahvolabileceğini bütün dünyaya isbat edeceğiz. Hiç olmazsa evlad ve ahfadımız yüksek nasibe ile istikbale doğru akarak ebalarının İslamiyet yolunda akıtmuş olduğu kanın intikamını almakla pîr ü şayab olurlar! Artık yâ müşirelislam vazife başına! Şiarımız ya şeref ya ölümdür!"

Ahmed Agayef'in bu yazısı bütünlüğünü bozmamak adına tamamen alınmıştır. Görüldüğü üzere yazının başlangıcında, eski hükümetin attığı yanlış adımlardan ve bunların halkı nasıl rahatsız öfkelenirerek bir *darbe-i gayz* [öfke darbesi] ile hükümeti devirecek raddeye getirildiğinden bahsedilmiştir. Memleketin başında Balkan harbi gibi bir felaket varken, hükümetin tek gairesinin kendilerine karşı görüş beyan edenleri hapse atmak olması eleştirilmiş ve bunun vicdanlarda uyandırdığı rahatsızlık vurgulanmıştır. Hapse atılanların ise vatan haini değil bilakis hamiyet sahibi vatani kurtarma çabasındaki insanlar olduğu belirtilmiştir. Eski kabine ise memlekette evvel kendi istikbalini düşünmekle suçlanmaktadır. Bu durum ise milletin tahammül sınırlarını aşmış ve öfkeli bir müdahaleyle bütün bunlara sebep olarak görülen eski kabinenin devrilmesine sebep olmuştur. Yazı bitirilirken ise yeni kabineden beklenenler ve onlara bağlanan umut görülmektedir. Bâb-ı Âli Baskını ile başa gelen yeni kabinenin milletin elinden alınan şeref ve haysiyetini kurtarması beklenmekte ve bu kurtarışın gerçekleşeceği düşünülmektedir. Ahmed Agayef'in bu yazısında Bâb-ı Âli Baskını'nın yönetim hakkının hak etmeyen hainlerden alınıp bu hakkın gerçek sahibi olan vatanseverlere verilmesi düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir.

Aynı nüshanın ikinci sayfasında bir de *Uyumayan Bir Millet* başlıklı imzasız bir yazı mevcuttur. Bu yazıda da önce Balkan Harbinden ve harbin gidişatının Osmanlı'da halka nasıl yanlış aksettirildiğinden söz edilmiştir. Yazının devamında harp devam ederken Osmanlı Ordusunun Çatalca muharebesi sürürken Bulgarları püskürtmeyi başardığından fakat yine de hükümetin halkın razı gelemeyeceği bir mütareke akdini kabul ettiğinden söz edilmiştir. Yazıda Bâb-ı Âli Baskınına dair düşünceler ise şu cümlelerle ifade edilmiştir;

“... Heyhat, zavallı millet bu manzara-i fecaat ve felaket karşısında, seni uzakdan seyredenler birkaç harîs elinde oyuncak olan mukadderatına bakıldıkça birbirlerine bu hale karşı milletin ne dediğini soruyorlardı. İşte bugün millet sesini çıkardı, kendisini kör ve harîs elleriyle felaket uçurumlarına doğru sürükleyenleri bir hamlede oturdukları sandalyelerden aşağı fırlatdı.... Evet millet anlamışdı. Millet uyumuyor, etrafında olan şeyleri pek güzel görüyordu. Ve işte bütün bunları gördüğü ve bildiği içindir ki dünki inkılab vücuda geldi.

İnkılab, hakka, fedakarlığa, namusa, hayat ve istikbale doğru koşmak için yapılmış bir inkılab! Bursanın yeşil tepeciklerinden karışdıran ovalarına, Edirnenin kahramanlarına doğru gözyaşları gönderen büyük Osmanın ruhunu şâd edecek büyük bir inkılab!.....”

Eski kabine kendi ikbal ve istikballeri için halkı susturmaya ve uyutmaya çalışmakla itham edilmiş fakat bir noktadan sonra halkın bu gidişata dur dediğinden söz edilmiştir. Burada da tıpkı Ahmed Agayef’in kaleme aldığı makalede olduğu gibi Bâb-1 Âli Baskını halkın iktidarı hak etmeyenlerin elinden alarak onu gerçek sahibi olan vatanseverlere vermesi olarak yorumlanmıştır.

Tasvir-i Efkâr’ın ikinci sayfasında yer alan *Son Tecrübe* başlıklı imzasız yazı ise bu nüshada Bâb-1 Âli baskınıyla ilişkilendirilebilecek son satırlardır. *Son Tecrübe*’nin ilk satırları Bâb-1 Âli Baskınına dair şöyle demektedir;

“Hak yine galebe etdi. Millet, memleketin, vatanın selametini teminden âciz olanları, müdîd bir sabr u sükutdan, şedîd intizarlardan sonra, işgal etdikleri mevki’lerden indirdi yerlerine bi’t-tabi’ şu zavallı vatani bir ca-yı selamete îsal edebilecek bir kuvvet ve iktidarda zevat getirilecek fakat şu nazik, şu mühim, nezaket ve ehemmiyeti ile beraber fevkalade kıymetdar olan şu dakikalarda bizim katiyyen hatırdan çıkarmamız lazım gelen bir cihet vardır ki o da hadise-i ahira ile yapılan bu tecrübenin “Son bir tecrübe” bulunduğudur.”

Burada da tıpkı daha önceki satırlarda yer alan yazılarda olduğu gibi Bâb-1 Âli Baskını halkın yapması gerekeni yapması olarak yorumlanmıştır. Yazının devamı ise Bâb-1 Âli baskınından ziyade meşrutiyetin ilanı ve 31 Mart isyanının bastırılması örnekleri verilerek bu ana kadar yapılan ihtilal ve inkılabların neden başarılı olamadığı daha doğrusu süreklilik sağlayamadığı konusu üzerinde durulmuştur. Yazara göre bunun sebebi prensip eksikliğidir. Bir anda yapılan ihtilaller anlık çözüm sağlamaktadır fakat bunların bir fikir temeli, bir prensip üzerine oturmuyuşu yapılan ihtilalin sürekliliğine engel olmaktadır. Hükümet değişikliğinin meyve verebilmesi için ise yeni hükümetin, iktidarını bir prensip temeline oturtması gerekmektedir fakat yazar bu prensibin ne olması gerektiğine dair herhangi bir görüş belirtmemiştir.

11 Kanun-ı Sani 1328 (24 Ocak 1913) tarihli *Tasvir-i Efkâr*'da son olarak yeni vekil heyetinde hangi isimlerin bulunduğu bildirilmiş (s.3) ve bununla beraber bu sayıda Bâb-ı Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek haber ve köşe yazıları sona ermiştir.

12 Kanun-ı 1328 (25 Ocak 1913) tarihli *Tasvir-i Efkâr*'ın başyazısı *Evvelki Günki Harekât-ı Milliye* başlığını taşımaktadır. Yazı Ebuzziya (Ebuzziya Tefvik) tarafından kaleme alınmıştır. Başyazının ilk satırlarında Ebuzziya; Osmanlı halkının tahammül gösteren sessizliğinin, hükümetleri yanıltıp bu halk bize tepki vermez düşüncesine itebildiğinden ama bunun büyük bir yanlgı olduğundan ve bu şekilde düşünmenin büyük bir hata olduğunun son kanıtının ise “*evvelki günkü müctemeanın hareket vakıası*” olduğundan söz etmektedir. Bahsedilen son vaka halkın galeyana gelerek bir hükümet darbesine sebep olması yani Bâb-ı Âli Baskınıdır. İlerleyen satırlarda Kamil Paşa kabinesinin başa geçmesinin önce halkta bir ümitvarlığa sebep olduğu fakat mezkur kabinenin bu ümitleri boşa çıkardığından bahsedilmiştir. Kamil Paşa kabinesi, Ahmet Muhtar kabinesinin başarısızlığı üzerine başa geçmiştir fakat kendileri de beklenen düzeni sağlayamamıştır. Yazının bu kısmında Ahmet Muhtar Paşa kabinesinin, Balkan harbine dahlinin hata olduğundan bahsedilmiştir, Kamil Paşa kabinesinin ise harp neticesinde imzalayacağı mütarekenin şartları ve Londa konferansında, Osmanlıları temsil için gönderdiği isimlerin üzerinde düşünülmeden Kamil Paşa'nın bir anlık kararıyla seçilen kişiler olması eleştirilmiştir. Kamil Paşa hükümeti tarafından, mütarekenin imzalanabilmesi için oluşturulan meşveret meclisi de eleştirilen konulardandır. Halkın ve meclisin kabul etmeyeceği bu mütarekenin imzalanması için meclis-i meşveret adında bir heyet meydana getirilmesi Kânun-ı Esâsî'ye kuvvetli bir darbe indirme isteği olarak yorumlanmıştır. Yazıda doğrudan Bâb-ı Âli baskınına işaret eden satırlar ise şunlardır;

“ *Boşnakların bir darb-ı meseli vardır; Her desisekârane emirde kâbil-i tatbikdir. (Şeytanla kabak ekenin kabak başına patlar) derler.*

Binaenaleyh Kamil Paşa'nın sırr-ı siyasetinde de müşavir ve müsteş'irlerinin kedu-yı tesvilât-ı patlamışdır. Hasılı hiçbir mahiyet-i resmîyesi olmadığından bahsedilen bu meclis-i meşveretin ârâ-yı garbiyesine istinaden müsalahayı es-selamet addeden Kamil Paşa kabinesini millet bihakkın teb'id eylemişdir....Şu plancuya Nazaran Kamil Paşa kabinesini rah-ı na-refteye rüfekasını hasen-i intihabdaki hatası sevk etmiş oluyor. Sadr-ı lihak hazretlerine bu enmûzeceninde[örnek, numune] güzel bir numune-i intibah teşkil edeceğinden şübhe yokdur...”

Bu satırlarda da halkın Kamil Paşa kabinesini hakkıyla iktidardan uzaklaştırdığından bahsedilmiş yani Bâb-ı Âli Baskını yine olması gereken olarak ifade edilmiştir.

Aynı nüshada *Harb ve Sulh* üst başlıklı haberlerin birinin başlığı ise *Tezahürat-ı Milliyemiz Balkan Murahhaslarınca Ne Suretle Telakki Edilmiş*'dir (s.1). Haber 24 Ocak tarihli *Matin*

gazetesinden alınmıştır ve Londra muhabirinin haberidir. Buna göre Londra Konferansındaki Balkan temsilcilerinden; Bulgarlar; yeni kabinenin Edirne’yi kendilerine vermediği taktirde Edirne’yi silahla alacaklarını, Sırp lar; eğer Türkler barışa yanaşmazsa bunun bedelinin Türkler için ağır olacağını, Karadağlılar; savaşın yeniden başlamasının onların İşkodra’yı almalarıyla sonuçlanacağını, Yunanlılar, Türklerin kaybedeceğini beyan etmişlerdir. Kamil Paşa kabinesinin devrilmesi Londra’da bazı endişelere sebep olsa da Osmanlı murahhasları bu son durumdan memnundur.

Aynı nüshada *Baht-ı Siyah Rumeli* başlığı altında (s.1) Rumeli’de Balkan Devletlerince işgal edilen yerlerin gösterildiği bir harita mevcuttur. Bu haritanın altındaki açıklamada önceki kabineye dair beyan edilen düşüncelerin bilinmesi gazetenin Bâb-ı Âli Baskınına dair yaklaşımını ve baskını nasıl yansıttığını anlamak için de faydalı olacaktır; “*Aciz ve zaif bir hükümetin, hamiyetsiz ve gafil bir idarenin üç aylık bedbaht bir harb neticesinde Rumelide dünkü çobanlarımız südçülerimize zorla pazede-i huyul etdirdiği sahaların heyer-i umumiyesini gösteren bu haritayı Tasvir-i Efkar’ın Tefsiri Efkar unvanı altında çıkan nüshalarından birine derc ile hükümet-i sabıkanın mahiyetini isbat zımındaki tevsik maksadıyla tersim eylemiş idik.*”. Görüldüğü gibi devrilen hükümet aciz ve yeteneksiz bulunmaktadır. Sonraki satırlarda ise yeni kabineye atfedilen özellikler görülmektedir; “*Yalnız müdaafa-i milliye ve mihafaza-i şan ve haysiyet-i memleket gayeleri ile mevki-i iktidara gelen şimdiki kabine icraatında me’mul edilen isabet ve metaneti gösterirse inşallah rumelide birer siyah leke teşkil eyleyen o mevaki yine envar-ı hilalile bir şa’şaa ve lem’adar olacaktır.*” Yeni kabinenin kendileri için ikbal ve istikbal kaygısıyla değil yalnızca vatanlarını korumak maksadıyla başa geldikleri düşüncesi savunulmaktadır. Halkın kendilerinden büyük ümitleri olduğu ve bu ümitleri karşıladıkları taktirde Rumeli’de kaybedilen toprakların geri kazanılabileceği düşüncesi vardır.

Tazyik Meselesi (s.2) başlıklı imzasız yazı ise doğrudan Bâb-ı Âli Baskınıyla ilgili olmamakla beraber önceli kabinenin hatalı icraatlarını ve Balkan Savaşının sonundaki mütarekenin Osmanlı halkını rahatsız ederken, diğer devletlere karşı ise Osmanlı Devleti’ni küçük düşürdüğünü hatta alayk konusu haline getirdiğini anlatmaktadır. Yazı eski kabineye yönelik eleştirilerle başlamaktadır;

“Hükümet-i sabıkanın hareketinde her gözün görebileceği bir garabet bulunduğu aşikardır, hatta kendisini hamiyetsizlikle itham etmemek için cebr-i nefis idenler bile safvet-i kalblerinden pek fazla mikdarda istihlak etmek zaruretinde bulunuyorlar. Son haftaların eyyam-ı kedurat ve zilleti içinde geçen vukuatı dalkavukların taşıdıkları gözlüklerle görmeyenlerpek

mğhim ve şayan-ı esef bir müşahidatta bulunmuşlardır, bab-ı ali Bulgarların son savletleri kırıldıktan ve bu menhus seylabe-i cirk âlud Çatalca hattından geriue püskürtüldükden sonra bir mütarake akd etmiş idi. Şimdi bu mütarekeden sonra cereyan eden ahvali birer birer tedkik edelim.”

Buradan sonra Balkan Savaşından sonra imzalanması planlanan mütarekeden ve bu mütareke şartlarının neden kabul edilmemesi gerektiğinden söz edilmiştir. Fakat bizim çalışmamızla ilgili olan kısım yukarıda eski kabineye dair fikirlerin belirtildiği satırlardır. Bu satırlarda kısaca hükümetin dalkavukları dışında kimsenin, hükümetin hareketlerini mantıklı bulamayacağından söz edilmekte ve eski kabine hamiyet ve feraset sahibi olmamakla itham edilmektedir. Bu imzasız yazının son satırlarına vardığımızda ise sâbık kabinenin vatana ihanet içinde bulunmakla itham edildiği görülmektedir;

“... Ve bu son cür’et de hükümetin hukuk-ı millete karşı ne derecelerde hıyanet etmiş olduğuna en büyük bir delildir

Millet bunları anladı ve anladığını isbat etdi. Fakat mazinin hesapatını tedkik bugünkü vazifemiz değildir. Ey vatandaşlar, ey hamiyetli Osmanlılar, bugünkü vazifemiz Rumelide yıkılan camilerin, Rumelide dökülen masum kanlarının, Rumelide hetk edilen masum ve körpe namusların intikamını almak, Edirneyi ve adaları kurtarmaktır!”

Bu son satırlardaki “Millet bunları anladı ve anladığını isbat etdi.” cümlesi yazıda doğrudan Bâb-ı Âli Baskınıyla ilişkilendirilebilecek bir cümledir. Milletın bu hıyaneti anlaması ve anladığını ispat etmesi olarak kast edilen gazetenin neşrinden iki gün önce gerçekleşen Bâb-ı Âli Baskınıdır. Buradan anlaşıldığına göre millet hıyanetin farkına vararak hükümeti devirmiştir. Yani bu yazıda da tıpkı *Tasvir-i Efkâr*’da neşredilen diğer haber ve köşe yazılarında olduğu gibi Bâb-ı Âli Baskını milletın yapması gerekeni yaparak, vatana ihanet içinde olan bir kabinenin elinden iktidarı alması olarak yorumlanmakta ve yansıtılmaktadır.

Aynı nüshada Şuun-ı Dahiliye üst başlığının altında *Sadaret Alayı* (s.2) başlıklı bir haberde ise Mahmud Şevket Paşa’nın sadrazamlığına getirilmesinin ve gerçekleşen hükümet değişiminin halk tarafından nasıl coşku ve memnuniyetle karşılandığından söz edilmiştir. Aynı haberin içerisinde Sadaret Alayı esnasında okunan bir Hatt-ı Hümayun’a da yer verilmiştir;

“Vezir-i maalîsemîr Mahmud şevket paşa dünki hattı hümayunumuzla bildirildiği vechile makam-ı sadarate azâmaya memuriyetiniz icra olunmuş ve mesned-i meşehet-i islamiyede ehliyet ve fazileti cihetiyle sadr anadolu payelerinden fetva emini mehmed esad efendi uhdesine tevcih kılınmıştır. Cenabı hak muvaffak bilhayr buyursun. Amin

15 saferülhayr 1331 ve 11 Kanun-ı sani 1328

Mehmed Reşad”

Haberin son satırlarında haberi yapan muhabir Mahmut Şevket Paşa'nın sadaret makamına gelişi için gerçekleştirilen bu sadaret alayını; Ahmet Muhtar Paşa ve Kamil Paşa için yapılan sadaret alaylarıyla mukayese etmektedir.

“Tamam altı ay evvel bir, iki aydan biraz evvel de diğer bir sadaret alayı görmüştüm. O vakit sükun ve tevekkülle bu alayların gúzarını seyreden halk ile bugünkü halkı bir kere kemmiyeten mukayese etdim. Evvelkiler hemen en heyecanamız zamanlarda vuku bulmuş olduğu halde şimdiki halkın ellide birine muadil bir galabalık yokdu. İkinci sadaret alayını alkışlayanlar da ma'dud eşhasdan ibaretdi.

Mukayese-i maneviyeye gelince: denebilir ki Mahmud Şevket Paşa hazretlerinin sadaret aayı milleti Osmaniyenin en meşru bir emelini tatmin etdi.

Bütün gönüllerden yükselen muvaffakiyet ve muzafferiyet duaları, yalnız avazlardan ibaret kalmıyor yüzlerde de iltima'lar husule geliyordu.

Biz de âmal-i milliyeye bütün kalbimizle iştirak eder ve Mahmud Şevket Paşa hükümetinin namus-ı milleti tahlise ve iade-i şan ve nebahate muvaffak olmasını canab-ı hakdan tazarru' eyleriz.”

Mahmut Şevket Paşa'nın sadaret alayı hem kalabalık hem de coşku bakımından önceki iki sadrazamın sadaret alayları ile kıyas kabul edilemeyecek bir üstünlüğe sahiptir. Bunun sebebi ise önceki hükümetler yüzünden kaybedilen, en azından zarar gören Osmanlı haysiyetinin başa gelen bu yeni vatansever kabine ile tekrar kazanılabileceği umududur.

Bâb-ı Âli Pişegâhındaki Tezahürat-ı Milliye (s.2) başlıklı haber, gazete Bâb-ı Âli Baskınının nasıl temsil edildiğinin en açık örneği denebilecek yazılardan biridir; bu sebeple haberin tamamı aktarılacaktır.

“Evvelki gün babıali pişegahında vuku bularak kamil paşa kabibesinin istifa eylemesi ve onun yerine mahmud şevket paşa hazretleri tarafından bir heyet-i cedide-i hükümet teşkil kılınmasıyle neticelenen tezahürat-ı milliyeye dair dünki nüshamızda biraz malumat ve tafsilat vermiş idik.

Gazetemiz on günden beri darbe-i sed ve tatile uğramış bulunması hasebiyle, aleleacele ve hiç hazırlıksız bir halde neşredilmiş olan dünkü nüshamızın bu maddeye dair olarak verdiği malumat dahi bittabi ve bizzarure noksan kalmışdır. Binaenaleyh bugün tezahürat-ı mezkure-i vatanperveraneye dair biraz daha malumat itası ile cebr-i noksan etmek istiyoruz:

Evvla şurasını beyana lüzum görüyoruz ki bâb-ı âli pişegahındaki hamiyetkârane nümayişin yegane hedef ve gayesi vatanın sakım tedbirlerle sürüklenmek istediği hasarat ve belki – maazallah – izmihlal uçurumundan tahliyesi maksadı ile galeyana gelmiş olan milletin izhar eylediği bir azm-i civanmerdaneden ve bu azm-i âteşin ile vasıl olunacak netice-i reha ve halasdan ibaret idi. Hükümet-i sabıka Edirne ile cezair-i bahr-ı sefidin dahi düşmanlarımıza terki suretiyle akd-i müsalaha tarikini ihtiyar eylemiş, bunu

kanun-ı esasiyemizde hiç yeri olmayan bir meclis-i meşverete de güya tasdik ettirerek böylelikle de sanki milletin muvafakatını almış gibi görünmek istemişti.

İşte milletin sabr ve âramını bitiren bu hatt-ı hareketi protesto etmek elzemiyetine tabi olmak noktasında birleşen efrad-ı millet zevali saat üç raddelerinde bab-ı ali önüne gelmişler, evvelce birkaç yüz kişiden ibaret iken az bir müddet zarfında birkaç bin kişiye baliğ olmuşlardır.

Bu suretle babialı pişegahında toplanan ehll-i vatanın önlerinde lev'a Osmanî müveccihsiz oluyor, heyet-i umumiyesi pek muhib ve vakûr bir manzara arz etmekte bulunuyordu.

Hissiyat-ı vatanperveranelerini böyle vakâr içinde muhtefti bir heyecan-ı vicdan ile arz etmek isteyen efrad-ı millete karşı, yine evlad-ı milletden olan babialı muhafazasındaki asker-i şahanenin aldıkları veda'-ı incizab ve muhabbet hakikaten ruhnevaz ve muhteşem bir şekl-i dilruba iktisab eylemişti. Öyle ki babialı önünde hatib muhterem ömer naci bey tarafından ve diğer bazı huteba taraflarından irad olunan nutuklara karşı oradaki hızar kadar askerlerden de ağlayan olmuşdur.

İşte tam bu esnada idi ki ta'limden avdet itmekte olan mücahid-i muhterem Enver bey esbsuvar olduğu halde karşıdan zuhur etmiş, tesadüfün şu cilve-i latifi erbab-ı tezahürce selamet âtiye-i vatana beraat istihlal addolunarak vatanperver Enver beyefendi heyecanlı alkışlarla karşılanmışdır. Bu tezahürat karşısında mecbur tevkif olan Enver bey efendi vakûr bir arslan tavrı gösteren bir veda'-ı mahviyetkârane ile babialı havalisine dahil olmuş ve atdan inerek orada müctemi' bulunan efrad-ı milletin arasına karışmışdır. Artık cuş u huruş hissiyat-ı derece-i fevkaladesini bulmuş idi. Enver beyefendi, orada müctemea' binlerce efrad-ı milletin hissiyat-ı vatanperveranesini, o sırada daire-i sadaretde müctemi' bulunarak cevabî notayı yazmakla meşgul olan heyet-i sabıka-i vükelaya iblağa – millet namına – vekil edilmiş, müşarünileyhde umumi sükuna davet eden veciz, fakat kat'iyülmefad bir nutuk ile bu vekaleti maalmemnuniye kabul ederek bab-ı alinin sadaret sofasına dahil olmuşdur. Enver bey efendi babiailiye dahil olurken babialı caddelerine kadar hıncahınç dolmuş olan halkın alkışları o havaliiyi çın çın ötdürüyordu.

Enver beyefendi ile beraber kapudan içeriye dahil olan daha birkaç kişi üzerine – ki mustafa necib merhum da bu meyanda idi – içeriden silah endaht olunmuş, o meyanda bir karışıklık olarak bir iki silah daha teati/neati kılındığı işidilen kurşun sedalarından anlaşılmışdır. Evvela içeriden ve yaverler tarafından başlayan bu şâyân-ı teessüf nokta-i siyahın bir iki kurban ile neticelendiği dün dahi derc-i sütun telehhüf kılınmış idi.

Ma'mafih Enver beyefendi mahiyeti bilahare anlaşılabilen şu hadise karşısında tevkif etmeyerek kemal-i itidal-i demm ile meclis-i vükelaya dahil olmuş ve oradan aldığı istifa kararını dışarıda beklemekte olan efrad-ı millete tebliğ ve bu meyanda herkesi sükun ve hamiyete davet eden kısa bir nutuk daha irad eyledikten sonra bir otomobile rakiben saray-ı hümayına azimet eylemiştir.

Enver beyefendinin saray-ı hümayına azimet ve avdeti arasında geçen bir saate yakın zaman zarfında babialı havalisinin izdiham-ı galeyanamizi

derece-i nihayeyi bulmuş, vatanın tahlis kılınacağına aid tebşirat ve hutebat ile ortalık hakikaten bir diyar-ı hasret ve hamaset halini almış idi. Bir saat sonra enver beyefendinin yine otomobil ile babıaliye avdet eylemekte olduğu görülerek alkışlar, yaşasun vatan ve millet avazları yine gulgule ferma olmuştur.

Enver beyefendi ile beraber serkarîn ve serkatib-i hazreti padişahide babıaliye gelerek kamil paşa kabinesinin istifası nezd-i hümayun-ı hilafetpenahide kabul edilmiş ve yeni kabinenin teşkilinde a'ayandan harbiye nazır-ı sabıkı mahmud şevket paşa hazretlerinin memur edildiğini iblağ eylemişlerdi.

Keyfiyet-i tebliğin icrasını müteakib yine saray-ı hümayuna avdet vuku' bulmuş, ve yarım saat kadar sonra da mahmud şevket paşa hazretleri otomobil ile ve şiddetli alkışlar arasında babıaliye dahil olmuşlardır. Ondan sonra hatt-ı hümayun kıraat-ı merasimiyle hükümetin teşkilatına aid vezâife ibtida olunmuştur ki bunların tafsilatı dünki nüshamızda münderic idi.”

Günümüzde Bâb-ı Âli Baskınının İTC'nin planlı bir eylemi olduğu bilirse de baskından iki gün sonra yayınlanan bu haberde okuyucuya, önce halkın topyekun galeyana geldiği ve Bâb-ı Âli Baskınının kilit isimlerinden olan *mücahid muhterem Enver Bey*'in ise tamamen tesadüf eseri oradan geçip bu halk galeyana dahil olduğu söylenmektedir. Yazıda Bâb-ı Âli Baskını için *tezahürat-ı milliye-i vatanperverane, hamiyetkârane nümayiş* ifadeleri kullanılmıştır yani vatansever milli gösteri veya hamiyetkâr gösteri, habere göre Kamil Paşa kabinesinin hareket ve icraatları halkın sabrını tüketmiş ve halk bu icraatlara karşı tepkisini bir protesto yoluyla göstermeyi seçmiştir.

Bu protestonun sebebi ise hükümetin dış politikada izlediği sakîm yani korkak ve ferasetten uzak politikadır. Bu arada bu gösterinin yapıldığı sırada hükümet ise Bâb-ı Âli içerisinde Balkan Savaşı sonunda imzalanacak anlaşmayı görüşmektedir. Halkın galeyana gelişi ile gerçekleşen bu gösteri esnasında tesadüf eseri orada bulunan Enver Beyefendi ise içeri girerek Kamil Paşa'nın istifa dilekçesini de almıştır. Bâb-ı Âli Baskını gazetesinin bu haberinde de tıpkı bu gazetede yer alan diğer haberlerde olduğu gibi halkın basiretsiz ve beceriksiz bir kabinenin hamlelerinden rahatsız olması neticesiyle ayaklanması ve hak etmeyenlerin elindeki iktidarı onlardan geri alması olarak anlatılmıştır.

Aynı nüshada *La Turquie* isimli bir gazetesinin İstanbul'daki galeyana ilgili yaptığı haber şu başlıkla yer bulmuştur *La Türkî gazetesi evvelki günkü tezahürat-ı milliye üzerine şu suretle – bast-ı makal ediyor* (s.2). Haberin ilk satırlarında Balkan Savaşını nihayete erdirmek için imzalanması planlanan antlaşmaların kabinece kabul edildiğinden fakat bu şartların milleti rahatsız etmesiyle halkın galeyana geldiğinden söz ediliyor. Bâb-ı Âli Baskını ise haberde kendine şu cümlelerle yer buluyor;

“...Ancak milletlerin hayatında gayet mühim avamelin tahaddüs edebileceği – galiba – hiç hesaba katılmamış, şimdiye kadar asırlardan beri daiman tasayüh ve nisyana uğradılmış olan hissiyat-ı umumiyenin mevcudiyeti düşünülmemiştir, o hissiyat-ı umumiye ki dün bir cuş u huruş ile galeyan iderek hükümetin tertibatını alt üst edecek derecede tezahür etmiştir.

Dün, mikdarı birçok binlere baliğ olan bir insan kitlesi babialinin medhalini taşıyarak doldurmuş ve “yaşasun harb” nidalarıyla kamil paşa kabinesinin istifa etmesini talep etmiştir. Bu ketibe-i zîbâl-i hamîyyet allı yeşilli bayraklar taşıyordu ve işte bu suretle, esasen kemal-i müşkilat ile doğruludulabilmiş bir iskele halinde bulunan heyet-i sabıka baş aşağı yuvarlanarak gitti. Şimdi her şeye yeniden başlamak lazım geliyor, yarınki nazarın duş-ı tahammül ve hamiyetine ağır bir yük tahmil edilmiş bulunuyor.”

Aktarılan bu haberde de gidişattan halkın rahatsız olduğu ve bu rahatsızlığın neden olduğu bir halk hareketiyle eski kabinenin devrildiği söyleniyor. Sadece bu haberde değil gazetede pek çok haberde *cuş-ı huruş* içerisindeki kalabalıktan söz edildiği görülüyor bu da heyecanlı ve coşkulu kalabalık anlamına gelen bir ifadedir. *Tasvir-i Efkâr*'da yayınlanan Bâb-ı Âli Baskınına dair hemen hemen tüm haberlerde olduğu gibi burada da kabine değişikliği ülke gidişatından rahatsız halkın isyanıyla gerçekleşen haklı bir hareket olarak tasvir edilmiştir.

Vilayatta Tezahürat-ı Milliye (s.3) başlığı ile çeşitli vilayetlerin eşrafından gazeteye çekilen telgraflara yer verilmiştir. Bu nüshada iki adet telgrafa yer verilmiştir telgraflardan biri Bergama'dan çekilmiştir diğerinde ise yer adı silindiği için okunamamaktadır. Telgraflara sırasıyla yer verilecek olursa; birinci telgraf

“Bergama 11 kanun-ı sâni – osmanlı varlığı kurre-i arzdan kaldırılmak istenirken onu/ânu yine mukaddes milletimizin galeyan-ı hamiyet ile tahlis buyuracağından eminiz. Vakayı' umumiyeden alınan tecrübeler yalnız vatana merhameti emreder. Hükümet-i cedide-i milliyenin tevali'-i hüsni muvaffakiyetini cenab-ı hakdan dileriz.

Bergamanın vatanperver ahalisi namına harputluzade Ömer Lütfi”

İkinci telgraf ise

“--- - 11 kanun-ı sani – vatanın muhafazası maksadına müstenid mesned-i celilinizi tebrik ve muvaffakiyetinizi cenab-ı hakdan tazarru' ile maddi ve manevi her dürlü âmâlinize amade bulunduğumuzu arz eyleriz.

Sürmeneli Mustafa/ Akçaabadlı Hacı Şakir /Trabzon gönüllüleri namına Trabzonî Polis İdris

Mehmed vehbi / İmamzade Rauf / İzmit havalisinde sâkin umum gürcü ve lazlar namına karakadzade Hakkı”

İki telgrafta da halkın hükümete gönüllü bir desteği olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

Tasvir-i Efkâr'da kendisi de bir İttihatçı olduğu halde baskın esnasında ortaya çıkan kargaşada ölen Mustafa Necip Bey'in vefat haberi adeta bir kahramanlık haberi (s.3) gibi verilmiştir. Haberin ilk satırlarında ise Bâb-1 Âli Baskınına dair düşünceler ifade edilmiştir “*Evvelki gün milletin hakk-ı hayatını göstermek ve hükümet-i sakıtanın tezlil etirdiği haysiyet-i milliyeyi kurtarmak maksad-ı ulvî ve samimisiyle icra edilen nümayiş-i vatanperverane esnasında vatanın kıymetdâr bir evladı olan Mustafa Necip beyin şehiden irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediği yazılmıştı.*” Haberde Bâb-1 Âli Baskını vatanın elden gitmekte olan gurur ve haysiyetini kurtarmak için vatanseverlerce yapılan bir gösteri olarak tanımlanmıştır. Haberin devamında ise Mustafa Necip Bey'in kişilik, hayat ve vatanseverliğinden söz edilmiştir.

Aynı nüshada bir de yeni kabinenin bir intikam hükümeti olmadığı yönünde haber mevcuttur; baskından sonra gerçekleştirilen tutuklamaların da tedbir amaçlı olduğu söylenmektedir.

Garib Bir Tesadüf-i Tarihi (s.3) başlıklı yazıda ise o günlerde Osmanlı'da gerçekleşen Bâb-1 Âli Baskını yüz yirmi yıl öncesinin Fransasına benzetilmiştir. Nasıl yüz yirmi yıl önce Fransa ülke içindeki ve dışındaki düşmanlarının baskı ve saldırılarına maruz kalıyorduyorsa o gün de Osmanlı Devleti'nin dahili ve harici düşmanlarla mücadele ettiğinden bahsedilmiştir. Balkan Savaşı neticesinde imzalanması istenen antlaşmaların Osmanlı için haysiyet kırıcı olduğundan bahsedilmiştir. Şu cümlelerle ise Bâb-1 Âli Baskını vatansever insanlarca yapılan ulvi bir protesto olarak tanımlanmıştır;

“... Şimdiye kadar sabık vükelamızın takib ettiği meslek acz ve iftikarına millet-i osmaniye'nin rıza göstermediğini evvelki günki tezahürat-ı ulviye pek güzel isbat etdi. Binaenaleyh bugün vikelamızdan Avrupanın verdiği notaya karşı osmanlı namusuna osmanlı vekarına yakışır bir tarzda cevab vermesini istemeliyiz...”

Dördüncü sayfada yer alan bir *Hazine-i Hamiyet* başlıklı yazıda ise gazete idarehanelerini ziyarete gelen bir okuyucularının yeni hükümete harp masraflarında kullanılmak üzere bir miktar parayı ulaştırmaları için gazete idaresine bıraktığından söz edilmiştir. Bu haberde aynı zamanda halkta yeni kabineye muavenet ve müzaherete yani maddi ve manevi yardıma davet edilmiştir. Haberde yeni kabineye destek bir vatan borcu olarak nitelendirilmiştir.

Gazetenin son sayfasında ise *Son Haberler* başlığında Türkiye'deki kabinenin devrilmesinin diğer ülkelerde etkilerinden söz edilmiştir. Aktarılan haberlere göre Avusturya – Macaristan gazetelerinde Kamil Paşa kabinesinin olabildiğince sessiz ve kan akıtmadan devrildiğinden söz edilmiştir. Fransa'da (*Matin Gazetesi*) bu kabine değişikliği şaşkınlıkla karşılanmıştır ve

Londra konferansındaki Balkan Devletlerinin Türkiye'nin yeni kabinesini mütarekeye zorlamak için Rusya'ya bir deniz seferi yapmasını teklif ettikleri fakat Rusya tarafından bu teklifin reddedildiği bilgisi mevcuttur. Almanya'da da Osmanlı'daki bu değişim hayretle karşılanmıştır. İngiltere ise *Times* gazetesinden aktarılan habere göre Kamil Paşa kabinesinin devrilmiş olmasından rahatsızdır ki Kamil Paşa'nın İngilizlerle dostluğu bilinen bir gerçek olduğundan bu şaşırtıcı bir durum değildir. 12 Kanun-ı Sani 1328 tarihli *Tasvir-i Efkâr*'da Bâb-ı Âli Baskınına dair haberler dış basından aktarılan son havadislerle bitmektedir.

13 Kanun-ı Sani 1328 tarihli *Tasvir-i Efkâr* gazetesi incelendiğinde bu nüshada, baskına dair dış ülkelerde etki ve yorumlanışına dair haberlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Gazetenin ilk sayfasında *Harb ve Sulh* üst başlığının altında *Tezahürat-ı Milliye Tesirâtı* başlıklı haberler yer almaktadır. Aktarılan ilk haber Paris'te bu tezahürat-ı milliyenin ne şekilde yorumlandığına dairdir. *Tasvir-i Efkâr*'ın aktardığına göre matbuat Osmanlı'daki son durumun Londra'daki barış müzakerelerini sıkıntıya sokabileceği düşüncesiyle endişelerini beyan etmektedir fakat aslında Avrupa Türkiye'deki bu gösterilerin neden kaynaklandığını ve halkın hangi duygularla bu eyleme sürüklendiğini anlamıştır. *Matin* gazetesinin Londra muhabirinin yazdığı habere aktarıldığına göre Londra konferansında hazır bulunan Balkan temsilcileri Osmanlı'da meydana gelen bu olaylardan dolayı hem şaşkın hem de rahatsız durumdadırlar. Bu haberin yanı sıra bir de gazeteye Fransa'dan gönderilen bir telgrafa yer verilmiştir buna göre Osmanlı Devleti'nde meydana gelen son olaylar Fransa'da "*Bu telgrafnamede teminen bildirildiğine nazaran Paris mahafilinde İtilaf-ı müselles hükümetlerinin Devlet-i Osmaniye aleyhinde görünerek takib etdikleri yanlış bir siyasetin bu tezahürat-ı vatanperveraneye sebebiyet verdiği ve bundan dolayı her milletde olduğu gibi Türklerin de hareket-ı ahire-i hamiyet-mendâneleri hiçbir vakitte duçar-ı tenkid ve muaheze[alay eder tarzda küçümseme] olamayacağı itiraf olunmaktadır.*" şeklinde yorumlanmaktadır.

Fransa gazetelerindeki bu haberlerden sonra Alman gazetelerinde Bâb-ı Âli Baskınına dair söylenenlere yer verilmiştir. Aktarılan haberlere göre 24 Ocak tarihli *Berliner Tageblatt* gazetesi; eğer Almanya en baştan Osmanlı'nın uğradığı zorlamalara tepki verseydi bu hadiseler cereyan etmeyecekti demektedir; Frankfurt gazetesi ise Jön Türklerin son hareketlerini ulvi ve necip olarak tanımlamaktadır. Alman gazetelerinin ardındansa İngiliz matbuatının Osmanlı'da cereyan eden son olaylara dair söylediklerinden bahsedilmiştir. *Tasvir-i Efkâr*'ın aktardığına göre İngiltere'de Osmanlı'da meydana gelen son hadiselerin doğurduğu bir şaşkınlık mevcuttur fakat basın bu durumu genelde olumlu bir haber olarak ifade etmektedir.

Dış basından aktarılan başka haberler de olmakla beraber bunlar Bâb-ı Âli Baskını değil Balkan Harbi ve Edirne'nin durumuna dair haberlerdir.

Bu nüshada da önceki nüshada olduğu gibi *Vilayatta Tezahürat-ı Milliye* başlığı ile vilayât eşrafı tarafından gönderilen iki adet telgrafta yer verilmiştir. Telgrafların birincisi;

“Çeharşenbe 12 Kanun-ı Sâni – Gavail-i hazıra milletin ciğergahına tesirini müteakib avn-i hakla kabine teşkiline memuriyetlerini samim-i ruhumuzla tebrik eder, Osmanlılığın nam-ı beledini zilletten kurtarmak hususundaki azminize muvaffakiyetinizi eltâf-ı subhaniyeden tazarru' eyler ve vatan uğrunda maddi ve manevi her suretle ifa-yı hizmete biz Çeharşenbeliler ahd-ı beyan eylediğimizi arz ederiz. Belediye Reisi Mahmud/ Ulemadan Bahaeddin/ Müfti Mahmud”

İkincisi ise;

“Tosya, 12 Kanun-ı sani Vatan-ı azizimizin kısmen pâmali tecavüz a'dâ olduğu zamanda harice karşı ibraz-ı müsekkinet, dahilde bıraktığı nuhusetle[uğursuzluk] hatime-i pezir olan sâbık kabinenin sukutundaki[düşüşündeki] takdirat-ı ilahiyeye pek kıymetdar olan asar-ı hamiyetle mukadderat-ı vataniyeyi heman bir dest-i metanet eyleyen hükümeti-i hazıranın muvaffakiyat-ı mütevaliyeye mazhar olması umumen eltâf-ı Hüdadan temenni edilmektedir. Umum ahali namına Tosya Belediye Reisi Abdulcebbar.”

Her iki telgrafta da önceki kabineden duyulan rahatsızlık ve yeni kabineye verilen destek görülmektedir.

Müracaat-ı Hamiyetmendane başlıklı haberde (s.3) Osmanlı'nın çeşitli yerlerinden *mücahid-i muhteremen Enver Beyefendi*'ye gönderilen telgraflarla halkın desteğinin gösterildiği haberleştirilmiştir. Ayrıca *Hint Müslümanlarının Muavenatı* (s.3) başlıklı haberde ise Hint Müslümanları tarafından Osmanlı'ya savaş yardımı olmak üzere bir miktar yardım toplandığından fakat devrilen kabineye güvenmedikleri için bu yardımı henüz ulaştırmadıklarına dair bir istihbarat alındığından söz edilmektedir.

Aynı nüshada Mustafa Necip Bey'in cenaze merasimine dair de bir haber yer almaktadır. Mustafa Necip Bey, Bâb-ı Âli Baskını esnasında vefat etmiş ve gazete kendisine *vatan ve vazife kurbanı* olarak nitelemiştir.

Bu nüshada Bâb-ı Âli Baskınına dair son haber ise *Son Haberler* (s.4) üst başlığının altında *Avrupa Devletleri* başlığı ile verilen haberdur. Bu habere göre Osmanlı'da cereyan eden son olaylar ve iktidara vatansever bir kabinenin gelmesi Avrupa'da Osmanlı hakkındaki fikirlerin değişmeye başlamasına sebep olmuştur.

14 Kanun-ı Sani 1328 (27 Ocak 1913) tarihli gazete incelendiğinde bu nüshada da Bâb-ı Âli Baskını'na dair yurt dışından aktarılan haberlerin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu nüshada Bâb-ı Âli Baskınına dair ilk yazı; *Siyasiyat* üst başlığının altındaki *Avrupa'da Tesirat* başlıklı makaledir (s.1). Makalenin giriş kısmında *Neue Wiener* isimli Avusturya gazetesinin İstanbul'da vuku bulan son olaylara dair yazdıkları okuyucuya aktarılmıştır. Buna göre Avusturya gazetesi İstanbul'daki vukuat hakkında şunları söylemektedir.

“Son vukuat millet-i Osmaniye'nin bila istisna Genç Türklerle ittihad ve teşrik-i mesai etmelerini intac eyledi. Müttehidin mahiyet-i asalet ve kahramanesi gayr-ı kâbil-i inkar bir teşebbüs-i vatanperveranede bulundular. Neticede ise, teslim-i nefesi meslek-i mahsus etmiş olan bir hükümet yerine mukavemet ve müdafaa tarikini takib edecek bir heyet-i vükela ikame eylediler. Bugün Türkiye'nin ve hatta denilebilir ki bütün Avrupa'nın mukadderatı Enver Beyin yed-i iktidarındadır.”

Yazar bu satırların kimilerince abartılı bulunacağını kabul etse de üstünde derin ve detaylı düşünüldüğü takdirde bu Avusturya gazetesinin söylediklerinin tamamen haklı olduğunu savunmaktadır. Makalenin büyük bir kısmında ise Balkan Harbi neticesinde önerilen mütarekelerin imzalanması veya imzalanmaması durumunda olabilecekler tartışılmış ve gidişatın olumsuz seyrinin müsebbibi olarak eski kabine itham edilmiştir. Yazının son satırlarında ise

“Bilakis bazı mehafilde hareket-ı vakı'a ve tezahürat-ı milliye'nin teveccühle, muhabbetle telakki edileceği şimdiden tayin eyledi. Ve bir kere daha isbat edildi ki ölmek istemeyen mevcudiyeti ibraza ve şeref ve haysiyetini müdafaa ve i'laya karar vermiş olan bir millet için daima bir takdîr-kâr ve muhibb bulunabilir. Ve hatta efkâr ve amâli bu münasebetle ihlal edilmiş bulunanlar bir taraftan ibraz-ı gayz ve hiddet etmekle beraber diğer taraftan hürmet ve takdir beslemek mecburiyetini hiss ederler. Bu, evet yalnız bu cihet bile istisgâr [küçük addedip ehemmiyet vermeme] edilemeyecek bir muvaffakiyettir.

Hadisât-ı ahirenin husule getirmiş olduğu vaziyet-i cedideden daha ziyade istifade edileceği kaviyyen ümid ediyoruz. El verir ki dirayet ve sebat gösterelim.”

denmekte ve Bâb-ı Âli Baskını ile Osmanlı halkının kendi varolma ve hayatta kalma hakkını koruduğu fikri savunulmaktadır.

Aynı nüshada *Harb ve Sulh* üstbaşlığının altında *Vaziyyat-ı Umumiye-i Siyasiye* (s.1) başlıklı haberde ise Bâb-ı Âli Baskını'nın, Avrupa devletlerinde ne gibi tepkilere sebep olduğu nasıl karşılandığı haberleştirilmiştir. Haberin ilk satırları ise *Tasvir-i Efkar*'ın, Bâb-ı Âli Baskını'nı nasıl gördüğüne ve okuyucusuna karşı nasıl temsil ettiğini göstermektedir; *“Geçen pençşenbe[Perşembe] günü milletin bir feverân-ı hamiyetle bir siyaset-i cebînâne[korkakça]*

takib ederek vatani ca-ı inkıraza doğru sürükleyen hey'at-ı sâbika-i hükümeti mevki'-i iktidardan ıskat etmesi[düşürmesi]...". Bu haberde de Bâb-ı Âli Baskını feraset sahibi insanların, ülkeyi yönetme hakkını korkakların ve hıyanet içerisinde bulunanların elinden alması olarak yorumlanmıştır. Haberin genelinde ise kendi hakkını böyle savunan, yaşama hakkını geri alan milletin Avrupa kamuoyunda da Osmanlı Devleti ve halkına dair fikirlerin değişmesine sebep olduğu savunulmaktadır. Haberdeki genel fikir korkak ve güçsüz, insan veya ülkelerin kendilerini destekleyecek kimse bulamayacağı ve yaşama haklarını kaybetmeye mahkum olacakları yönündedir fakat Osmanlılar İstanbul'da vuku' bulan son olaylarla korkak ve güçsüz olmadıklarını hem kendi yöneticilerine hem de dünyaya göstermişlerdir.

Bu nüshada konu ile ilgili bir başka haberde *Tezahürat-ı Millînin İtalya'daki Tesirâtı* başlığını taşımaktadır (s.1). Haberde aktarıldığına göre Roma'dan, İstanbul'daki siyasilerden birine İstanbul'da meydana gelen son olayların Roma'da sitayiş ve takdirle karşılandığı yönünde bir telgraf gelmiştir. Osmanlı'daki son durum bütün Avrupa'da Osmanlı lehine fikir değişikliklerine sebep olmaktadır. Bu haberin hemen arkasından ise *Avrupa'da Takdirat* başlığı ile *Neue Wiener Jurnal*, *Deutsche Volksblatte* ve *Neue Freie Presse* isimindeki Avusturya ve Alman gazetelerinden çeviri haberlere yer verilmiştir. Bütün bu haberlerde özet olarak Osmanlı halkının Genç Türklerle beraber hareket ederek işe yaramaz ve korkak bir kabineyi, iktidar mevkiinden indirdiği, bunun yerine ülkenin başına genç, cesur ve azimli insanların getirildiğinden söz edilmektedir. *Şuun-ı Dahiliye* (s.2) başlığında *Vilayât'da Tezahürât-ı Milliye* başlığı altında vilayetlerden gönderilen telgraflara yer verilmiştir. Tıpkı önceki sayılardaki telgraflarda olduğu gibi burada da Osmanlı'nın çeşitli vilayetlerinden eşrafın kabine değişikliğinden memnun olduklarını ve yeni kabineyi maddi, manevi desteklemeye hazır olduklarını belirten iki telgrafa yer verilmiştir. Gazetenin bu nüshasında Kamil Paşa kabinesinin Balkan Harbi ve Londra konferansındaki yanlış (en azından *Tasvir-i Efkâr* gazetesince yanlış) hareket tarzından bahseden haberler de var olmakla beraber Bâb-ı Âli Baskını'na dair haberler bu kadardır.

15 Kanun-ı Sani (28 Ocak 1913) tarihli *Tasvir-i Efkâr* incelendiğindeyse, Bâb-ı Âli Baskınına dair haberlerin azalmaya başladığı görülecektir. Baskının gerçekleştiği günden beri ilk kez başyazının konusu Bâb-ı Âli Baskını veyahut hükümet değişikliği değildir fakat bunun önemli bir sebebi de Ebuzziya Tevfik'in vefat etmiş olması ve gazetenin önemli bir kısmının bu vefat ve taziye haberlerine ayrılmasıdır. Bu nüshada Bâb-ı Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek ilk haber *Harb ve Sulh* (s.1) üst başlığının altında yer alan *İtalya Efkâr-ı Umumiyesi – Enver Bey*

başlıklı haberdır. Bu habere göre Roma askerî çevreleri Enver Bey'e karşı takdirkâr bir hissiyat beslemekte ve bulunduğu mevkiye uygun vasıfları haiz olduğunu söylemektedir. Aynı nüshada *Havadis-i Muhtelif* (s.2) üstbaşlığının altında yer alan *Tezahürat-ı Milliye Tesirâtı* başlıklı üç satırlık bir haberdır. Bu haber de bir Rum gazetesinden aktarılmıştır. Aktarılan habere göre; “*Osmanlı inkılab-ı ahiri üzerine Balkan hükümetleri eshamının bir az kıymetden düşdüğü ve Yunan millî bankasının tahvilatı da tenezzül ettiği okunmuştur.*”. Yani Osmanlı'da meydana gelen hükümet değişikliği Osmanlı lehine sonuçlar doğurmaktadır.

Matbuat-ı Ecnebiye (s.2) başlıklı haberde ise dış basında Bâb-ı Âli Baskınının nasıl yorumlandığı verilmiştir. Burada haber aktarılan ilk gazete *Neue Freie Presse* isimli Alman gazetesidir. Gazete baskın hakkında şöyle demektedir.

“İstanbulda bir inkılab vuku’ bularak Mahmud Şevket Paşa re’skâra geçmiştir. Müşarünileyh kabinesini teşkil eylemiştir. Bu suretle inkılab zahiren nihayet bulmuştur.

Ma’haza hükümet-i cedîdenin cidden haiz-i metanet ve nüfuz olduğu ileride anlaşılacaktır. Fakat şurası muhakkaktır ki millet-i Osmaniye yeni kabinenin lehindedir. Bâb-ı âli önündeki tezahürâtda irâd olunan hararetli nutuklar ve bir avuç gayretperverin ani bir sür’atle inkılabı husule getirmeğe muvaffak olması inkılab için tabakât-ı milletde çokdan beri zemin hazırlandığını ve Bâb-ı Âli tezahüratının inkılabın son kısmını teşkil eylediğini isbat ediyor.” *Neue Freie Presse*'de yayınlanan bu yazının devamında Türkleri bu inkılabı iten sebepler açıklanmış ve yazı şu cümlelerle bitirilmiştir; “*...Fakat şimdiye kadar Türkiyeye karşı ittihaz olunan şiddet politikasına artık devam etmek münasib değildir. Madem ki namları pür şân ve şeref-i maziye derhatır etdiren Mahmud Şevket Paşa ve Enver Bey makam-ı iktidara getirilmişlerdir, devletler tarafeyn-i muharebeyi serbest bırakmalıdır. Türkiyede meydana gelen yeni sistem-i idareye kuvvet ve kudretini göstermeğe müsaade olunmalıdır. Avrupa'nın Balkan hükümâtı lehine Türkiyeye tazyik eylesine bir mu'tad sebep yoktur.”*

Aynı yazıda aktarılan bir diğer haber ise *Jurnal* isimli bir gazetenin haberidir;

“Dün, komedi nihayet buluyor acaba drama doğru mu gidiyoruz, diyorduk. Hükümet-i Osmaniyeeye karşı gösterilen malumat-ı istihfafkârane İstanbulda bir kıyam-ı millî ile neticelendi. Kamil Paşa kabinesi ahalinin gazab ve hiddetiyle sürüldü. Mevkî'-i iktidara üç senelik Osmanlı siyasetinin kahramanı olan Mahmud Şevket Paşa geldi.”

Aktarılan bu iki haberin ortak özelliği halkın yanlış politikalar ve kararlar sonrasında galeyana gelerek, vatansever bir isyan neticesinde Kamil Paşa hükümetinin devirdiği düşüncesinin savunulmasıdır.

Bu nüshada bir de *Neue Freie Presse* gazetesinden alınan *Cahid Bey ve Rüfekasının Beyanati* başlıklı (s.2) ropörtaj vardır. Ropörtaj Viyana’da bulunan Jön Türkler’in önemli isimlerinden olan Hüseyin Cahid Bey, Cavid Bey, İsmail Hakkı Bey ve Nazım Bey gibi isimlerle yapılmıştır. Ropörtajın tamamı Bâb-1 Âli Baskınına dair olmamakla beraber, Hüseyin Cahid Bey’in şu cümleleri hem Bâb-1 Âli Baskınının beklenen bir olay olduğuna hem de Ahmet Muhtar Paşa ve Kamil Paşa kabinelerine dair düşüncelere işaret etmektedir;

“... *Dün vaki’ olan hadisatın zuhurunu zaten tahmin ediyor idik. Kendine muhalefet-i efkarda bulunanları şiddetle takib etmek ihtiyar Kamil Paşanın icad eylediği bir usuldür. Cümlemiz hakkında takibat icra olunmuşdur. Bazılarımız mesela Ahmed Rıza Bey ile meclis-i mebusan reisi sâbıkı Halil Bey Parisde bulunuyor. Cümlemiz adaleti görmek üzere İstanbula avdet edeceğiz. Hükümet-i hazırta, Gazi Muhtar Paşa hükümeti tarafından suret-i gayri meşru’da dağıtılmış meclis-i mab’usanı tekrar toplayacak olur ise pek münasib hareket etmiş olacaktır. Son zamanlarda yüksek perdeden çıkarılan her sada-yı muhalefet ----- edilmiştir. Kamil Paşa matbuatın ağzını kapatmıştır. Türkiyede hüküm ferma olan infialin derecesini memalik-i ecnebiyede anlamağa imkan yokdur.*”

Şuun-ı Dahiliye üstbaşlığının altında ise *Tezahürat-ı Milliye Münasebetiyle* (s.3) başlığı ile vilayât eşrafından gelen ve yeni kabineye maddi manevi destek olacaklarını belirten iki telgrafa yer verilmiştir. Gazetede başka ülkelerde Bâb-1 Âli Baskınının ve yeni kabinenin nasıl karşılandığına dair haberlerde mevcuttur ve bunlar bu nüshada Bâb-1 Âli Baskınına dair son haberlerdir. Reuter Ajansının, Kalküta muhabirinden aldığı haber tercüme edilerek *Tasvir-i Efkâr* okuyucusuna aktarılmıştır (s.4). Aktarılan haberde Hindistan’daki Müslümanların İstanbul’da iktidara gelen yeni firkanın lehine toplantılar düzenledikleri ve bu toplantılarında Balkan Harbinin tekrarlanmasının yanlış olacağı ve de İngiltere’nin, Balkan topraklarında Bulgarların Müslümanlara karşı zulmüne sessiz kaldığı yönünde kararlar alınmıştır. Bu haberin ardından ise bir Sırp gazetesinden alıntı yapılmıştır ve gazete Osmanlı’da meydana gelen vukuatın Balkan Harbi sonunda imzalanacak mütarekeler sebebiyle meydana gelmesini Osmanlıların hasmane tutumunu gösterir bir hareket olarak nitelenmektedir. Bir de Köln gazetesinin haberi aktarılmıştır; bu gazeteden aktarılan haberde ise gazetenin Osmanlı’nın yeni hükümetine itimat edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Gazetede gündün güne baskına dair haberlerin azaldığı görülmektedir. 16 Kanun-ı Sani tarihine gelindiğinde Bâb-1 Âli Baskınına dair ilk haber *Yeni Hükümet ve Almanya’da Tarz-ı Telakki* başlığı ile Alman gazetelerinin Osmanlı’nın yeni hükümetine dair yorumlarının verildiği haberdur. Aktarılan haberlere göre *Neue Freie Presse* gazetesi İstanbul’daki bu isyanın sorumlularından biri olarak Almanya hükümetini görmektedir. Almanya, Osmanlı’ya

önerilen ağır mütareke şartlarına tepki vermesi gerektiği halde sessiz kalmıştır ve maruz kaldıkları bu adaletsiz tutum ve ağır mütareke şartları Osmanlı halkını galeyana getirmiştir. Yine *Neue Freie Presse* gazetesinin Enver Bey hakkında yayınladığı bir yazı *Tasvir-i Efkâr* okuyucusuna aktarılmıştır. Enver Bey hakkındaki bu haberde Enver Bey'in İkinci Meşrutiyetin ilanındaki öneminden bahsedilmiş ve Bâb-1 Âli Baskını ise Enver Bey'in düvel-i muazzamayı yeniden mağlup etmesi olarak yorumlanmıştır;

“Şimdi Enver Bey üçüncü defa Avrupanın tasavvrularını alt üst ediyor. Enver Beyin yalnız bu defaki mahareti yanında en müheyyic ve şâyân-ı hayret sergüzeşt ve hikayeler bile hiç mesabesinde kalmaktadır. Enver Beyin bu harikası karşısında Avrupa yine ----- ve âciz kaldı. Bu aczin sebebi ise şimdiye kadar hükümet-i Osmaniyede hiss-i milli olduğuna ----- edilmemesindedir. Enver beyin mükerreren devletlerin planını bozması hissiyat-ı milliye-i Osmaniyenin mümessil-i hakikisi olmasından neş'et etmektedir. Şimdi mesele bu defaki muvaffakiyetin neticeli ve esaslı olup olmamasındadır.”

Neue Freie Presse isimli Avusturya gazetesinden aktarılan bu haber dışında bu nüshada önceki nüshalarda olduğu gibi *Vilayatta Tezahürat-ı Milliye Tesirâtı* başlığı altında halkın yeni kabineye desteğini işaret eden iki telgrafa yer verilmiştir ve 16 Kanun-ı Sani tarihindeki Bâb-1 Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek haberler bu kadardır.

17 Kanun-ı Sani (30 Ocak) tarihine gelindiğindeyse Bâb-1 Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek haber neredeyse bulunmamaktadır. Balkan Harbi biterken düvel-i muazzama tarafından Osmanlı Devleti'ne ortak bir nota verilmiştir ve Bâb-1 Âli Baskınının sebeplerinden biri de bu notadır. Artık yeni kabinenin bu notaya vereceği cevap ülkenin ve dolayısıyla basının gündemi haline gelmiştir. Dolayısıyla 17-18 Kanun-ı Sani tarihli gazeteler incelendiğinde *Vilayatta Tezahürat-ı Milliye Tesirâtı* başlığı altında verilen ve halkın yeni kabineye desteğini gösteren telgraflar dışında Bâb-1 Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek haberler kabine-i hâzıra ve kabine-i sâkita'nın kıyaslandığı haberlerden ibarettir.

2.5 Tercüman-ı Hakikat ve Tercüman-ı Hakikat'te Bâb-1 Âli Baskını

Tercüman-ı Hakikat gazetesi 25 Haziran 1878'de Ahmet Mithat Efendi tarafından kurulmuştur (İnuğur, 1978: 262; Topuz, 1973: 79). İlk nüshada gazetenin kurucusu Mehmet Cevdet olarak görülmektedir fakat gazetenin kurucusu ve yöneticisi Ahmet Mithat'tır (Tekin, 2011). Zamanının en ciddi siyasi gazetesi olarak bilinmektedir. 1882 yılına kadar gazetede ki hemen hemen bütün yazıları Ahmet Mithat yazmıştır ve bu durum Ahmet Mithat'a “Yazı Makinası” adının takılmasına sebep olmuştur. Daha sonra ise aynı zamanda Ahmet Mithat'ın

damadı olan Muallim Naci, *Tercüman-ı Hakikat*'te yazmaya başlamıştır ve gazetede ki edebî münakaşalar gazetenin tiraj ve satış rekorları kırmasını sağlamıştır (Oral:154). Gazete önce 4 sonraları ise 8 sayfadır. Ahmet Mithat *gazetesinde* romanlarını yayınlamış, tarih dizileri yazmış ve ekonomi politiğe dair bir yazı dizisi kaleme almıştır (Topuz, 1973, s. 79). *Tercüman-ı Hakikat* adeta bir gazetecilik okulu niteliğindedir. Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi gibi muharrir ve romancılar yetiştirmiştir (İnuğur, 1978:146)

Çalışma için incelenen bir haftalık zaman diliminde *Tercüman-ı Hakikat* dört (4) sayfa olarak neşredilmiştir. Bu tarihlerde gazetenin başyazarı Ahmed Agayef (Ağaoğlu Ahmed)dir. Serlevhanın sağ tarafında gazetenin adres ve telefon bilgileri verilmiştir. Adres; Dersaadet'te Bâb-ı Âli civarında Ebussuud Caddesinde'dir. Yine gazetenin aynı bölümünde belirtildiği üzere "*Menaifi-i umumiyyeye müteallik asar kabul olunur. Derc edilmeyen evrak iade edilmez. Tercüman-ı Hakikat hâdim-i hürriyet ve müdafî-i hukuk-ı millettir.*". Gazete isminin hemen altında belirtildiğine göre ise *Tercüman-ı Hakikat* her gün akşamları yayınlanmaktadır ve İslam ve Türk gazetesidir. Gazetede tarihler hem hicrî hem miladî hem de rumî takvime göre verilmektedir. Serlevhanın sol tarafında ise gazetenin abonelik ve ilan ücretleri verilmiştir. Burada verilene göre İstanbul için senelik abonelik yüz (100) guruş, Osmanlı vilayetleri için seneliği 90, altı aylığı elli (50) ve bir aylığı on dört (14) guruştur. Gazetenin nüshası on (10) para iken eski tarihli sayılar dört (4) paradır.

Tercüman-ı Hakikat gazetesi Bâb-ı Âli Baskınından sonra kapatılmadan yayın hayatına devam eden gazetelerdendir ve bu durum aslında gazetenin Bâb-ı Âli Baskını ve İttihatçılara dair tutumları hakkında fikir vermektedir. Zira *İkdam* ve *Alemdar*'da görüldüğü üzere; Baskın ve/veya İttihatçılara dair olumsuz yayın yapma ihtimali olan gazeteler bir süreliğine kapatılmış ve bazı gazeteciler ise kısa süreliğine de olsa tevkif edilmiştir.

11 Kanun-ı Sani 1328 (24 Ocak 1913) tarihine yani Bâb-ı Âli Baskını'ndan sonraki ilk güne gelindiğinde, *Tercüman-ı Hakikat*'in başyazarısı *Hakk-ı İhtilal* başlığını taşımaktadır. Başyazarı da herhangi bir imza görülmemektedir. Fakat gazetenin ser muharriri Ahmed Agayef'tir bu yüzden yazının da onun tarafından kaleme alındığı düşünülebilir. Aynı tarihte *Serbesti* gazetesinin başyazarısı da *Hakk-ı İhtilal* başlığını taşımaktadır. İlk satırlarda Osmanlı'nın büyük bir felakete doğru sürüklenmekte iken son anda adeta bir kurtarıcının müdahalesiyle bu durumdan kurtulduğu ifade edilmiştir.

"Tarihmizin son sahifesi dün kapanacak ve bala-yı felakete bir damga-yı butlan hak edilecekti. Dün Osmanlılar son cur'a-ı felaket ve ----- [Kelime silinmiş okunamadı] içeceklerdi. Felahdan izmihlale bir tek hutve kalmışdı. Osmanlılık gözleri bağlı, eli böğründe, silahının kabzası

münkesir[kırık], ruh yolunda necabetinde söndürülmek, bastırılmak istenilen bir isyan-ı sâkitane ile siyasetgâha sevk olunurken halaskâr bir dest-i felahın müdahale-i necibiyle kurtarıldı ve kurtuldu. Bilinemez nasıl meş'um bir halet-i ruhiye içinde devletin, an'anât-ı kadîmesine mehbîb olan muazzez ve mukaddes kıtaların ceffe'l-kalem denî[alçak] bir adüvve[düşmana] terk ve tevdi' edilmesine ramak kaldığı bir sırada, uzak ufuklarda aziz bir necm-i rehakâr[kurtarıcı] gibi yaşayan bu son halaskar kuvvet, ruhunda bütün isyanları, bütün galeyân ve feveranlarıyla meydan-ı cidal ve gazaba atıldı. Hakkın inkıyada[itaat etme, boyun eğme], iştikânın sükuta, rehanın felakete kalb edildiği[dönüştürüldüğü] bu menhus[uçursuz, kötü] yerlerde elinde tutduğu meş'ale-i hidayet ve gufran ile meshûf nur-ı vicdanlarında yeni bir ra'se-i hayat dalgalandırdı... ”.

Bâb-ı Âli Baskını ise Osmanlı halkının ihtilal hakkını kullanması ile yorumlanmış ve İkinci Meşrutiyet'in ilanına denk bir ihtilal olarak tasvir edilmiştir;

“Her felakete her darbe-i şütum ve istihkâra karşı onun elinde yalnız tarihin, kıymet-i hakikiyesini bildiği bir kuvvet yok muydu? Vardı. Fakat o kuvvet öyle muazzam, bütün kâinatı herc ü merc etmeğe müstaid ve kâdir bir kuvvet idi ki bunu yalnız halas ve idamının mevzu'-ı bahs olduğu devrelerde isti'mal edebilirdi. İşte bu kuvvet hakk-ı ihtilalden başka bir şey miydi? Dün millet hakk-ı ihtilalini isti'mal ve tatbik etdi. Hakk-ı ihtilalin bir peyk-i layenfekki kanın dökülmesine meydan verilmedi. Ve bu suretle ikinci bir 10 Temmuz ihtilali ibda' eyledi.”.

Yazının devamında ise devrik kabineye Edirne'nin ne gibi gerekçelerle terk edileceğine dair retorik sorular yöneltilmiş ve başyazı muharririn Osmanlı tarihine yönelttiği “*Ak sakallı! İhtiyar, sen ne diyorsun? Varîkât-ı felaketinde yeni bir felakete gizli bir yer mi hazırlamakla meşgulsün?*” sorusunu tarihin “*Bedbînim, fakat ümitsiz değilim.*” Cevapladığını düşünmüş ve bunu “*O vakit anladım ki; ihtiyar tarih muazzam bir kuvvetden, muazzam bir dest-i rehagardan, “hakk-ı ihtilal”den bahsediyor. Sen ey şanlı fakat felaketzede ihtiyar! Bütün millet seni memnun etmek için meydan-ı cidale atıldı. Eğer sen memnun isen, sen şâdkâm [çok sevinçli] olmuşsan, sen bütün tecrübelerinle rehberliği kabul edeceksen yetişir bu millete bu kasr[Farsça; kurtulmak, kurtuluş]!” şeklinde yorumlamıştır.*

Aynı nüshada *İnkılab* (s.1) başlıklı imzasız yazıda ise önce inkılabın ne olduğu ve tarihte inkılapların nasıl şekillendiği açıklanmıştır. Yazıdaki “*Hiçbir tarz-ı idare bir günde te'sis edilmedi. -----[kelime silinmiş okunamadı] siyasiye ve ictimaiye asırlara muhtac-ı vabestedir. “Feodalite“ kavaidini vücuda getirmeden evvel asırlarca bî şekl, nâkıs, müzezbib bir halde devam etdi.”* diyor. *Vakiâ' ilk nazarlarda bunun aksi sabit gibi görünürse de yine hakikatde öyle değildir. Misal bizim 10 Temmuz, 11 Nisan, 10 kanun-ı sâni inkılablarımız hemen beş on gün içinde çalışıldı.*” cümleleri ise Bâb-ı Âli Baskınının, İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesine denk bir ihtilal olarak kabul edildiğini göstermektedir. Bu cümlelerdeki 10

Temmuz, İkinci Meşrutiyet'in ilan tarihi; 11 Nisan 31 Mart vakasının miladî takvime karşılık gelen tarihi ve 10 Kanun-ı sâni ise Bâb-ı Âli Baskınının gerçekleştiği tarihtir. Birinci ve üçüncü tarihler rumî takvime göre verilmişken 31 Mart vakasının tarihi miladî takvime karşılık gelecek şekilde verilmiştir. İlerleyen cümlelerde ise Bâb-ı Âli Baskını tarihe altın harflerle yazılması gereken bir inkılap olarak nitelenmiş ayrıca bu baskınla Osmanlının henüz hayat hakkını muhafaza etmeye kararlı olan bir millet olduğunu gösterdiği savunulmuştur.

“...Bugün ise millet-i Osmaniye dört senedir feyz-i meşrutiyetten müstefiz[feyz alan] olmuştur. Mevcudiyetini, hukukunu öğrenmiştir. Onların birkaç şahs-ı müstebidin elinde bâziçe[oyuncak, eğlence] olmasına tahammül edememiştir. Millet, dün, tarihinin en mu'tena sahifelerine hatt-ı zerrinle yazılacak bir inkılab-ı mesud vücuda getirmiş ve Avrupaya karşı bir kere daha hasta, mariz, halet-i ihtizarda olmadığını göstermiştir. Fakat ey Avrupa! Sende zerre-i nukat bir hiss-i insaf varsa takdir etmez misin ki? Osmanlılık ölmemiştir. Ve ölmeğe layık olmadığını hareket-i ahiresiyle de göstermiştir. Teslim etmez misin ki Osmanlıların maruz oldukları müşkilat-ı dahiliye ve hariciye karşı sende ve Avrupanın dendân-ı harisanesi önünde fariza bir İngiltere bulunsaydı bizim kadar şîrane, delirane mukavemet edebilir mi idi?...”

Yazıda Bâb-ı Âli Baskını aynı zamanda Fransız ihtilaliyle mukayese edilmiş ve inkılabı gerçekleştirenlerin kan dökülmesine razı gelmemesi göz önünde bulundurularak Bâb-ı Âli Baskınının, Fransız ihtilalinden daha üstün olduğu savunulmuştur.

Gazetenin bu nüshasında *Dünkü İnkılabın Matbuat Üzerindeki Tesirâtı* başlıklı haberde (s.2) *La Turki (La Turquie)* isimli gazetenin bu konuya dair haberine yer verilmiştir. La Turquie'den aktarılan haberde Balkan Harbi neticesinde sulh görüşmelerinin yürütüldüğünden ve gidişatın sulh anlaşmalarının imzalanması yönünde olduğundan bahsedilmektedir. Fakat aktarılan habere göre

“... Fakat yalnız bir şey hesab edilmemiş ve asırlardan beri müstebid idarelerin Türkiyede ihmal etmeği itiyad ettiği bir mühimme “hiss-i millî” nazar-ı itibara alınmak istenmemiş idi. Binaenaleyh, bu hissiyat-ı samime-i milliye dün bütün ihtimalati hal edebilecek bir kabiliyet ile tezahür etdi...”

Bu haberde Bâb-ı Âli Baskınının, hissiyat-ı millînin göz ardı edilmesi neticesi gerçekleştiği düşüncesi görülmektedir.

Aynı nüshada bir de *Edirne'nin Mukadderatı* başlıklı (s.1) haber vardır. Bilindiği üzere Balkan Harbinin sonunda Londra Konferansı sürerken düvel-i muazzama tarafından Osmanlı Devleti'ne ortak bir nota verilmiştir ve bu notaya göre Edirne ve adaların Bulgaristan'a

verilmesi istenmektedir. Bu nota Bâb-1 Âli Baskını tetikleyen sebeplerdendir ki bu durum haberdeki şu cümlelerde de açıkça görülmektedir;

“Edirne vilayetinin vükela-yı sâbika tarafından tamamen terkine karar verildiği malumdur. Bu karar üzerine millette husule gelen galeyen ve feveran neticesi olarak Kâmil Paşa kabinesinin muhafaza-yı mevki’ eylemesine imkân ve ihtimal kalmamış ve bugün mevki’-i iktidarı işgal eden Mahmud Şevket Paşa kabinesi devletin ruh-ı istikbali demek olan bu mesailde suret-i kat’iyede mukavemet eylemek azminde bulunmuştur.”

Haberin konusu Edirne’nin geleceği olsa da yukarıda görülen satırlar doğrudan Bâb-1 Âli Baskını ile ilgilidir ve bu haberde de Bâb-1 Âli Baskınının halkın haklı galeyanı neticesinde meydana geldiği görüşü hakimdir.

Bâb-1 Âli Baskını esnasında yaşanan bir kargaşada Harbiye Eski Nâzırı Nazım Paşa ve kendisi de bir İttihatçı olan Mustafa Necib Bey vefat etmişlerdir. Gazetede yer alan *Kaza* başlıklı haber (s.2) ikisinin vefatını konu almaktadır.

“Dünki hareket-i milliye esnasında sadaret yaveri Nafiz Beyin tehevür-i [düşünmeden hızlıca hareket etme, sinirle hareket etme] fuzulanesi bazı güne-i kazalara sebebiyet vermiş ve nihayet mumaileyh dahi kendi ifa ettiği karışıklığın te’sir-i kaza-yı revanına duçar olmuş bulunduğu malumdur. Fakat bu badire arasında yanlılığın, su-i tesadüfün kurbanı olarak harbiye nazır-ı sâbıkı Nazım Paşa ile hürriyet-i Osmaniyenin ilk nişane-i teşebbüsünü izhar eden Mustafa Necib Bey gibi iki vücud-ı kıymetdarın dahi fenapezir olduğunu teessürlerle sabah gazeteleirnde mütalaa eyledik...”

Haberde Bâb-1 Âli Baskını hareket-i milliye olarak tasvir edilmektedir ve bu yönüyle gazetenin Bâb-1 Âli Baskınına nasıl yorumladığına ve yansıttığına dair fikir vermektedir haberin devamında ise merhum Nazım Paşa ve Mustafa Necib Bey’e övgüler ve cenaze merasimlerine dair bilgi yer almaktadır.

Bu nüshada Bâb-1 Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek son haber *Müdahale Etrafında* (s.2) üst başlıklı haberdir, bu haberde Londra Konferansına, Balkan Devletlerinin Osmanlı’dan taleplerine, devlet-i muazzamanın konferanstaki etkisine dair bilgiler vardır. Haberde Bâb-1 Âli Baskını’na ilişkin satırlar ise; *“...Dün bâb-ı âli tarafından düvel-i muazzamaya cevabî nota verilmezden mukaddem vuku’ bulan hareket-i milliye memleketi büyük bir felaketden kurtarmağa muvaffak oldu. Vükela-yı sâbika cevabî notayı suret-i kat’iyede kararlaştırmağa meşgul bulunuyorlardı. Fakat teşekkür olunur ki inkıraz uçurumuna doğru atılan bu seri’ hutvelerin kenar-ı hufrede tevkife muvaffakiyet hasıl oldu...”* cümleleridir. Bu satırlarda

kabine-i sâkıtanın, düvel-i muazzamanın müşterek notasına vereceği cevabın Osmanlı ülkesini bir felakete sürükleyeceği düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir.

12 Kanun-ı Sâni 1328 (25 Ocak 1913) tarihine gelindiğinde ise gazetenin Ahmed Agayef imzalı başyazısı *Vaziyet-i Hâzıra* başlığını taşımaktadır ve bir süre önce hükümet-i sâbıkaya yönelik eleştirilerinin bulunduğu bir yazısını alıntılararak başlamıştır;

“Biz daha dört ay akdem “Tercüman-ı Hakikat”in şu sütunlarında âtideki cümleleri aynen yazmışdık: “Ordunun içine ilka-yı tefrike ve Arnavudlukda ifa iğtişâşla husule getirilmiş olan fırtınaların dalgaları üzerinde temin vuku’ etmiş olan bir hükümet hiçbir zaman şu dalgayı idare edemeyecek ve dalganın arkasında husule gelen boşluğu dolduramayacak ve kendisi ile beraber bütün milleti, bütün memleketi de bir hufre-i felakete [felaket çukuruna] doğru sürükleyecektir!”...”.

Bu satırlara bakıldığında Kâmil Paşa kabinesinden duyulan rahatsızlığın Londra Konferansından önce de mevcut olduğu görülmektedir. Başyazının ilerleyen satırlarında ise halkı galeyana getirecek boyutta rahatsızlıklara sebep veren olaylar sıralanmıştır;

“... Güya bir kurre-i bad-ı ateş ve hûn şu memleketin üzerinden geçmiş ve önüne gelen her şeyi yakub kavurmuşdur. Trablusgarbda kahraman mücahidîn-i İslamiyenin bir buçuk senelik o hüdaperestâne [hüdapeştane gibi yazıyor ama baskı hatası olma ihtimali yüksek], bütün cihanın hayretini, bütün beşeriyetin hürmetini calib mücahedeleri abes[faydasız] ve bîsemere [meyvesiz, verimsiz, faydasız] kaldı. Rumelide altı yüz senelik bir hakimiyet ta esasından tezelzüle[sarsıntı] uğratılarak Arnavudluk ve Makedonya gibi iki büyük kıt’anın terkine rıza gösterildi. Avrupa ile aramızda yalnız bir kapı teşkil edebilecek Edirne vilayeti ile adaların elimizde kalmasını istirhama tenezzül edildiyse de şu istirham bile kabul edilmeyerek mütehakkimane bir suretde terkleri bizden talep edildi ve bir intihardan başka bir şey olmayan şu talep bile kabul edilmek üzere idi. Şeref ve haysiyet-i milliye tamamen pâymal ediliyordu. Şan-ı hilafetden eser kalmamak üzere idi...”.

Yukarıdaki satırlarda hem halkı çileden çıkararak gidişat sıralanmış hem de Osmanlı şerefının ayaklar altına alındığı vurgusu yapılmıştır. Sonraki satırlarda ise eski hükümetin hatalarından söz edilmiş başa yeni gelen hükümet ise bu hatalara düşmemesi yönünde ikaz edilmiş yeni hükümete tavsiyeler verilmiştir. Daha sonra ise Bâb-ı Âli Baskını hakkında şu cümleler söylenmiştir;

“... Halbuki tezahürat-ı milliye vuku’ buldu ve henüz hükümet teşekkül etmeden bile bütün sefaret baş tercümanları bâb-ı âliye gelerek tebrikata koyuldular! Avrupada ise dost ve düşman herkes şu tezahürâtı takdir ve Osmanlılığın ölmediğine ve Osmanlı milletinin daha birçok sözler söyleyecek kadar kuvvete mâlik olduğuna işaret olduğu mahiyetinde tefsir

ediliyor. Ve bunun da böyle olması gayet tabiidir. Yaşamak isteyen bir milletin önüne durulamaz. “Yaşamayacaksın, şeref ve namusunu müdafaa etmeyeceksin, mevcudiyetinin muhafazasına koyulmayacaksın!” denilemez...”

Bâb-ı Âli Baskını bu satırlarda Osmanlı halkının henüz ölmediğini ve yaşama hakkını korumaya da kararlı olduğunu Avrupa'ya ispatı olarak değerlendirilmiştir. Bu satırların ardından ise yine devrik kabinenin hatalı yönleri sıralanmış ve yeni kabinenin bu hataları tekrarlamaması temenni edilmiştir;

“...Hükümet-i zaile bilakis milletin ta ruhunu, ta kalbini eziyordu. Eli kalem tutanların kalemlerini kırıyordu. Ağzı söz tutanların dillerini bağlıyordu. Az çok uruk-ı hamiyeti tahrik edebilecek bütün erbab-ı gayreti zindanlara sevk ediyordu. Bilakis milletin maneviyatını bozacak, kudsiyatını ezecek, km bilir hangi menabi'-i ecnebiyeden mülhem olan bütün baldırı çıplakların tefevühât ve tecavüzatına vasi' bir meydan açıyordu. Bu sayede millet harb-i hazıra adeta bir şahs-ı salis vaziyetini alarak seyirci kalıyordu! Güya muharebeyi o yapmıyormuş başkası yapıyormuş! Hükümet-i hazıranın bu gibi hatayata irtikab etmeyeceğini kaviyyen ümid ediyoruz...”

Bu satırlar okunduğunda eski kabineden duyulan rahatsızlığın yegâne sebebinin Balkan Harbindeki ve Londra konferansındaki başarısızlıklar olmadığı görülmektedir. Bu satırlara göre kabineden duyulan rahatsızlığın önemli bir sebebi de yarattığı baskı ortamıdır. Eski kabinenin bu hatalarından sonra Ahmed Agayef yeni kabinenin yapması gerekenleri şu cümlelerle özetleyerek yazısını noktalamıştır;

“Hülâsa hükümet-i hazıra bir müdafaa-yı milliye hükümeti şeklini alarak bütün Osmanlıları, bütün erbab-ı hamiyet ve gayreti namus-ı milli etrafında toplamakla ecanibe karşı arz-ı mehabet ve azamet edecektir. Ve emin olalım ki o zaman gerek Avrupa ve gerek düşmanlarımız bile Osmanlılık şeref ve namusunun muhterem tutulması lüzumunu hissederek devlet-i Osmaniye ve hilafet-i muazzama-ı İslamiyenin şan ve şerefi iade edilmiş olacaktır.”

Bâb-ı Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek satırların bulunduğu bir başka haber ise *İcmal-i Ahval* (s.1) üst başlığı altında verilen *Rumeli'nin Mukadderatı* başlıklı haberdır. Haberin konusu devlet-i muazzama tarafından verilen müşterek nota ve buna verilmesi beklenen cevaptır fakat haberdeki bazı satırlar gazetenin Bâb-ı Âli Baskınına nasıl gördüğüne ve dolayısıyla okuyucusuna nasıl yansıttığına dair fikir vermektedir. Daha haberin ilk cümlelerinde Kâmil Paşa kabinesi buldukları mevkiye sülük gibi yapışmakla itham edilmiştir; “...Sâbık kabine sülük gibi yapışdığı mevki'inden kendisini ayırarak, millete bu felaketli anında bir cereyan verebilecek bir kuvvetin vücudunu bile tasavvur edemiyor ve hareket-ı sekenatında bir Serbesti-yi mutlaka malikiyetini iddia ediyordu...”. Londra

konferansında imzalanması planlanan mütareke Osmanlı halkını rahatsız etmiştir ve halk bu rahatsızlığını gerçekleştirdiği tezahürat-ı milliye ile göstermiştir;

“...Devletler tarafından verilen müşterek notaya, Osmanlılığın hayat ve selametini düşünerek kat’i, kat’i olmasa bile nazikane bir cevab-ı red verecek yerde kahraman Edirne kalesini ve hatta cezair-i bahr-ı sefidi terk ve tevdi’ etmek hususunda tereddüd etmedi. Fakat onun tereddüd etmemesi demek, milletin tereddüd etmemesi demek olmadığı, evvelki günki tezahürat-ı vatanperverane bunun netaic-i mesudesiyle tezahür ve tebeyyün etdi...”

Bu satırlarda Bâb-ı Âli baskını tezahürat-ı milliye yani millî bir gösteri olarak değerlendirilmiştir. Daha sonraki satırlarda ise yeni kabinenin iktidarı ele alırken tek kaygısının milletin ve devletin istikbalini kurtarmak olduğu ve halkın yeni kabineye desteğini gösterdiği ayrıca yaşanan bu milli galeyanın Osmanlılığın henüz ölmediğinin Avrupa tarafından da görülmesine sebep olduğu ifade edilmektedir;

“...Bugün bütün millet, vatanın, milletin hayat ve istikbalini kurtarmak endişe-i samimisiyle mevki’-i iktidara gelen hükümet-i hazıraya müzaherdir. Anadolu’nun her tarafından varid olan beşâşet telgrafnameleri, İstanbulun her köşesinden yükselen avaza-i takdir buna kavi bir delildir. Hatta dün Avrupadan gelen telgrafnamelerde de kat’i bir fikr-i ta’rizin adem-i vücudu buna delalet edecektir. Avrupa, an’ane-i kadimesi icabatından olarak, galib ve azmkâr olan milletlere zahîr [arka çıkan, yardımcı]dir...”

Haberde aktarıldığına göre eski kabinenin Edirne’nin terkini kabul etmesi hem Osmanlı halkını rahatsız etmiş hem de Balkan Devletleri ve düvel-i muazzama tarafından Osmanlı’nın giderek güçsüzleşmesi olarak yorumlanmıştır. Sonrasında ise yeni kabine ve eski kabine sergilemeleri beklenen ve sergiledikleri tavır yönünden mukayese edilmiştir;

“...Fakat bugün mevki’-i iktidara gelen hükümet-i hazır, hükümet-i sâbika-ı mel’üne gibi Edirneyi erzaksızlıktan öldürmek ve bu bahsi kendi kendini ve bütün millet-i Osmaniye’yi dehşetli ve felaketli bir emr-i vaki’ karşısında bulundurmamak isteyecek bir hey’et değildir. Bugünkü hükümetin yegane endişesi mesail-i muallaka-i hazıraya kat’i bir darbe indirmek, Avrupa devletlerinden, Balkan murahhaslarından, kat’i ve acil bir cevab talep etmek, aks-i takdirde harbi her dürlü felaketlere tercihen kabul eylemekdir...”

Devrik kabine için kullanılan mel’un sıfat gazetesinin Kâmil Paşa kabinesine dair fikirlerini en açık şekilde gösteren ifadelerinden biridir. Haberdeki Bâb-ı Âli Baskınına ve kabinelerin kıyaslanmasına dair ifadeler bu kadardır. Haberin son satırlarında ise Osmanlı Devleti’ni Rumeli’den çıkarmanın mümkün olmayacağı vurgusu görülmektedir.

Gazetede yeni hükümetin dolayısıyla Bâb-ı Âli Baskınının halkta bulduğu karşılığa da yer verilmiştir. *Felaha Doğru* (s.2) üst başlıklı bölümde *Vilayatta Tesirat* başlığı ile yayınlanan eşraf tarafından gönderilmiş telgraf bunun örneklerindedir;

“Dersaadetde Terciman-ı Hakikat Gazetesi vasıtasıyla

Makam-ı Sami-yi Sadaret-i Uzmaya

Milletin bihakkın itimad ve teveccühünü haiz olarak teşekkül eden muhterem kabinemizin teşebbüsât-ı vatanperveranelerinde tevfiyat-ı ilahiyeye mazhariyetlerine dua-hân olduğumuzu ve selamet-i millet ve vatan uğrunda cânen mâlen muktezi her dürlü fedakarlığı icraya hazır bulunduğumuzu arz eyeriz. Ferman Müfti Mehmed, Müderris Şevket, Ulemadan Ali Zeki, Ulemadan Mustafa, Meclis idare azasından Ahmed, Aza Ali, Ziraat Reisi Hüsnü, A'za Mehmed Emin, Aza Hüseyin, Maarif Reisi Vekili Ali, Eşrafdan Hacı Ahmed, Eşrafdan İbrahim, Eşrafdan Mustafa, Tüccardan Bekir, Tüccardan Halil, Tüccardan Ahmed”

Aynı bölümde *Tesirat ve İhtisasât* başlığı altında ise *Putanya* gazetesinden alıntıya yer verilmiştir. Bu haberde Bâb-ı Âli Baskınına dair doğrudan bir şey söylenmemiş fakat Kâmil ve Ahmet Muhtar Paşa kabienelerine yönelik eleştiriler sıralanmıştır. Baskının meydana gelmesinde bu kabinelerden duyulan rahatsızlığın etkisi de önemli olduğu için gazetenin Bâb-ı Âli Baskınına nasıl resmettiğini anlamak için bu kabinelere dair tasavvurunu da bilmek faydalı olacaktır. Haberin henüz ilk cümlesinde Kâmil Paşa kabinesi entrikalar çevirmek ve bu şekilde iktidara gelmekle itham edilmiştir;

“Dün tedvir ettiği entrikalarla re’sgâra gelen Kamil Paşa kabinesi bugün arkasında takib ettiği siyaset-i sakîmeyi terk ederek engin bir uçuruma doğru sürüklenmiştir... Kalb-i milletde unutulmaz cerihalar açan ve gençliği mahvetmek isteyen bu kabine bugün sukut eden emellerinin karşısında acaba ne yapıyor?...”

Ayrıca Kâmil Paşa yönetimi istibdan devrindeki kadar baskıcı bir idareyi benimsemekle doğruları ifade eden basını susturmakla suçlanmıştır;

“Kâmil Paşa kabinesi İttihad ve Terakki hükümetine: “Siz notanın izmihlali için uğraşıyorsunuz size la’net! Diyerek mevki’-i iktidara geçti. Fakat bu yanlış bir fikir idi. Zira kendilerinin icraâtı bilakis devr-i istibdadın mezalim ve denâet [alçaklık, adilik, zillet]inden başka bir şey değildir. İdare-i örfiye ilgâ edilecek dediler. Halbuki ilgâ edilmesi şöyle dursun “Harb isteriz” diye bağırarak evlad-ı memleket ve aile babaları hapsedildi. Hürriyet-i matbuat için va’dolunan müsaedât bahş olunmadı. Hatta, gazeteler acı fakat hakiki olan mütâla’atını bile söyleyemediler...”

Haberin son satırlarında ise Ahmet Muhtar ve Kamil Paşa kabienelerine yönelik ithamlar devam etmekte ve Bâb-ı Âli Baskını ile başa gelen yeni kabinenin niçin önceki kabinelerden üstün olduğu söylenmektedir;

“...Hulasa, Gazi Muhtar ve Kamil Paşalar kabienelerinin mezalimden başka hiçbir icraâtı yoktur. Bilakis kulub-ı milletde unutulmaz cerihalar açmıştır. Hiç olmazsa gayr-ı kanunî bir surette teşekkül eden mechul fakat askerî bir kuvvete istinaden iş başına gelen bu kabineler efsar-ı umumiyede kendisine manevi bir sermaye tedarik edebilmek için ten-dürüst[vücudu

sağlam], kanunperest bir siyasiyata bile mâlik değildi. Halbuki bugün karşımıza ulvî bir nâsiyenin altında tecemmu' etmiş bir kabine görüyoruz.”

Felah'a Doğru başlıklı bu bölümde aynı zamanda Osmanlı'da cereyan eden son olayların Londra konferansında bulunan Balkan Devleti murahhaslarınca ve de Avrupalı devletlerce nasıl yorumlandığına dair de kısa bilgiler yer almaktadır. Haberde aktarıldığına göre basın Osmanlı'da cereyan eden olayları sulhun bozulması olarak yorumlamakta fakat Avrupa halkları Osmanlıların bu tepkisini saygı ve takdir ile karşılamaktadır. Murahhasların tepkilerine dair haber *Matin* isimli gazeteden aktarılmıştır ve buna göre; “*Londra muhabir-i mahsusu Mösyö “Hedman” Müttefikîn Heyet murahhaslarından birinin memnun, diğerinin endişenâk, üçüncüsünün de cidden mebhût olduğunu...*” beyan etmektedir. Frankfurt gazetesi Jön Türklerin teşebbüsünü pek büyük ve âlicenâb bulurken bir Fransız gazetesi olan *Radikal* gazetesi ise İstanbul'da meydana gelen ihtilal için “de “*Açık ve berrak bir havada müdhiş bir yıldırım patladı*” demektedir. *Journal* isimli gazeteden yapılan alıntıda ise “*Edirne meselesinde, Osmanlı mukavemetinin kıymetini anlamamak kâbil değildir. Acaba düvel-i muazzama bu ihtilalde, şeref-i milliyi halas noktası cidden şayan-ı ehemmiyet ve tahassüs olduğunu anlayabilecekler midir?*” denmektedir. Osmanlı haysiyetinin incinmesinin İstanbul'daki ihtilale yani Bâb-ı Âli Baskınına sebep olduğu düşüncesi bu haberde de görülmektedir. Bu bölümde İngiliz matbuatından da alıntılara yer verilmiştir. Bâb-ı Âli Baskınına dair en olumsuz görüşlerin yayınlandığı Avrupa ülkesi büyük olasılıkla İngiltere'dir. Diğer ülke gazetelerinden alınan haberler genellikle yorumlanmadan aktarılırken İngiliz matbuatından yapılan alıntılarda *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin yorumları da görülmektedir;

“Londra, 24 kanun-ı sani – İstanbuldan gelen haberler müdhiş tesirât icra ediyor. Matbuat, tabii bir adem-i hoşnudî gösteriyor. “Daily Chronicle”, “Bu evvelden ihzar edilmiş bir komedyadır” demeğe sıkılmıyor. “Daily News”, “Düvel-i mir irtibat ve muazzama buna küçük bir irtibat ve alaka izhar edecek olursa, daha fenalarının da önü alınamayacaktır.” Diyor. Diğer İngiliz gazeteleirnin teşrihat ve tefsirâtı iyidir.”

Gazetede Bâb-ı Âli Baskını esnasında vefat eden Mustafa Necib Bey'in cenaze merasimine dair de bir haber yer almaktadır (s.2). Bu nüshada Bâb-ı Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek son kısım ise *Matbuata Bir Nazar* başlığı altında *Jön Türk* isimli gazeteden aktarılan *Hükümet-i Haziranın Siyaseti* başlıklı yazıdır. Yazının giriş bölümünde Kâmil Paşa kabinesinin devrilmesine nelerin sebep olduğundan bahsedilmiştir;

“Efkâr-ı umumiyenin muhasımâta tarafdar olduğu bin burhan-ı bariz ile tayin etmiş ve hükümet-i sâbikanın nazar-ı dikkati bu noktaya celb edilmiş iken, Kamil Paşa kabinesi, efkar-ı umumiye, belki de Avrupa

hükümetlerinden gördüğü fakat aksülamel icrasına muvafık olamadığı tazyik hasebiyle, hiçe saymış idi. Ve bu da sukutuna sebebiyet vermiştir. Pençşenbe günü öğleden sonra tezahür eden hareket-i milliye, bir defa daha bu memleketde mütefekkir ve âmil bir kitle-i millî olduğunu isbat eyledi. Devletin hal ve vaziyeti ne olursa olsun efkar-ı umumiyenin ihmal edilmesi icab etmezdi. Tezahürat-ı milliyenin tecellisi, kabinenin sukutu pek âni olması, netaic-i mesudeden olmağla beraber Nazım Paşa gibi kıymetdar bir vücudun dane-i kazaya hedef olarak, ziya'-ı ebedisi teessüf-i umumiyeği mucib olduğundan hükümet-i hâzırayı en ziyade dûçar-ı tessür eden haletde bu kaza-yı nagehanî olmuştur... ”.

Bu satırlara göre halk Edirne ve adaların terkinden ise savaşın yeniden başlamasını tercih etmektedir fakat Kâmil Paşa kabinesi efkar-ı umumîyi hiçe saymaktadır. Halkın bu isteğinin hiçe sayılması ise kabinenin devrilmesine sebep olmuştur. Bu satırlarda Bâb-ı Âli Baskınının milletin düşünen ve harekete geçen kısmı tarafından gerçekleştirildiği ifade edilmekte ayrıca eski kabinenin aniden ve çok kısa bir süre içinde devrilebilmesi ise tezahürat-ı millînin memnuniyet verici neticelerinden olduğu ifade edilmiştir. Yazının devamında yeni kabineyi kurmak için görevlendirilen Mahmud Şevket Paşa'nın herkesin güven ve takdirine sahip bir kişi olduğundan ve yeni kabinenin müşterek notaya vereceği cevabın Osmanlı'nın şeref ve haysiyetini incitmeyecek yönde olması beklentisinden bahsedilmiştir.

13 Kanun-ı 1328 (26 Ocak 1913) tarihli nüshada ilk sayfada *Siyasiyat* başlığının altında *Avrupa'da Tesirat* başlıklı imzasız bir yazı yer almaktadır. Yazının konusu İstanbul'daki son gelişmelerin Avrupa Devletlerinin Osmanlı Devleti'ne dair bakışında bir değişikliğe sebep olup olmadığı ve eğer bir değişikliğe sebep olduysa bu değişikliğin ne yönde olduğudur. Yazıda Bâb-ı Âli Baskınından hareket-i milliye olarak bahsedilmiştir. Yazıda Bâb-ı Âli Baskınının Osmanlı lehine olacak şekilde fikir değişikliklerine yol açtığından söz edilmiştir;

“...Burada son hareket-i milliyenin vuku'nu müteakib Avrupa'da husule gelen tesirat ve bu hareket-i milliye hakkındaki telakkiyat, bizim için muzırr olmakdan ziyade müsaidir. Evvela bu hareket-i milliye sayesinde düşmanlarımızdan bir kısmı tebdil-i fikr etmiş, diğer kısmı da evvelki lisân-ı husumetkâranesini ta'dil eylemiş olduğu gibi, dostlarımıza mensub ağızlarda ihtisasat-ı samimiyelerine bir Serbesti-i cereyan vermişlerdir... ”.

İstanbul'daki son hadiselerin Fransa matbuatında, Tan gazetesi hariç tutulmak kaydıyla, şaşırtacak kadar olumlu karşılandığından Almanya ve Avusturya matbuatının da son olaylar hakkında güzel bir dil kullandığından söz edilmiştir;

“...Şimdiye kadar hiç ümid etmediğimiz halde her hareketimizi tehzil en samimi ve millî hissiyât-ı vatanperveranemizi bir eser-i cehalet telakki

ettiğini gördüğümüz Fransa matbuatında bile husule gelen tebeddülât şâyân-ı dikkatdir. Biz Fransız matbuatı için bir leke teşkil eden ve bilinemez ne gibi bir fikr-i menfaatperestâneyi kendisine ass'ül-hareket ittihaz eden Tan gazetesini bu daire-i tebeddülden haric tutuyoruz. Onun takib ettiği siyasetin muharriki başka olduğu gibi gayesi de büsbütün başkadır. Hatta Tan gazetesinin, bize muhasım olan devletler muvacehesinde hitam-ı harbe kadar siyaset-i vakı'asında devam edeceğine dair bir tahhüd-i mutlak altına (şübhesiz para mukabilinde) girmiş bulunması da müsteb'ad [ihtimal verilmeyen] değildir. Fakat Tan gazetesi haric olmak üzere bütün Fransız matbuatında oldukça umumî bir tebeddül meşhûd olmakda ve bu matbuât, ölmek istemeyen ve bu son ümid-i hayat uğrunda en ağır, en kat'i ve tahammülgüdâz fedakarlıklara tahammülü göze aldırın Osmanlıların son hareket-i ihtilalkaranesini, sitayişkâr bir lisân ile mevzu'-ı bahs eylemekde. Avrupanın bu vicdan bu milliyet büyüklüğü karşısında bigane kalamayacağını ilave etmektedir. Hiç şübhe yok ki böyle bir inhiraf fikri bizim için pek ziyade faidelidir. Avusturya ve Almanya matbuatına gelince Osmanlıların son hareket-i milliyesi umumiyetle mazhar-ı hüsn kabul olmuştur...”.

Sonraki satırlarda Alman ve Avusturya hükümetlerinin Osmanlı'yı destekleme ihtimali olduğ halde Kâmil Paşa kabinesinin devleti aciz gösteren siyasetinin onları da bu desteklerini sergilemekten alıkoyduğu ifade edilmiştir. İlerleyen satırlarda ise Kâmil Paşa kabinesinin düvel-i muazzama tarafından verilen müşterek notayı kabulü bu kabinenin en büyük hatası olarak değerlendirilmiştir. Avusturya, Alman ve Fransız matbuatının Osmanlı'ya dair değişen fikirlerinin aktarılmasının ardından ise İngiltere matbuatının Osmanlı'da vuku' bulan son olaylara dair söyleminin negatifliğinden ve bu negatif tutumun sebeplerinden söz edilmiştir;

“İngiltere matbuatına gelince, Kamil Paşanın İngilizlere karşı, Osmanlılık menafi'ini feda edecek derecede izhar ettiği za'af ve aczden istifade etmek isteyen bu matbuatın, son hareket-i milliyeyi hüsn-i kabul etmeyecekleri şübhesizdi. Hatta Londra mehafilinden husule gelen büyük endişeler, İspanyada korkulan şatoların inhidamından[yıkılma] mutehassıl değil midir? Son hareket-i milliyenin Rus ve İtalyan matbuatında tevliid ettiği tesirata dair henüz malumat alınamamıştır. Fakat adaların Yunanistana verilmesini müdafaa eden İtalyan matbuatının bize müsaid, aksini iltizam eden Rus matbuatının da gayr-ı müsaid olduğu şübhesizdir.”.

Son satırlarda ise konu özetlenmiş ve matbuattaki bu değişimin Osmanlı için bir zafer olduğundan söz edilmiştir;

“...Hülâsa olarak söyleyelim ki ittifak-ı müselles matbuatından başka Fransa matbuatından bir kısmının da bizim lehimizde idare-i kelam eylemesi Osmanlılık için büyük bir eser-i muvaffakiyettir. Biz bu muvaffakiyetin netaicinden ümidvâruz. Hadisâtın bu ümidimizi tekzib etmeyeceğine kanaat-i tâmmemiz vardır.”

İcmal-i Ahval üstbaşlığının altında ise *İş Başına* (s.1) başlıklı imzasız bir yazı yer almaktadır. Bu yazıda gerçekleştirilen inkılabın ardından nasıl hareket etmek gerektiğinden söz edilmektedir. Henüz ilk cümlede gerçekleşen iktidar değişikliğinin milletin isteği olduğundan söz edilmiş ayrıca Bâb-ı Âli Baskını bir inkılap olarak nitelendirilmiştir;

“Millet arzusuna nail oldu, karşısında, mukadderat-ı selametini kemal-i azm ve vekar ile idare edecek bir kabine var. İnkılab devrelerinde her dürlü taşkınlıklar, asabiyetler icra-yı ahkâm edebilir. Fakat devre-i inkılabın gaye-i asliyesi olan devre-yi mesaiyi müsemmer kılmak icab eder. Osmanlılık ne derece vekar ve temkîn sahibi olduğunu, devre-i inkılabının iki günden fazla devam etmemesiyle isbat etdi.”

İlerleyen satırlarda ise yeni hükümetin milletle uyumlu hareket etmesi gerektiğinden söz edilmiştir ve Kâmil Paşa kabinesinin devrilmesindeki en önemli sebeplerden biri olarak milletin çoğunluğunu rahatsız edecek şekilde hareket etmesi gösterilmiştir;

“Milletle hükümet teşrik-i mesai ettiği gün muzaffer, etmediği gün de mağlubdur, Kamil Paşa kabinesinin sukut-ı vaki’i bu kaide-i itiraz-napezirin bir delil-i kavisidir. Millet, ihtiyacat-ı ruhiyesini tatmin, menafi’-i âliyesini temin edecek bir hükümete müzaheret etmeğe ve ona karşı bazen pîşdâr bazen dümdârlık vazifesini ifaya mecburdur. Hükümetin tek başına yapamayacağı işler de vardır. Milletin sinesinden alacağı kuvvet ona yeni bir faaliyet bahş edecek ve böyle fedakarlıklar, müzaheretler sayesinde bugün takib etmekte olduğu uçurumlu, dikenli yolu mes’ud bir neticeye îsâle muvaffak olacaktır.”

Hükümet ve halkın birbirine destek olmaları ve ortak hareket etmeleri gerektiği düşüncesi sürdürülmüş ve yeni kabinenin fırkacılık yapmaması gerektiği ve zaten böyle bir hata yapmayacağı okuyucuya söylenmiştir. Kabine ve halk arasındaki uyumun ne için önemli olduğu ise

“Bilhassa böyle bir devrede ittifak ve itimad-ı efkarın bizim için ne derece elzem bir unsur olduğunu izaha hacet görmüyoruz. Mütereddid ve mütezelzil bir siyasetden husule gelecek olan netaicin; derece-i vehametine, Kamil Paşa kabinesinin istinadsız kalan, dostluklarımızı bile mahv etmek tehlikesini arz eden siyasetine vâkıf olduk.”

Cümleleriyle ifade edilmiştir. Aynı cümlelerde sabık kabine belirsiz ve çalkantılı bir siyaset takip etmekle suçlanmış ve bu siyaset biçiminin yol açtığı neticelerden söz edilmiştir. Bu yazı kararsız siyaseti bitirmenin tek yolunun millî birlik olduğunu ifade ederek sona ermiştir.

Felaha Doğru üst başlıklı bölümde (s.1) İstanbul’daki olayların bazı ülkelerde ne gibi etkileri olduğundan bahsedilmiştir. Bu bölüm incelenirken Bâb-ı Âli Baskınının en önemli sebebinin Londra konferansı olduğu ve bahsedilen ülkelerin bir kısmının Balkan devletleri bir kısmınınsa Londra Konferansında temsilcileri bulunan Avrupa Devletleri olduğu

unutulmamalıdır. Buna göre İstanbul'da meydana gelen olayların ve kabine değişikliğinin Romanya siyasetinde [Balkan Harbi neticesindeki talepleri yönünde] nasıl bir değişikliğe sebep olacağı Bulgaristan'ın [Balkan Harbi neticesindeki talepleri yönünde] nasıl bir değişikliğe sebep olacağına göre belirlenecektir. Aynı bölümde *Avusturya Matbuatı* başlığı altında birkaç Avusturya gazetesinin Bâb-ı Âli Baskını ve/veya Enver Bey hakkında söylediklerine yer verilmiştir;

“Viyana 25 kanun-ı sani – Neues Viener Jurnal bu suretle yazıyor. Müzaya-yı kahramane ve necibe-i vatanperveranesi kâbil-i inkar olamayacak bu hareket-i âliyenin icrası emrinde millet-i Osmaniye, Jön Türklerle ittifak etmiş, ve mütevekkil bir kabinenin yerine faal ve genç bir hükümet ikame eylemiştir. Enver Bey dest-i iktidar ve besalet ile devlet-i Osmaniyenin mukadderatını idare ediyor. “Deutsche Volksblatt” gazetesi de “Rusya'nın şarkî Anadoluya müdahalesi defaaten hesabat-ı siyasiyeyi zir ü zebir edecektir. Bu halde düvel-i muazzamanın itilaflı muhtell ve İngiltere, Almanya ve Fransanın menafî'i azimesi kamilen düçar-ı tehdid olacaktır.” Diyor. *Fremden-Blatt* Enver Beyin müzaya-ı şahsiyesini takdir ve sena ediyor fakat birçok senelerden beri puyan olduğu hadisat hasebiyle Türkiyenin şu son birkaç aylık fecayi'-i müdhîşesi kefaretiyle kâbil-i tashih olamayacağını beyan ve tarih Enver Beyi bir kahraman-ı millet olarak telakki edecektir. Cümlesini ilaveten ityân eyliyor. *Neue Freie Pressede*: “Bu küçük binbaşı bir kere daha Avrupanın planını zir ü zebir etmiş Avrupayı bir kere daha Türklerle hissiyat-ı milliyesini ila eden hadisat karşısında mütehayyer ve meyhut bırakmıştır.” Demiştir.”

Aktarılan bütün bu haberlerde İstanbul'da meydana gelen olaylar kahramanca bir millî hareket olarak nitelendirilirken Bâb-ı Âli Baskınının önemli isimlerinden biri olan Enver Bey'den de bir kahraman olarak bahsedilmiştir. Yine bir Avusturya gazetesi olan *Reichpost*'un haberi ise bu haberlerin arasında verilmemiş o haber “*Reichpost'un Takdiratı*” başlığı altında ayrıca değerlendirilmiştir. Oysa *Reichpost* gazetesindeki haberin de yukarıdaki haberlerden büyük bir farkı yoktur ve “*Enver Bey sahte bir tiyatro kahramanı değil fakat hayatını selamet-i vatan uğruna fedaya hazır bir kahramandır...*” demektedir. Yine bu bölümde aktarılanlara göre İtalya'da İstanbul'da meydana gelen son hadisenin Avrupa'nın hareket tarzını değiştirmesine sebep olacağı düşüncesi mevcuttur. İngilizler bu duruma dair uygun olmayan bir dil kullanmaya devam etmektedir. Bulgaristan ise izlediği siyasette herhangi bir değişikliğe gitmeyeceğini beyan etmiştir.

Gazetenin Bâb-ı Âli Baskınına nasıl gördüğü ve nasıl tasvir ettiğini anlamak için eski kabineye dair birkaç kısa habere göz atmak da faydalı olacaktır. Bu haberlerde sâkıt kabinenin yaptıkları ve yapacaklarına dair olumsuz düşünceleri izleyebilmek mümkündür. *Hükümet-i Sâbikanın Hayali* başlıklı haber (s.3) doğrudan Bâb-ı Âli Baskınına dair olmasa da eski

kabineye dair düşünceleri göstermek açısından önemlidir. Haberde iddia edilene göre sâkit kabine sulh anlaşmasından sonra halkın galeyana gelmesini önlemek maksadıyla yaklaşık beş yüz kişiyi tutuklamayı planlamaktadır; *“Hükümet-i sâbika tarafından, sulhun akd ve imzasını müteakib, memleket dahilinde heeycan ve tuğyân husulüne meydan vermemek maksad ve hayaliyle yeniden mühim tevkifât icrası mutasavvir olduğunu ve bu maksadla beş yüz kişilik bir defterin tanzim edilmiş bulunduğunu maateessüf haber aldık.”*. Hemen bu haberin arkasından ise eski kabineye dair *Hafiyeler* başlıklı bir başka haber yer almaktadır. Bu haberde ise eski kabinenin her yeri hafiyelerle sardığından söz edilmektedir; *“Hükümet-i sabikanın re’skârda kalmasını temin için tevessül ettiği tedabirden biri de her tarafı hafiyeler ile doldurmuş bulunduğu malumdur. Neologos gazetesinin verdiği malumata göre bu hafiyelerin adedi azîm bir mikdara bâliğdir. Bunlardan dört yüzünün kaydı terkîn edilmiştir.”*. Bu haberin ardından ise *Jurnaller* başlıklı bir haber vardır. Bu haberde Kâmil Paşa hükümetinin devrinde Abdülhamit devrindekinden bile daha çok jurnal tutulduğu iddiası mevcuttur; *“Polis müdiriyetine devr-i sabık Hamidiye gıptafermâ olacak pek çok journaller verildiği icra edilen tedkikat neticesinde anlaşılmıştır”*. Bu sayıda Bâb-ı Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek son haberler eski kabine hakkındaki olumsuz tutumu ortaya koyan bu kısa haberlerdir.

Günler ilerledikçe gazetede Bâb-ı Âli Baskını konu alan haber ve köşe yazıları azalmaktadır. 14 Kanun-ı Sâni 1328 (27 Ocak 1913) tarihli gazeteye gelindiğinde Bâb-ı Âli Baskını ile ilgili ilk satırlar *İcmal-i Ahval* başlıklı bölümde *Hükümet-i Haziranın İtidali* (s.1) başlığı altında yazmaktadır. Yazının konusu başlığından da anlaşılacağı üzere iktidarı ele geçiren yeni hükümetin kimseye karşı düşmanca bir tutum sergilememesi ve mutedil bir şekilde hareket etmesidir; bunun gerçekten böyle olup olmadığı tartışmaya açık olsa da yazıda bu şekilde bir yaklaşım mevcuttur. Bu yazının henüz ilk cümlesinde eski kabinenin devrilmesinin sıradan bir olay değil millî bir galeyan olduğu ifade edilmiştir. Devamında ise inkılabın ardından kanlı ihtilaller meydana gelmediği ve yeni kabinenin keyfî hareketlerde bulunmadığı ortalığın yatışması yönünde hareket ettiği, gerçekleşen birkaç tutuklamanın da düzeni sağlamak sebebiyle yapıldığından ve bu tutuklamaların kesinlikle particilik sebebiyle olmadığından söz ediliyor;

“Sâbık kabinenin tarz-ı sukutuna âdi ve basit nazarıyla bakılamaz. Herhalde fevkalade bir galeyan-ı fikrî ve hissî neticesi olduğu tabiidir. Fakat teşekkür olunur ki bizim memleketimizde vuku’ bulan inkılabları, kanlı ihtilaller takib etmiyor ve edemiyor. Zemam-ı idareyi eline alan he’yet, mes’elenin her dürlü teferru’ât ve tafsilâtını, netâic-i müsibete ve menfiyesini nazar-ı dikkate alarak iş başına geçiyor. Ve yarım saatlik bir galeyan-ı

azîm-i milliyeden sonra, aynıyle büyük girdbâdları[kasırga] takib eden sükûnet ve mülayemete meşâbih bir hâl ve vaziyet tahaddüs ediyor. Son inkılâbda da hükümet-i hâzıranın eser-i kiyâset ve mehareti olarak hiçbir uygunsuzluk görülemedi. Yalnız menfaat-i vatan iktizâsından olmak üzere, devletin âsaiş ve sükutunu muhafaza etmek azm-ı kavi ve kat'iyesiyle, muvakkaten birkaç şahsın tevkîfine lüzum hiss edildi. Bu hareket, ictimaiyenin ruhuna pek muvafık olmakla beraber fırkacılık hissini bir neticesi değildi. Çünkü memleketin en müzebzeb/müzebzeb bir devre-i buhranını imrar ettiği bir zamanda ikinci bir aks'ül-amelin vücuduna meydan vermek hükümet-i hâzıraya karşı büyük bir itham teşkîl edecekti...”.

İlerleyen satırlarda ise baskından sonra gerçekleştirilen tutuklamaların uzun süreli olmadığından yeni kabinenin kendi ikbâl ve istikballerini korumak için değil yalnız vatani kurtarmak endişesiyle iktidara geldiğinden bahsedilmiştir; “... *Bu mesnedin şekl ve mahiyeti bütün Osmanlılarca mazhar-ı hüsn kabul olacak ve herkes, yalnız vatani kurtarmak endişe-i muazzamıyla mevki'-i iktidara gelen hükümet-i hâzıradan müzaheret-i maddiye ve maneviyesini bîdirîğ[esirgememek] eyleyecektir*”. Burada Bâb-ı Âli Baskınının vatansever bir hareket olduğu ve bu baskınla başa geçenlerin tek kaygısının vatanın selameti olduğu düşüncesi desteklenmektedir. Ayrıca yine aynı satırlarda halkın da bu vatansever hükümeti maddi manevi destekleyeceği savunulmaktadır. Yazının son cümlesinde ise Osmanlı halkının bu vatansever kabineye destek olması gerektiği okuyucuya söylenmiştir; “... *Bu hususda yalnız Osmanlı milletinden talep edilecek bir şey varsa o da mukadderât-ı milleti kurtarmak ve şeref ve namus-ı millîye, an'anât-ı kadîme-i Osmaniyeyle leke sürdürmemek isteyen hükümet-i hâzıraya her hususda muavenet ve müzaheret eylemektir.*” Bu cümlelerde de başa gelen yeni kabinenin tek hedefinin Osmanlı'nın haysiyetini korumak olduğu ifade edilmiştir.

Bu nüshada Bâb-ı Âli Baskını ile ilgili haberlerin bir kısmı ise *Matbuata Bir Nazar* (s.2) başlığı altında verilen başka gazetelerin haberleridir. Bu bölümde ilk alıntı *La Turquie* isimli gazeteden yapılmıştır. Aktarılan haberin konusu yeni kabinenin düvel-i muazzama notasına vermesi beklenen cevaptır fakat haberdeki şu cümleler doğrudan Bâb-ı Âli Baskınına dairdir; “...*Avrupanın hükümet-i Osmaniye'den talep ettiği fedakarlıklar bütün milleti tehyîc ve bir hareket-i umûmîye tevlid ederek Kâmil Paşa kabinesini ıskat ve yerine daha az mü'telif ve fakat daha az zaif bir Genç Osmanlı hükümeti es'ad etdi...*”.

Haberde Kâmil Paşa kabinesinin halkın rahatsızlığından kaynaklanan topyekûn bir hareketle devrildiği söylenmektedir. Bu satırların dışında ise haberin konusu cevabî nota ve Osmanlı'nın Edirne'yi Bulgarlar'a bırakmayacağı düşüncesidir. Bu bölümde aktarılan bir başka haber ise *Jamanak* isimli gazeteden alıntılanan *Türkiye'nin Bir Napolyon'a İhtiyacı Var*

başlıklı yazıdır. Yazının girişinde Osmanlı Devleti için “hasta adam” ifadesinin ilk kullanıldığı tarihten söz edilmiş devamında ise hastalığın tedavisi için iki yol olduğundan bahsedilmiştir. Birinci yol bazı uzuvların kesilmesidir ki sâbık kabine tercihinin bu tedaviden yana kullanmıştır. Diğer yol ise hastayı ölüme de sürüklese her bir uzvun tedavisi için çabalanmasıdır ve iktidara yeni gelen kabineden beklenti ise bu yöndedir;

“Bugün çare-i halas için elimizde iki vasıta mevcuttur. Ya hastalanmış olan vücudun çürük olan â’zalarını kesmek yani Edirne ve adaları terk eylemek veyahud bütün tehlikelere katlanarak bu hasta vücudu tedaviye çalışmaktır. Haysiyetimizi kesr edici bir sulh ile vatanın çürüyen aksamını bile terke razı olmamalıyız. Bu namuskâr vasıtaya her Osmanlının iştiraki şübhesizdir. İdare-i sâbık birinci sureti kabul etmiş ve istemeyerek Edirne ile adaların terkine karar vermişti. Fakat Enver Bey gibi bir dilaver bütün Osmanlılarla bâb-ı âliye gelerek kabineyi istifaya icbar eyledi. Bu güzel bir tarik-i selamet idi. Fakat bu esnada Nazım Paşa gibi muktedir bir asker de yokluğa karıştı. Bu ziyana her Osmanlı teessüf etdi. Buna Muhtar Beyim sözleri ve Şevket Paşa hazretleriyle Enver Beyin cenaze merasiminde isbat-ı vücud eylemeleri büyük bir delildir. Hülâsa Türkiyada hastalanan bir vücudun çürüyen aksamına bile hayat verebilecek ve Osmanlıları zaferden zafere sevk eyleyecek bir Napolyın bulunacak mı?.. Biz bunu temenni ederiz.”

Yazıda; Edirne ve adaların terk edilmesi ihtimalinin Osmanlı için haysiyet kırıcı kabul edildiği görülmektedir. Bu haysiyet kırıcı hareket ise bütün Osmanlı halkının Bâb-ı Âli önünde toplanmasına sebep olmuş ve iktidarın el değiştirmesiyle sonuçlanan bir eylem gerçekleşmiştir.

Bir önceki nüshada sâbık kabinenin yaklaşık dört yüz kişiyi tutuklayacağı iddia edilen bir haber mevcuttu. Bu nüshada ise *Hükümet-i Sâbıkânın Düşündüklerinden* başlığı ile (s.3) hükümet-i sâbıkânın tutuklamayı planladığı iddia edilen isimlerden birkaçı açıklanmıştır;

“Dün sulhun akd ve imzasını müte’akib memleketde bir galeyan ve tufan husulüne mümanaat etmek maksad ve hayaliyle hükümet-i sabıka tarafından dört yüz kişilik yeni bir tevkif defterinin tanzim edilmiş bulunduğunu yazmışdık. Ahiren vuku’ bulan istihbarât-ı mahsusamıza göre cevabî notanın takdim edileceği geçen pençşenbe gününü takib eden cuma günü Enver, Talat, Hacı Âdil, Cemal ve Hafız Hakkı beylerin, cumaertesi günü de dört yüz kişilik defterde esamisi münderic erkan ve müntebîn İttihadın tevkîfi mukarrar imiş!”

Bâb-ı Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek son haber ise *Tesirât-ı Umumi* başlığını taşıyan (s.3) ve halkın yeni kabinenin icraatından memnun olduğunu ifade eden haberdir;

“Yeni kabinenin muamelât-ı dahiliye hakkında ittihaz eylediği ilk tedbirlerin şehrimizde muvafık ve muhalif herkes için ba’as-ı etmainen ----- [kelime okunamadı] te’sirat-ı hasene husule getirdiği ve hükümetin bîtarafane ve mu’tedilâne muamelâtı, gece seyr ve seferlerinin temin-i Serbestisi, memurinin intisab-ı siyasileri – hükümet-i sâbıkâ nezdinde

olduğu gibi – vazifeye taalluk etdirilmeyecek bir ictihad suretinde telakki edilmesi Mahmud Şevket Paşa kabnesinin, bir fırka hükümeti olmakdan daha âli olmak üzere bihakın Osmanlı kabinesi olduğu fikrini itiraz kabul etmez bir vuzuh ile efkâr-ı âmmede takrir etmiş olduğu görülmekdeve bu veche ile siyaset-i dahiliyenin salim bir istinadgâh-ı milliye mazhariyet-i kat'iyesi temin edilmekdedir.”

Haberde iktidara gelen yeni kabinenin mu'tedil bir hareket tarzı benimsediği ve fırkacılık yapmadığı vurgusu vardır. Haber, Bâb-ı Âli Baskınına dair diğer haber ve köşe yazıları da göz önüne alınarak okunduğunda Bâb-ı Âli Baskınının vatanın selametini kendi ikbâl ve istikbalinin önüne koyanlarca gerçekleştirildiği düşüncesini desteklediği savunulabilir.

15 Kanun-ı Sâni (28 Ocak) tarihine gelindiğinde Bâb-ı Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek ilk satırlar *İcmal-i Ahval* bölümünde yer alan *Mesail-i Umumiye Hakkında* (s.1) başlıklı yazıda mevcuttur. Yazının konusu Osmanlı'nın düvel-i muazzama notasına vereceği cevap ve bu cevaba göre gerçekleşebilecek ihtimallerdir. Hükümet cevabî notada ne diyecek, talepleri reddettiği zaman Avrupa devletlerinden kendisini destekleyenler olacak mı, Balkan Devletleri bu cevabî notadan sonra nasıl hareket edecek yazıda üstünde durulan temel soru ve sorunlardır. Bâb-ı Âli Baskınına ilişkin satırlarda ise; “...Hükümet-i hâzıra idareyi ele aldığı zaman, vatani kurtarmak, istikbal-i devleti mübhem değil fakat sarih bir şekle ifrağ [şekillendirme] etmek endişe ve maksad-ı yaganesiyle hareket ettiği için...” denmektedir. Burada yeni kabinenin iktidara gelirkenki tek amacının devletin istikbalini korumak olduğu ifade edilmektedir. Yazıda ayrıca Osmanlı Devleti'nin vereceği cevaba göre Balkan Harbinin yeniden başlama ihtimali olup olmadığı tartışılmış ve bu hususta;

“...mamañih her ne olursa olsun, memleketi gerek sulhen ve gerek harben kurtarmak azm-i yeganesiyle mevki'-i iktidara gelen hükümet-i hâzıra bu gibi tezahüratdan endişe edemez, balkan müttefiklerinin ittihaz edeceği mukarrarat bizim üzerimizde hiçbir tesir ve nüfuz ika'ına kâdir değildir. Biz Edirneyikurtarmak maksad-ı bülendiyle işe girişiyoruz. Buna muvafakat ettikleri takdirde fiha! Etmedikleri halde harb her iki taraf için son bir tarik-i necat ve selamet olacaktır.” Denmiştir.

Harbin tekrar başlamasına dair düşüncelerin yanı sıra bu satırlarda da Bâb-ı Âli Baskını ile iktidara gelen hükümetin yegâne kaygısının memleketi kurtarmak olduğu düşüncesi vurgulanmıştır.

Bu nüshadaki Bâb-ı Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek son haber ise *Matbuata Bir Nazar* bölümünde Jön Türk gazetesinden aktarılmış olan *Bir Rücu'* başlıklı yazıdır (s.1). Yazıda Osmanlı'da vuku' bulan son olayların Avrupa'nın Osmanlı'ya dair tutumunu değiştirdiği savunulmaktadır;

“Ecnebi gazetelerini mütalaa edenler bugünlerde Avrupada memleketimiz lehine bir teveccüh tahassül ve hatta bu teveccühün gündün güne tezayüd etmekde olduğunu ma’eş-şükran müşahede ederler. İttifak-ı müselles gazetelerinden kat’-ı nazar Fransız gazeteleri ve hatta İngiliz matbuatı bile geçen Pençşenbe günü hadisesini memleketimiz için teveccühkârâne ve Enver Bey Efendinin hareketlerini pek dilirâne [mertçe, yiğitçe] olmak üzere telakki etmeğe başlamışlardır. En müşkil ve mühlik zamanlarda ibraz-ı cesaret ve mevcudiyet etmeği bilen bir milletin mazhar-ı teveccüh ve muhabbet olması pek tabiidir...”

Bu cümlelerden anlaşıldığına göre İstanbul’daki olaylara karşı en menfi bakış açısına sahip İngiliz gazeteleri bile halkın bu hareketine bir teveccühle bakmakta ve baskındaki en önemli isimlerden olan Enver Bey’i ise bir kahraman gibi telakki etmektedirler. Yazıda, Bâb-ı Âli Baskınının Avrupa’nın Osmanlıya bakışında sebep olduğu olumlu değişimin yanında bir sonucundan daha bahsedilmiştir. Buna göre İstanbul’daki bu hadisât Balkan müttefikleri arasında da bir kargaşaya sebep olmuştur; *“İstihsal eyleyen netaicin ikincisi, Avrupa efkâr-ı umumisinin lehimize teveccühüyle beraber pençşenbe günü hadisesinin ona hiç ihtimal-i husul vermeyen Balkan müttefikleri arasında bir teşevvüş husule getirmesidir.”* Yazıda Balkan müttefiklerinin içine düştüğü bu kargaşadan söz edilirken sâkıt kabine ve mevcut kabine hakkında da bir mukayese yapılmıştır; *“Fihakika bütün milletin itimadına mazhar kavi bir hükümeti karşılarında gördükleri gibi müttefiklerin sesi alçalmıştır. Şantajlarla kuru yaygaralarla eski eski hükümetin zamanında ahraz muvaffakiyete alışmış olanlar bugün gürültülü sözlerinde devam etseler bile bunların kat’iyyen hükmü olmadığı aşikardır.”* Yeni kabinenin bütün milletin desteğini almış kuvvetli bir kabine olduğu ve bu nedenle Balkan müttefiklerinin eski kabineye yaptıkları gibi yeni kabineye dış geçiremedikleri söylenmektedir. Burada da aslında devrilen kabinenin beceriksizlik yahut en azından zayıflıkla itham edildiği düşünülebilir. Yazının geri kalanın da ise hükümetin Edirne ve adalardan vazgeçmeyeceği vurgusu mevcuttur.

16 Kanun-ı Sani (29 Ocak) tarihli *Tercüman-ı Hakikat* nüshasına gelindiğinde Bâb-ı Âli Baskını ile ilgili ilk haber Ahmed Agayef imzalı *Müdafaa-ı Milliye* (s.1) başlıklı başyazıdır. Yazının giriş cümlelerinde devletin ve milletin vaziyetinin bir hafta öncesine göre tamamen başka bir şekil aldığından söz edilmiştir. Devamında ise gidişattaki bu değişikliğin müsebbibinin milletin kendi arzusu olduğundan söz edilmiştir;

“Şu tebeddül-i kat’i ve esâsi sırf milletin arzu ve temayülâtı üzerine vuku’ buldu. Efkar-ı umumiye-i Osmaniye ile beraber bütün ordu da Edirne ile adaların teslimi bahasına bir sulhun akdini kat’iyyen tecviz etmiyorlardı. Ve hatta böyle bir fikir ve teşebbüs bütün Osmanlıların nefret ve hiddetini celb ediyordu. Şöyle ki “Meclis-i Kebir-i Millî” nâmu altında me’murinden

mürekkeb bir ictimâ'ın vuku'na ve bu ictimâın sulh lehine olarak itâ-yı re'yiene karşı cem'iyet-i Osmaniye artık tahammül edemeyerek son nümayiş-i milli tezahür etdi. Onun neticesi olarak eski kabine sukut ve yeni kabine de re'skâra geldi."

Bu cümlelerde Bâb-ı Âli Baskını için nümayiş-i millî ifadesi kullanılmıştır. Bu kelime grubu millî gösteri, millî protesto gibi anlamlara gelmektedir. Yukarıdaki cümlelerde Osmanlı halkının kabinenin icraatından rahatsız olması ve tahammül sınırının aşılması neticesinde millî bir gösterinin meydana geldiği düşüncesi desteklenmektedir. İlerleyen satırlarda ise eski kabineye kızgınlık duyulmasına sebep olan konulardan bahsedilmiştir;

"...İnsanın, şu tefekkürâtı zihninden geçirirken eski kabineye hiddet etmemesi kâbil olamıyor. Şu kabinenin almış olduğu tavır ve vaziyet bütün millet-i Osmaniye'yi Avrupa nazarında âdeta ölü, hissiz, ruhsuz, kalbsiz bir heyula şeklinde gösterdi. Avrupa matbuâtı tarafından şimdiye kadar ma'ruz kalmış olduğumuz bütün mezemmet ve tehdidlere bütün hakaret ve istihzalara en birinci sebep şu hal oldu. Avrupa karşısında her nev'i mezalet ve sekenete teslim-i nefis etmeğe hazır bulunan bir heyet-i vükela millet'in bir lâkaydî-i tâm içinde bulunduğunu görerek tecavüzât lisânına ve fiiliyatın isti'malinde tevakkî [sakinme, çekinme] etmek ve hissiyât-ı milliye nazar-ı dikkate almak lüzumunu asla derk etmiyordu. Halbuki millet için için yanub kavruluyordu. Fakat ne çare; zavallı millîtrin inkişâfât-ı maneviyesine, tezahürât-ı hissiye ve fikriyesine meydan verilmiyordu. Ağzı söz tutan, kalemi yazı yazan, millet'in o bînihâye kuvva-yı maneviyesini tahrik edebilecek bütün vesaiti kapatıyor, kırıyor ve ıskat etdiriyorlardı. Fakat hezaran hezar [binlerce binlerce] şükür ki millet bi'l-ahare şu hal-i mezellet [alçaklık, itibarsızlık] ve meskenete artık tahammül etmeyerek bütün cihana kendisinin zann edildiği kadar ölü, hissiz, kalbsiz, ruhsuz olmadığını ibraz etdi. İşte bakınız Avrupa nasıl derhal lisanını değiştirdi. Dün bile bizi meskenetle, zilletle ithâm edenler bugün bize kızıyorlarsa, hiddet ediyorlarsa vaziyetin kahramanlığını, ulviyetini inkâr edemiyorlar. Ve şu vaziyetin bütün cereyân-ı ahvâl ve tertibât-ı siyasiye üzerine gayet azîm bir te'sir icra etmiş olduğunu itiraf ediyorlar. Millet-i Osmaniye'nin cihanda âmal-i mü'essir olduğu yeniden teslim edilmeğe başlıyor..."

Bu satırlarda ifade edilene göre Kâmil Paşa kabinesinin, Avrupa'nın ve Balkan murahhaslarının her talebini kabul eden hareket tarzı Osmanlı milletini hissiz ve tepki vermeyen ve tepki vermeyecek bir yığın gibi gösterdi ve bu hal Avrupa basınının Osmanlı'ya karşı alaycı bir üslup kullanmasının sebeplerindendi. Kabine bu tutumundan devam ettikçe matbuat daha da alaycı ve rahatsız edici bir üslupta ısrar ediyor devletin düşürüldüğü bu konum ise milleti rahatsız ediyordu. Kabinenin devleti düşürdüğü bu konum yetmezmiş gibi milleti yönlendirebilecek bu küçük düşürülmeye tepki vermesini sağlayabilecek isimler ise susturuluyordu. Sonrasında ise millet'in içine düşürüldüğü itibarsızlığa artık tahammül edemeyerek dünyaya kendisinin henüz ölmediğini gösterdiği ifade edilmiştir ki burada kast edilen Bâb-ı Âli Baskını ile iktidarın Kâmil Paşa kabinesinden alınmasıdır. Bu cümlelerden;

Bâb-1 Âli Baskınının Osmanlı Devlet ve milletinin henüz ölmediğinin ve hayatta kalmak için ısrarcı olduğunun bir işareti olarak görüldüğü çıkarımına varılabilir. Yazının devamında ise devletin ve milletin akıbetini korumak için yapılmış olan bu inkılabın yeterli olmadığı, Edirne ve adaların hatta aslında bütün memleketin kurtarılması için bütün milletin birlikte hareket etmesi gerektiği düşüncesi savunulmuştur.

Gazetenin *Müdahale Etrafında* başlıklı (s.1-2) bölümünde ise yabancı basında Bâb-1 Âli Baskını hakkında ifade edilen birkaç görüşe yer verilmiştir. Aktarılan ilk görüş Fransa'dandır;

“Paris, 27 kanun-ı sani – Türk muhibbi mehafilde deniliyor ki: “Büyük bir azm ve celâdet gösteren Jön Türkler bugün husema-yı siyasiyelerine karşı hiçbir fikr-i husumet perverde etmeyerek, hakiki bir İttihat lehinde sarf-ı mesai etmelidirler. Bazı Avrupa mehafilinin son hareket-i milliyeyi tasvib ederek Kâmil Paşayı istihkar etmek istemeyecekleri muhakkaktır. İtilafa doğru bir tecrübe-i vatanperverane icrası hiç şübhesiz ki Avrupanın Türkiyeye karşı olan vaziyetinin müsaid bir şekle tahavvülünü teshil edecektir.”

Diğer haber ise Bulgaristan'ın yarı resmî gazetesinden aktarılmıştır ve *“Sofya, 25 kanun-ı sani – (gecikmiştir) Nim resmi Mir gazetesi, İstanbul hadisât-ı ahiresini teşrih ederken: “Jön Türkler husule getirdikleri darbe-i hükümet tekerrür-i muhasımâtı intâc edecek olduğu takdirde buhrann tevlid etdiği cemi’ mesaili tasviye ve akd-i sulhı ta’cil[acele etdirme] edecektir.” diyor.”* demektedir.

Bu nüshada Bâb-1 Âli Baskını ile ilişkilendirilebilecek son haber ise *Matbuata Bir Nazar* bölümünde (s.3) Jön Türk gazetesinden aktarılmış olan *Müsamaha Politikası* başlıklı yazıdır. Yazıda İttihat ve Terakki'nin, Bâb-1 Âli Baskınının ardından iktidara gelmesinden itibaren sağduyulu bir politika izlediği ve fırkacılık yapmadığı ayrıca kendisiyle aynı fikirde olmayanlara bile bir husumet gütmediği iddiası mevcuttur;

“...Hareket-i milliyeyi müteakib Pençşenbe günü tevkif edilmiş olan birkaç zât da artık kamilen serbest bırakılmışlardır. Milletın galeyan ve feveranı üzerine mahza[ancak, yalnız] bir tedbir-i inzibati olmak üzere iltizam edilmiş olan tevkifatın hükümetin itidal ve selamet-i siyaseti anlaşılması üzerine, fikirlerde sükunet hasıl olmuş ve diğer taraftan ortalıkda bir teşevvüş ve iğtişaşa sebebiyet verebilecek hadlıklar da bertaraf edilmiş olduğundan pek az bir tevkifden sonra mevkufin de serbestilerini muhafaza etmişlerdir.

Bu hareket yalnız hükümetin taraftarlarını değil, rakiblerini bile memnun edebilecek hasiyat-ı mümtaze-i sekinet ve itidali isbat eder.

Biz, dört seneden beri münakaşât-ı dahiliye-i siyasiyeden birçok zararlar görerek pek çok ızdırablar çekdik.. Münakaşât, müchahede-i siyaset

hududunu da aşdı. Müşatemata [iki kişinin birbirine sövmesi] kadar vardı. Kin, ağraz herkesin dimağını bir dud-ı kesif eyliyordu. Akıbet ictihadat-ı siyasiyenin tesadümünden[çarpışma] bir lemea' ziyanisar belirmedi. Bu kadar tecrübeler kafidir. Şimdi mevzu'-ı bahs olan vatan emniyesi vatanın selameti meselesidir. Bu hususlarda bir vefak-ı tâm nazar her ferd-i Osmanî için sik ef'al ve amamel olmalıdır. Hükümetin takib ettiği meslek budur. Milletin de bilaistisna takib edeceği meslek bu olmalıdır.”

Yine bu satırlarda aktarılanlara göre yeni kabinenin iktidara geldikten sonra gerçekleştirdiği birtakım tevfiât yalnızca tedbir amaçlıdır. Sonrasında geçmişte ülkenin particilik ve siyasi kavgalardan gördüğü zararlardan kısaca söz edilerek yazı noktalanmıştır.

17 Kanun-ı Sani (30 Ocak) tarihli nüsha incelendiğin Bâb-ı Âli Baskımından söz edilen ilk satırlar Ahmed Agayef imzalı başyazıda yer almaktadır. *Avrupa'da Tesirat* başlıklı bu yazının henüz ilk satırlarında Osmanlı'daki millî protesto ve hükümet değişiminin Avrupa siyasilerinde ve Avrupa kamuoyunda Osmanlı'ya ma'tuf bakışın değiştirdiğinden söz edilmektedir;

“Son nümâyış-i milli ve tebeddül-i vükelanın Avrupa mehafili siyasiye ve efkâr-ı umumiyesi üzerine icra etmiş olduğu tesirât gayr-ı kâbil-i tasvirdir. Sanki güzel ve pür sükûnn bir yaz gününde nerede ise bir fırtına kopmuş, bütün muhiti bir girdbâd-ı telaş ve teşevvüş içinde bırakmıştır. Bazırları mütehayyar ve mebhut diğerleri bir hiddet ve gayz ve bazıları da mesrûr ve şâdân! Görünüyor ki Avrupa zahiren donmuş, mevsuk her nev'i mezellet ve meskenete boyun eğmeye müheyya gözüken Türklerin bu gibi harekâtda bulunacaklarını asla ümid etmiyormuş. Ve Avrupa şu zevahire aldanarak bütün planlarını ânın üzerine tertib etmişdi. Osmanlılığın haysiyeti, şerefi ve hatta mevcudiyeti enkazı üzerinde kendi rahat ve sükûnunun temin etmek istiyordu. Hatta Avrupa sahasında az çok bizimle münasebet-i dostanede bulunmak isteyenler, bize hiç olmazsa muavenet ve müzaharet-i maneviye ibrazına müheyya olanlar bizim şu zevahirimize aldanarak: “İntiharı tasmin edenlere başkaları ne yapsın?” diye nâ-ümid olmuşlar ve cereyan-ı umumiye kapılmışlardı. Fakat birdenbire ve hiç intizar edilmeyen bir anda millet-i Osmaniye kendini yeniden ibraz etdi. Mevcudiyetinden eser kalıncaya kadar haysiyet ve şerefini muhafaza ve müdafaa etmek niyet-i kat'iyesinde bulunduğunu gösterdi. İşte şu cünbüş, şu hareket bütün Avrupayı şaşırttı. Avrupanın bütün planlarını berbâd etdi...”

Ayrıca yine bu cümlelerde Bâb-ı Âli Baskımının öncesinde Osmanlı'nın kendi intiharına doğru gitmekte olduğundan söz edilmiştir. Bu kendi isteğiyle kendini öldürme durumu ise Osmanlı Devleti'nin yanında durabilecek ecnebi siyasetçilerde bile kendi kendine zarar vereni kimse kurtaramaz düşüncesinin doğmasına sebep olmuştur. Yukarıdaki cümlelere göre bu gidişatın halkta uyandırdığı öfke ve galeyana önce bir protesto gösterisine sonrasında ise hükümet değişikliğine sebep olmuştur ve bütün bu olaylar Avrupa kamuoyuna Osmanlı'nın ne intihar ettiği ne de başkasının kendini öldürmesine fırsat vermek niyetinde olduğunu

göstermiştir. İlerleyen satırlarda ise Osmanlı'da husule gelen bu değişimin Avrupa matbuat ve siyasetinde sebep olduğu değişimler örneklendirilmiştir;

“... Dostlarımız da yeni ümidler tevlid ediyor cesedimiz üzerine kendi saadetlerini tesis eylemek niyetinde bulunan düşmanlarımızı gayzlara, hasetlere boğuyor fakat cümlesi millet-i Osmaniye'nin şehamet ve kahramanlığını teslim etmek, âna karşı bir vaziyet-i ihtiramkarane almak mecburiyeti hiss ediyorlar. Rusya matbuatı başda hükümetin vasıta-ı neşr-i efkârı olan “Rusya” gazetesi olduğu halde Rus hükümetinin hiçbir zaman vilayât-ı şarkıyeyi işgal etmek, muharebeye fiilen müdahale eylemek, Bulgaristana maddi ve ameli muavenetde bulunmak fikrinde olmadığını beyan ediyor. Fransa matbuatının kısmı azamı tabdil-i lisân ederek artık o deni hakaretlerden, istihzalardan tevakki etmektedirler. İngiliz matbuatı makarr-ı hilafetin ibraz etmiş olduğu asar-ı hamiyetin diğer kıt'at-ı İslamiye üzerine azîm tesirat icra etmiş olduğunu söylüyorlar. Almanya, Avusturya, İtalya matbuatı bizi açıktan açığ alkışlıyorlar. Mehafil-i siyasiye aynı mahiyetde tebeddülât vuku' bulduğu hissedilmektedir. Artık icra-yı taziyat, nümayiş-i bahrî veyahud berrî sözlerinden vazgeçiliyor. Muharebenin tecdidine mümâna'at kâbil olmadığı takdirde hiç olmazsa harbi mahalli bırakmak çareleri düşünülüyor. Hülasa ölmek istemeyen ve istemediğini fiilen ibraz etmiş olan millet-i Osmaniye'yi Avrupa da öldürmek fikrinden vazgeçmek üzeredir.”

Bu satırlarda söylenenlere göre İstanbul'daki son hadiseler, Osmanlı ile dost ya da düşman bütün devletlerin Osmanlı'ya ve Osmanlılar'a bakışını ve ona karşı benimsedikleri tavır ve tutumları değiştirmiştir. Çünkü Osmanlılar bir hafta önce gerçekleştirdikleri nümayiş-i millî ile tarih sahnesinden silinmeyi kabul etmeyecek ve de devletlerinin yaşama hakkını sonuna kadar koruyacak bir millet olduklarını ispat etmişlerdir. Yazının devamında Avrupa'da bu fikir değişiklikleri oluşmaya başlamışken Osmanlıların birlik olması ve düşmanlarına karşı yekpare bir bütün olarak savaşması gerektiğinden söz edilmiştir. Ancak bu şekilde gerçekleştirilen inkılabın semeresi gerçekten toplanabilir. Bu düşünceler savunulurken yer yer eski ve yeni kabineler arasında kıyaslamalar da yapılmış ve devrilen kabinenin zulümlerine örnekler verilmiştir ve yeni kabine böyle zalim olmadığı ve fırkacılık yaparak husumet gütmediği için takdir edilmiştir;

“... İşte şu nokta-i nazardandır ki hükümet-i lahikanın mevkufîn hakkında ibraz etmiş olduğu eser-i dirayetini ve mevkufîni tahliyeye karar vermiş olmasını bütün kalbimizle alkışlıyoruz. Biz hükümet-i sâbika zamanında zulmüde [zulüm gören] olanlardanız. Hiçbir kabahatimiz olmadığı veyahud daha doğrusu yegane kabahatimiz İttihad ve Terakki Fırkasının bir ferd-i nâcizi bulunmalığımız olduğu halde evimden, ailemden, çoluk çocuğumun içinden gece yarısı alınarak habshaneye atıldım. Zulmü gözümle gördüm, vücudumla hiss etdim. Bütün zerrâtımla [zerreler] hiss etdim. Ne kadar menfur, mekruh şey olduğunu anladım. İşte bugün zalimlerimi bile afv

etmedim ve hiçbir zaman hükümet-i haziranın da bu gibi menfur ve mekruh harekâtı irtikab etmesini arzu etmem. Ederse aynı derecede menfur ve mekruh olduğunu söylerim ve etmek istemediğini fiilen isbat etmiş olduğu için alkışlıyorum... ”.

Yazının devamında fırkacılığın son yıllarda ülke siyasetini ne kadar kötü etkilediğinden söz edilmiş fırkacılıktan uzak durulması tüm milletin birlikte hareket etmesi gerektiği düşüncesi savunulmuştur. Yazının son cümlelerinde ise yine Bâb-1 Âli Baskımına dair bir değerlendirmeye rastlanmaktadır;

“...İttihad ve Terakki cemiyeti milletle beraber parlak bir hareket-i milliyede bulundu. Şu hareket, bütün düşmanlarımızın planlarını zir ü zebir ettiği gibi bütün Avrupanın da takdirat ve alkışlarına mazhar olmuştur. Reval mülakatından sonra şu ikinci keredir ki İttihad ve Terakki şu millet ve devleti bir felaket-i kat’iyyeden istihlas ediyor. Fakat şu muvaffakiyet-i azîmeyi tetvic ve daimî ve semeredar ettirmek için yukarıda beyan edilen tarik ve tarz-ı hareketin kabulü elzemdir. Bu millet bütün heyet-i umumiyesi, bütün uzviyat-ı ictimaiyesi ile Avrupaya karşı arz-ı endam etsin ve düşmanlarımız artık Osmanlı ülkesinde hile ve tezvîr, ilka-yı nifak ve şikak için meydan kalmamış olduğunu hiss eylesinler. O vakit Avrupanın hakk-ı hayatımızı teslim ve hukuk ve haysiyet ve şerefimize riayet edilmesi vecubunu itiraf edeceğini görürsünüz.”.

Bu satırlarda Bâb-1 Âli Baskımının, İkinci Meşrutiyetin ilanına denk bir inkılap olarak kabul edildiği görülmektedir bu çıkarımın dayanağı bu paragraftaki Reval görüşmelerinden bahseden cümledir. Zira bu görüşmeler İttihatçıları hürriyetin ilanı için isyan etmeye tetikleyen sebeplerdendir.

Bu nüshada Bâb-1 Âli Baskımından söz edilen bir diğer haber ise *İcmal-i Ahval* bölümünde Tan gazetesinden aktarılan röportajdır. Bu röportaj Dahiliye eski nazırı ve İttihat ve Terakki Fırkası eski reisi olan Halil Bey’le yapılmış ve *Halil Bey’in Beyanâtı* başlığı (s.2) ile okuyucuya sunulmuştur. Halil Bey de Bâb-1 Âli Baskımı için Osmanlı milletinin hayat hakkına sahip olduğunu göstermesi demiştir;

“Pençşenbe günü İstanbulda tahaddüs eden hareket, düşman karşısında açıklıktan ölüm derecesine isâl edilmekle şân ve haysiyeti tahkir ve tezlil edilen ordunun bu hıyanet-i cinayetkârânedan hayli müddetden beri müteezzi ruhunun bir infulakı idi. Bu hareket aynı zamanda mevcudiyetini bir kere daha isbat etmiş ve kendisine ilhâh edilen haysiyet-şiken[haysiyet kıran], namus-efgen/Efken[düşüren] sulh muvacehesinde hakk-ı hayata malikiyetini göstermiş olan milletin bir isyanı suretinde telakki edilebilir . ”

Mülakatın geri kalanında ise Osmanlı’nın sulh taraftarı olduğundan fakat yine de Edirne’nin teslim edilmeyeceğinden söz edilmiş ve kendilerini Almanya’ya iltica ile itham edenlere cevap verilmiştir.

Havadis-i Dahiliye bölümünde ise halkın yeni kabineye desteğini gösterir nitelikte iki telgrafa yer verilmiştir. Telgraflardan biri Paris'teki öğrenciler tarafından Enver ve Talat Beylere gönderilmiştir ve şöyle demektir; “Zavallı milleti milleti necibeyi kirletmek isteyen mülevves ellerden üçüncü defa olarak kurtardınız. Size ve rüfeka-yı mesainize mahzun kalblerimizden tuğyân[taşkınlık] eden hissiyat-ı minnet ve şükranımızı takdim ederiz.” İkinci telgraf ise İstanbul'da ikamet eden bir Selanik Musevisi tarafından Mahmud Şevket Paşa ve Enver Bey'e gönderilmiştir ve şöyle demektir;

“Evlerimiz yanar, evladlarımız boğulur, vatanımız harab olurken biz umum Osmanlı Musevi millet-i sâdikası ellerimizi açmış ordumuz ve devletimiz için Allaha yalvarıyorduk. O mazlum ve metruk gözyaşlarımızdan yine sen doğdun. Gönlünde vatanperverlik ateşi, alnında Osmanlı hilali ve güneşi olduğu halde fedakârlık meydanına atıldın. Boğazlanmış Osmanlıların masum ruhları seni takdis ve nasılsa sağ kalan biçarelerin göz yaşları seni ta'ziz ediyor. Çökük duvarları kalan aziz vatanımızı kurtar. Arkanda bütün Osmanlılarla beraber ebedi Osmanlı musevileri var. Her şey her şey sana yani devlet ve vatan uğruna feda olsun. Seni tebrik ve Allaha şükr ederiz. İstanbulda mukim muhacir-i Selanik Musevilerinden Avram Rekanati”

Yayımlanan bu son telgraf halkın desteğinin göstermenin yanında bu halk desteğinin yalnızca Müslüman halktan gelmediğini gösterir niteliktedir.

18 Kanun-ı Sani (31 Ocak) tarihinde ise gazetenin gündemi artık kabinenin düvel-i muazzamanın müşterek notasına verdiği cevabî nota birkaç gün içinde yeniden başlayacak Balkan Harbidir ve bu sayıda Bâb-ı Âli Baskını ile ilgili herhangi bir haber veya yoruma rastlanmamıştır.

Tercüman-ı Hakikat gazetesi incelendiğinde Bâb-ı Âli Baskını konu alan haber ve köşe yazılarında bu baskının Osmanlı milletinin hayat hakkını koruması olarak tasvir edildiği görülmektedir. *Tercüman-ı Hakikate* göre Bâb-ı Âli Baskını ile iktidar hamiyetsiz, ferasetsiz ve kendi ikbalini, devletin bekasının önüne koyan, vatana adeta hıyanet içinde bir kabineden alınarak gerçek vatanseverlerin idaresine bırakılmıştır.

SONUÇ

İncelenen gazeteler belirlenirken *Alemdar*, *İkdam* ve *Serbesti'nin* İttihatçılara muhalif gazeteler olduğu ve Bâb-1 Âli Baskınına dair haberlerinde de bu tutumlarının devam edeceği, *Tasvir-i Efkar* ve *Tercüman-ı Hakikat*'in ise baskından sonra da İttihatçılara olan desteğini sürdüreceği varsayımıyla hareket edilmiştir.

Metinler incelendiğindeyse yalnızca iki gazetenin Bâb-1 Âli Baskınından ve iktidarın bu şekilde el değiştirmesinden memnun olmadığı söylenebilir ki bu gazeteler *Alemdar* ve *İkdam*'dır. Serbestî ise baskından sonra İttihatçılara ve gerçekleşen baskına tıpkı *Tasvir-i Efkar* ve *Tercüman-ı Hakikat* gazetelerinin verdiği gibi coşkulu bir destek vermiştir.

Alemdar, Bâb-1 Âli Baskının ardından sekiz gün kapatılmış ve 18 Kanun-ı Sani 1328 (24 Ocak 1913) tarihinde yayın hayatına geri dönmüştür. Baskının ardından yayınlandığı ilk gün başyazısında ülkenin genel durumunu ele almıştır ve bu yazıda baskını; iktidarın bir vatansever kabineden başka bir vatansever kabineye geçişi olarak değerlendirmiştir. Baskına ve İttihatçılara dair net bir olumlu veya net bir olumsuz görüş belirtilmemiştir. *Alemdar* gazetesinde bu başyazı dışında Bâb-1 Âli Baskınına dair yer alan metinlerde de net bir tavır görülmemiştir. Gazete sâbık kabinenin de vatansever insanlardan oluştuğunu fakat halkın istekleriyle kabinenin hareketlerinin uyumlu olmaması sebebiyle böyle bir ihtilal gerçekleştiğini savunmaktadır. Gazetede sâbık ve hâzir kabinelere dair nötr bir tutumun izlendiği söylenebilir fakat ortamın siyasi şartları düşünüldüğünde net bir muhalif tavır sergilemenin mümkün olmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

İkdam gazetesi baskından sonra dört gün kapalı kalmış ve 15 Kanun-ı Sani 1328 tarihinde yayın hayatına geri dönmüştür. *İkdam*, baskından en az söz eden gazetedir. Baskına dair yer verilen haberler ise genellikle yabancı gazetelerden çeviri haberlerdir. *İkdam*, yayınlarını adeta Bâb-1 Âli Baskını hiç gerçekleşmemiş gibi sürdürmüş ve mümkün olduğunca bu olayın adını anmamıştır. Bir konu hakkında konuşmak kadar o konuyu yok saymak da bir tavidir ve *İkdam*'ın bu tavrı aleni muhalefetin mümkün olmadığı siyasi şartlar düşünüldüğünde bir tür pasif muhalefet olarak değerlendirilebilir.

Bâb-1 Âli Baskınına kadar İttihatçıların en sert muhalifi olan *Serbesti* ise 11 Kanun-ı Sani 1328 (24 Ocak 1913) tarihinden itibaren yayınlanabilmiştir ve bu baskının ardından

Serbestî'nin, İttihatçılara karşı tutumunda keskin bir değişiklik olduğu görülmektedir. Baskının ardından *Serbestî*'de bu konuya dair çok sayıda metine yer verilmiştir ve bu metinlerde baskını gerçekleştiren isimlerin vatanseverliğinden ve sâkıt kabine üyelerinin kendi çıkarlarını devlet ve milletin çıkarlarının önünde tuttuğundan söz edilmiştir.

Tasvir-i Efkar baskından önce de İttihatçıları destekleyen gazetelerdendir ve bu tutumu Bâb-1 Âli Baskınından sonra da devam etmiştir. Gazetede Bâb-1 Âli Baskınına dair çok sayıda metne yer verilmiş, baskını gerçekleştiren isimler övülürken, devrik kabinenin hatalarından bahsedilmiş ve kimi zaman da sâkıt kabine hıyanetle itham edilmiştir.

Tercüman-ı Hakikat, baskının ardından kapatılmadan yayın hayatına devam eden gazetelerdendir ve baskından sonra da İttihatçıları destekleyen politikasını sürdürmüştür. Bu gazetede de devrik kabine hıyanetle suçlanmıştır.

Bâb-1 Âli Baskınından sonra İttihatçılara muhalif kabul edilebilecek *Alemdar* ve *İkdam*'ın bu konu hakkındaki yayın ve söylemlerinde bir paralellik görünmezken, *Serbestî*, *Tasvir-i Efkar* ve *Tercüman-ı Hakikat* gazetelerinin bu konu hakkında benzer görüşlere yer verdiği söylenebilir. Bu gazetelerin üçünde de Bâb-1 Âli Baskını; halkın maharetsiz ve daha da önemlisi hıyanet içindeki bir kabineye duyduğu öfke neticesinde galeyana gelmesiyle oluşmuş bir halk hareketi olarak değerlendirilmiştir. Gazetelerde Bâb-1 Âli Baskını için sıklıkla galeyan-ı milliye, feveran-ı milliye, nümayiş-i milliye, nümayiş-i hamiyetkârane, tezahürat-ı milliye ve tezahürat-ı hamiyetkârane gibi ifadelere yer verilmiştir ve Bâb-1 Âli Baskını, iktidarın onu hak etmeyip kötüye kullananların elinden alınarak gerçek sahiplerine verilmesi olarak yorumlanmıştır.

Kaynakça

(2019, 02 21). Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Anayasa ve İç Tüzük Sitesi: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1876.aspx> adresinden alındı

Acun, F. (2013). *Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ahmed, F. (1971). *İttihat ve Terakki*. İstanbul: Sander Yayınları.

Ahmed, F. (2017). Jön Türk Dönemi İle İlgili Değerlendirmeler. S. Akşin, S. Balcı, & B. Ünlü içinde, *100. Yılında Jön Türk Devrimi* (s. 29). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Akçura, Y. (1976). *Üç Tarz-ı Siyaset*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Akşin, S. (1985). Jön Türkler. M. Şahin içinde, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi* (s. 832-843). İstanbul: İletişim Yayınları.

Akşin, S. (1987). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Akşin, S. (2017). II. Meşrutiyetin Tarihimizdeki Yeri. S. Akşin, S. Balcı, & B. Ünlü içinde, *100. Yılında Jön Türk Devrimi* (s. 15). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Akyüz, D. (2011). Birinci Balkan Savaşında Siper Savaşı ve Birinci Çatalca Muharebesi. *Balkan Savaşları Paneli*, (s. 131-136).

Akyüz, K. (2011). *Osmanlı Basınına Göre 31 Mart Vakası Yüksek Lisans Tezi*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.

Alemdar, 5 Kanun-ı Evvel 1911; 1-3 Şubat 1913

Andonyan, A. (1975). *Balkan Harbi Tarihi*. İstanbul: Sander Yayınları.

Arsel, İ. (2019, 03 17). *CONSTITUTIONAL DEVELOPMENT OF TURKEY SINCE REPUBLIC*. [dergiler.ankara.edu.tr: http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/344/3551.pdf](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/344/3551.pdf) adresinden alındı

Arslan, T. (2008, Ağustos). İkinci Meşrutiyet Döneminin Cumhuriyete Tesirleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(21), 345-378.

Arslan, T. (2008). İttihad-i Osmaniden Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyetine. *bilig*(47), 79-120.

Arslan, T. (2011). İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Propaganda Araçlarından Hayyeale'1 - Felâh Risalesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 303-330.

Atay, F. R. (2012). *Batış Yılları*. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Ateş, N. Y. (2008). Şura-yı Ümmet Gazetesinin Selanik Nüsha-i Fevkaladesi Işığında 31 Mart Hadisesine Bir Bakış. *Doğu Batı* , 178-202.

- Aydın, M. (1998). Hüseyin Hilmi Paşa. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 18, s. 550-551). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Ayışığı, M. (2011). Balkan Savaşı Öncesi Hazırlanan Seferberlik Planları Meselesi. *Balkan Savaşları Paneli*, (s. 49-68).
- Aysal, N. (2006). Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü*, 15-53.
- Bacanlı, H. (2003). *Balkan Savaşına Ait Hatıraların Muhteva Analizi Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balkaya, İ. S. (2013). Balkan Savaşlarının 100. Yılında Bolayır Muharebesi ve Şarköy Çıkarması Yenilgisi ve Yapılan Tartışmalar. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 91-100.
- Bayar, C. (1997). *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Gidiş* (Cilt 1). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Baykal, H. (1990). *Türk Basın Tarihi*. İstanbul : AFA Matbaacılık.
- Bayrak, O. (1994). *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü*. İstanbul: Kül Yayınları.
- Bayur, Y. H. (1983). *Türk İnkılabı Tarihi* (Cilt 1). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Bayur, Y. H. (1983). *Türk İnkılabı Tarihi* (Cilt 1). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Bayur, Y. H. (1991). *Türk İnkılap Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bayur, Y. H. (1999). *Balkan Savaşları Birinci Balkan Savaşı I*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Berkes, N. (2012). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Beydilli, K. (2013). Yeni Osmanlılar Cemiyeti. *İslam Ansiklopedisi Cilt:43* (s. 430-433). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Birecikli, İ. B. (2016). Londra Büyükelçiler Konferansında Arnavutluk'un Sınırları Meselesi. *Journal of World of Turks*, 235-258.
- Birinci, A. (1998). Hürriyet ve İtilaf Fırkası. *TDV İslam Ansiklopedisi* (s. 507-511). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Birinci, A. (2012). *Hürriyet ve İtilaf Fırkası İkinci Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakkiye Karşı Çıkanlar*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Bleda, M. Ş. (1979). *İmparatorluğun Çöküşü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bukarlı, E. (2016). 31 Mart Vakasına Cemiyet-i İlmîyye-i İslamiyyenin Bakışı. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 91-112.
- Cevdet, A. (1328, Kanun-ı Sani 15). Teessürlerim, Temennilerim. *İkdam*, s. 1.
- Cim, E. (1328, Kanun-ı Sani 15). Atı-yı Memleket İstikbal-i Millet Müzaheret-i Hükümet-i Hazıra. *Serbesti*.
- Çalışkan, K. (2012). *100 Yılın Darbesi*. İstanbul: Caretta.

- Çapanoğlu, M. S. (1962). *Basın Tarihimize Dair Bilgi ve Hatıralar*. İstanbul: Hür Türkiye Dergisi Yayınları.
- Çavdar, T. (1991). *İttihat ve Terakki*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çavdar, T. (2004). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çaycı, M. E. (2009). *Osmanlı Basınında 31 Mart Olayı*. İzmir : Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Çetinkaya, D. (2004). *1908 Osmanlı Boykotu Bir Toplumsal Hareketin Analizi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demir, F. (2007). *Osmanlı Devletinde İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclisi Mebusan Seçimleri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Demir, Ş. (2015). İktidar Basın İlişkilerinin Osmanlı Devletinde Görünümü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 367-377.
- Demirbaş, O. (1999). *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Milli Mücadele Doktora Tezi*. İstanbul: T.C İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı.
- Demirbaş, O. (1999). *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Milli Mücadele Doktora Tezi*. İstanbul: T. C. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı.
- Demirci, A. (2017). 1908 Parlamentosuna Göre Meşrutiyetin Değerleri ve İlkeleri. S. Akşin, S. Balcı, & B. Ünlü içinde, *100. Yılında Jön Türk Devrimi* (s. 307-332). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Der Umsturz in Konstantinopel. (1913, Ocak 26). *Fremdenblatt*, s. 1.
- Doğaner, Y. (2012). Hürriyet ve Modernleşme Enstrümanı Olarak Osmanlı'da Basın. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 109-121.
- Duman, O. Ö. (2014). Osmanlı dan Cumhuriyet e Ulusal dan Yerel e Basın ve Yayıncılık Faaliyetlerinin Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 1031-1041.
- Durgun, B. (2011). Balkan Harbinde Ulaştırma Hizmetleri. *Balkan Savaşları Paneli*, (s. 99-120).
- Durukan, K. (2009). Prens Sabahaddin ve İlm-i İçtima Türk Liberalizminin Kökenleri. T. Bora, & M. Gültekingil içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi* (s. 143-156). İstanbul : İletişim Yayınları.
- Er, S. (2011). Balkan Harbi Çerçevesinde Osmanlı Ordusunun Demiryollarını Kullanımına Bakış. *Balkan Savaşları Paneli*, (s. 75-98).
- Erdoğu, T. (2008, Mayıs-Haziran-Temmuz). Osmanlılığın Evrimi Hakkında Bir Deneme Bir Grup (Üst Düzey Yönetici) Kimliğinden Millet Yaratma Projesine. *Doğu Batı II. Meşrutiyet 100. Yıl Özel Sayısı*, 1, s. 19-46.

- Eren, N. (2011). SAVAŞ MUHABİRLERİNİN GÖZÜYLE OSMANLI HALKI'NIN BALKAN SAVAŞI'NA YÖNELİK TUTUM VE ALGISININ DEĞERLENDİRİLMESİ. *Balkan Savaşları Paneli*, (s. 161-197).
- Eroğlu, H. (1982). *Türk İnkılap Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Furat, A. Z. (2013). Berlin Antlaşması Sonrasında Balkanlar'da Cemaat-i İslamiyelerin Teşekkülü (1878-1918) . *OTAM Dergi*, 63-94.
- Gazel, A. A. (2001). İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE İTTİHAT VE TERAKKİ FİRKASI'NIBÖLÜNME NOKTASINA GETİREN HİZB-İ CEDİD HAREKETİ. *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 259-269.
- Gazel, A. A., & Ortak, Ş. (2006). İkinci Meşrutiyet ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmualar 1908 1927. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 223-256.
- Gencer, A. İ. (1992). Berlin Antlaşması. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 5, s. 516-517). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Gözübüyük, Ş., & Kili, S. (1982). *Türk Anayasa Metinleri 1839-1980*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Güneş, İ. (1997). *Türk Parlamento Tarihi*. Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları.
- Güz, N. (1991). *Türkiye'de Basın İktidar İlişkileri (1920-1927)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası.
- Güz, N. (1993). *Serbest Cumhuriyet Fırkası Sonrası Basında Muhalefet ve 1931 Matbuat Kanunu*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Güz, N. (1999). Şinasi ve Namık Kemal'in Osmanlı Fikir Hayatındaki Yeri. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi* (s. 83-95). Osmanlı Basın Hayatı Sempozyumu : Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Hakkı, İ. (1328, Kanun-ı Sani 19). Siyaseten. *Tanin*, s. 1.
- Hall, R. (2000). *The Balkan Wars Prelude The First World War*. New York: Routledge.
- Hanioğlu, Ş. (1985). *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Hanioğlu, Ş. (2001). *Preparation for a Revolution The Young Turks 1902-1908*. New York: Oxford University Press.
- Hanioğlu, Ş. (2010). Şûrâ-yı Ümmet. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 240-242). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- İkdam*, 7 Temmuz 1894, 28-31 Ocak 1913
- İnalçık, H. (2008, Mayıs-Haziran-Temmuz). İkinci Meşrutiyet: Anayasa Rejimi Geliyor Cumhuriyet Yolu Açılıyor. *Doğu Batı İkinci Meşrutiyet Özel Sayısı*, s. 11-15.
- İnuğur, M. N. (1978). *Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: İ.İ.T.İ.A. Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları.

- İskit, S. (1943). *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*. İstanbul: Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü.
- Kabacalı, A. (1990). *Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*. İstanbul : Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Kaluç, Ş. (2009). Osmanlı Ahrar Fırkasının Kuruluşu, Faaliyetleri ve Sonu. *Liberal Düşünce*, 177-213.
- Kansu, A. (2002). *1908 Devrimi*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Kansu, A. (2016). *İttihatçıların Rejim ve İktidar Mücadelesi*. İstanbul: İletişim Yayınlar.
- Karabekir, K. (1995). *İttihat ve Terakki Cemiyeti*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Karpat, K. (1966). *Turkey's Politics The Transition to a Multy Party System*. Princeton New Jersey: Princeton University Press.
- Karpat, K. (2008). İttihad ve Terakki Cemiyeti 31 Mart 1909 Ayrım Noktası ve Cumhuriyet'e Mirası. *Doğu Batı*, 25-31.
- Kayalı, H. (1995). Elections and the Electoral Process in the Ottoman Empire. *International Journal of Middle East Studies*(27), 265-286.
- Kılıç, S. (2012). 1876 Meclis-i Mebusanı ve Seçim Hazırlıkları. *OTAM Dergisi*(30), 27-41.
- Kocabaşoğlu, U. (2017). Hürriyet'in Basması Kadar Basını da Ünlüdür. S. Akşin, S. Balcı, & B. Ünlü içinde, *100. Yılında Jön Türk Devrimi* (s. 163-210). İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Koray, E. (1983). Yeni Osmanlılar. *Bellekten*(186), 563-583.
- Kuran, A. B. (1945). *İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler*. İstanbul: Tan Matbaası.
- Kuran, A. B. (1948). *İnkılap Tarihimiz ve İttihad ve Terakki*. İstanbul : Tan Matbaası.
- Kuran, A. B. (2012). *Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Milli Mücadele*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kurşun, Z. (2008). Küçük Said Paşa. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 35, s. 576-578). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (M. Kıratlı, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Mardin, Ş. (1996). *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2008). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Niyazi, R. (1975). *Balkanlarda Bir Gerillacı Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi Bey'in Anıları*. (İ. Ilgar, Dü.) İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Nur, R. (1996). *Hürriyet ve İtilaf Fırkası Nasıl Doğdu Nasıl Öldü*. İstanbul: Bayrak Yayınevi.
- Olgun, K. (2012). Osmanlı Meclis-i Mebusanında Ara Seçimler 1908-1912. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*.

- Oral, F. S. (tarih yok). *Türk Basın Tarihi Osmanlı İmparatorluğu Dönemi*. Yeni Adım Matbaası.
- Özcan, A. (2008). Meşveret. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 29, s. 396-398). içinde Ankara: Türk Diyanet Vakfı.
- Özgen, M. (2001). Türk Basınının Gelişimine Tarihsel Bir Yaklaşım Ve Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 19-23.
- Özgüldür, Y., & Özgüldür, S. (1994). 1876 Anayasasının Hazırlanmasında Mithat Paşanın Rolü ve Fonksiyonu. *OTAM Dergisi*(5), 311-349.
- Özkorkut, N. Ü. (2002). Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65-84.
- Reyhan, C. (2009). Prens Sabahaddin. T. Bora, & M. Gültekingil içinde, *Modern Türkiyede Siyasi Düşünce Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi* (s. 146-155). İstanbul : İletişim Yayınları.
- Rıfat, M. (1328, Kanun-ı Sani 11). Hakk-ı İhtilal. *Serbesti*, s. 1.
- Said, M. (1328, Kanun-ı Sâni 16). Londra Mektupları. *İkdam*, s. 1-2.
- Samimi Bir Hasbihal (1913, Şubat 1), *Alemdar*
- Sarınay, Y. (2019, 03 05). *Türk Yurdu Dergisi*. Türk Yurdu Dergisi: <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1223> adresinden alındı
- Selahattin, M. (2006). *Bildiklerim İttihat ve Terakki Cemiyetinin Maksad'ı Teessüs ve Suret-i Teşekkülü ve Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin Sebeh-i Felâket ve İnkısamı Muhalif Hatıralar*. (A. Birinci, & C. Okay, Dü) Ankara: Vadi Yayınları.
- Serbesti*, 24-31 Ocak 1913
- Seyitdanlıoğlu, M. (1997). Osmanlı Ahrar Fırkası: Programı, İç Tüzüğü, Beyannameleri. *liberal düşünce*, 101-118.
- Sezer, A. (1997). *Yeni Tasvir-i Efkar gazetesi Üzerine Bir İnceleme Yüksek Lisans Tezi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Sezer, S. (2017). Volkan Gazetesinde 31 Mart Vakası. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 143-159.
- Shaw, S., & Shaw, E. K. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*. İstanbul: E yayınları.
- Siyaset Müdafaa-i Milliye. (1328, Kanun-ı Sani 11). *Tasvir-i Efkar*. İstanbul.
- Şapolyo, E. B. (1976). *Türk gazeteciliği ve her yönüyle basın tarihi*. Ankara : Güven Matbaası.
- Tan Gazetesi Ne Diyor, (1913, Şubat 2), *Alemdar*
- Tanpınar, A. H. (1988). *19. Yüzyıl Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Tasvir-i Efkar*, 24-31 Ocak 1913

- Tekin, M. (2011). Tercüman-ı Hakikat. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 40, s. 497-498). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Temo, İ. (2000). *İttihat ve Terakki Anıları*. İstanbul: Arba Yayınları.
Tercüman-ı Hakikat, 24-31 Ocak 1913
- Tevfik, E. (1973). *Yeni Osmanlılar Tarihi*. İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Basın Tarihi*. İstanbul : Gerçek Yayınevi.
- Tunaya, T. Z. (1960). *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*. İstanbul: Yedigün Matbaası.
- Tunaya, T. Z. (1988). *Tüekie'de Siyasi Partiler İkinci Meşrutiyet Dönemi*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1988). *Türkiye'de Siyasi Partiler İkinci Meşrutiyet Dönemi*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1989). *Türkiye'de Siyasi Partiler İttihat ve Terakki Bir Çağın Bir Kuşağın Bir Partinin Tarihi* (Cilt III). İstanbul: Hürriyet Vakfı.
- Tunaya, T. Z. (2013). *İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar*. İstanbul: Arbay Yayınları.
- Türk Tarih Kurumu*. (2019, 03 04). *Türk Tarih Kurumu*: <http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/balkan-harbi/> adresinden alındı
- Türkgeldi, A. F. (1949). *Görüp İştittiklerim*. Ankara: Türk Tarih Kurum.
- Uçarol, R. (2011). 1912 Balkan Bunalımı, Osmanlı Devletinde Büyük Kabinenin Kurulması ve Savaşa Gidiş. *Balkan Savaşları Paneli*, (s. 23-46).
- Uçman, A. (2005). Mîzan. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 30, s. 212-213). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Unat, F. R. (1985). *İkinci Meşrutiyetin İlanı ve 31 Mart Hadisesi Ali Cevat Beyin Fezlekesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uyanık, E. (2015). İttihat ve Terakki'nin Gelişiminde Osmanlı Balkanlarının Rolü: İhtilal Makedonya'da Başlar. *Yeni Türkiye Dergisi*, 3220-3227.
- Ülken, H. Z. (1992). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Yalman, A. E. (1997). *Yakın Tarihte Gördüklerimiz Geçirdiklerimiz*. İstanbul : Pera Turizm ve Ticaret A.Ş.
- Yazıcı, N. (2011). Tasvir-i Efkâr. *TDV İslam Ansiklopedisi* (s. 138-140). içinde İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Yazıcı, N. (2018). *Abdurrahman Velid Ebuuzziya Dönemi ve Gazeteciliği Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.

- Yegane Çare-i Felah, (1913, Şubat 2), *Alemdar*
- Yenilmez, M. (2011). Makinelerin Savaşı Balkan Savaşlarında Osmanlı Ordusunda Motorlu Taşıtların Kullanımı. *Balkan Savaşları Paneli*, (s. 125-129).
- Yiğit, Y. (2014). İTTİHAT VE TERAKKİ FİRKASI İÇİNDE PARTİ İÇİ MUHALEFET: HİZB-İ CEDİT HAREKETİ. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 103-125.
- Yıldırım, S. (2012). Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 75-92.
- Yıldız, S. (2006). *Çıkışından Bastırılmasına Kadar 31 Mart İsyanı Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: T.C. GAZİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİMDALI.
- Yüce, N. (1989). Ahmet Cevdet, İkdamcı. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 2, s. 55-56). içinde Türk Diyanet Vakfı.
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2010). *The Young Turk Legacy and Nation Building from Ottoman Empire to Atatürk's Turkey*. London - New York : I. B. Tauris.

EKLER

اصفهان ایام

اصفهان ایام ... (text continues)

صد می بر بحال

ملت سکون و سکونت : خانات و حکومت افشار ابدیون

صد می بر بحال ... (text continues)

چینه مله قندیل شیره شرق ابدیان
ما کویا و ما کویا ، ما کویا قزوینی

اصفهان ایام ... (text continues)

صد می بر بحال ... (text continues)

Alemdar 19 Kanun-ı Sani 1328 (Samimi Bir Hasbihal)

Serbesti 11 Kanun-ı Sani 1328 (24 Ocak 1913) İhtilalin Netaici

Serbesti 13 Kanun-ı Sani 1328 (26 Ocak 1913) Zaif Noktamız

Serbesti 13 Kanun-ı Sani 1328 (26 Ocak 1913) Tehlikeli Maniler

Serbesti 15 Kanun-ı Sani 1328 (28 Ocak 1913) Yegane Çare-i Halas

Serbesti 15 Kanun-ı Sani 1328 (28 Ocak 1913) Hal ve Mevki'

Sebesti 15 Kanun-ı Sani 1328 (28 Ocak 1913) Evrak-ı Varide

1328 Kanun-ı Sani 1913 Bugünler

1328 Kanun-ı Sani 1913 Biz ve Müttefikler

1328 Kanun-ı Sani 1913 Vatan Namına

1328 Kanun-ı Sani 1913 Hükümete Müzaheret

1328 Kanun-ı Sani 1913 Bugünler

1328 Kanun-ı Sani 1913 Biz ve Müttefikler

1328 Kanun-ı Sani 1913 Vatan Namına

1328 Kanun-ı Sani 1913 Hükümete Müzaheret

1328 Kanun-ı Sani 1913 Bugünler

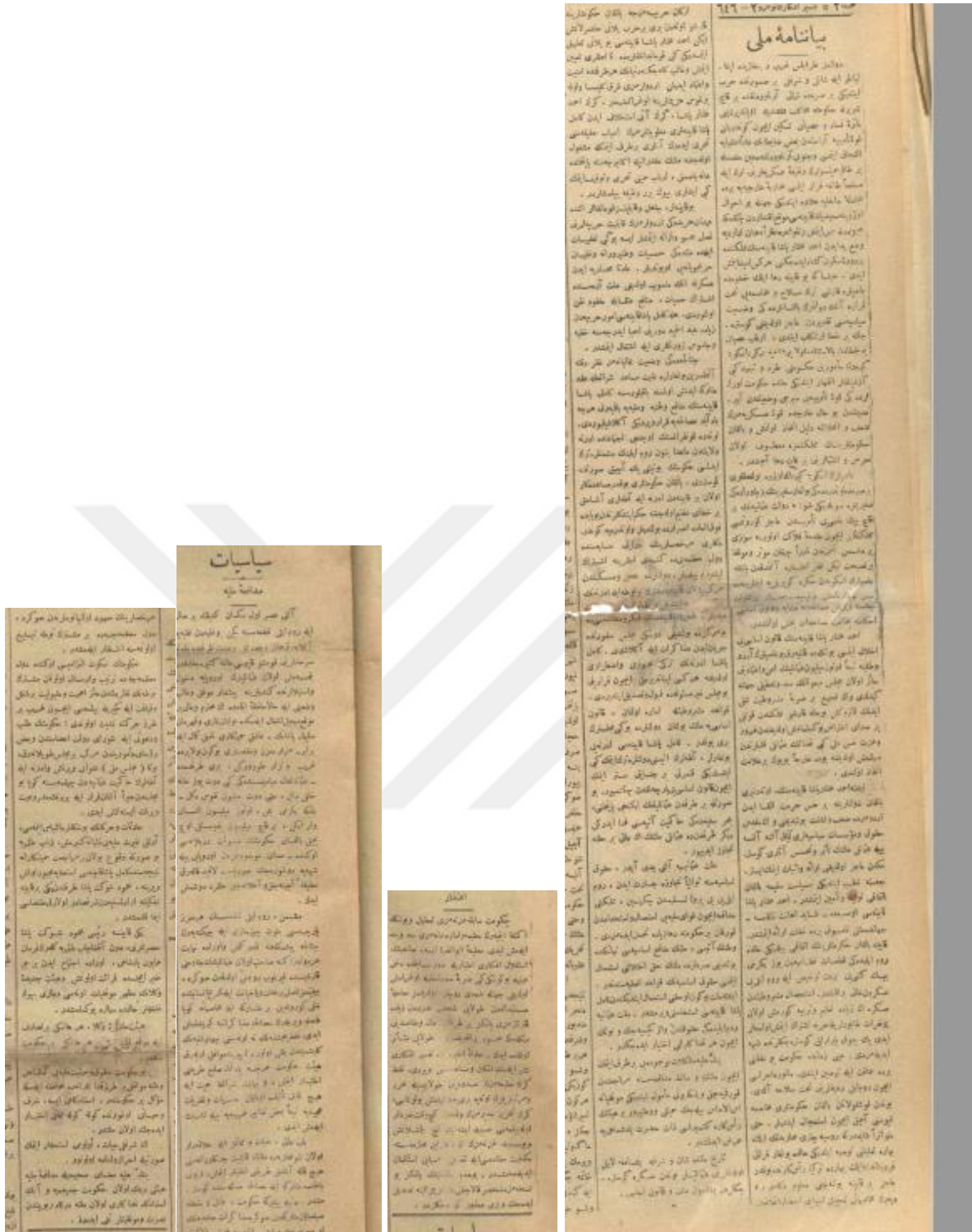
1328 Kanun-ı Sani 1913 Biz ve Müttefikler

1328 Kanun-ı Sani 1913 Vatan Namına

1328 Kanun-ı Sani 1913 Hükümete Müzaheret

Tasvir-i Efkâr 11 Kanun-ı Sani 1328 (24 Ocak 1913) Siyasiyat

Tasvir-i Efkâr 11 Kanun-ı Sani 1328 (24 Ocak 1913) İ'tizar

Tasvir-i Efkâr 11 Kanun-ı Sani 1328 (24 Ocak 1913) Beyanname-i Milli

Tasvir-i Efkâr 11 Kanun-ı Sani 1328 (24 Ocak 1913) Ya Şeref Ya Ölüm

Tasvir-i Efkâr 11 Kanun-ı Sani 1328 (24 Ocak 1913) Son Tecrübe

Tasvir-i Efkâr 12 Kanun-ı Sani 1328 (25 Ocak 1913) Siyasiyat Evvelki Günki Harekat-ı Milliye

Tasvir-i Efkâr 12 Kanun-ı Sani 1328 (25 Ocak 1913) Garip Bir Tesadüf-i Tarihi

Tasvir-i Efkâr 14 Kanun-ı Sani 1328 (27 Ocak 1913) Siyasiyat Avrupa'da Tesirat

Tasvir-i Efkâr 15 Kanun-ı Sani 1328 (28 Ocak 1913) Tezahürat-ı Milliye ve Matbuat-ı Ecnebiyyenin Suret-i Telakkisi

Tasvir-i Efkâr 15 Kanun-ı Sani 1328 (28 Ocak 1913) Cahid Bey ve Rüfekasının Beyanatu

Tasvir-i Efkâr 17 Kanun-ı Sani 1328 (29 Ocak 1913) Siyasiyat Vezaiif-i Hükümet ve Millet

Tasvir-i Efkâr 17 Kanun-ı Sani 1328 (29 Ocak 1913) Almanya ve Yeni Osmanlı Hükümeti

حکمت

تاسیس و ترقی...
تاسیس و ترقی...
تاسیس و ترقی...

ادرنه‌نک مقدراتی

ادرنه‌نک مقدراتی...
ادرنه‌نک مقدراتی...
ادرنه‌نک مقدراتی...

فلاحه دوعرو

فلاحه دوعرو...
فلاحه دوعرو...
فلاحه دوعرو...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

ایمان احراق

ایمان احراق...
ایمان احراق...
ایمان احراق...

مجلس شورای امین آذربایجان

مجلس شورای امین آذربایجان
مجلس شورای امین آذربایجان
مجلس شورای امین آذربایجان

شرایط اشراق و احسان
مجلس شورای امین آذربایجان
مجلس شورای امین آذربایجان

سیاسیات

وحدت خارجه

بازار دولت آذربایجان
بازار دولت آذربایجان
بازار دولت آذربایجان

بازار دولت آذربایجان
بازار دولت آذربایجان
بازار دولت آذربایجان

روم ایلیتک مقدراتی

روم ایلیتک مقدراتی
روم ایلیتک مقدراتی
روم ایلیتک مقدراتی

ایران ایران

و ایلیتک مقدراتی

ایلیتک مقدراتی
ایلیتک مقدراتی
ایلیتک مقدراتی

Tercüman-ı Hakikat 16 Kanun-ı Sani 1328 (29 Ocak 1913) Siyasiyat

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : UĞUR, Zeynep Bengisu
Uyruğu : Türk
Doğum tarihi ve yeri : 09.12.1990 Altındağ
e-mail : zeybengi@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi ..... Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Gazetecilik Bölümü	
Lisans	TOBB ETÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü	Mayıs 2015

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
09.2014-12.2014	Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı	Stajyer
12.2013-04.2014	TOBB ETÜ Avrasya Araştırmaları Merkezi	Eğitim Asistanı
05.2013-08.2013	Atatürk Araştırma Merkezi	Stajyer

Yabancı Dil

İngilizce
Arapça

Yayınlar

“Demet Dergisi ve Dergideki Erkeklik Algısı” UYSAD Uluslararası Yönetim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, Kasım 17-19 2018, İstanbul

“A Study on Capital Tax in the Printed Press”, 5th International Conference on Social Sciences and Education Research, Nisan 20-22 2018

(Nurettin Güz, Hayrullah Yanık ve Mahmut Bingöl ile ortak çalışma)

“Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Basında Etimesgut”, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu, 29-30 Mart 2018, Ankara

(Nurettin Güz ile ortak çalışma)

le.ahbv.edu.tr